

T.C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Tarihi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Ait Osmanlı Devleti
Bütçelerinin Oluşturulması ve İncelenmesi

Kadir Arslanboğa

2502070355

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet KAL' A

İSTANBUL 2012

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :KADİR ARSLANBOĞA Numarası :2502070355
Anabilim/Bilim Dalı :İKTİSAT Danışman Öğretim Üyesi :PROF.DR.AHMET KAL'A
Tez Savunma Tarihi : 28/02/2012 Tez Savunma Saati :11:00
Tez Başlığı : :“1589-90 İLE 1602-3 MALİ YILLARINA AİT OSMANLI DEVLETİ
BÜTÇELERİNİN OLUŞTURULMASI VE İNCELENMESİ”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.AHMET KAL'A		Kabul
2- PROF.DR.TEVFİK GÜRAN		Kabul
3-PROF.DR.AHMET TABAKOĞLU		Kabul
4-DOÇ.DR.YAŞAR BÜLBÜL		Kabul
5-YRD.DOÇ.DR.ŞEVKET KAMİL AKAR		Kabul

ÖZ

16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılın başları Osmanlı Devleti'nde uzun savaşların, para politikalarındaki değişimlerin, isyanların olduğu bir dönemdir. Osmanlı Devleti bu sorunların her birine karşı idare yapısındaki esneklikten dolayı çözüm politikaları geliştirerek çağdaşı olan devletlere nazaran dönemi başarılı bir şekilde geçirmiştir.

Osmanlı Devleti maliyesinde merkezî hazineye ait günlük gelir ve giderlerin kayıtlarını yansıtan ruznamçe defterleri ışığında bütçeler oluşturularak 1589-90 malî yılı ile birlikte 1602-3 malî yılında devletin malî yapısı incelenmiştir. Bütçelerden elde edilen yekun meblağları dönemin bütçeleriyle karşılaştırarak gelir ve giderlerin seyri gözlemlenmiştir. Ayrıca devletin içinde bulunduğu ekonomik ve askerî şartlara uyumuna ilişkin kullandığı politikalar incelenebilmektedir.

1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Ait Osmanlı Devleti Bütçelerinin Oluşturulması ve İncelenmesi

Kadir Arslanboğa

ABSTRACT

The late 16th and early 17th centuries was a period for the Ottoman Empire in which long wars, changes in monetary policies and rebellions occurred. Because of the flexibility in the structure of administration, the Ottoman Empire could develop solutions to each of these problems and thus had a more successful period compared to the states of its contemporary.

This study investigates the financial structure of the state in the fiscal year of 1589-90 and 1602-3 along with creating budgets in the light of rûznâmçe books which reflect the daily records of income and expense of the central treasury of the Ottoman Empire. It obtains the course of income and expense by comparing the amount of many that was gained from budgets with other budgets of that period. It also analyzes the state's policies that used to accommodate the economic and military conditions.

Compose and analyze of the Ottoman state budget belonging to the years 1589-90 and 1602-3

Kadir Arslanboğa

Önsöz

16. yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı Devleti'nde idarî ve ekonomik sıkıntılarının meydana gelmeye başladığı bir dönemdir. Osmanlı Devleti çalkantılı bir sürece girerken Dünya tarihinde ise önemli değişimler baş göstermekteydi. Çalışmada incelenen 1589-90 ile 1602-3 malî yılları bahsi geçen dönem içerisinde yer almaktadır. İncelenen malî yıllara ait günlük hazine kayıtlarının tutulduğu rûznâmçe defter kayıtlarından Osmanlı Devleti'nin malî yapısında ne gibi tedbirler ve yöntemler uygulandığını görme fırsatı elde edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde rûznâmçe gelir defterlerinden elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda hazine gelirlerinde vergi unsurları dikkate alınarak tasnife tabi tutulmuştur. Ayrıca 1585 tağşişine sermaye temin etmek amacıyla konulan *Rûsûm-ı Tashîh-i Sikke Vergisi* ile tağşişe de bu bölümde değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise merkezî hazine giderleri harcama kalemleri dikkate alınarak tasnife tabi tutulmuştur. Ayrıca oluşturulan tasnifler tablolar ve grafikler yardımıyla gösterilmeye ve anlamlı kılınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise elde edilen malî yıllara ait yekûn meblağları, 16. yüzyıla ait bütçe ve rûznâmçe defterleriyle karşılaştırılarak dönem hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmayı gerçekleştirirken yardımlarını esirgemeyen herkese teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Öz.....	I
Abstract.....	II
Önsöz.....	III
İçindekiler.....	IV
Tablolar Listesi.....	XI
Grafikler Listesi.....	XVI
Kısaltmalar Listesi.....	XVII

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1589/1590 ve 1602/1603 Malî Yıllarına Ait Merkezî Hazine

Gelirleri.....	12
1.1. Mukataa Gelirleri.....	19
1.2. Cizye.....	30
1.3. Rüsûm-ı Eflak.....	36
1.4. İспенçe.....	37
1.5. Yağcı ve Küreci Resimleri.....	38
1.6. Rüsûm-ı Bağat.....	38
1.7. Râv-ı Yahûdî Resmi.....	39

1.8. Avarız Gelirleri.....	39
1.9. Ağnam Gelirleri.....	44
1.10. İrsaliye Gelirleri.....	46
1.11. Berat, Şikâyet ve Tezkire Resimleri.....	48
1.12. Pişkeş Gelirleri.....	49
1.13. Kâl-kerden ve Büriden-i Akçe-i Cedîd.....	50
1.14. Rüsûm-ı Tashîh-i Sikke.....	53
1.15. Tebdîl-i Sikke	54
1.16. Akçe-i Kem‘ayar.....	55
1.17. Yörük, Eşkinci ve Müsellem Bedelleri.....	55
1.18. Beytülmal Gelirleri.....	56
1.19. Bâz be-Hizâne-i Âmire.....	56
1.20. Muhallefât Gelirleri.....	56
1.21. Bedel-i Tımar.....	57
1.22. Mahsûl-i Bağçe.....	57
1.23. Karz.....	57
1.24. Bakiye-i Muhasebe.....	58
1.25. Ziyâde-i Evkaf Gelirleri.....	58
1.26. Tefâvüt-i Hasene ve Guruş.....	58
1.27. Sair Gelirler.....	58

İKİNCİ BÖLÜM

1589/1590 ve 1602/1603 Malî Yıllarına Ait Merkezî Hazine Giderleri.....60

2.1. Mevâcibât.....	66
2.1.1. Müşâhereharân.....	68
2.1.2. Kapıkulu Süvarileri.....	69
2.1.3. Kapıkulu Piyâdeleri.....	72
2.1.4. Tersane-i Âmire Neferleri.....	74
2.1.5. Topkapı Sarayı Görevlileri.....	75
2.1.6. Istabl-ı Âmire Hademeleri.....	78
2.1.7. Diğer Bölükler.....	79
2.2. Teslîmât.....	79
2.2.1. Teslîmât Harcamaları.....	79
2.2.1.1. Padişaha Yapılan Ödemeler.....	81
2.2.1.2. Harc-ı Hâssa Harcamaları.....	81
2.2.1.3. Matbah-ı Âmire.....	84
2.2.1.4. Istabl-ı Âmire.....	87
2.2.1.5. Kılar-ı Âmire.....	88
2.2.1.6. Hîme-i Hâssa.....	89
2.2.1.7. Fırın-ı Sekbanân-ı Hâssa.....	89

2.2.1.8. Tophane-i Âmire.....	89
2.2.1.9. Çuka-i Yeniçeriyân.....	90
2.2.1.10. Arabacıyan-ı Hâssa.....	90
2.2.1.11. Mekulat Harcamaları.....	91
2.2.1.12. Hayyatın-i Hilat ve Hâssa.....	91
2.2.1.13. Otakha-i Hümayun.....	92
2.2.1.14. Çayırhâ-i Hâssa.....	92
2.2.1.15. Harc-ı Hâssa-i Edirne.....	93
2.2.1.16. Harc-ı Hâssa-i Bursa.....	93
2.2.1.17. Mevâcibât ve Mühimmât-ı Sefer-i Hümayûn.....	93
2.2.1.18. Tüfenghâ-i Âmire.....	94
2.2.1.19. Tamir ve Termim Masrafları.....	94
2.2.1.20. Ücret, Mevâcib, Bedel ve Deyn.....	95
2.2.1.21. Berây-ı Tebdîl.....	95
2.2.1.22. Hayme-i Hâssa.....	96
2.2.1.23. Fırın-ı Âmire.....	96
2.2.1.24. Sair Baha.....	96
2.2.2. Be-cihet Harcamaları.....	97
2.2.3. Teşrîfât.....	99
2.3. İrsaliye.....	99
2.4. Âdet.....	100

2.5. Mübayaat.....	102
2.6. İn'am.....	104
2.7. Tasaddük.....	105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Para Sistemi ve Gelir ve Giderlere Ait Verilerin Tahlili.....107

3.1. Para Sistemi.....	107
3.1.1. Gümüş Paralar.....	109
3.1.1.1. Akçe.....	109
3.1.1.2. Padişahi.....	111
3.1.1.3. Guruş.....	113
3.1.1.4. Diğer Gümüş Paralar.....	114
3.1.2. Altın Paralar.....	115
3.1.2.1. Hasene.....	115
3.1.2.2. Diğer Altın Paralar.....	117
3.2. Gelir ve Giderlere Ait Verilerin Tahlili	117
3.2.1. Bütçe ve Ruznamçe Yekunlarının Değerlendirilmesi.....	117
3.2.2. Gelirlerin Değerlendirilmesi.....	122
3.2.3. Giderlerin Değerlendirilmesi.....	127
3.2.4. Tashih-i Sikke, Kāl Etme ve Tebdîl.....	131

SONUÇ.....135

BİBLİYOGRAFYA/KAYNAKÇA.....139

EKLER.....	148
Ek: 1 1589-90 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre	
Bütçe Denemesi.....	149
Ek: 2 1602-3 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre	
Bütçe Denemesi.....	152
Ek: 3 1602-3 Malî Yılına Ait Sefer Rûznâmçe İcmâli.....	155
Ek: 4 1589-90 Malî Yıl Gelirlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımı	
(Akçe).....	156
Ek: 5 1589-90 Malî Yıl Giderlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımı	
(Akçe).....	157
Ek: 6 1602-3 Malî Yılı Gelirlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımları	
(Akçe).....	158
Ek: 7 1602-3 Malî Yılı Giderlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımları	
(Akçe).....	159
Ek: 8 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mukataa Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları	
(Akçe).....	160
Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi	
Dağılımları (Akçe).....	163
Ek: 10 1589-90 ve 1602-3- Malî Yıllarında Avarız Gelirlerin Coğrafi Dağılımı	
(Akçe).....	170
Ek: 11 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Ağnam Gelirlerinin Coğrafi Dağılımı	

(Akçe).....	175
Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe).....	178
Ek: 13 1589-90 Malî Yılında Harc-ı Hâssa Harcamaların Dağılımı (Akçe).....	184
Ek: 14 1602-3 Malî Yıllarında Harc-ı Hâssa Harcamalarının Dağılımı (Akçe)....	187
Ek: 15 1589-90 ile 602-3 Malî Yıllarında Yapılan Sair Teslîmât Harcamaları (Akçe).....	189
Ek: 16 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Be-cihet Harcamaları (Akçe).	191
Ek: 17 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Âdet Harcamaları (Akçe).....	194
Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe).....	197
Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe).....	206
Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe).....	216
Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Akçe).....	226
Ek: 22 1589-90 Malî Yılı Gelirlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği.....	235
Ek: 21 1589-90 Malî Yılı Giderlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği.....	236
Ek: 22 1602-3 Malî Yılı Gelirlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği.....	237
Ek: 23 1602-3 Malî Yılı Giderlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği.....	238
Özgeçmiş	239

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Merkezî Hazine Gelirleri (Akçe).16	
Tablo 1.2. 16. Yüzyıl Bütçelerine Ait Gelir Yekunları (Akçe).....18	
Tablo 1.3. 1589-90 Malî Yılında Mukataa Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe).20	
Tablo 1.4. 1602-3 Malî Yılında Mukataa Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe)...21	
Tablo 1.5. 1589-90 Malî Yılında Hazineye Dahil Edilip Mukataya Dönüştürülen Tımarlar ile Diğerleri (Akçe).....22	
Tablo 1.6. 1602-3 Malî Yılında Hazineye Dahil Edilen Tımarlar (Akçe).....23	
Tablo 1.7. Mukataaların Yönetilme Oranları ve Meblağları (Akçe).....25	
Tablo 1.8. Tablo 2.8 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mukataaları Deruhte edenlerin Sivil ve Askeri Dağılımları (Akçe) 26	
Tablo 1.9. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Tahsilinde Görevli Olanlar (Akçe).....32	
Tablo 1.10. 1589-90 Malî Yılı Cizye Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe).....33	
Tablo 1.11. 1602-3 Malî Yılı Cizye Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe).....34	
Tablo 1.12. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Resm-i Flori Vergisinin Coğrafi Dağılımı (Akçe).....36	
Tablo 1.13. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında İспенçe Vergisinin Coğrafi Dağılımı (Akçe).....37	
Tablo 1.14. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yağcı ve Küreci Resimlerinin	

Coğrafi Dağılımı (Akçe).....	38
Tablo 1.15. Rüsûm-u Bağat Resimlerinin Coğrafi Dağılımları (Akçe).....	38
Tablo 1.16. Râv-ı Yahûdî Resimlerinin Coğrafi Dağılımları (Akçe).....	39
Tablo 1.17. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirleri (Akçe).....	40
Tablo 1.18. 1589-90 Malî Yılında Avarız Gelirlerinin Tahakkuk Yılları İtibariyle Dağılımı (Akçe).....	42
Tablo 1.19. 1602-3 Malî Yılında Avarız Gelirlerinin Tahakkuk Yılları İtibariyle Dağılımı (Akçe).....	42
Tablo: 1.20. 1589-90 Malî Yılında Ağnam Gelirlerinin Tahakkukları (Akçe).....	45
Tablo 1.21. 1602-3 Malî Yılında Ağnam Gelirlerinin Tahakkukları (Akçe).....	45
Tablo 1.22. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında İrsaliye Gelirlerinin Dağılımları (Akçe).....	47
Tablo 1.2. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Berat, Şikayet ve Tezkire Gelirlerinin Dağılımı (Akçe).....	49
Tablo 1.24. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Pişkeş Gelirlerinin Dağılımları (Akçe).....	49
Tablo 1.25. Gram Cinsinden Akçenin Kur Değerleri.....	52
Tablo 2.1. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Giderlerin Dağılımı (Akçe).....	61
Tablo 2.2. 16. Yüzyıl Bütçelerinde Gider Yekunlarının Seyri.....	65
Tablo 2.3. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Ait Mevâcib Harcamalarının Aylık Dağılımları (Akçe).....	67

Tablo 2.4. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Mevâcib Dağılımları (Akçe).....	68
Tablo 2.5. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Kapıkulu Süvarilerine Yapılan Mevâcib Ödemelerinin Dağılımı (Akçe).....	70
Tablo 2.6. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Kapıkulu Piyâdelerine Yapılan Mevâcib Ödemelerinin Dağılımı (Akçe).....	73
Tablo 2.7. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yılların Tersâne-i Amire Çalışanlarının Mevâcib Dağılımı (Akçe).....	75
Tablo 2.8. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Topkapı Sarayı'ndaki Görevlilere Yapılan Mevâcib Ödemelerinin Dağılımı (Akçe).....	76
Tablo 2.9. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Diğer Bölüklere Yapılan Mevâcib Ödemeleri (Akçe).....	79
Tablo 2.10. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllar İtibariyle Teslimât Başlıkları (Akçe)...	80
Tablo 2.11. 1589-90 Malî Yılında Matbah-ı Âmire Harcamalarının Dağılımı (Akçe).....	85
Tablo 2.12. 1602-3 Malî Yılında Matbah-ı Âmire İçin Yapılan Harcamalar (Akçe).....	86
Tablo 2.13. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında İstâbl-ı Âmire Harcamaları (Akçe).....	87
Tablo 2.14. 1589-90 Malî Yılında Kılar-ı Âmire Harcamaları (Akçe).....	88
Tablo 2.15. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Yeniçerilere Çuka Alımları (Akçe).....	90

Tablo 2.16. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Mekulat Harcamaları (Akçe).....	91
Tablo 2.17. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Hayyâtin-i Hilât ve Hâssa Harcamaları (Akçe).....	92
Tablo 2.18. 1589-90 Malî Yılında Mevâcib ve Sefer Mühimmâtları Harcamaları (Akçe).....	93
Tablo 2.19. 1589-90 Malî Yılında Yapılan Tamir Masrafları (Akçe).....	94
Tablo 2.20. 1589-90 Malî Yılında Tebdîl Masrafları (Akçe).....	95
Tablo 2.21. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Teşrifât Harcamaları (Akçe).....	99
Tablo 2.22. 1589-90 Malî Yılında Yapılan Mübayaat Harcamaları (Akçe).....	102
Tablo 2.23. 1602-3 Malî Yılında Yapılan Mübayaat Harcamaları (Akçe).....	103
Tablo 2.24. 1589-90 Malî Yılında Yapılan İn'âm Harcamaları (Akçe).....	104
Tablo 2.25. 1602-3 Malî Yılında Yapılan İn'âm Harcamaları (Akçe).....	105
Tablo 3.1. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Akçe Miktarları ile Değerleri.....	110
Tablo 3.2. Yıllara Göre Padişahi Para Birimlerinin Dağılımı.....	112
Tablo 3.3. Yıllara Göre Guruş Cinslerinin Dağılımı.....	113
Tablo 3.4. Diğer Gümüş Paraların Dağılımı.....	114
Tablo 3.5. Yıllara Göre Hasene (Altın) Para Birimlerinin Dağılımı.....	116
Tablo 3.6. Bütçe ve Ruznamçe Defterlerinin Gelir ve Giderlerinin Bazı Yıllar İtibariyle Seyri, Gelirlerin Giderleri Karşılama Oranı (Akçe).....	121
Tablo 3.7. Avusturya Seferine Ait Gelir ve Gider Muhasebe İcmali (Akçe).....	122

Tablo 3.8. Malî Yıllar İtibariyle Merkezî Hazinenin Temel Vergi Gelirlerinin Payları (Akçe).....	123
Tablo 3.9. Ruznamçe Defterlerine Göre Mukataa Gelirleri (Akçe).....	125
Tablo 3.10. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Ana Gelir Unsurları Bazında Mahsup ve Nakit Miktarları ile Oranları (Akçe).....	127
Tablo 3.11. Giderlerin Yıllar İtibariyle Mevâcibât ve Teslimât Kalemleriyle Seyri (Akçe) (1523-4 malî yılı baz alınmıştır).....	128
Tablo 3.12. 1589 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mevâcib Ödemelerinin Aylar İtibariyle Dağılımları (Akçe).....	130
Tablo 3.13. 1589-90 Malî Yılında Para Ayarlamalarından Kaynaklanan Gelirlerin Aylık Dağılımları (Akçe).....	132
Tablo 3.14. 1589-90 Malî Yılında Paraların Değişim Masrafları (Akçe).....	133

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik: 1	1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Ait Gelirler.....	17
Grafik: 2	1589-90 ile 1602-3 Malî Yıl Gelirlerinin Aylar İtibariyle Hazineye Girişleri.....	17
Grafik: 3	Mukataa Gelirlerinin Mîlâdî Aylara Göre Merkezî Hazîneye Giriş Seyri.....	29
Grafik: 4	1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Hazîneye Girişleri.....	35
Grafik: 5	1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerinin Hazîneye Girişlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı.....	43
Grafik: 6	Ağnam Gelirlerinin Mîlâdî Takvime Göre Aylar İtibariyle Dağılımı.....	46
Grafik: 7	1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllara Ait Giderlerin Dağılımı.....	62
Grafik: 8	1524 ile 1609 Yılları Arasında Gelir ve Giderlerin Seyri.....	62
Grafik: 9	1509 ile 1609 Yılları Arasında Gelir ve Giderlerin Seyri.....	120
Grafik: 10	1523-4 ile 1602-3 Malî Yılları Arasında Ana Gelir Kalemleri İtibariyle Seyri.....	124
Grafik: 11	Yıllar itibariyle Mevâcibat ile Teslimat Giderlerinin Seyri.....	129
Grafik: 12	1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Mevâcib Ödemelerinin Aylık Dağılımları.....	130
Grafik: 13	1589-90 Mevâcib Ödemeleri ile Kal ve Tashih-i Sikke Vergilerinin Takvimleri.....	133

KISALTMALAR

a.e.	:	Aynı eser
a.g.e.	:	Adı geçen eser
B	:	Recep
bkz.	:	Bakınız
B.O.A.	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	:	Cilt
C	:	Cemaziyelevvel
Ca.	:	Cemaziyelahir
çev.	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DTCFD	:	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
H.	:	Hicri
haz.	:	Hazırlayan
İA	:	İslam Ansiklopedisi
İÜİFM	:	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
K.K.	:	Kamil Kepeci
L	:	Şevval
M.	:	Muharrem
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı

N	:	Ramazan
R	:	Rebiulevvel
Ra	:	Rebiulahir
S.	:	Safer
Ş	:	Şaban
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
vb.	:	Ve benzeri
vs.	:	Vesaire
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Z	:	Zilhicce
Za	:	Zilkade

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde ilk maliye teşkilatı Çandarlı Kara Halil Efendi ve Kara Rüstem'in çalışmalarıyla I. Murad döneminde kurulmuştur.¹ Klasik dönem malî teşkilatı olarak adlandırılan bu dönem 1793 yılında *Îrâd-ı Cedîd Hazinesi*'nin kurulmasıyla birlikte çoklu hazineye geçilmesine kadar devam etmiştir.² *Îrâd-ı Cedîd Hazinesi*, III. Selim döneminde kurulan Nizâm-ı Cedîd ordusuna ait giderler ile savaş masraflarını karşılamak üzere kurulmuştur. İlerleyen yıllarda *Îrâd-ı Cedîd Hazinesi*'ne müteakiben zahire hazinesi, tersane hazinesi vb. hazineler kurularak çoklu hazine dönemine geçilmiştir. 1838 tarihinde *Maliye Nezâreti* ihdas olunarak klasik dönem sonrasındaki malî karışıklık giderilmeye çalışılmış ve tekrardan tek hazineli malî yapıya dönülmüştür.³

Osmanlı Devleti klasik dönem malî teşkilatı merkez maliyesi, tımar ve vakıf sistemi olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır. Klasik dönem malî teşkilatını oluşturan bu üç kısmın malî teşkilat içerisindeki payları zamanla değişmekle beraber sırasıyla, merkez maliyesi %51, tımar sistemi %37 ve vakıflar ise %12'dir.⁴

Klasik dönem Osmanlı Devleti merkez maliyesinin en üst makamı bugünün maliye bakanı ile benzerlik gösteren *başdefterdar*'dır.⁵ Başlangıçta tek defterdar yeterli iken zamanla devletin büyümesi neticesinde defterdarlık sayısında artış meydana gelmiştir.⁶ II. Beyazıt zamanında defterdar sayısı; ilki Rumeli'de bulunan haslar ile mukataalara bakan başdefterdarlık, ikincisi ise Anadolu'daki haslar ile mukataalara bakan Anadolu defterdarlığı olmak üzere ikiye çıkarılmıştır.⁷

16. yüzyılın ortalarında Rumeli ve Anadolu defterdarlıklarına bağlı olan yalılar ile İstanbul mukataaları ayrılarak merkezde "*Şikk-ı Sani*" ismiyle üçüncü

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Ankara, TTK, 1948, s. 319.

² Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 368; Yavuz Cezar, **Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi**, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986, s. 155.

³ Cengiz Orhonlu, "Hazine", **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998, s. 132.

⁴ Ömer Lütfi Barkan, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri" **Belleten**, C. XXXIV, Sayı 136, Ankara, TTK, 1970, s. 601.

⁵ Baki Çakır, **Osmanlı Mukataa Sistemi**, İstanbul, Kitabevi, 2003, s. 13.

⁶ Mübahat Kütükoğlu, "Defterdar", **DİA**, C. IX, İstanbul, 1994, s. 95.

⁷ Mehmet Zeki Pakalın, **Maliye Teşkilatı Tarihi (1442-1030)**, C. I, Ankara, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, 1977, s. 9.

defterdarlık kurulmuştur.⁸ Daha sonra Yavuz Sultan Selim zamanında ihdas edilen Arap ve Acem defterdarlığı ile III. Mehmet zamanında kurulan Tuna defterdarlığı uzun ömürlü olmamışlardır.⁹ Bu defterdarlıklar içerisinde başdefterdar, Rumeli defterdarıdır ve sadrazama karşı sorumludur.¹⁰

Osmanlı Devleti'nin klasik dönem malî teşkilatının ikinci kısmı tımar sistemidir. Tımar sisteminin yapısının oluşumunda tahrir defterlerinden faydalanılmıştır.¹¹ Tımar alanları hasılatı doğrudan merkezî hazineye girmeyen ve belirli vazife ve sorumluluklar karşılığında bir kısım askerî zümreye tahsis edilen vergi kaynaklarından oluşmaktadır.¹²

Klasik dönem malî teşkilatının üçüncü kısmı olan vakıflar ise tahrir ve devlet denetimine tabi olmakla birlikte nispi özerkliği bulunan kuruluşlardır. Vakıfların bünyesi içerisinde, kamu gelirlerinden kaynaklanan bölümü her zaman için çok büyük olmuştur. Söz konusu bölüm, padişahların bizzat yaptıkları vakıflar ile kamu gelirini temlik ederek yüksek rütbeli devlet görevlilerinin yapmalarına izin ve imkan verilen kısımdır. Vakıflara ait gelirler hakkında bütçe ve ruznamçelerde herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır.¹³

Klasik dönem malî teşkilatındaki merkez maliyesi içerisinde devletin gelir ve giderlerini kayıt altında tutarak kontrol eden kurum *Hazine-i âmire*'dir ve bu kayıtlardan bütçeleri hazırlayan hazine içerisindeki büro ise ruznamçe kalemidir.

---

⁸ A.e., s. 9.

⁹ Ekmeleddin İhsanoğlu, **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, C. II, İstanbul, İrcica, 1994, s. 513.

¹⁰ Ahmet Tabakoğlu, "XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinin Malî Yapısı", **Toplu Makaleler I İktisat Tarihi**, İstanbul, Kitabevi, 2005, s. 237; 1589-90 malî yılında defterdarlar sırasıyla; Mahmut Efendi, Şerif Mehmet Efendi ve Elhac İbrahim Paşa'dır. 1602-3 yılında ise Ekmekçizade Ahmed Paşa'dır. Pakalın, **a.g.e.**, s. 175-183.

¹¹ Barkan, "H. 933-934 (M. 1527-1528) Malî Yılına Ait Bir Bütçe Örneği", **İÜİFM**, C. XV, No: 1-4, İstanbul, 1953-1954, s. 623.

¹² Ömer Lütfi Barkan, "Tımar", **İ.A.**, C. XII/I, 2. bs., İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 286.

¹³ **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. I, İstanbul, Osmanlı Bankası, Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 15; "...Sultan vakıfları gelirlerinin önemli bir bölümünü kamuya ait vergi türü kaynaklarının idarî bir tasarrufla kendilerine tahsis edilmesiyle elde etmekteydi. Vakfa tahsis edilen toprağın mülkiyeti olmayıp, tımar sisteminde olduğu gibi topraklar üzerinde yaşayan reayanın devlete ödemekle yükümlü olduğu vergilerdi. Bu nedenle mirî ve vakıf toprak ayırımı sadece vergi gelirlerinin tahsis alanlarının farklılığına dayanmakta olup mülkiyet biçimi açısından ikisi arasında bir farklılık söz konusu değildi. Vakıf topraklarında da toprağın tasarruf yetkisi yine reaya ait bulunmaktaydı" Tefik Güran, **Ekonomik ve Malî Yönleriyle Vakıflar**, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 7.

Hazine günümüz modern maliyesinde, devlet parasının ve menkul değerlerinin bulunduğu/saklandığı yeri ifade etmektedir. Ayrıca hazine, devlet bütçesi aracılığıyla yapılacak hizmetler için gerekli para akımını sağlayan kamu yönetimi birimidir. Hazinesinin başlıca görevlerinden ilki devlet ödemelerinin yer ve zaman yönünden ayarlanmasıdır.¹⁴

Hazine-i âmire, günümüzün modern maliyesi içerisindeki hazine ile aynı işlevi görmektedir. Ancak klasik döneme ait hazine, malî teşkilat içerisinde bulunan ve ordudaki bir kısım askerlerin maaşlarını aldığı tımar sistemi ile sosyal yatırımları yerine getiren vakıf sisteminden dolayı günümüz modern hazinesi gibi kamu yönetiminin tamamını kapsamamaktadır. Söz konusu merkezî hazine, padişah haslarının gelirleriyle, bu gelirlere gerçekleştirilen saray ve merkezî ordunun harcamalarının yapıldığı kurumdur.¹⁵

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinin iki bürosu bulunmaktadır. Bunlar devlet gelirlerinin toplandığı ve masrafların yapıldığı hazine-i âmire ya da dış hazine ile Enderun/İç hazine veya hazine-i hâssa'dır.¹⁶

Hazine-i âmire'nin bütün gelir ve gider işlemlerinin gerçekleştirildiği büro ruznamçe kalemidir. Bu bürodaki gelir ve gider işlemlerinin kaydedildiği defterler ise ruznamçe defterleridir. Hazine-i âmire devlet hazinesidir ve yönetimi sadrazam ile defterdarın sorumluluğundadır.¹⁷

Hazine-i hâssa/İç hazine ise padişahların özel gelir ve giderleriyle ilgilenen kurumdur.¹⁸ Söz konusu hazine, lüzum ve ihtiyaç durumunda dış hazineye destek sağlayan ve dış hazinenin fazlalıklarının da aktarıldığı kurumdur.¹⁹ İç hazine başlangıçta dış hazinenin söz konusu fazlalıklarının aktarılması neticesinde ortaya

---

¹⁴ Erdinç Tokgöz, "Hazine", **Ekonomi Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul, Paymaş Yayınları, 1983, s. 577.

¹⁵ Halil Sahillioğlu, "1524-1525 Bütçesi", **İÜİFM Ömer Lütfi Barkan'a Armağan**, C. XLI, Sayı 1- 4, 1985, s. 416.

¹⁶ İhsanoğlu, **a.g.e.**, s. 523.

¹⁷ Ahmet Tabakoğlu, **Türkiye İktisat Tarihi**, 8. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2008, s. 201.

¹⁸ **A.e.**, s. 199.

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", **Bellekten**, C. XLII, Sayı 165, Ankara, TTK, Ocak 1978, s. 73.

çıkıştır²⁰ ve Hazine Darbaşı ile Hazine Kethüdası'nın yönetiminde olup en üst yetki padişaha aittir.²¹

Hazine-i âmireye ait ruznamçe defterlerinde iç hazine ile ilgili herhangi bir kayıta rastlanılmamıştır. İç hazine, padişahın özel gelir ve giderleriyle ilgilenen kurum olması nedeniyle sadece padişaha verilen cep harçlıkları niteliğinde olan kayıtlar ruznamçe defterlerine yansımıştır.

Bütçe, devletin belirli bir dönemde toplayacağı gelirlerin ve yapacağı harcamaların yer aldığı tablodur. Bu tablonun gelecekte uygulanabilmesi için yürütme erki (hükümet), yasama organından yetki almaktadır.²²

Osmanlı Devleti bütçeleri ise modern bütçeler gibi gelecekle ilgili olmayıp gerçekleşen fiili durumu gösteren icmallerdir. Ayrıca icmallere gider öncelikli modern bütçelerden farklı olarak gelir önceliklidir. Modern bütçelerden farklı olarak hem geçmiş dönemi yansıması hem de gelir öncelikli olmasına rağmen icmallere, devletin belli bir zaman sürecinde gelir ve giderlerini göstermesi bakımından Türk İktisâdî Tarihi araştırmalarında bütçe olarak ifade edilmiş ve kullanılmıştır.²³

Osmanlı Devleti'nde kayıtları tutulan bütçelerin tarih aralığı iki nevruz arasındadır.²⁴ Fakat bütçelerin tahsil edilen gelirler ile yapılan giderlerin yıl takvimi farklılık arz etmektedir. Gelirler güneş yılına göre giderler ise ay yılına göre tasnif edilmiştir.²⁵ Miladî takvim ile hicrî takvim arasındaki 11 günlük fark, 33 yılda 1 yıl bütçe açığına sebep olmuştur. Giderlerin büyük çoğunluğu askerlerin mevâcib/maaş ödemelerini finanse ettiğinden meydana gelen bir senelik fark nedeniyle malî buhranlara sebebiyet vermiştir. Hazineye giren altın sikkeler ile gümüş sikkeler

---

²⁰ Orhonlu, “**Hazine**”, s. 131.

²¹ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 73.

²² Zeynel Dinler, **İktisada Giriş**, 16. Basım, Bursa, Ekin Yayın Dağıtım, 2010, s. 502.

²³ Erol Özvar, “Rum Eyaletinde Ait H. 1043-44/M. 1634-35 Tarihli “Bütçe'nin Tahlili”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 151.

²⁴ Erol Özvar, “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)” **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. I, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 198.

²⁵ Sahillioğlu, **a.g.e.**, s. 418.

piyasa fiyatından iki akçe eksisine alınıp hazineye gelir sağlanarak söz konusu bütçe açıklarına karşı tedbir alınmıştır.²⁶

Bütçe hazırlanmadığı dönemler olmasına rağmen ruznamçe defter kayıtları her zaman tutulmuştur.²⁷ Ruznamçe defterleri *büyük rûznâmçe* veya *rûznâmçe-i hümayun* adlarıyla anılan ve defterdarlıktaki kalemlerin yani hazinenin bütün gelir ve gider işlemlerinin gerçekleştirildiği büroda tutulmaktadır.²⁸

Ruznamçe kayıtlarında işlemler; gelirler, giderler ve irâd-masraf kayıtları olmak üzere üç şekildedir. Gelirler nakit girişlerini, giderler ise nakit çıkışlarını belirtmektedir. Irâd-masraf kayıtları ise tahsîs ilkesi gereğince gelirlerin, bölgelerindeki giderlere yönlendirilmesidir.

Ruznamçe defterlerinde tutulan muhasebe kayıt türü İlhanlılardan alınan merdiven yöntemidir. Devlet muhasebesi için kullanılan merdiven yönteminde kayıtlar, sağdan sola doğru yazılmakta ve ilk sözcüğün son harfi uzatılarak, tüm kaydın anlamını belirten başlık konulmaktadır. Ana tutarın başa yazılması ve onu oluşturan tutarların altına aşağı doğru yazılması neticesinde bu kayıt yöntemine merdiven denilmiştir. Kayıtlarda çeşitli para cinsleri dahi olsa toplam tutar belirlenen para birimi ile yazılmıştır.²⁹

Ruznamçe defterlerinde siyakat yazısı kullanılmıştır. Bu yazı Moğollardan İran'a oradan da Osmanlı'ya geçmiştir. Ruznamçe defterlerinin hesapları da yazı gibi Arap rakamlarının okunuşlarının kısaltılmış hali olan siyakat rakamları ile tutulmuştur.³⁰

Ruznamçelerde kayıtlar öbek halindedir. Bu yöntemde toplam yapmak zordur; fakat aranılan kaydın bulunması ise kolaydır. Her kaydın başlangıcında başlık olarak gelirlere ait her türlü vergi unsurunu gösteren kayıtlarda "an tahvil", giderlerde ise kalemler bazında başlıklar olan; "mevâcib", "teslîm", "âdet", "in'âm",

²⁶ Halil Sahillioğlu, "Sıvış Yılı Buhranları", *İÜİFM*, C. XXVII, Sayı 1-4, 1967-1968, s. 75-76.

²⁷ Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemi Osmanlı Maliyesi*, 1. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, s. 26.

²⁸ *A.e.*, s. 41.

²⁹ Cemal Elitaş, v.d., *Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi*, Ankara, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008, s. 722.

³⁰ Halil Sahillioğlu, "Ruznamçe", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri Bildiriler*, 30 Nisan-2 Mayıs, İstanbul, 1988, s. 115.

“be-cihet”, “mübaya‘at” “teşrîf” ve “tasaddûk” yazmaktadır (bkz. Ek 22, 23, 24, 25). Gider başlıklarında veya gelir kayıtlarının içeriklerinde herhangi bir sıra gözetilmemiştir. Bu hal üzere ruznamçe defterleri “*müsvedde-i vâridât-ı hızâne-i âmire...*” hitabıyla başlamaktadır. Bu hitaptan da anlaşılacağı üzere ruznamçe defterleri temize çekilecek olan müsevedde yevmiye defterleridir. Hazine-i âmiredeki günlük gelir ve giderlere ait giriş ve çıkışların tutulduğu bu defterlere kayıtlar hergün yapılmamakta, sadece divan olduğu günlerde yapılmaktadır.³¹

Ruznamçe defter kayıtları sağlama, mizan özelliği taşımaktadır. Defterdarlık kalemlerinin kayıtlarında bir hata varsa, bu hata ruznamçe defterleriyle karşılaştırılarak bulunur ve düzeltilirdi.³²

Ruznamçe defterleri Hazine-i âmire kayıtlarında kullanıldığı gibi, defterdarlığa bağlı diğer büroların günlük kayıtlarında da kullanılmıştır. Teşrîfât ruznamçesi, tımar ruznamçesi vb. gibi defterler tutulmuştur.³³

Ruznamçe kaleminde tutulan Hazine-i âmireye ait gelir ve gider kayıtlarını ihtiva eden ruznamçe defterlerinden yararlanılarak 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarına ait merkezî hazine bütçeleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki en önemli amaç 1570'lere kadar devlet tarihi içerisinde malî refah bakımından en yüksek devrini yaşayan Osmanlı Devleti'nin bu tarihten 20-30 yıl sonrasında kamu maliyesinde büyük sıkıntıların yaşandığı döneme günlük merkezî hazine gelir ve giderlerini ihtiva eden ruznamçe defterleri vasıtasıyla ışık tutmaktır. İşte bu amaç etrafında belirlediğimiz iki malî yıla ait ruznamçe defterlerinden yararlanılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Kamil Kepeci tasnifi içerisinde iki nevrûz arasını gösteren 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarına ait defterler araştırmaya konu edinilmiştir. Kamil Kepeci tasnifi içerisinde 1772, 1773, 1781 ve 1883 numaralı defterlerden yararlanarak Osmanlı Devleti'nin merkez maliyesinin durumu

---

³¹Halil Sahillioğlu, “1683-1740 Yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun Hazine Gelir ve Gideri”, **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. I, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 149.

³² Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, 6. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2003, s. 179.

³³ Sahillioğlu, “**Ruznamçe**”, s. 115.

ortaya konulmaya çalışılmıştır. 1602-3 malî yılı, 1593-1606 yılları arasında devam eden Osmanlı-Habsburg Savaşı'nın süreci içerisinde bulunduğu devlet hem merkezde hem de seferde ruznamçe defteri tutmuştur. Caroline Finkel'in Osmanlı-Habsburg Savaşı'nı konu edinen makalesinde Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kamil Kepeci tasnifi 1885 numaralı deftere ait verilerden yararlanarak dökümünü verdiği sefere ait gelir-gider bütçesi, bölüm 3.2'de verilerin değerlendirilmesi başlığı altında merkezde tutulan ruznamçe defter kayıtlarıyla beraber incelenmiştir.

İncelenen ruznamçe defterlerinin seçilmesindeki en önemli unsur Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki incelemeler neticesinde 1580'lerin ortalarında yapılan tağşiş sonrası ruznamçe defter serileri içerisinde tam olarak malî bir yılı kapsayan ilk yılın 1589-90 olmasıdır. Çalışmayı sadece tek bir malî yıl ile sürdürmemek, bir malî yılı daha inceleyip dönem hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek amacıyla ikinci malî yıla ait defterler ise 1589-90 yılı sonrasındaki defter serilerinden gelir ve gider defterleri tam olan 1602-3 malî yılı seçilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde klasik dönem malî teşkilatında gelirler öncelikli olduğundan merkezî hazineye ait gelirler incelenmiştir. Ruznamçe gelir defter kayıtları gelirin türüne göre mukataa, cizye vb. tasnife tabi tutulup günlük ve aylık toplamları alınmıştır. Ayrıca tahakkuk tarihleri, irâd-masraf tutarları ve coğrafi olarak nereden geldikleri verilmeye çalışılmıştır. 1589-90 malî yılına ait ruznamçe gelir defterinde 1584-6 yıllarında yapılan tağşiş ile birlikte 1588 yılında yürürlüğe giren rüsûm-ı tashih-i sikke vergisine ait kayıtlara da rastlanılmıştır.

İkinci bölümde malî yıllara ait giderler incelenmiştir. Ruznamçe gider defterlerinde kayıtlar başlıklar itibariyle tasnife tabi tutulduğundan, giderlerin %90'ını oluşturan kalemlerden mevâcib başlığı askerî bölükler, teslimât harcamaları ise kurumlar itibariyle sınıflandırılmıştır. Yekun giderlerin geri kalan %10'luk kısımları ise herhangi bir tasnife tabi tutulmadan ruznamçe defter kayıtlarında verilen başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde öncelikle tasnife tabi tutulan gelir ve gider yekun meblağları 16. yüzyıla ait bütçe ve gider yekunları ile karşılaştırılıp makro tahliller gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Devamında gelirlerin büyük çoğunluğunu oluşturan

mukataa, cizye, avarız ve ağnam yekunları 16. yüzyıla ait bütçelerdeki vergi unsurları ile karşılaştırılarak yüzyıl içerisindeki seyirleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Giderleri ele alırken gider yekunu içerisinde neredeyse tamamına yakınına oluşturan mevâcib ödemeleri ile saray ve kamu kurumlarına ait ihtiyaçların alımlarını gösteren teslîmât harcamaları 16. yüzyıla ait bütçeler içerisinde bulunan mevâcib ve teslîmât harcamaları ile karşılaştırılarak, giderlerin incelenen yüzyıl içerisindeki seyri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İncelenen malî yıllara ait defterlerden 1772 numaralı ruznamçe defteri, 1589-90 malî yılına ait merkezî hazine gelirlerinin gösterildiği defterdir. Toplam sayfa sayısı 188 ve 42,5X16,5 ebatlarındadır. 1773 numaralı ruznamçe defteri 1589-90 malî yılındaki merkezî hazineye ait giderleri göstermektedir. Toplam sayfa sayısı 277 iken defterin ebatları 44,5X16'dır. 1883 numaralı ruznamçe defteri 1602-3 malî yılında merkezî hazineye ait gelir kayıtlarını göstermektedir. Defterin sayfa sayısı 210 ve ebatları ise 43X15'tir. 1781 numaralı ruznamçe defteri ise 1602-3 mali yılına ait giderleri göstermektedir. Defterin sayfa sayısı 196, ebatları ise 43X16'dır.

İncelenen ruznamçe defterlerinin girişleri, 1772 numaralı deftere ait olan; *“Târih-i müsvedde-i vâridât-ı rûznâmçe-i hîzâne-i âmire ammerallahu te'âlâ ilâ yevmi'l-âhire an-evvel-i nevrûz el-vâki' fî 4 Ca. sene 997 ilâ evvel-i nevrûz el-vâki' fî 15 Ca. sene 998”* şeklinde başlamaktadır.

Ruznamçe defterlerinin başında geçen *“müsvedde”* kelimesi defterlerdeki gelir ve giderlerin hazinedeki ilk işlem kayıtlarını yansıtmakta ya da defterlerin temize çekilmemiş olduklarını ifade etmektedir. Temize çekilen defterlerin müsvedde defterlerinden farkı, gelir ve gider maddelerinin daha düzenli olmasıdır.

Ruznamçe defterlerindeki kayıtlar gelir, gider ve tahsîs ilkesi gereğince merkezî hazineye ait gelirlerin harcama alanlarına yönlendirildiğini gösteren irâd-masraf şeklindedir.

Ruznamçe defterlerinde gelirler *“An tahvil”* başlığı altında gösterilmektedir. İstisna olarak pişkeş gelirleri *“An pişkeş”* başlığı altında verilmektedir. Ayrıca beytülmal gelirlerini gösteren kayıtlarda an tahvil kaydının yanında beytülmal

yazmaktadır. An tahvil başlığı altında verilen gelir unsurları; *Mukataa, Cizye, Avarız, Ağnam, Bedel-i Tımar, Yörük, Eşkinçi ve Müsellem Bedelleri, Muhallefât, Karz, Ziyâde-i Evkaf, Mahsûl-i Bağçe, Bakiye-i Muhasebe, Kal kerden ve Büriden Akçe-i Cedid, Rüsûm-ı Tashih-i Sikke, Tebdil-i Hasene* vb. gelirlere ait kayıtlar bulunmaktadır.

Merkezî hazineye ait ruznamçe defterleri içerisindeki gelir kayıtlarından;

- Tahvilin kimin sorumluluğunda olduğu, tahvil sahibinin zümresi, dinî ve askerî-sivil ayrımı
- Gelirin türü
- Tahakkuk tarihleri³⁴ itibariyle hazinenin vergi unsurlarını zamanında toplayabilme kudreti
- Gelirin hangi coğrafi alana ait olduğu
- Hazineye giren gelirlerin hangi para cinsiyle geldiği ve bu paraların akçe değerleri
- İrâd-masraf kaydıysa gelirin hangi gider kalemine tahsîs edildiği bilgilerine ulaşılabilir.

Ruznamçe defter kayıtlarında kullanılan yazı siyakat yazısıdır. Rakamlar ise Arap alfabesindeki okunuşlarının yazı halidir. Ruznamçe defterlerinin sayfalarında maddeler bir sırada ve yanyana iki kayıt halindedir. Yani öbek halinde tutulmuştur (bkz. Ek: 22-25). Ruznamçe defterlerinde kayıtların bu şekilde tutulmasındaki amaç, aranan gelir veya gider kaydının kolayca bulunmasıdır. 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarında ruznamçe gelir defterlerindeki madde kayıtlarının sayısı 9.000 civarındadır.

Ruznamçe defterlerinde gider kayıtları ait oldukları başlıklar altında gösterilmiştir. Bu başlıklar; *Mevâcib, Teslîm, Âdet, Be-cihet, Mübâya'at, İn'am, Tasaddûk ve Teşrîfât* vb.'dir.

---

³⁴ Çalışmada hicri takvimin miladi takvime çevrilmesinde www.ttk.org.tr adresindeki <http://193.255.138.2/takvim.asp> uygulama kullanılmıştır.

Merkezî hazineye ait gider ruznamçe defterlerindeki mevâcib kayıtlarından; ödemenin kime/hangi bölüğe yapıldığı, tarihi ve hangi kıst olduğu, toplamda verilen meblağ ile bu meblağı oluşturan para cinsleri ve bu paraların akçe değerleri hakkında bilgi edinilebilir.

Bir diğer gider kalemi olan teslimât harcama kayıtlarından da öncelikle harcamanın kimin eliyle yapıldığı, kurumun başında bulunan emînin³⁵ kim olduğu, hangi kurumun hangi ihtiyacını karşılamak için yapıldığı, harcama kalemini finanse eden gelir kaleminin ne olduğu³⁶, toplam meblağ ile bu meblağı öderken kullanılan para cinsleri ve bu paraların akçe değerleri hakkında bilgi edinilebilir.

Mevâcib ile teslim maddeleri gibi diğer gider başlıkları altındaki kayıtlardan da benzer bilgiler edinilebilir. 1589-90 malî yılı ile 1602-3 malî yılına ait ruznamçe defter kayıtlarındaki gider maddelerinin sayısı 10.000 civarındadır. Ruznamçe defterlerindeki gelir ve giderlere ait madde sayısı toplamda 19.000 civarındadır. Bu çalışma, toplamı 19.000 civarında olan ruznamçe defterlerinde öbek şeklinde kaydedilmiş gelir ve giderlerden oluşan bütçe denemesidir.

Bugüne kadar ruznamçe ve erkâm defterlerinden yararlanılarak yapılan çalışmalar da; Halil Sahillioğlu, H. 1094–1150 yıllarını kapsayan merkezî hazine gelir ve giderlerini ruznamçe defterlerinden yararlanarak incelemiştir. Erişah Abdurrahimoğlu ise ruznamçe defterleri ile ecnâs-ı nukûd ve erkâm defterlerini kullanarak H. 1032-39 ile H. 1072-90 tarihleri arasındaki dış hazine gelir ve giderlerini hesaplamıştır. Mehmet İpçioğlu, H. 1031 yılına ait ruznamçe defter kayıtlarından merkezî hazine gelir ve giderlerini çalışmıştır. Sadullah Yıldırım, H. 1000 ile 1001 yıllarına ait merkezî hazine gelirlerini incelemiştir. H. 1018 yılına ait ruznamçe defterine göre merkezî hazine giderleri ise tarafımdan yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kamil Kepeci Tasnifi Büyük Ruznamçe Kalemi sıralamasından elde edilen ve birincil kaynak olarak kullanılan ruznamçe defterlerinin yanı sıra ikincil kaynak olarak yararlanılan eserler ise; Halil

³⁵ Bir kurumun en üst kademedeki yöneticisi.

³⁶ Her gider maddesinde, kendisini finanse eden gelir kalemi bulunmamaktadır.

Sahillioğlu'nun doktora tezi olarak hazırladığı “Kuruluştan 17. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme” ile doçentlik tezi olan “Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740”, Ahmet Tabakoğlu'na ait “Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi”, Mehmet Genç ile Erol Özvar'ın iki cilt halinde hazırladıkları “Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler”, Baki Çakır'a ait “Osmanlı Mukataa Sistemi”, Şevket Pamuk'a ait olan “Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi” isimli kitapları ile Ömer Lütü Barkan'ın ve Halil Sahillioğlu'nun yayınlamış oldukları bütçe makaleleridir.

Ahmet Tabakoğlu, Gerileme Dönemi Osmanlı Maliyesi isimli eserinde H. 1090-1159 yılları arasındaki ruznamçe defterlerinden yararlanarak gelir ve gider serilerini çıkarmıştır. Mehmet Genç ile Erol Özvar hazırladıkları “Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler” isimli kitabın birinci cildinde Osmanlı Devleti maliyesine ait kurumlar ile geleneksel ve tanzimat sonrası döneme ait bütçeleri incelemişlerdir. Kitabın ikinci cildinde 1509-10 ile 1761-2 tarihleri arasındaki 11 bütçenin orijinallerini ve transkriptlerini yayınlamışlardır.

Ömer Lütü Barkan, “H. 933-934 (M. 1527-1528) Malî Yılına Ait Bir Bütçe Örneği”, “954-955 (1547-1548) Malî Yılına Ait Bir Osmanlı Bütçesi”, “1567-68 Osmanlı Bütçesi”, “1079-80 (1669-70) Malî Yılına Ait Bir Osmanlı Bütçesi” isimli makaleleriyle Osmanlı Devleti'nin gelir ve giderlerini gösteren malî çalışmalar gerçekleştirmiştir. Halil Sahillioğlu, “Sıvış Yılı Buhranları”, “1524-25 Bütçesi”, “1673-1840 Yılları Arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Gelir ve Giderleri” isimli makaleleri ile bütçe çalışmalarında bulunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1589/1590 VE 1602/1603 MALÎ YILLARINA AİT MERKEZÎ HAZİNE GELİRLERİ

Osmanlı Devleti'nin maliye sisteminde bütçeler oluşturulurken öncelikle gelirler ele alınmakta, sonrasında ise gelirlerden giderler çıkarılmaktaydı. Osmanlı maliyesinin bu özelliği nedeniyle bu bölümde ruznamçe defterlerinden elde edilen verilerden oluşturulan bütçeler içerisindeki merkezî hazine gelirleri incelenmektedir.

Bir devletin en önemli gelir kaynaklarından olan vergi, mükellefler tarafından devlet masraflarına katılma payıdır. Verginin hesaplanmasında esas teşkil eden bir madde veya değer ise matrahtır. Tarh ise matrah üzerinden mükellefin ödeyeceği meblağdır.³⁷

Mukataalardan elde edilen gelirler maktu olarak yılda iki defa devletin merkezî hazinesine memurlar marifetiyle girmektedir. Cizye, avarız ve ağnam gelirleri memurlar tarafından toplanılırdı. Cizye ve avarız vergilerinde matrah hanedir.

Resim, belli bir hizmeti kullananın ödediği bedeldir.³⁸ Tashîh-i sikke geliri, darphanelerde elindeki madeni paraları yeni vezn ve ayarında kestirmek için halkın ödediği resimlerdir. Yine eşkinçi ve müselleme bedelleri ile bedel-i tımarla muafiyet avantajı kullanıldığından bunları resimlere dahil etmek mümkündür. Beytülmal, mahsûl-i bağçe, bâz be-hazine-i âmire, muhalledât, karz, tefâvüt-i hasene ve guruş, bakiye-i muhasebe ve evkaf gelirleri doğrudan hazine ile alakalı olduklarından memurlar vasıtasıyla toplanmıştır.

Ruznamçe defterleri ruznamçeciler tarafından tutulmuştur. Mukataalar ile mevkufat ve cizye gelirlerinden gelen meblağı mukataacılar, mevkufatçıları ve cizyeciler kendi defterlerine kaydettikten sonra ilgili evrakı ekleyerek ruznamçe kalemine göndermekteydiler. Ruznamçeciler de meblağları aynen defterlerine

³⁷ Nihat Sayar, **Kamu Maliyesi**, C. I, 4. bs., İstanbul, Sermet Matbaası, 1970, s. 77-91.

³⁸ **A.e.**, s. 244.

kaydedip birer suretlerini ilgili büroların varidatçalarına göndermekte, onlar da kendi defterlerine kaydetmekteydiler. Bu yapıyla defterdarlıkta üçlü bir kayıt sistemi oluşturulmuştur. Ayrıca diğer gelir kalemlerinde hazırlanıp ve tahvil adı ile zikredilen tezkireler günlük olarak ruznamçe kalemine gönderilerek defterlere işlenmektedir.³⁹ Bab-ı Defteri'ye bağlı bütün kalemler kendileriyle ilgili gelir gider muhasebelerini deftere kaydettikten sonra defter kaydının bir suretini çıkarmakta ve ruznamçe kalemine defterlerin karşılaştırılması için göndermekteydi.⁴⁰

Gelirleri oluşturan vergi unsurlarını incelemeyi önce bütçeyi çıkarırken izlenen metod anlatılmıştır. İzlenen metodun anlatımından sonra tablo ve grafikler yardımıyla bütçe yıllarının makro düzeyde hem yıl toplamalarını oluşturan vergi unsurları hem de 16. yüzyıla ait bütçeler, tablolar ve grafikler yardımıyla karşılaştırılarak gösterilmiştir.

Ruznamçe defterlerinde *An tahvil* başlığı altında verilen gelir maddeleri tasnif edilirken, öncelikle verilen vergi unsurları ait oldukları alanlara – mukataa, cizye, avarız vb.- ayırıldıktan sonra vergi kalemlerinin toplamlarından yıllık yekun bütçeler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Daha önce de bahsedildiği üzere ruznamçe defterlerinde kayıt türü üç şekilde yapılmaktaydı. Kayıtlar gelir, gider ve gelirlerin giderlere tahsîsi olan irâd-masraf kayıtları şeklindeydi. Gelir ve irâd-masraf kayıtları ruznamçe gelir defterlerinde an tahvil başlığı altındaki maddelerin içerisindeydi. Irâd-masraf kaydının gelir kaydından farkı, eğer gelir bir harcama alanına yönlendirilmişse kaydın içerisinde gelir kalemi belirtildikten sonra irâd-masraf kaydının düşülmesiydi.⁴¹

Gelirler içerisinde kısımlara ayrılan vergi unsurlarından olan mukataayı ilk başta kavram olarak açıkladıktan sonra, mukataa geliri olarak toplanan verginin

---

³⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 338.

⁴⁰ Yaşar Bülbül, "Osmanlı Devleti'nin Muhasebe Sistemi:1300-1600", Basılmamış Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü**, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 2000, s. 20.

⁴¹ "An-tahvîl-i

Mevlânâ Aydın kâdî'-i İzvornik an-akçe-i avâriz kazâ-i mezbûre an-vâcib sene 996 an-irâd ve masraf ki be-İbrahim emîn-i matbah be-cihet-i ihrâcât-ı matbah-ı âmire teslim şüd ber-muceb-i tezkire-i hod 135.344 [akçe]" B.O.A. K.K., 1772 H. 17 Muharrem 998 / M. 26 Kasım 1589 [Bu maddede, İzvornik kadısı marifetiyle toplanan avarız akçesi, matbah-ı amire'nin (saray mutfağı) eminine (kurumun en üst yöneticisi) kurumun ihtiyacının karşılanması için tahsis edilmiştir].

tahakkuk tarihleri tablolar halinde gösterilmiştir. Devamında kayıtlarda gösterilen ve mukataaya çevrilen tımar alanlarının listesi verilip bunun nedenleri tartışılmıştır. Sonrasında mukataaların yönetim şekli ve yönetenlerin sivil-askerî dağılımları verilmiştir. Ayrıca ruznamçe defter kayıtlarında karşılaşılan mukataalarda görevli bulunanların mükellefiyetleri anlatılmıştır. Mukataa başlığının sonunda mukataa vergi unsurundan elde edilen gelirlerin aylar itibariyle gösterildiği grafik verilerek yorumlanmıştır. Mukataa gelirlerinin coğrafi olarak dağılımları ise Ek 8’de gösterilmiştir. Mukataa gelirleri bölgelere göre tasnif edilirken gelir bölgeleri, buldukları bölgelere yakın merkezi yerlerin toplamına dahil edilmiştir. Örneğin, Bandırma ve Aydıncık’a ait olan mukataa geliri Biga, Karesi bölgesine dahil edilmiştir.

Cizye vergi unsuru incelenirken öncelikle cizye kavramının tanımı yapılmıştır. Devamında cizye tahsilinde görevli olanlar tabloda verilerek topladıkları meblağ ile cizye yekunu içerisindeki oransal dağılımı gösterilmiştir. Akabinde bütçe yıllarında merkezî hazineye giren cizye gelirlerinin tahakkuk tarihleri ile bu tarihlerde hazineye giren gelirin ne kadarının nakit ve ne kadarının irâd-masraf işlemine konu olduğu tablolar itibariyle gösterilerek değerlendirilmiştir. Bunlara ek olarak cizye konusunun sonunda cizye gelirlerinin aylar itibariyle hazineye girişleri verilmiştir. Ardından konu başlıkları halinde cizye gelirleri içerisinde bulunan vergi unsurlarının tanımları yapılmış ve meblağları tablolar yardımıyla belirtilmiştir. Cizye gelirlerinin coğrafi dağılımları Ek 9’da gösterilmiştir.

Osmanlı Devleti’nin düzensiz gelirleri olan avarız gelirlerini incelerken öncelikle içerisinde bulunan bedeller ile avarız gelirleri tabloda gösterilerek tanımları verilmiştir. Devamında avarız gelirlerinin bütçe yılları itibariyle tahakkuk tarihleri ile birlikte hazineye girişleri nakit ve irâd-masraf olarak gösterilmiştir. Akabinde avarız gelirlerinin aylar itibariyle merkezî hazineye girişleri grafik yardımıyla tartışılmıştır. Avarız gelirlerinin coğrafi dağılımları ise Ek 10’da gösterilmiştir.

Merkezî hazinenin ağnam gelirleri incelenirken öncelikle vergi unsurunun tanımı verilmiştir. Devamında ağnam gelirlerinin tahakkuk tarihleri ile birlikte merkezî hazineye nakit girişleri ve irâd-masraf yekunları tablolar itibariyle

gösterilmiştir. Sonrasında ağnam gelirlerinin aylar itibariyle merkezî hazineye girişleri grafik yardımıyla tartışılmıştır.

Üstte bahsi geçen merkezî hazine gelirleri içerisindeki dört ana vergi unsuru incelendikten sonra rüsûm-ı eflak geliri, ispençe geliri, rüsûm-ı baġat geliri, râv-ı yahûdî geliri, yağcı ve küreci resmi gelirleri, irsaliye gelirleri, berat, Şikayet ve tezkîre gelirleri, pişkeş gelirleri, rüsûm-ı tashîh-i sikke geliri, kâl kerden ve bürîden akçe-i cedîd geliri, tebdîl-i sikke geliri, akçe-i kemayar geliri, yörük, eşkinci ve müselleman gelirleri, beytûlmâl geliri, bâz be-hazine-i âmire geliri, muhallefât geliri, bedel-i tımar geliri, mahsûl-i baġçe geliri, karz alınanlar, bakiye-i muhasebe geliri, ziyâde-i evkaf geliri, tefâvût-i hasene ve guruş geliri ile yukarıda ismi geçen gelirler içerisine dahil edilemeyen ve sair başlığı altında gösterilen gelirler incelenirken öncelikle tanımları verilmiştir. Devamında ise tablolar yardımıyla söz konusu gelirler değerlendirilmiş ve konu başlıkları içerisinde tartışılmıştır.

1589-90 malî yılında merkezî hazine gelirleri 368.259.690, 1602-3 malî yılına ait gelirler ise 190.619.909 akçedir. Tablo 1.1’de ruznamçe defterlerinden hazırlanmış olduğumuz bütçe yıllarına ait vergi unsurlarının dağılımlarıyla birlikte yıllık yekun meblaġ içerisindeki oranlarının dağılımları gösterilmiştir.

Bütçe yıllarına ait gelir unsurlarının gösterildiġi Tablo 1.1’de 1589-90 malî yılında gelirlerin %60,55’i mukataa, cizye, avarız⁴² ve ağnam gelirlerinden oluştuġu görülmektedir. Kalan kısmın ise %9,32’si eyaletlerden merkeze gönderilen irsaliyelerden, %8,91’i tashîh-i sikke vergisinden ve %11,55’i yeni akçe basılmasından (bürîden akçe-i cedîd) oluşmaktadır. Geri kalan %9,67 ise hazineye giren diġer gelirlerden meydana gelmektedir.

---

⁴² Avarız vergisi, 16. yüzyılın sonundaki uzun süreli savaşlar nedeniyle bütçe ve ruznamçe defterlerinde yer almakla düzenli vergi halini aldığı görülmektedir.

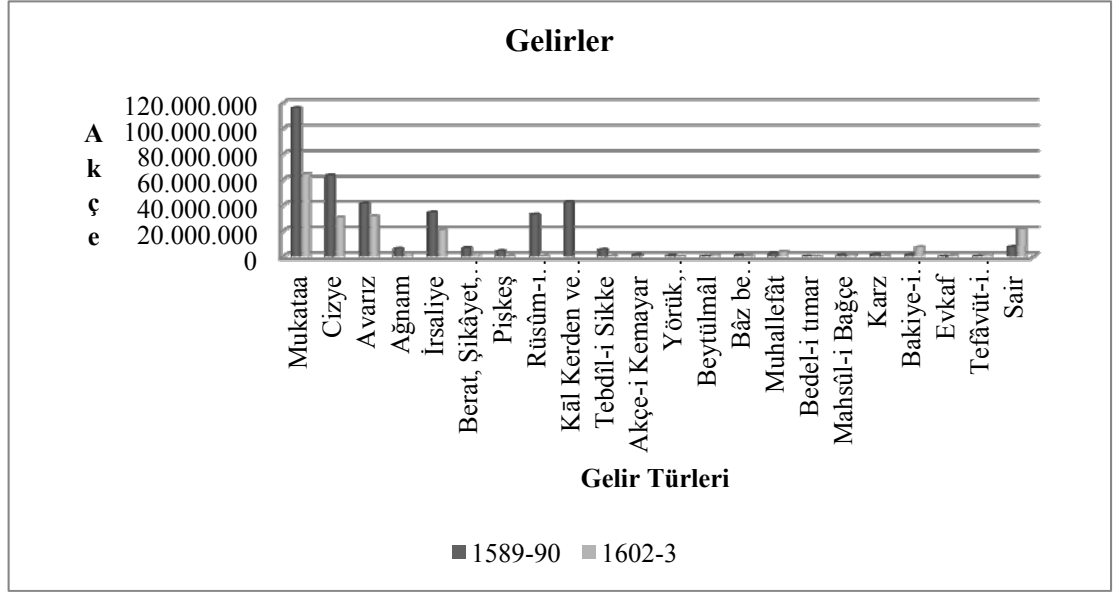
Tablo 1.1. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Merkezî Hazine Gelirleri (Akçe)

Gelir	1589-90	%	1602-3	%
Mukataa	115.851.300	31,46	64.389.767	33,78
Cizye	59.860.889	16,26	29.463.231	15,46
Rüsûm-ı Eflak	2.631.559	0,71	15.600	0,01
İспенçe	300.783	0,08	399.798	0,21
Yağcı ve Küreci	321.648	0,09	39.020	0,02
Rüsum-ı Bağat	75.585	0,02	254.586	0,13
Râv-ı Yâhûdi	124.100	0,03	212.894	0,11
Avarız	41.200.464	11,19	31.343.262	16,44
Ağnam	6.023.499	1,64	2.320.377	1,22
İrsaliye	34.304.122	9,32	20.693.848	10,86
Berat, Şikâyet, Tezkire	6.444.583	1,75	2.008.699	1,05
Pişkeş	4.163.160	1,13	395.260	0,21
Rüsûm-ı Tashîh-i Sikke	32.794.538	8,91	300.000	0,16
Kâl Kerden ve Büriden Akçe-i Cedîd	42.541.629	11,55	-	-
Tebdîl-i Sikke	5.212.932	1,42	300.000	0,16
Akçe-i Kemayar	1.233.300	0,33	-	-
Yörük, Eşkinci, Müsellem	604.784	0,16	-	-
Beytûlmâl	40.067	0,01	1.477.407	0,78
Bâz be-Hazine-i Âmire	861.213	0,23	645.687	0,34
Muhallefât	2.541.165	0,68	3.623.415	1,90
Bedel-i tımar	65.180	0,02	-	-
Mahsûl-i Bağçe	1.050.066	0,29	1.255.331	0,66
Karz	1.464.000	0,40	391.223	0,21
Bakiye-i Muhasebe	1.162.142	0,32	7.138.023	3,74
Evkaf	15.900	-	752.968	0,40
Tefâvüt-i Hasene ve Guruş	120.517	0,03	1.784.185	0,94
Sair	7.250.565	1,97	21.415.328	11,21
Toplam	368.259.690	100	190.619.909	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

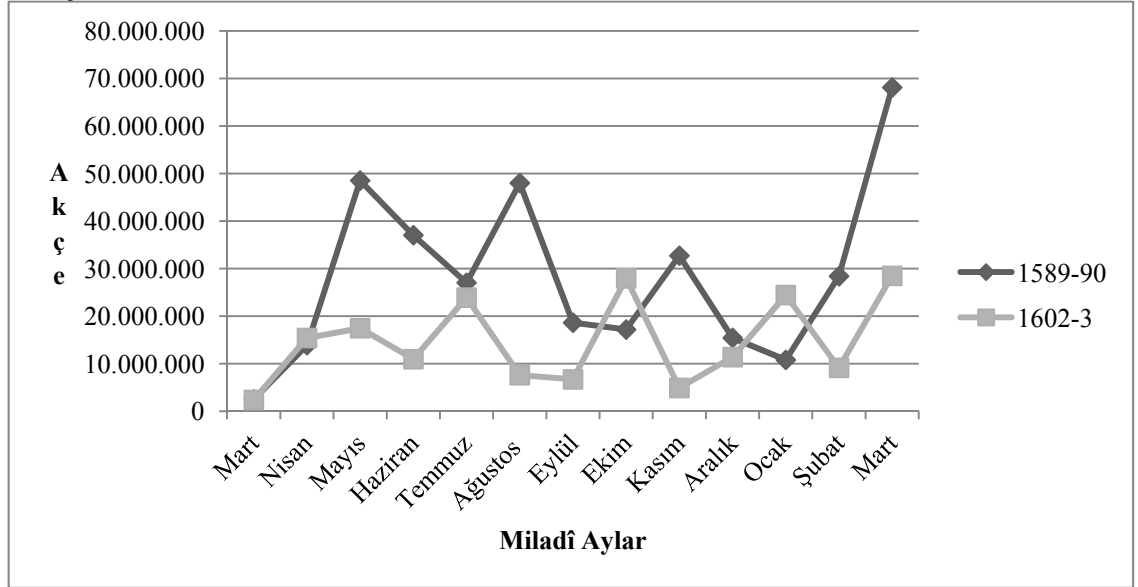
1602-3 malî yılında yekun gelirler içerisinde mukataa, cizye, avarız ve ağnam gelirleri %66,90, irsaliye gelirleri ise %10,86'dır. Sair gelirler ise %11,23'lük oranı oluşturmakta ve geriye kalan %11,31'lik oransa diğer gelir alanlarından oluşmaktadır.

Grafik: 1 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Ait Gelirler

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883

Grafik: 2 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıl Gelirlerinin Aylar İtibariyle Hazineye Girişleri

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883

Grafik 2’de merkezî hazineye giren gelirlerin aylık dağılımları gösterilmiştir. 1589-90 malî yılında gelirlerin nisan-mayıs, temmuz-ağustos, ekim-kasım ve şubat-mart aylarında merkezî hazineye girişlerindeki artış göze çarpmaktadır. Bu durumun nedeni; mukataa, cizye ve avarız gelirleri ile para ayarlamalarından –kal kerden,

tashih-i sikke, akçe-i kem'ayar, tebdil-i hasene- merkezî hazineye girişlerin belirtilen aylarda yüksek seyretmesidir. Mart ayında merkezî hazineye giren gelirlerin yüksek seyretmesinde, mukataa vergi unsuruna ait irsaliyelerin giriş zamanı olmasının payı vardır.

Gelirler bazı aylarda yükselirken bazı aylarda düşük seviyede seyretmektedir. 1589-90 malî yılı içerisinde mayıs, ağustos, kasım, şubat ve mart aylarında, 1602-3 malî yılında ise mayıs, ağustos, kasım, ocak ve mart aylarında yüksek seviyede seyreden gelirler, 1589-90 malî yılı içerisinde nisan, mayıs, ağustos, kasım ve mart aylarında ve 1602-3 malî yılında temmuz, ekim, ocak ve mart aylarında merkezî hazine tarafından gerçekleştirilen mevâcib ile teslimât harcamalarının finansmanında rol oynamışlardır.

Tablo 1.2. 16. Yüzyıl Bütçelerine Ait Gelir Yekunları (Akçe) *

Yıllar	Gelir Yekunları	Endeks
929-30 / 1523-24	116.888.385	100
930-31 / 1524-25	141.272.658	121
933-34 / 1527-28	221.852.402	190
953-54 / 1546-47	241.711.834	207
954-55 / 1547-48	128.608.946	110
973-74 / 1566-67	182.022.400	156
974-75 / 1567-68	226.203.058	194
989-90 / 1581-82	198.738.848	170
990-91 / 1582-83	268.737.470	230
997-98 / 1589-90	368.259.689	315
1000 / 1592-93	249.252.188	213
1001 / 1593-94	267.028.985	228
1010-1 / 1602-03	190.619.909	163
1017 / 1608-09	425.691.446	364

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Baki Çakır, “Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri”, **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. 1, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma merkezi, İstanbul 2006, s.; Sadullah Yıldırım, “1000/1592-93 ve 1001/1593-94 Tarihli Ruznamçe Gelir Defterine Göre Osmanlı Devleti'nin Merkezi Hazine Gelirleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi SBE**, İstanbul, 2008, s. 14.

* Ruznamçe defterlerindeki meblağlar ait oldukları yıllar içerisindeki gelir ve giderleri gösterdiğinden malî yıllara ait gelir yekunlarında önceki yıllardan devreden bakiyeler, Enderûn hazinesinden gelen meblağlar hariç tutularak sadece o malî yıl içerisindeki merkezî hazine gelir-gider yekunları değerlendirilmeye alınmıştır.

16. yüzyıla ait on iki; 17. yüzyıl başında ise iki yıla ait olmak üzere toplamda on dört malî yıla ait bütçe ve ruznamçe defter yekunlarının gösterildiği Tablo 1.2’de Osmanlı Devleti merkezî hazinesinin gelirlerinin nominal seyirleri verilmiştir. 1523-4 yılı baz alınarak oluşturulan tabloda görüleceği üzere gelirlerde 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında artış gözükmektedir.⁴³ Bütçelerden ilki olan 1589-90 malî yılında merkezî hazine gelirleri, baz alınan 1523-4 malî yılı gelirlerine göre 3 kat artmıştır. İkinci bütçe olan 1602-3 malî yılında ise gelirler, baz alınan yıla göre 1,5 kat artmıştır. 1602-3 malî yılına ait gelirlerin 1589-90, 1591-2, 1592-3 ve 1608-9 malî yılı gelirlerine göre az artış göstermesinin sebebi Osmanlı Devleti’nin Avursturya ile savaş halinde olmasından dolayı bir kısım gelirlerin sefer masraflarına yönlendirilmesidir.⁴⁴

1.1. Mukataa Gelirleri

Mukataa, bir işletme olabileceği gibi, aynı zamanda gelirlerin tahsil edilmesini konu edinebilen bir iktisâdî teşekküldür.⁴⁵ Osmanlı Devleti, gelirlerini kalemler bazında tahsil etme zorluğunu mukataa sistemiyle gidermeye çalışmıştır.⁴⁶

Mukataalar coğrafi konum ve içerdiği vergi unsurları bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu durum verilerin kullanılabilirliğini sınırlamaktadır. Tek vergi unsurundan oluşan ve geniş bir bölgeyi kapsayan mukataalar olduğu gibi, aynı coğrafyada farklı gelir unsurlarını içeren mukataalar da olabilir. İlk durumda mukataaları coğrafi konumlarına göre tasnif etmek zorlaşırken, ikinci durumda ise mukataaların zaman içerisindeki değişimleri ve bu değişimlerin hangi gelir cinsinden olduğunu tespit etmek zorlaşmaktadır.⁴⁷ Gelir kayıtlarının sonunda coğrafi alan ismiyle beraber verilen *ve tevâbiuhâ* terimi, o mukataaya bağlı diğer gelir kaynaklarını da göstermesi nedeniyle, anlatılan durumu açıklamaktadır. Ruznamçe

---

⁴³ 16. yüzyıl hem Osmanlı hem de Avrupalı devletler için malî büyüme yüzyılıdır. Özvar, “**Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)**”, s. 212.

⁴⁴ Bu durum daha ayrıntılı bir şekilde Bölüm 3.2’de yeniden ele alınmıştır.

⁴⁵ Halil Sahillioğlu, “Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları”, **İÜİFM**, C. XXIII, No: 1-2, Ekim 1962- Şubat 1963, s. 146.

⁴⁶ Çakır, **a.g.e.**, s. 2.

⁴⁷ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 25.

defterlerinin gösterdiği mukataa gelirleri, iktisâdî bir teşekkül olan mukataanın toplam geliri değil, devletin mukataadan tahsil etmiş/edeceği gelir miktarıdır.⁴⁸

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi ruznamçe defterleri kayıtlarının verdiği bilgilere göre mukataalardan 1589-90 malî yılında 115.851.300 akçe, 1602-3 malî yılında ise 64.389.767 akçe gelir elde etmiştir. Ruznamçe defterlerinde kayıtlı olan mukataa gelirleri, coğrafi konum olarak Rumeli ve Anadolu vilayetlerinden gelen gelirlerdir. İstisnai olarak taşra vilayetlerinden gelenlerde bulunmaktadır. 1589-90 malî yılında merkezî hazineye gelen mukataa gelirlerinin, yekun gelirler içerisindeki oranı 1589-90 malî yılında %31,46, 1602-3 malî yılında ise %33,78'dir.

Mukataalardan tahsil edilmesi gereken gelirlerin bir kısmı irâd-masraf kaydıyla gider alanlarına yönlendiriliyordu. Arta kalan bakiye ise merkeze gönderilmekteydi. 1589-90 malî yılında 50.665.036 akçe, 1602-3 malî yılında ise 4.301.078 akçe tutarındaki mukataa gelirleri irâd-masraf kaydıyla harcama alanlarına yönlendirilmiştir. İrâd-masraf olarak harcama alanlarına yönlendirilen gelirlerin, mukataa gelirleri içerisindeki oranları 1589-90 malî yılında %43,74, 1602-3 malî yılında ise %7'dir.

Tablo 1.3. 1589-90 Malî Yılında Mukataa Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe)

Tahakkuk Yılı	İrâd - Masraf	Nakit	Toplam	%
980 Öncesi	62.882	191.351	254.233	0,21
990 Öncesi	1.860.895	951.296	2.812.191	2,43
990	7.430.561	2.163.221	9.593.782	8,28
991	1.152.518	838.967	1.991.485	1,72
992	1.886.508	751.697	2.638.205	2,28
993	3.544.065	2.373.915	5.917.980	5,11
994	4.202.970	5.710.356	9.913.326	8,56
995	7.162.101	7.901.829	15.063.930	13
996	9.926.542	12.527.448	22.453.990	19,38
997	9.749.697	18.955.195	28.704.892	24,78
998	700.123	974.136	1.674.259	1,45
Boş*	2.986.174	11.846.853	14.833.029	12,8
Toplam	50.665.036	65.186.264	115.851.300	100

Kaynak: B.O.A. K.K., 1772.

*Boş olarak verilen maddeye okunamayan ve tevârîh-i muhtelif (muhtelif tarihler) kayıtlarının toplamları da dahildir.

⁴⁸ Çakır, a.g.e., s. 3.

Yukarıda Tablo 1.3'te 1589-90 malî yılında mukataa gelirlerinin tahakkuk tarihleri ile bu tarihlere ait gelirlerin ne kadarın hazineye nakit girdiği ne kadarının ise irâd-masrafa konu olduğu gösterilmiştir. Mukataa gelirlerinin hazineye giriş yılları içerisinde, %60,98'i daha önceki yıllarda tahakkuk etmiştir ve 1589-90 malî yılında hazineye girmiştir. Malî yıl içerisinde tahakkuk edip, hazineye giren mukataa gelirlerinin oranı %26,23'tür. Mukataa gelirleri içerisindeki %12,80'lik oranın tahakkuk tarihleri boş veyahut okunamayan kayıtlardan dolayı belli değildir.

1602-3 malî yılında hazineye giren mukataa gelirlerinin tahakkuk tarihleri ise Tablo 1.4'te gösterilmiştir. Önceki yıllarda tahakkuk eden ve 1602-3 malî yılında hazineye giren mukataa gelirlerinin oranı %36,41'dir. Malî yıl içerisinde tahakkuk edip, hazineye giren mukataa gelirlerinin oranı ise %41'dir. Mukataa gelirleri içerisindeki %22,50'lik oranın tahakkuk tarihleri boş veyahut okunamayan kayıtlardan dolayı belli değildir.

Tablo 1.4. 1602-3 Malî Yılında Mukataa Gelirlerinin Tahakkukları (Akçe)

Tahakkuk Yılı	İrâd-Masraf	Nakit	Toplam	%
988	-	1.700	1.700	-
996	-	49.440	49.440	0,08
997	40.924	8.136	49.060	0,08
999	-	93.769	93.769	0,15
1000	-	62.539	62.539	0,1
1002	-	1.614	1.614	-
1003	-	473.226	473.226	0,73
1004	-	241.000	241.000	0,37
1005	-	470.605	470.605	0,73
1006	-	1.586.292	1.586.292	2,46
1007	8.907	1.061.875	1.070.782	1,66
1008	2.482.697	12.159.999	14.642.696	22,74
1009	-	4.709.266	4.709.266	7,31
1010	517.488	9.316.390	9.833.878	15,27
1011	100.000	16.468.279	16.568.279	25,73
1012	-	50.000	50.000	0,08
Boş*	1.151.062	13.334.559	14.485.621	22,50
Toplam	4.301.078	60.088.689	64.389.767	100

Kaynak: B.O.A. K.K., 1883.

*Boş olarak verilen maddeye okunamayan ve tevârîh-u muhtelif (muhtelif tarihler) kayıtlarının toplamları da dahildir.

Tablo 1.5. 1589-90 Malî Yılında Hazineye Dahil Edilip Mukataya Dönüştürülen Tımarlar ile Diğerleri (Akçe)

Tımar Alanı	Meblağ
Alâeddin Bey mîr-livâ-i sâbık-ı Harput	60.000
An-akçe-i avâriz-ı ba‘zı kurâ-i Tırnova	8.000
An-arpalık-ı İbrahim Bey	5.000
An-erbâb-ı timâr vekîl-i (...) Çavuş an-çavuşân-ı Dergâh-ı Âlî	183.942
Hâshâ-i hazret-i Mehmed Paşa ve Mahmûd Paşa	45.449
Hâshâ-i Mehmed Paşa	80.000
Hâshâ-i merhûm Ca‘fer Paşa	20.000
Hâshâ-i merhûme Esmahan Sultân	92.403
Hâshâ-i Vezîr İbrahim Paşa	507.661
Mehmed b. Mustafa an-zu‘emâ-i vilâyet-i Rumili nâzır-ı mukâta‘ât-ı livâ-i Eğriboz ba-tevârîh-i muhtelifi ki be-cihet-i tahvîl-i cedîd nezâret-i mukâta‘ât-ı mezbûre ba-şart-ı ilhâk şüde	293.600
Mevlânâ Muhyiddin kâdî‘-i (...) ma‘a ilhâk (...)	89.000
Mevlânâ Muhyiddin kâdî‘-i Sahra der-livâ-i Niğbolu an-akçe-i ilhâk avâriz	6.344
Mevlânâ Sinan kâdî‘-i İskele ve Hacı Oğlu Pazarı ma‘a ilhâk kapan?	82.456
Ramazân Efendi ki be-havâss-ı hümâyûn	2.728
Ze‘âmet-i Hamza Efendi	50.400
Ze‘âmet-i Mustafa Ağa	193.000
Toplam	1.719.983

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772.

16. yüzyılın ikinci yarısında tımarlı sipahiler, gelirleri yetersiz ve tahsili güç olan gelir kaynakları ile hudutlara sürülüp o bölgelerde yapılan yıpratıcı savaşlar neticesinde malî bakımdan tükenmişlerdir. Savaş tekniklerinin değişmesiyle birlikte askerî güç olarak da yetersiz kalan tımarlı sipahiler tasfiyeye tabi tutulmuşlardır.⁴⁹ Ayrıca devlet tağşiş sonrası vergileri artırmayıp *tekalif-i örfiye* ve *avarız-ı dîvâniye* isimli olağanüstü vergileri toplamaya yönelmiştir. Sipahilerin topladıkları aynı vergilerin yanında, almış oldukları nakdî vergiler de akçe olarak alınıyordu. Tağşişe rağmen nakdî vergiler yükseltilmeyince tımarlar bırakılmaya başlanmıştır. Devlet, bırakılan tımar alanlarını iltizama vererek, vergilerin doğrudan merkeze aktarılmasını istiyordu. Merkeze aktarılan gelirler, askerî olarak devlete yararı azalan tımarlı sipahilerin yerine ateşli silah kullanabilen sekban ve sarıcaların maaşlarını finanse etmekte kullanılıyordu. Bu açıklamalar doğrultusunda tımarların mukataaya

⁴⁹ Barkan, “XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye’de Fiyat Hareketleri”, s. 597.

dönüştürülmesi savaş teknolojisindeki değişikliklerle bağlantılıdır.⁵⁰ Ruznamçe defter kayıtlarında *ilhak be-havas-ı hümayun* tabiriyle merkezî hazine gelirlerine dahil edilen tımar alanları ile diğer gelirlerden 1589-90 malî yılında (bkz. Tablo 1.5.) 1.719.983 akçe, 1602-3 malî yılında ise 816.611 akçe gelir elde edilmiştir (bkz. Tablo 1.6).

Tablo 1.6. 1602-3 Malî Yılında Hazineye Dahil Edilen Tımarlar (Akçe)

Tımar Alanı	Meblağ
Hâshâ-i (...)	4.200
Hâshâ-i Ahmed Efendi ve Ali	50.000
Hâshâ-i Kapudan Hazret-i Sinan Paşa	36.000
Hâshâ-i merhûm İbrahim Paşa	117.980
Hâshâ-i tekâ'üd an-edâmallahû merhûm İbrahim Paşa ve Mehmed Paşa	1.610
Hâshâ-i Vezîr Hasan Paşa	311.780
Hâshâ-i Vezîr Hazret-i Mehmed Paşa	21.997
Hâshâ-i vüzerâ-i 'azam ma'a (...)	65.000
Hâshâ-i Yûsuf ser-simkeşân-ı hâssa	2.655
Hâshâ-i Aydos eş-şehr be ağa-i Delpor	12.000
Hâshâ-i defterdâr-ı sâbık Ahmed Efendi	30.000
Hâshâ-i pîş ez în ve tevâbi'uhâ der-livâ-i Eğriboz ve Yanya ve Karlili ve Avlonya ve Tırhala	67.389
Hâshâ-i ze'âmethâ-i Ata Çavuş	30.000
Tekâ'üd-i merhûm Mahmûd Paşa	60.000
Ze'âmet-i (...) Süleyman Ağa	6.000
Toplam	816.611

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883.

Osmanlı Devleti, mukataa gelirlerinin idaresinde iltizam ve emanet olmak üzere iki sistemi kullanmıştır. İltizam sistemi, devlete ait bazı gelirlerin kefil

⁵⁰ Pamuk Şevket, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi**, 4. bs., Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 140.

gösterilmek suretiyle mukavele şartnamesinde belirtilen taksitlerin belirli vakitlerde ödenmesi şartıyla müteşebbislerce işletilen gelirleri ifade etmekteydi.⁵¹ Müteşebbislere mültezim denilmekteydi.

İltizam sisteminin emanete göre tercih edilmesinin iki avantajı vardı. Bunlardan birincisi; aynî vergilerin toplanması, depolanması ve bunların zamanında satışı vb. gibi nedenlerle devletin zarara uğrama ihtimalinin ortadan kalkması, diğeri ise, iltizamı deruhte etmek isteyen müteşebbisin emanet yöntemine göre elde edilen gelirden daha fazlasını taahhüt etmesiydi.⁵²

Bir mukataayı deruhte eden mültezimin, taahhüt ettiği meblağın bir kısmını peşin olarak devlete vermesi gerekiyordu. Kefalet olarak da adlandırılan peşin miktarı, mukataa bedelinin bir yıllık işletim bedelinin %10'u ile %50'si arasında değişmekte olup, tahvil sonunda mültezimin borcuna mahsup edilmekteydi.⁵³

Kefalet, mültezimin mukataayı deruhte ederken taahhüt edilen miktarı devlete ödemesi için kefil göstermesiydi. Kefillik, *kefil bi'n-nefs* ile *kefil bi'l-mal* şeklinde oluyordu. Kefil bi'n-nefs belirli bir meblağı ödemeyi taahhüt eden kişiyken, kefil bi'n-nefs ise mültezimin firarı veya kaybı halinde onu bulmayı taahhüt eden kişiydi.⁵⁴

Mukataalar iltizam sistemi ile en az üç yıllığına verilirdi. Bu süre uzayabildiği gibi gelir grubu olan mukataadan daha fazla gelir elde etme amacıyla süre kısa tutulmuş ve hatta mukataalara fazla bedel teklif edilmesi halinde gelir artışı sağlamak amacıyla iltizamın üç yıl sürmesine dahi izin verilmemekteydi.⁵⁵

Mukataalarda diğeri bir yönetim şekli olan emanet sistemi ise, gelirin/gelir grubunun devletin atadığı ve emîn olarak isimlendirilen bir görevli memur tarafından devlet adına işletilmesi/yönetilmesidir.⁵⁶ Kar ya da zararda bir sorumluluğu olmayan

---

⁵¹ Mehmet Zeki Pakalın, "İltizam", **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü**, C. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983, s. 57.

⁵² Çakır, **a.g.e.**, s. 115-116.

⁵³ Mehmet Genç, "İltizam", **DİA**, C. XXII, İstanbul, 2000, s. 155.

⁵⁴ Çakır, **a.g.e.**, s. 145-146.

⁵⁵ Tabakoğlu, **Gerileme Dönemi Osmanlı Maliyesi**, s. 123.

⁵⁶ **A.e.**, s. 128.

eminler, gelirlerin tahsilatında kendilerine yardım eden kadıların denetimi altında çalışmaktaydılar.⁵⁷

Bir gelir kaynağı mukataa haline getirilirken, öncelikle yıllık meblağının belirlenmesi için emanet yöntemi ile işletilirdi. Bunun en önemli nedeni ise ileride mültezim tarafından mukataa şartlarına riayet edilmediğinde mukataanın emanet ya da tekrar iltizama verilmesinin kolaylaştırılmasıydı. Bununla beraber geliri azalan ve müteşebbislerin deruhte etmeye rağbet etmediği mukataalar ile bazı stratejik öneme sahip gelir kaynakları emanet sistemi ile yönetilmekteydiler.⁵⁸

Mukataaların işletilmesinde yukarıda bahsi geçen iltizam ve emanet yöntemlerinden ara yöntem olarak doğan *emanet-i ber-vech-i iltizam* usulü de kullanılmıştır. Devlet tarafından bir gelir kaynağını emaneten yürüten eminler, belli bir meblağı devlete ödemeyi taahhüt ederek mukataa deruhte etmişlerdir. Emîn vasfıyla devletin bir memuru iken, mukataayı deruhte/iltizama alıp mültezim vasfını da elde etmişlerdir.⁵⁹

Tablo 1.7. 1589-90 ve 1602-3 Mali Yılları Mukataa Gelirlerinin Yönetilme Usulü İtibariyle Dağılımları (Akçe)

Yönetim	1589-90	%	1602-3	%
İltizam	113.256.010	97,76	62.838.183	97,59
Emanet	2.595.290	2,24	1.551.584	2,41
Toplam	115.851.300	100	64.389.767	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

İncelenen malî yıllarda Osmanlı Devleti merkezî hazinesine gelir olarak giren mukataaların yönetilme şekline göre oranları ve tahsil edilen meblağlar Tablo 1.7’de gösterilmiştir. Mukataaların 1589-90 malî yılında 113.256.010 akçe ile % 97,76’sı iltizam, 2.595.290 akçeyle de %2,24’ü emanet olarak idare edilmiştir. 1602-3 malî

⁵⁷ Çakır, a.g.e., s. 150.

⁵⁸ Tabakoğlu, a.g.e., s. 128; Çakır, a.g.e., s. 150-151.

⁵⁹ Sahillioğlu, a.g.e., s. 147.

yılında iltizam yöntemi 62.838.183 akçeyle %97,59 iken, emanet yöntemi ise 1.551.584 akçe ile %2,41'dir.⁶⁰

Mukataaları deruhte edenlerin sivil ve askerî dağılımları aşağıda Tablo 1.8'de gösterilmektedir.

Tablo 1.8. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mukataaları Deruhte Edenlerin Sivil ve Askerî Dağılımları (Akçe)

Deruhte Edenler	1589-90		1602-3	
	Meblağ	%	Meblağ	%
Sivil	85.139.250	73,49	40.464.505	63
Müslim	52.031.025	44,91	9.664.035	15
Yahûdî	27.545.688	23,78	29.590.143	46
Zımmî	5.562.537	4,80	1.210.327	2
Askerî	21.645.471	18,68	14.968.250	23
Altı Bölük	2.771.254	2,39	4.633.549	7
Çavuş	13.423.348	11,59	6.667.616	11
Yeniçeri	-	-	124.000	-
Zu'emâ	4.063.639	3,51	2.920	-
Dizdar	286.820	0,25	-	-
Mir-livâ	1.012.098	0,86	155.320	-
Mir-i mirân	88.312	0,08	-	-
Müteferriğân	-	-	3.384.845	5
Diğer	9.066.579	7,83	8.839.012	14
Toplam	115.851.300	100	64.271.767	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

Ruznamçe defterlerindeki kayıtların elverdiği ölçüde mukataa deruhte edenlerin sivil ve askerî dağılımlarına bakıldığında, 1589-90 malî yılında mukataaların %73,49'u siviller deruhte etmişlerdir. Siviller içerisinde müslümanların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Askeri zümrenin deruhte ettiği mukataaların oranı ise %18,69'dur. Askeri zümre içerisinde Dergâh-ı Âlî çavuşları ağırlıktadır.

⁶⁰ İncelenen defterlerdeki kayıtların yönetim olarak bize herhangi bir bilgi vermediği maddeler iltizam sistemi içerisine dâhil edilmiştir. Bu kayıtların toplamı 1589-90 malî yılında 12.915.248 akçe, 1602-3 malî yılında 8.618.326 akçedir. Mukataa gelirleri içerisindeki oranları 1589-90 malî yılında %11,15, 1602-3 malî yılında ise %13,38'dir. Müteferrikalar hademeler olmasına rağmen, saraya mensup olmaları dolayısıyla askerî sınıf içerisinde değerlendirilmişlerdir.

Okunamayan, boş olan, defterlerde mezkur olarak geçen ve mukataa hakkında bize bilgi vermeyen madde meblağlarının toplamalarının oranı ise %7,83'tür.

1602-3 malî yılında mukataaları deruhte edenler içerisinde sivillerin oranı %63'tür. Siviller içerisinde Yahûdî zümre ağırlıktadır. Askerî kesimin oranı ise %22'dir. Askerî kesim içerisinde mukataaları deruhte edenler arasında Dergâh-ı Âlî Çavuşları ağırlıktadır. Okunamayan, boş olan ve ruznamçe gelir defterinde mezkur olarak geçen maddelerin toplamalarının oranı ise %14'tür.

Mukataalarda devlet tarafından atanan *emin, nazır, nazır-ı nüzzar, muhassıl-ı emval, kethüda, vali, muhassıl, voyvoda, müfettiş, kadı, amil* ve *katib* gibi görevliler mevcuttu.⁶¹

Eminler mukataalarda devlet tarafından mültezimlerle beraber çalışıp, devletin kurallarını uygulaması için atanan memur kişi olduğu gibi mukataayı, *ber-vech-i emanet* deruhte eden kişiler de olabilmekteydi. Ayrıca devletin atadığı amiller tarafından atanan amil eminleri de mukataalarda görev yapmaktaydı.⁶²

Nazır, bugünkü manada bir işletmede genel müdür konumunda olan ve mültezim tarafından tercih edilip onun çıkarını gözeten kişidir.

Bir mukataa grubunun birleştirilmesiyle nezaret oluşturulmakta ve nezaretin ismi oluşturulan mukataa grubunun en büyük geliri olan mukataa ismi ile isimlendirilmektedir. Nezarete bağlı mukataaların işlemleriyle nazırlar ilgilenmektedir. Genel olarak nazırlara mukataa deruhte etmesine izin verilmeyip, yalnız talep edilmeyen mukataalar nazırlar tarafından deruhte edilebilirdi.⁶³

Nazır-ı nüzzar olan şahıslar, çoğunlukla gelirin bulunduğu bölgedeki yüksek rütbeli kişiler olan sancakbeyi, eyalet veya vilayetteki beylerbeyiydi. *Nazır-ı nüzzar*'ın da doğrudan doğruya mukataa alması mümkün değildi.

Mültezim veya nazırların *nazır-ı nüzzar* talep etmelerinin nedeni; mukataaların bulunduğu bölgedeki üst düzey yöneticiye bir statü verip, onun tarafından gelebilecek olumsuz müdahaleleri önlemek ya da gelirleri daha rahat

⁶¹ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 129; Çakır, **a.g.e.**, s. 115-145.

⁶² Çakır, **a.g.e.**, s. 120.

⁶³ **A.e.**, s. 124-125.

tahsil etme olanağına sahip olmaktadır. Devletin bu uygulamadan sağladığı yarar ise, iltizam bedeli haricinde sancakbeyine ait olan gelirden pay almaktır. Valiler, bir bölgenin tüm mukataalarını deruhte edebilirlerdi.⁶⁴

Muhassıl-ı emvâl, devlet tarafından mukataa gelirlerinin usulüne göre tahsilini gerçekleştirmesi ile görevli olan memurdur. Her eyalete bir muhassıl atanmakta ve eyaletin tüm mukataaları muhassıllar tarafından iltizama alınıp, muhassıllık oluşturulabilmekteydi.

Voyvodalık, nezaret ve muhassıllık benzeri bir kurumdur. Başında bulunan şahsa ise voyvoda denilmekteydi. Voyvodaların malî-idari bir yapısı bulunmakla beraber mukataaları topluca veya münferit olarak voyvodalık içerisine alabilirlerdi. Özel takip gerektiren ve tahsilatlarında zorluk bulunan gelirler voyvodalara verilmekteydi.

Havas olarak ayrılan mukataalar, has sahibinin kethüdası tarafından yönetilirdi.⁶⁵ *Nazır-ı emvâller*, eyaletlerdeki mukataaların denetimleriyle görevliyidiler.

Müfettişler genellikle kadılardan oluşmaktaydı. Kadılar buldukları beldeye veyahut başka bir beldeye müfettiş olabiliyorlardı. Mukataalarda tek yetkili kişi olması nedeniyle iltizam yönteminde müfettişin yeri önemliydi. Mukataa gelirlerinde oluşan zarar veya tahvil sonunda tahsili mümkün olmayan bakiye müfettişlerden tazmin edilmekteydi.

Kadılar, Osmanlı Devleti'nde en üst yerel amirlerdi ve buldukları bölgelerin maliye müfettişleriydiler. Bu nedenle bölgelerindeki bütün mukataa işlemlerinin kontrolü onların görevleri arasındaydı.

Kabzımal, mültezim tarafından mukataa gelirlerini tahsil etmek için tayin edilen kişiydi. Bu kişiler kefalet ile kabzımal olabilmekteydiler.

---

⁶⁴ Bu uygulama ile sancakbeyi olan şahıs, sancak mahsulünden saray mutfağına her yıl üç bin koyun gönderecekti. MAD 5698, s. 2 (11 B 1009/ 16 I 1601). Zikreden Çakır, **a.g.e.**, s. 127-128.

⁶⁵ MAD 9876, s. 366 (§ 1104/ IV 1693). Zikreden Çakır, **a.g.e.**, s. 128-129.

Kâtip, mukataalarda bugünkü anlamıyla malî işlemleri gerçekleştiren muhasebecinin görevini yerine getirmekteydi.⁶⁶

Mukataalarda görev yapan ve *havale* olarak adlandırılan görevliler, mukataa gelirlerinden mahallinde yapılan harcamalara (ocaklık vs.) ayrılan ve hazineye yapılması gereken ödemeleri (irsaliye) ilgili yerlere ulaştırırlardı.

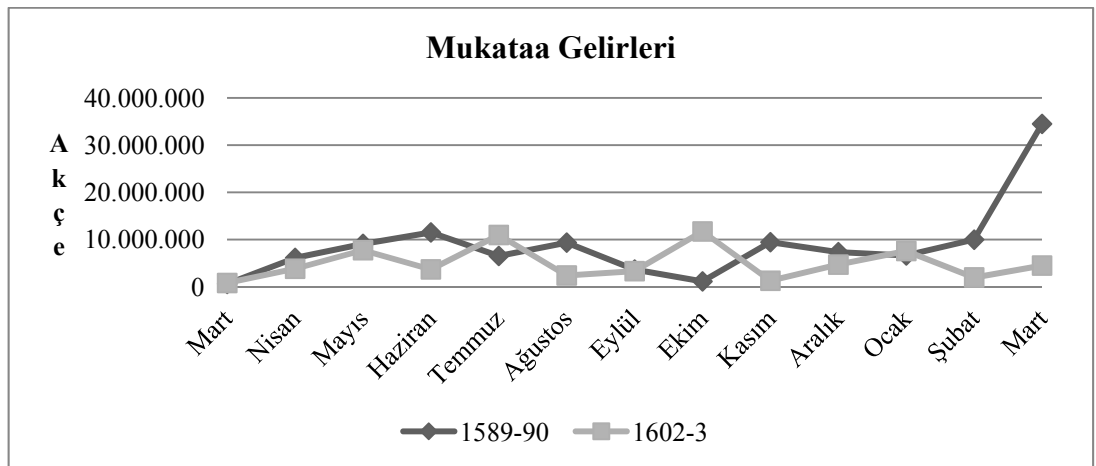
Amil, mukataalarda vergi tahsilatı için devlet tarafından tayin edilen maliye memuru veya mültezim namına gelirlerin toplanmasında görevli olan memurdur. Amil, mukataa deruhte edebilmekteydi.

Geniş bir bölgeyi iltizama alan veya iltizama aldığı bölgede ikamet etmeyen mültezimler ya kendi adamları ile ya da *ayak amili* veya ruznamçe defterlerinde de *amil-i pay* olarak zikredilen alt mültezimler ile çalışmaktaydılar.⁶⁷

Emîn ve amilin yaptırım yetkisi yoktu. Yasakçı isimli kul, yasaknamede belirtilen kural ve cezaları uygulama yetkisine sahip olduğundan mukataalara tayin edilmiştir.⁶⁸

Grafik 3'te mukataa gelirlerinin aylar itibariyle hazineye girişleri gösterilmiştir.

Grafik: 3 Mukataa Gelirlerinin Aylara Göre Merkezî Hazineye Giriş Seyri

Kaynak: B.O.A. K.K., 1772; 1883.

⁶⁶ A.e., s. 130-138.

⁶⁷ MAD 5945, s. 273 (B 983/X 1575). Zikreden Çakır, a.g.e., s. 142.

⁶⁸ A.e., s. 140.

Mukataa bedelleri nevrûz ve ağustos olmak üzere yılda iki defa hazineye girmektedir. Grafik 3'te gösterilen mukataa gelirlerinin aylara göre hazineye girişlerinde 1589-90 malî yılında mart ayı haricinde diğer sekiz ayda mukataa gelirleri 5-10 milyon akçe arasında seyrederken, nisan, ağustos, eylül, kasım ve şubat aylarında mukataalardan gelen gelirler 5 milyon akçenin altındadır. Ağustos ayı irsaliyelerin merkeze gönderilme aylarından bir diğeri olmasına rağmen merkezî hazineye mukataa gelirlerinin girişleri diğer aylar seviyesindedir. Malî yılın son ayı olan mart ayının ise nevrûz ayı olması nedeniyle mukataa geliri olarak merkezî hazineye 35 milyon akçeye yaklaşan bir meblağ girmiştir.

1602-3 malî yılında mukataa gelirlerinden merkezî hazineye girişler 5-10 milyon akçe arasında seyretmiştir. Mukataa irsaliyelerinin malî yıl içerisindeki birinci ödeme zamanı olan mart ayındaki gecikmelerden dolayı irsaliyeler mayıs ve temmuz aylarında yükselmişken, ikinci ödeme zamanı olan ağustos ayındaki ödemeler gecikme nedeniyle ekim ayında 10 milyon akçe olarak hazineye girmiştir ve mukataa gelirleri içerisinde aylık giriş meblağı olarak en yüksek aydır.

1589-90 ve 1602-3 malî yıllara ait mukataa gelirlerinin coğrafi dağılımları Ek 8'de gösterilmiştir.

1.2. Cizye

Cizye, en genel anlamıyla bir baş vergisi idi. İslam devletlerinde yaşayan Müslüman olmayan halk, -bu vergi İslam devletlerinden önceki Mısır, Roma ve Sasaniler döneminde İran'da da bulunuyordu- kendilerine bahşedilen himayeye karşılık cizye vergisi ödüyorlardı.⁶⁹ 16. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde cizyeye haraç da denilmiştir.⁷⁰

Cizye vergisi Osmanlı Devleti'nde toplanmasına ve harcanmasına özen gösterilen özel bir *şer'î vergiydi* ve doğrudan padişaha bağlı görevlilerce toplanırdı.

⁶⁹ Boris Christoff Nedkoff, "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)", **Bulleten**, C. VIII, Ankara, TTK, 1944, s. 606.

⁷⁰ Halil İnalcık, "Cizye", **DİA**, C. VIII, İstanbul, 1993, s. 45.

Cizye gelirlerinin tımar veya mülk olarak verilmesi istisnai bir durum olduğu gibi elde edilen gelirler daima askeri harcamaları finanse etmiştir.⁷¹

Cizye tahsili *hane* hesabı üzerinden alınmakla beraber tam bir bütünlük göstermemiştir.⁷² Hane ile birlikte *bive*⁷³, *nefer* ya da *baştina*⁷⁴ vergi unsurları olmuştur. Yine bazı bölgelerde vergi konusu servetle de ilişkilendirilmiştir.⁷⁵

Cizye vergisinden muafiyet yalnızca voynuk, martalos, eflak gibi özel askeri görevler karşılığında söz konusuydu. Ancak 1691 cizye reformuna kadar rahip ve keşişlerle birlikte şer‘i hukuka uygun olarak kadın, çocuk, kör, malul, işsiz ve fakir kimseler bu vergiden daima muaf tutulmuşlardır.⁷⁶

Cizye, İslam hukukunda değişmez ve sabit bir meblağ (*maktu*) ile şahıslardan toplanan vergi (*cizye ale’r-ruus*) olmak üzere iki kısma ayrılmıştı. “*Ber-vech-i maktu cizye*” usulü iki alanda uygulanmakta, bunlardan birincisi; Osmanlı Devleti’ne bağlı Hıristiyan prensliklerle haraçgüzar devletlerin belirli bir miktarı yıllık olarak ödemeyi taahhüt ettikleri vergi iken, ikincisi; doğrudan padişahın tebaası olan zimmî reayadan cemaat olarak yekun bir vergi miktarının alınmasıydı.⁷⁷

Ruznamçe defter kayıtlarında “*cizye ve resm-i hâne ve bedel-i öşr-i hamr ve ziyade-i cizye ve bedel-i nev yâfte*” gibi doğrudan cizye olmayıp, cizye ile aynı vergi unsurundan neşet eden vergiler bulunmaktadır. Yalnız her maddede bu tabirin geçmemesi ve ayrı toplamlarının verilmemesi nedeniyle cizye miktarları içerisinde gösterilmiştir.

Bedel-i öşr-i hamr devletin gayri müslimlerden aldığı şarab vergisidir.⁷⁸ İncelenen malî yıllarda bedel-i öşr hane başına 15 akçedir.

---

⁷¹ A.e., s. 46.

⁷² Tabakoğlu, **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, s. 137.

⁷³ Ömer Lütfi Barkan, “894 (1488-1489) Yılı Cizyesinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilançoları”, C. I, Sayı 1, **Belgeler**, Ankara, 1964, s. 9.

⁷⁴ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 137.

⁷⁵ Ömer Lütfi Barkan, **XV ve XVI. yy.larda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Malî Esasları**, C. I, İstanbul, 1943, s. 322.

⁷⁶ A.e., s. 323.

⁷⁷ A.e., s. 326.

⁷⁸ Nedkoff, **a.g.e.**, s. 620.

Ziyade-i cizye, cizye miktarında meydana gelen artışlardan kaynaklanan geliri göstermektedir.⁷⁹

Bedel-i nev-yâfte ise cizye için her üç yılda düzenli olarak yapılan teftiştir. Cizye vergisi vermekle yükümlü olan zımmîlerden vefat edenler kayıttan düşürülerek, cizye mükellefi durumuna gelenler ile gözden kaçırılanlar deftere kaydediliyordu. Cizye mükellefiyetleri, zenginler için *âlâ*, orta halliler için *evsât* ve fakir halk için *ednâ* olmak üzere üç kısma ayrılmaktaydı. Cizye vergisini toplayanlara önceleri haraççı sonraları ise cizyedar ismi verilmekle⁸⁰ beraber incelenen ruznamçe defterlerinde bu tabirlere rastlanmamaktadır. Ruznamçelerdeki tahvil sahipliği cizyedarın karşılığı olarak düşünülebilir.⁸¹

Cizye tahsilinde yukarıda da belirttiğimiz üzere toplanmasına ve harcanmasına itina gösterildiğinden, söz konusu vergi unsurunun toplanmasında padişaha bağlı memurlar görev alıyorlardı. Tablo 1.9’da görüleceği üzere cizye tahsilinde görev alan memurların 1589-90 malî yılında %67’si, 1602-3 malî yılında ise %80’i altı bölük halkından oluşmaktaydı. Altı bölük halkıyla beraber Dergâh-ı Âlî çavuşları, voyvoda, zu’emâ, vakıfların müteveli ve ahalileri cizye toplamakla görevli olabiliyorlardı.

Tablo 1.9. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Tahsilinde Görevli Olanlar ve Topladıkları Meblağlar (Akçe)

Tahsildar	1589-90		1602-3	
	Meblağ	%	Meblağ	%
Altı Bölük Halkı	40.312.564	67,34	23.602.064	80,11
Çavuş	2.038.796	3,41	20.362	0,07
Voyvoda	12.428.882	20,76	-	-
Müteveli	352.849	0,59	218.689	0,74
Zu’emâ	1.598.036	2,67	-	-
Ahâlî	490.653	0,82	993.853	3,37
Katib	154.092	0,26	-	-
Evkaf	-	-	4.098.066	13,91
Boş/okunamayan	2.485.017	4,15	530.197	1,80
Toplam	59.860.889	100	29.463.231	100

Kaynak: B.O.A. KK. 1772; 1883.

⁷⁹Barkan, “894 (1488-1489) Yılı Cizyesinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilançoları”, s. 10.

⁸⁰ İncalcık, a.g.e., s. 47.

⁸¹ Yıldırım, a.g.e., s. 39.

Cizye gelirlerinin incelenen malî yıllardaki tahakkuk tarihleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Cizye gelirleri muharrem ayında toplanmaya başlanılıyordu, ancak bazı durumlarda da cizye gelirlerinin erken toplandığı oluyordu.⁸² Cizyenin tahakkuk tarihi ramazan ayında başlıyordu.⁸³ 1602-3 malî yılında cizye gelirlerinin peşin toplandığı kayıtlara yansımıştır. 1602-3 malî yılında cizye gelirlerin peşin olarak toplanmasının nedeni, devletin Avusturya ile devam eden savaş sürecinde nakit ihtiyacına olan gereksinimidir.

Tablo 1.10. 1589-90 Malî Yılı Cizye Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe)

Tahakkuk Yılı	Mahsup	Nakit	Toplam	%
969	-	2.129	2.129	-
980	-	4.408	4.408	0,01
983	-	1.870	1.870	-
985	-	5.546	5.546	0,01
988	-	1.645	1.645	-
989	107.240	43.436	150.676	0,24
990	560.472	45.749	606.221	0,96
991	208.867	53.101	261.968	0,41
992	514.395	74.720	589.115	0,93
993	854.212	166.827	1.021.039	1,61
994	6.817.948	4.158.103	10.976.051	17,34
995	19.302.997	6.926.041	26.229.038	41,43
996	4.409.057	8.086.683	12.495.740	19,74
997	596.446	9.661.549	10.257.995	16,20
998	-	239.050	239.050	0,37
Boş/	342.720	129.353	472.073	0,75
Toplam	33.714.354	29.600.210	63.314.564	100

Kaynak: B.O.A., KK. 1772.

Tablo 1.10 ve 1.11’de 1589-90 ve 1602-3 malî yıllarında tahsil edilen cizye gelirlerinin tahakkuk tarihlerinin dökümleri verilmiştir. 1589-90 malî yılında tahsil edilen cizye gelirlerinin %78,50’si malî yıldan önceki üç yıla ait tahakkukların toplamıdır. 1589-90 malî yılında tahakkuk eden cizye gelirlerinden, malî yıl içerisinde tahsil edilen gelirlerin oranı ise %16,57’dir.

⁸² Tabakoğlu, a.g.e., s. 143.

⁸³ Yıldırım, a.g.e., s. 41.

1602-3 malî yılında tahsil edilen cizye gelirlerine ait tahakkuk tarihlerinin dağılımı Tablo 1.11’de gösterilmiştir. Cizye gelirlerinin %57,82’sinin tahakkuk tarihleri, malî yıldan iki yıl öncesinin toplamıdır. 1602-3 malî yılı içerisinde tahakkuk eden ve merkezî hazineye giren cizye gelirlerinin oranı ise %22,30’dur.

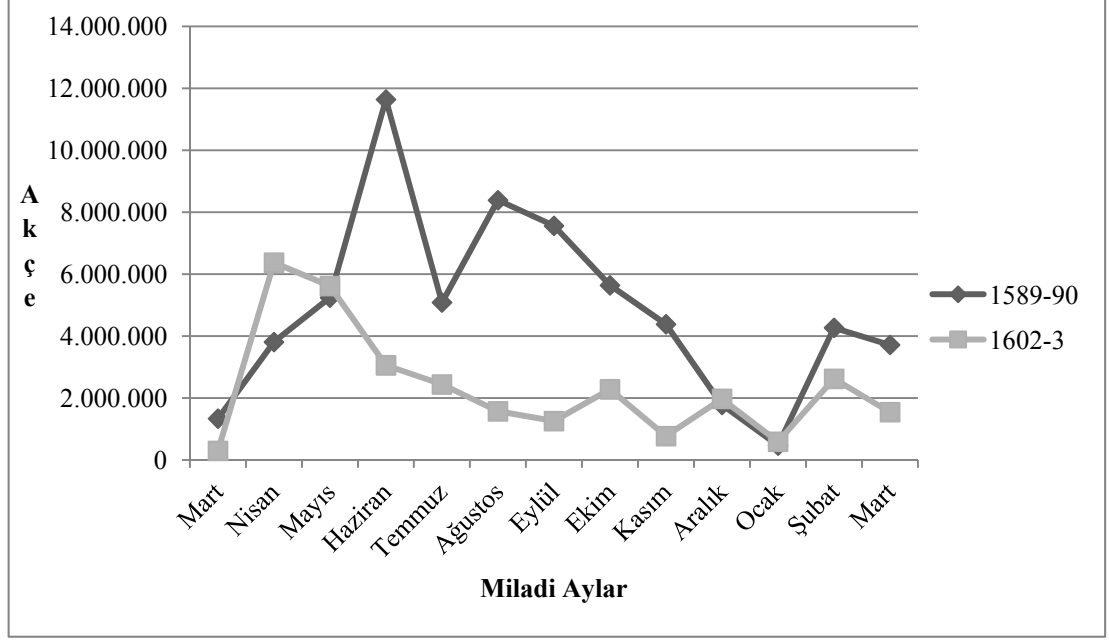
1589-90 malî yılında cizye gelirlerinin yarısından fazlası irâd-masrafa konu olurken, 1602-3 malî yılında %10 civarında konu olması merkezî hazinenin Avusturya savaşı nedeniyle nakit ihtiyacına olan gereksinimidir.

Tablo 1.11. 1602-3 Malî Yılı Cizye Gelirlerinin Tahakkuk Tarihleri (Akçe)

Tahakkuk Yılı	Mahsup	Nakit	Toplam	%
996	106.000	346	106.346	0,35
1000	-	32.139	32.139	0,11
1001	32.725	268.748	301.473	0,99
1002	-	82.144	82.144	0,26
1003	59.351	161.175	220.526	0,73
1004	9.912	141.860	151.772	0,50
1005	50.006	469.912	519.918	1,71
1006	104.251	606.671	710.922	2,34
1007	80.850	599.373	680.223	2,24
1008	677.087	5.416.358	6.093.445	20,05
1009	1.779.895	9.695.307	11.475.202	37,77
1010	55.451	3.541.311	3.596.762	11,84
1011	15.664	3.163.383	3.179.047	10,46
1012	-	440.779	440.779	1,45
Boş	15.399	2.779.032	2.794.431	9,20
Toplam	2.986.591	27.398.538	30.385.129	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883.

Grafik: 4 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Hazineye Girişleri

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

Grafik 4'te 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarında merkezî hazineye giren cizye gelirlerinin aylık tahsilatlarının dağılımları gösterilmiştir. Cizye gelirleri ramazan ayında tahakkuk edip muharrem ayında tahsil edilmekteydi.⁸⁴ 1589-90 yılında hicri ramazan milâdî temmuz ayına, 1602-3 yılında ise milâdî mart ayına denk gelmektedir. Grafiğin gösterdiği seyir itibariyle cizye gelirleri 1589-90 malî yılında haziran ayında haraçgüzar devletlerden olan Eflak cizyesinin gelmesiyle, söz konusu ayda yüksek seyretmiştir. Devamında malî yıl içerisinde cizye gelirinin tahakkuk tarihi olan temmuz ayından sonra ağustos ayında hazineye girişler tekrardan yükselmiş ve akabinde azalan bir seyir izlemiştir. 1589-90 malî yılında cizye gelirlerinin tahakkuk tarihinde hazineye giriş zamanı olan ağustos ayında, merkezî hazineden, orduya 31 milyon akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Cizye gelirleri askerî ödemelerin finansmanında önemli rol oynamıştır.

Muharrem ayı milâdî aralık ayına denk gelirken cizye gelirlerinde iki aylık erteleme ile şubat ayında hazineye girişlerde tekrardan bir yükselme söz konusudur. Yine o tarihlerde 1589-90 malî yılında 25 milyon, 1602-3 malî yılında ise 35 milyon

⁸⁴ Tabakoğlu, a.g.e., s. 143.

akçe mevâcib ödemesi gerçekleştirilmiştir. 1602-3 malî yıl başlangıcında cizye gelirleri savaş dolayısıyla peşin olarak toplanmış ve grafikte de görüldüğü üzere nisan ayında merkezî hazineye girişler yüksek seyretmiştir.

1589-90 malî yılı bütçe gelirlerindeki Dubrovnik'e ait cizye geliri 1592-3 ve 1593-4 malî yıllarına ait ruznamçe defterlerindeki⁸⁵ meblağ ile aynıdır. Cizye gelirlerinin coğrafi dağılımları Ek 9'da gösterilmiştir.

1602-3 malî yılında Osmanlı-Habsburg Savaşı nedeniyle haraçgüzar devletlerden gelen cizye gelirleri merkeze gelmeyerek, sefer harcamalarına yönlendirilmiştir. Haraçgüzar devletler ile birlikte sefer dolayısıyla cizye gelirlerinden merkeze ulaşanlarda da azalma meydana gelmiştir. Bundan dolayı 1602-3 malî yılında cizye gelirleri 1589-90 malî yılına nazaran, normal bir seyir izlememektedir.

1.3. Rüsûm-ı Eflak

Rüsûm-ı Eflak veya diğer bir adıyla resm-i filori, Osmanlı Devleti'nin Eflak'lı her haneden veya aileden yıllık bir filori tutarında vergi alınmasına deniliyordu.⁸⁶

Tablo 1.12. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Resm-i Flori Vergisinin Coğrafi Dağılımı (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Bosna	664.781	-
Fethü'l- İslam	272.634	15.132
Kuyaş?	625.330	-
Nova	2.225	-
Novasil	247.137	-
Prepolya	532.453	-
Okunamayan	286.999	468
Toplam	2.631.559	15.600

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

⁸⁵ Yıldırım, a.g.e., s. 44.

⁸⁶ Halil İnalçık, "Filori", **DİA**, C. XIII, İstanbul, 1996, s. 106.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine rüsûm-ı eflak vergisi olarak 1589-90 malî yılında 2.631.559 akçe, 1602-3 malî yılında ise 15.600 akçe girmiştir. Tablo 1.12’de incelediğimiz malî yıllar içerisinde merkezî hazineye girmiş olan rüsûm-ı eflak vergisinin coğrafi dağılımları ve meblağları gösterilmiştir.

1.4. İспенçe

İспенçe vergisi Hristiyan halktan alınan baş vergisiydi. Bu vergi evli veya bekar, toprak sahibi ya da toprağı olmayanlar ile buluğ çağına giren her kişiden alınırdı.⁸⁷ İспенçe vergisi, Müslümanlardan alınan çift resminin karşılığıdır.⁸⁸

Tablo 1.13. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında İспенçe Vergisinin Coğrafi Dağılımı (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Akkirmaniyan-ı İstanbul	-	196.861
Ankara	26.900	-
Edirne	22.000	-
İnebahtı	-	12.000
İstanbul	17.239	170.866
Köstendil	65.208	-
Menteşe	8.369	-
Novaberde	53.982	-
Rum	72.374	3.598
Rumeli	28.080	-
Tire	6.631	-
Üsküdar	-	3.025
Okunamayan	-	13.448
Toplam	300.783	399.798

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

⁸⁷ Pakalın, “İспенç”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C. II, s. 88.

⁸⁷ Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1986, s 164.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine ispençe vergisi olarak 1589-90 malî yılında 300.783 akçe, 1602-3 malî yılında ise 399.798 akçe girmiştir. Tablo 1.13'te merkezî hazineye giren ispençe vergisinin coğrafi dağılımları verilmiştir.

1.5. Yağcı ve Küreci Resimleri

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine küreci ve yağcı resimlerinden gelir olarak 1589-90 malî yılında 321.648 akçe, 1602-3 malî yılında ise 39.020 akçe girmiştir. Tablo 1.14'te 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarında merkezî hazineye giren yağcı ve küreci resimlerinin coğrafi dağılımları verilmiştir.

Tablo 1.14. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yağcı ve Küreci Resimlerinin Coğrafi Dağılımları (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Edirne	19.359	-
Köstendil	29.680	-
Silivri	79.209	13.216
Vize	193.400	25.804
Toplam	321.648	39.020

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

1.6. Rüsûm-ı Bağat

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine bağlardan alınan vergileri ifade eden rüsûm-ı bağat gelirleri olarak 1589-90 malî yılında 75.585 akçe, 1602-3 malî yılında ise 254.586 akçe girmiştir. Tablo 1.15'te merkezî hazineye giren rüsûm-ı bağat gelirlerinin coğrafi dağılımları verilmiştir.

Tablo 1.15. Rüsûm-u Bağat Resimlerinin Coğrafi Dağılımları (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Nevrekep	7.116	14.000
Silivri	-	1.947
Siroz	68.469	-
Zihne	-	37.103
Boş / Okunamayan	-	201.536
Toplam	75.585	254.586

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

1.7. Râv-ı Yahûdî Resmi

Râv akçesi de denilen bu resim, Yahûdî cemaatinin Osmanlı yönetiminde resmîyet kazanabilmesi için ödemiş oldukları vergidir/haraçtır.⁸⁹ Osmanlı Devleti merkezî hazinesine râv-ı yahûdî resminden 1589-90 malî yılında 124.100 akçe, 1602-3 malî yılında ise 212.894 akçe gelir olarak girmiştir.

Tablo 1.16. Râv-ı Yahûdî Resimlerinin Coğrafi Dağılımları (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Bursa	-	9.600
İstanbul	124.100	173.586
Boş / Okunamayan	-	29.708
Toplam	124.100	212.894

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

1.8. Avarız Gelirleri

Osmanlı Devleti, olağandışı ve düzenli olmayan vergileri *avarız-ı divâniyye* ile *tekâlif-i örfiye* adları altında toplamıştır. Daha sonrasında ise bu iki isim avarız başlığı altında birleştirilmiştir. Bu vergiler devletin savaş harcamalarını finanse etmek için toplanmıştır.⁹⁰ Avarız vergisi nakit olabileceği gibi hizmet karşılığı ya da aynî olabilmekteydi.⁹¹ İncelenen dönem içerisinde uzun süren savaşlar nedeniyle avarız gelirlerinin düzenli vergiler halini aldığı görülmektedir..

Avarız vergisinin vergi kaynağı hanelerdi. Osmanlı Devleti, olağanüstü bir süreçte malî olanaklarının yetersiz kalması durumunda bazı tedbirlere başvuruyordu. Söz konusu malî tedbirlerinden birisi, daha önceden sayımları yapıp ayrılan avarız hanelerine, ihtiyaç duyulan para, ayniyat ve hizmetlerinin taksim edilmesiydi. Avarız hanelerine bulunduğu bölgenin zenginliğine, halkın; şehirlî, köylü, göçebe ve muhacir oluşuna, dükkan, ev ve tarla miktarlarına göre

⁸⁹ Mehmet Aydın, “İstanbul’un Fetihinden Önce ve Sonra İstanbul’daki Yahudi Cemaatleri”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, XIV. Sayı, Konya, 2002, s. 8.

⁹⁰ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 153.

⁹¹ Ömer Lütfi Barkan, “Avarız”, **İA**, C. II. İstanbul, MEB, 1978, s. 14.

vergi tarh ediliyordu. Avarız haneleri 3, 5, 10 ya da 15 hane olarak bir araya getirilebiliyordu. Düzenlenen avarız defterlerinden (mevkufat defterleri) sonra her bölgenin kadısına hüküm gönderilip vergi salınıyordu. 16. yüzyıl sonlarında avarız hanesi olarak kayıtlı bulunan hane sayısı 550.139'dur.⁹²

Avarız vergisinde de diğer vergilerde olduğu gibi muaf tutulan sınıflar mevcuttu. Derbentçilik, tuzculuk, madencilik, celeplik, şahincilik gibi belirli hizmetlerle yükümlü olanlarla, kadı, nâib, sipahi, muhassıl, müderris gibi resmi görevliler, imam, hatip, müezzin, zaviyedâr, şeyh ve seyyid gibi din adamlarıyla birlikte bedeni rahatsızlıkları bulunanlar, avarız vergisinden/vergilerinden tamamen veyahut kısmen muaf tutuluyorlardı.⁹³

İncelenen malî yıllarda merkezî hazineye giren avarız vergi türlerinin dağılımları Tablo 1.17'de gösterilmiştir.

Tablo 1.17. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirleri (Akçe)

Avarız	1589-90	%	1602-3	%
Avarız	37.619.431	91,31	2.636.932	8,41
Bedel-i kürekçıyan	2.883.929	7,00	26.209.595	83,62
Bedel-i nüzûl	697.104	1,69	447.442	1,43
Bedel-i Sipahiyan	-	-	47.600	0,15
Bedel-i Sürücüyan	-	-	2.001.693	6,39
Toplam	41.200.464	100	31.343.262	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

1589-90 malî yılında avarız gelirleri olarak 41.200.464 akçe merkezî hazineye girmiştir. Yıllık toplam gelirler içerisindeki oranı %11,19'dur. Yıl içerisinde toplanan avarız gelir türleri içerisinde avarız bedeli 37.619.431 akçe ile en yüksek avarız gelir türüdür ve avarız vergi türlerinin toplamı içerisindeki oranı %91,31'dir.

1602-3 malî yılında merkezî hazineye avarız gelirleri olarak 31.343.262 akçe girmiştir. Yıllık toplam gelir içerisindeki oranı %16,44'tür. Kürekçi bedeli yıl

⁹² A. e., s. 15.

⁹³ A. e., s. 15.

içerisinde toplanan avarız gelir türleri içerisinde 26.905.595 akçe ile en yüksek avarız gelir türüdür ve avarız vergi türlerinin toplamı içerisindeki oranı %83,62'dir.

Kürekçi bedeli, belli sayıdaki avarız hanelerinden birinin kürekçi çıkarıp, diğer hanelerin de o kürekçinin masraflarını karşılamak için yüklendiği malî sorumluluğa denmekteydi. Daha çok kıyı halkı ile büyük şehirlerin hamallarını ilgilendiren bir vergi türüydü.⁹⁴ İncelenen malî yıllardan 1589-90 malî yılında 2.883.929 akçe, 1602-3 malî yılında ise 26.209.595 akçe kürekçi bedeli olarak merkezî hazineye girmiştir.

Nüzul bedeli, ordu sefere çıktığında belli bölgelerde/menzillerde ordunun ihtiyacı olan zahirenin toplanmasıydı. Daha çok aynı olarak toplanan nüzul bedeli nakit olarak da toplanmaktaydı. 1589-90 malî yılında merkezî hazineye nüzul bedeli olarak 697.104 akçe, 1602-3 malî yılında ise 447.442 akçe girmiştir.

Sipahi ve sürücü bedeli olarak 1602-3 malî yılında merkezî hazineye sırasıyla 47.600 akçe ile 2.001.693 akçe girmiştir.

Avarız vergisinin salınmasında görevli olan kadılar, verginin toplanmasında da görevliydi. 1589-90 malî yılında altı bölük halkı avarız vergisinin 2.750.953 akçesini toplamışlardır. 1602-3 malî yılında ise altı bölük halkı ile Dergâh-ı Âlî çavuşları 420.415 akçe toplamışlardır. 1602-3 malî yılında Rodos'a ait köylere salınan kürekçi bedelinde ise ahali, verginin toplanmasında görevlendirilmişlerdir.

Tablo 1.18 ve 1.19'da incelenen malî yıllar itibariyle merkezî hazineye giren avarız gelirlerinin tahakkuk tarihlerinin dağılımı verilmiştir.

1589-90 malî yılı içerisinde merkezî hazineye giren avarız gelirlerinden %73,96'sı bir önceki malî yıla aittir. Bu durum ise bir önceki dönem tahakkuk eden verginin büyük çoğunluğunun tahsil edildiğini göstermektedir.

---

⁹⁴ Tabakoğlu, a.g.e., s. 162.

Tablo 1.18. 1589-90 Malî Yılında Avarız Gelirlerinin Tahakkuk Yılları İtibariyle Dağılımı (Akçe)

Tahakkuk Yılı	Mahsup	Nakit	Toplam	%
992	16.320	-	16.320	0,04
993	110.000	8.400	118.400	0,29
994	182.846	26.390	209.236	0,51
995	2.692.052	603.540	3.295.592	8,00
996	20.091.991	10.380.783	30.472.774	73,96
997	1.527.406	841.453	2.368.859	5,75
998	67.060	-	67.060	0,16
Boş /Okunamayan	51.000	4.601.223	4.652.223	11,29
Toplam	24.738.675	16.461.789	41.200.464	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772.

Tablo 1.19. 1602-3 Malî Yılında Avarız Gelirlerinin Tahakkuk Yılları İtibariyle Dağılımı (Akçe)

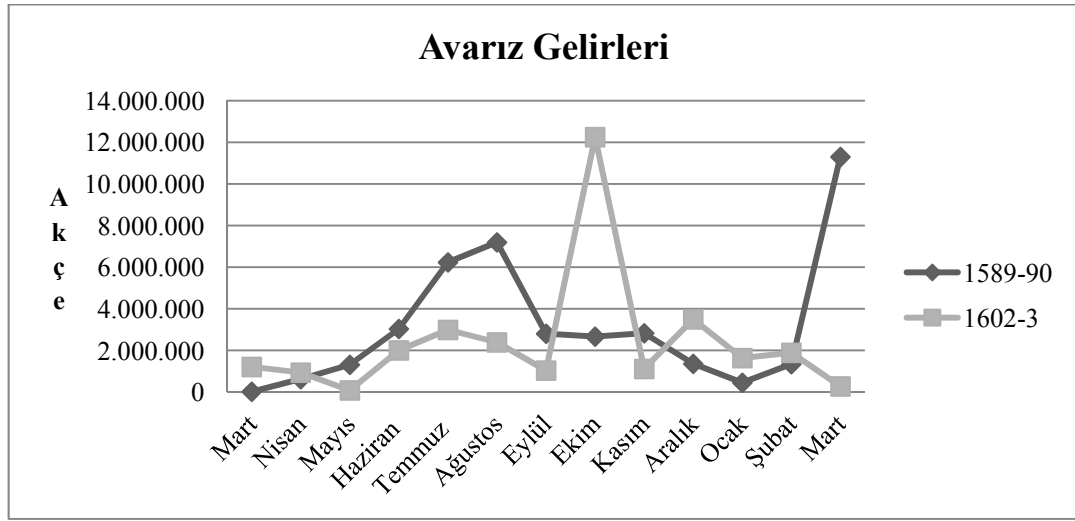
Tahakkuk Yılı	Mahsup	Nakit	Toplam	%
998	-	4.000	4.000	0,01
999	129.300	-	129.300	0,41
1000	-	19.076	19.076	0,06
1001	-	10.000	10.000	0,03
1003	-	16.773	16.773	0,05
1004	-	20.708	20.708	0,07
1005	-	40.806	40.806	0,13
1006	13.476	299.158	312.634	1,00
1007	-	167.269	167.269	0,53
1008	1.239	230.354	231.593	0,74
1009	880	7.932.551	7.933.431	25,31
1010	203.310	18.902.462	19.105.772	60,96
1011	3.009	345.385	348.394	1,11
1012	-	18.695	18.695	0,06
Boş / Okunamayan	-	2.984.811	2.984.811	9,53
Toplam	351.214	30.992.048	31.343.262	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883.

1602-3 malî yılında tahakkuk eden avarız gelirlerinden %60'ı tahakkuk tarihi olan aynı malî yıl içerisinde tahsil edilmiştir. İncelenen 1589-90 malî yıl verilerine göre, 1602-3 malî yılında avarız gelirlerinde irâd-masraf kaydı olan mahsup düşüktür. Hem avarız gelirlerinden yapılan mahsubun düşük olması hem de aynı yıl içerisinde yapılan tahakkukların tahsilatının yüksek olması, devletin sefer dolayısıyla

acil finansman ihtiyacından kaynaklanmaktadır.⁹⁵ Ayrıca tağşişten dolayı devlet vergi miktarlarını artırmak yerine avarız gelirlerini toplamaya yönelmiştir. Bu yönelişten dolayı da avarız gelirlerinin tahakkuk tarihlerinde toplanılmasına özen gösterildiği verilerden görülmektedir.

Grafik: 5 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerinin Hazineye Girişlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı

Kaynak: B.O.A. K.K., 1772; 1883

Grafik 5'te incelenen malî yıllar itibariyle avarız gelirlerinin aylar itibariyle merkezî hazineye girişlerinin dağılımı verilmiştir. 1589-90 malî yılı ile 1602-3 malî yılında avarız gelirleri bazı aylarda normal seviyesinin üzerinde seyretmiştir. Merkezî hazineye giren avarız gelirlerinin aylar itibariyle hazineye giriş takviminde askerî kesime yapılan mevâcib ödemeleri etkendir. Yani avarız gelirleri merkezî hazinenin yaptığı harcamalar içerisindeki en önemli kalem olan mevâcib ödemelerin finansmanında rol oynamaktadır.

1589-90 malî yılında temmuz ayında yapılan mevâcib ödemeleri toplamda 31 milyon akçedir ve avarız gelirlerinin hazineye girişi temmuz ve ağustos aylarında yüksektir. 1590 yılı Mart ayında ise 68 milyon akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır ve yine o ayda hazineye giren avarız gelirleri 10 milyon akçedir.

⁹⁵ Mahsupların daha genel değerlendirilmesi için bkz. Bölüm 3.2.

1602-3 malî yılında ise temmuz ve ekim aylarında avarız gelirlerinin merkezî hazineye girişleri yüksektir. Temmuz ayında 22 milyon akçe, ekim ayında ise 27 milyon akçe merkezî hazineden mevâcib ödemesi yapılmıştır ve yukarıda bahsettiğimiz görüşümüzü desteklemektedir. Avarız gelirlerinin coğrafi dağılımları ise Ek 10'da verilmiştir.

1.9. Ağnam Gelirleri

İncelenen malî yıllara ait ruznamçe gelir defterlerinde “*aded-i ağnam ve resm-i ağıl*” olarak geçen ağnam vergisi, müslümanların çeşitli küçükbaş hayvanlarından alınan bir vergiydi.⁹⁶

Ağnam vergisi koyun yavruladıktan sonra nisan veya mayıs aylarında alınmaktaydı. Kuzulu koyun bir sayılıyordu.⁹⁷ Ağıl resmi ise Osmanlı Devleti'nde hayvan sürülerinin barındırıldıkları yer için alınan bir vergiydi ve ağnam vergisine bağlıydı.⁹⁸ Ağnam vergisinin miktarı bölgeler arası farklılık göstermekteydi.⁹⁹

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine 1589-90 malî yılında ağnam geliri olarak 6.023.499 akçe, 1602-3 malî yılında ise 2.320.377 akçe girmiştir. Yıllık toplam gelirler içerisinde ağnam gelirlerinin payı 1589-90 malî yılında %1,64, 1602-3 malî yılında ise %1,22'dir.

Tablo 1.20 ve Tablo 1.21'de incelenen malî yıllar içerisinde merkezî hazineye giren ağnam gelirlerinin tahakkuk yıllarının dağılımları verilmiştir. Aşağıdaki tablolardan görüleceği üzere malî yıllardan önceki iki yıl içerisinde tahakkuk eden gelirlerin tahsilat oranı yüksektir.

---

⁹⁶ Tabakoğlu, a.g.e., s. 166.

⁹⁷ Feridun Emecen, “Ağnam Resmi”, **DİA**, C. I, İstanbul, 1988, s. 478.

⁹⁸ Feridun Emecen, “Ağıl Resmi”, **DİA**, C. I, İstanbul, 1988, s. 467.

⁹⁹ Emecen, “**Ağnam Resmi**”, s. 478.

Tablo 1.20. 1589-90 Malî Yılında Ağnam Gelirlerinin Tahakkukları (Akçe)

Tahakkuk Yılı	Mahsup	Nakit	Toplam	%
986	-	261	261	-
989	19.680	552	20.232	0,34
990	2.832	6.330	9.162	0,15
991	108.941	2.332	111.273	1,85
992	68.920	7.606	76.526	1,27
993	217.168	11.268	228.436	3,79
994	270.713	85.977	356.690	5,92
995	1.725.992	389.592	2.115.584	35,12
996	1.688.504	1.000.556	2.689.060	44,65
997	171.077	1.980	173.057	2,87
Boş / Okunamayan	236.638	6.580	243.218	4,04
Toplam	4.510.465	1.513.034	6.023.499	100

Kaynak: B.O.A K.K. 1772.

Tablo 1.21. 1602-3 Malî Yılında Ağnam Gelirlerinin Tahakkukları (Akçe)

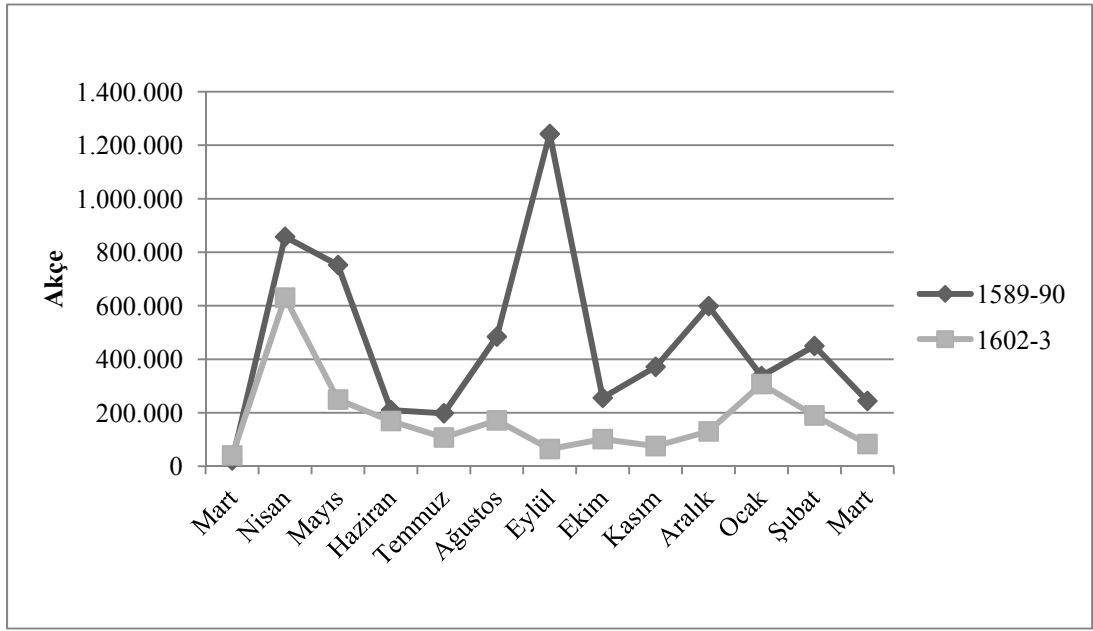
Tahakkuk Yılı	Mahsup	Nakit	Toplam	%
1003	-	24.340	24.340	1,05
1004	4.247	-	4.247	0,18
1005	59.737	95.905	155.642	6,71
1006	214.868	20.772	235.640	10,16
1007	44.566	171.543	216.109	9,31
1008	132.831	353.759	486.590	20,97
1009	85.486	627.624	713.110	30,73
1010	16.638	119.351	135.989	5,86
1011	-	181.045	181.045	7,80
Boş / Okunamayan	120.560	47.105	167.665	7,23
Toplam	678.933	1.641.444	2.320.377	100

Kaynak: B.O.A K.K. 1883.

Tablo 1.20 ve Tablo 1.21 incelendiğinde bundan önceki gelir unsurlarında görüldüğü üzere 1589-90 malî yılında ağnam gelirlerinin %25'i merkezî hazineye nakit olarak girmişken, 1602-3 malî yılında söz konusu verginin devletin finansman ihtiyacı nedeniyle %70'i nakit olarak hazineye girdiği görülmektedir.

Grafik 6’da ağnam gelirlerinin aylık olarak merkezî hazineye girişleri verilmiştir. Her iki malî yıla ait veri çizgisi incelendiğinde nisan ve eylül aylarında hazineye girişlerde yükseliş gözükmektedir. Nisan ve mayıs aylarındaki yükseliş ağnam gelirlerinin merkezî hazineye giriş vakti olmasındandır. 1589-90 malî yılında ağnam gelirlerinin eylül ayında yükselmesi, vergi unsurunun hazineye girişindeki gecikme nedeniyledir.

Grafik: 6 Ağnam Gelirlerinin Miladi Takvime Göre Aylar İtibariyle Dağılımı

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

Ağnam gelirlerinin incelenen malî yıllar içerisindeki coğrafi dağılımları Ek 11’de verilmiştir ve ekte Rumeli kesiminden gelen ağnam gelirlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. 1589-90 yılına nazaran 1602-3 malî yılında ağnam gelirlerindeki düşük seyir hali, söz konusu gelirin sefer masraflarına yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

1.10. İrsaliye Gelirleri

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine giren irsaliye gelirleri eyaletlerden merkeze gönderilen gelirlerdir. Eyalet defterdarlıklarında devlet tarafından daha

öncesinde tespiti yapılmış olan gelirler tahsil edilip, giderler gerçekleştirildikten sonra gelirden kalan artan merkeze gönderilirdi.¹⁰⁰

Osmanlı Devleti'nde eyalet yönetimi, has ve salyane ile yönetilen eyaletlerle birlikte tabi devletlerden oluşmaktadır.¹⁰¹ Haslı eyaletler Rumeli, Anadolu, Karaman, Budun, Tımışvar, Bosna, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Kıbrıs, Zülkadriye, Diyarbakır, Rum, Erzurum, Şam, Trablusşam, Haleb, Rakka, Kars, Çıldır, Trabzon, Kefe, Musul, Van ve Şehrizar'dur. Salyane ile yönetilenler ise Mısır, Bağdat, Yemen, Habeş, Basra, Lahsa, Cezayir-i Garb, Trablus Garb ve Tunus'tan oluşmaktadır.¹⁰²

Salyane ile yönetilen eyaletlerin hepsinde, haslı eyaletlerde ise ihtiyaca göre defterdarlık teşkilatı vardı. Malî işlerle ilgilenen memurlara ise nazır-ı emval denilmekteydi.¹⁰³

Tablo 1.22. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında İrsaliye Gelirlerinin Dağılımları (Akçe)

Eyaletler	1589-90	1602-3
Bağdat	400.000	-
Bosna	193.596	-
Diyarbakır	2.984.382	2.772.856
Erzurum	-	1.119.010
Haleb	7.592.055	11.109.782
Hums (Suriye)	3.954.717	-
Karaman	648.274	-
Kıbrıs	3.379.535	2.909.962
Musul, Harput	5.588.629	-
Rum	2.216.544	-
Şam-ı Şerif	2.303.662	-
Tımışvar	1.408.288	-
Tiflis	-	250.000
Trablusşam	3.417.134	2.532.238
Zülkadriye	217.306	-
Toplam	34.304.122	20.693.848

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

¹⁰⁰ Erol Özvar, "Rum Eyaletine Ait H. 1043-44 / M. 1634-35 Tarihli Bütçenin Tahlili", s. 150-152.

¹⁰¹ Çakır, a.g.e., s. 22.

¹⁰² Ayn-ı Ali Efendi, *Kavanin-i Ali Osmal der Hülasa-i Mezamin-i Defter-i Divan*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1979, s. 6-7.

¹⁰³ Çakır, a.g.e., s. 23.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine incelenen malî yıllarda eyaletlerden gelen irsaliye gelirleri 1589-90 malî yılında 34.304.122 akçe, 1602-3 malî yılında ise 20.693.848 akçedir.

İrsaliye gelirlerinin yıllık toplam hazine gelirleri içerisindeki oranları 1589-90 malî yılında %9,32, 1602-3 malî yılında ise %10,86'dır.

Yukarıda verilen tablodan da görüleceği üzere, Mısır irsaliyesi doğrudan iç hazineye girdiğinden dolayı malî yıl hesapları içerisinde gözükmemektedir.¹⁰⁴

1.11. Berat, Şikayet ve Tezkire Resimleri

Berat resmi, bir memuriyete tayini, bir gelirden tahsîsi, bir şeyin kullanma hakkını, imtiyaz veya muafiyet verildiğini belirten ve dönemin padişahının tuğrasını taşıyan bir belge olup, belgenin üzerinde tuğrası bulunan padişahın saltanat süreci boyunca geçerli olan belgedir.¹⁰⁵

İncelenen malî yıllara ait ruznamçe defter kayıtlarındaki berat resimleri divan ve maliyeden çıkan beratlarla birlikte tımar beratlarıdır. Osmanlı Devleti'nde belli bir zamana kadar padişahın da hazır bulunduğu divanda, halkın şikayetleri incelenip karara bağlanıyordu.¹⁰⁶ Maliye ile ilgili şikayetlerde ise defterdar hüküm vermekteydi.¹⁰⁷ Belgelerde geçen "erbâb-ı tımar" beratları ise, tahrir olan bölgelerdeki tımar alanlarına verilen teccid-i berat ismiyle yeni berat verilmesiydi.¹⁰⁸

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi berat, şikayet ve tezkire resimlerinden 1589-90 malî yılında 6.444.583 akçe, 1602-3 malî yılında ise 2.008.699 akçe gelir elde etmiştir.

---

¹⁰⁴ Ömer Lütü Barkan, "954-955 (1547-1548) Malî Yılına âit bir Osmanlı Bütçesi", **İÜİFM**, C. XIX, No: 1-4, 1557-1558, s. 222.

¹⁰⁵ Mübahat Kütükoğlu, "Berat", **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, s. 472.

¹⁰⁶ Halil İnalçık, "Şikayet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzar'lar", **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı VII İstanbul, 1988, s. 33.

¹⁰⁷ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁰⁸ Kütükoğlu, **a.g.e.**, s. 473.

Tablo 1.23. Malî Yıllarda Berat, Şikayet ve Tezkire Gelirlerinin Dağılımı (Akçe)

Vergi Alanları	1589-90	1602-3
Timar, zeamet ve gayruhu	1.959.664	151.370
Tabi-i maliye	816.600	700.868
Tabi-i dîvân	3.668.319	1.156.461
Toplam	6.444.583	2.008.699

Kaynak: B.O.A. K.K., 1772; 1883.

1.12. Pişkeş Gelirleri

Pişkeş, statü olarak alttakilerin üsttekilere saygı ve onların otoritelerini kabul etmelerine dair bağlılığın bir nişanesi olarak sundukları hediyedir. Osmanlı Devleti'nde bir vazife yahut memuriyete atananlar ile kendisine bir gelir tahsis edilen şahıslar beratlarını aldıklarında üst memuriyete pişkeş verirlerdi/çekerlerdi.¹⁰⁹

Tablo 1.24. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Pişkeş Gelirlerinin Dağılımları (Akçe)

Pişkeş Çekenler	1589-90	1602-3
Din adamları	63.422	378.260
Reisler	36.487	17.800
Zu'emâ ve erbâb-ı timar	374.670	-
Voyvoda-i Eflak	2.584.056	-
Mîr Aziz Bey hâkim-i cezâire-i Ömeriye tâbi'-i vilâyet-i Diyarbakır	860.576	-
Mehmed Efendi defterdâr-ı hızâne-i âmire tâbi'-i şikk-ı sâni	217.480	-
Hasan Paşa mîr-i mîrân-ı sâbık-ı Şam	18.480	-
Sair Pişkeş	7.989	-
Toplam	4.163.160	395.260

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

Tablo 1.24'te malî yıllar itibariye merkezî hazineye gelen pişkeş gelirlerinin dağılımları verilmiştir. Osmanlı Devleti merkezî hazinesine giren pişkeş gelirleri 1589-90 yılında 4.163.160 akçe, 1602-3 malî yılında ise 395.260 akçedir.

Tablo 1.24'te verilen bilgiler doğrultusunda merkezî hazineye; din adamlarının ölümü, azli ve ferağatlarından gelen gelirler, nehir reislerine verilen beratlardan gelen gelirler, Eflak voyvodasından gelen gelir, Diyarbakır'a bağlı

¹⁰⁹ Halil İnalçık ve Donald Quataret, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, çev. Halil Berktaş, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2000, s. 114.

Ömeriye’de hakim olan Mir Aziz Bey’den gelen gelir, defterdar Mehmet Efendi’den gelen gelir, Şam eski mir-i miranı Hasan Paşa’dan gelen gelir ile sair pişkeş gelirlerinin girdiği görülmektedir.

1.13. Kal kerden ve Büriden Akçe-i Cedîd

Kal kerden/kal etmek, madeni paraların eritilerek içindeki maddelerin ayırılmasıdır.¹¹⁰ Büriden akçe-i cedîd ise yeni akçe kesilmesidir. Tağşiş, saflığını ve ayarını bozmak anlamlarını ifade etmektedir.¹¹¹

Madeni para basımı devletin egemenlik hakkını kullanarak elde ettiği önemli bir kamu geliridir. Devletin para basımı suretiyle elde ettiği kamu geliri türü senyoraj geliri olarak da isimlendirilmektedir. Para basımı yoluyla gelir elde etmek çok kolay olmakla birlikte, aşırı ölçüde para basımı, enflasyona sebep olduğundan zararı faydasından daha çoktur.¹¹²

Devalüasyonlara konu olan para cinsi gümüş içerikli paralardı. Gümüş içerikli paraların tağşişe konu olmasının nedeni ise; geniş kitleler tarafından kullanıldığından devalüe edildiğinde, devlete diğer metal içerikli paralardan daha fazla gelir getirmesidir. Osmanlı Devleti’nde ise tağşişe konu olan para cinsi içeriği gümüş olan akçedir.¹¹³

Halil Sahillioğlu tağşişin yapılma nedenlerini; malî sıkıntıyı gidermek için hazineye gelir temin etmek ya da memleketteki nakit ve maden sermayesinin diğer memleketlerdeki devalüasyonlar nedeniyle kaçışını önlemek amacıyla uygulanan bir yöntem olduğunu belirtmiştir.¹¹⁴

¹¹⁰ İlhan Ayverdi, “Kal”, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C. II, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2005, s. 1521.

¹¹¹ Mehmet Kanar, “Tağşiş”, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, C. II, İstanbul, Say Yayınları, 2009, s. 356.

¹¹² Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Trabzon, Derya Kitabevi, 2005, s. 97.

¹¹³ Sahillioğlu, **a.g.e.**, s. 165; Pamuk, **a.g.e.**, s. 79.

¹¹⁴ Halil Sahillioğlu, Kuruluşun XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme, Basılmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi**, İstanbul, 1958, s. 168; Carlo Cipolla tağşişlerin yapılma nedenlerini;

- a) Malî nedenler, bütçe açıkları ve devletin ek gelir sağlama ihtiyacı
- b) Ekonominin para talebinde ortaya çıkan artış; tedavüldeki para miktarını artırma gereği
- c) Kimi toplumsal kesimlerden gelen kâr amaçlı enflasyon talepleri
- d) Darphanelerin kötü işletilmesi

1584-1586 yıllarında tağşişin yapılma nedenleri olarak ilk önce devletin İran ile savaş halinde olmasından dolayı Suriye ve Mısır eyaletlerinin irsaliyeleri savaş masraflarına yönlendirilmesi sonucu merkezî hazinenin içinde bulunduğu sıkıntı karşısında ek bir malî gelir niteliği taşıması söylenebilir.¹¹⁵ Pamuk, tam olarak kesin olmamakla birlikte buna ek olarak on iki yıl devam eden savaş sürecinde İran'ın parasını devalüe etmesinin ardından doğuya doğru gümüş akışının önünü kesmek amacını da taşıyabileceğini belirtmektedir.¹¹⁶

Devlet tağşişle beraber kısa vadede bir gelir elde etmektedir. Zamanla fiyatlarda meydana gelen artış, devletin sabit gelirlerinde reel olarak bir azalmaya sebebiyet verdiğinden, meydana gelen ekonomik sıkıntıyı bertaraf etmek için ya nakit olarak toplanan vergilerin miktarı artırılmıştır ya da tekrardan tağşiş yöntemine başvurulmuştur.¹¹⁷

Akçenin gümüş içeriği 1320'lerden 1440'lara kadar fazla değişmemiştir. II. Mehmet'in saltanat yıllarında artan askeri harcamaları karşılamak ve merkezî devlet yapısını güçlendirmek amacıyla her on yılda bir yapılan tağşişlerle akçenin gümüş içeriği %30 azaltılmıştır. Güçlü hazinenin, güçlü bir iktidar ve bağımsızlık sağlayacağı düşüncesinde olan II. Mehmet yönetimi, hazinede büyük rezervler biriktirmeye çalışmıştır. Bu çabalar beraberinde uzun dönemde piyasada para darlıklarına sebebiyet vererek, değerli maden kıtlıklarını şiddetlendirmiştir. Ayrıca, bu politikalar devletin içerisinde bazı kesimleri rahatsız ettiğinden yönetime karşı muhalefet oluşmaya başlamıştır. II. Beyazıd tahta geçerken verdiği sözler içerisinde tağşiş uygulamasını bırakmak da vardı ve 1481-1585 yılları arasında 1566'daki %7'lik tağşiş haricinde akçenin gümüş içeriği değiştirilmemiştir.¹¹⁸

---

e) Tedavüldeki sikkelerin eskimesi, kullanım nedeniyle küçülmeleri, sikkelerin kenarlarının kırılması şeklinde sıralamıştır. C. M. Cipolla, "Currency Depreciation in Medieval Europe", *Economic History Review* 15 (1963), s. 413-415.; Aktaran Pamuk, **a.g.e.**, s. 55.

¹¹⁵ "...Sultân Murâd Hân bir Filoriyi ellerine almışlar "**yüz yigirmi akçeye değmez mi?**" deyu havâssına söylemişler. Ya'nî ki hazîneleri zâhiren iki kat olmak ve bir Filori 'ulûfe horâna yüzyigirmiye virilmekle hazâyin izdiyâd bulmak fikrin itmişler." Faris Çerçi, *Kühü'l-Ahbâr'a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri*, Yayınlanmış Doktora Tezi, **Erciyes Üniversitesi SBE**, Kayseri, 1996, s. 103; Sahillioğlu, **a.g.e.**, s. 222.

¹¹⁶ Pamuk, **a.g.e.**, s. 148.

¹¹⁷ **A.e.**, s. 57.

¹¹⁸ **A.e.**, s. 46-63.

Tağış işleminde 100 dirhem gümüşten üretilen akçe miktarı artırılmakta, bir akçelik gümüş sikke giderek küçülmekteydi. Devlet, tağış durumunda darphanelere 100 dirhem halis ayar gümüşten ne kadar akçe kesileceği hakkında talimat göndermiştir. Bu ise devlete yükümlülüklerini azaltma veya aynı miktarda gümüş ile daha fazla ödeme yapma imkanı sağlamaktaydı.¹¹⁹

Tablo 1.25. Gram Cinsinden Akçenin Kur Değerleri

Yıllar	100 Dir. Kesilen Akçe	Akçenin Ağırlığı Gr.	Sultani Ağırlığı Gr.	Kur Sultani/ Akçe
1584	450	0,68	3,517	65-70
1586	800	0,38	3,517	120
1600	950	0,32	3,517	125

Kaynak: Pamuk, *Bir Asırlık Para Tarihi*, s. 150.

Yukarıda verilen Tablo 1.25'te görüleceği üzere 1584 yılında 100 dirhem gümüşten 450 akçe kesilirken, 1586 yılında 800 akçe kesilmeye başlanarak yeni akçenin değeri yaklaşık olarak %44 düşürülmüştür. 1600 yılında ise 950 akçe kesilerek, akçe ilave %20'lik bir değer kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti merkez hazinesi 992 (1584) yılına kadar Kanuni zamanında geçerli rayiç olan altını 58, guruşu 38 akçeye alırken, hazineden çıkışlarda ise altını 60 akçeden, guruşu da 40 akçeden işleme tabi tutuyordu. 1584 yılında altın 85 akçeye, guruş ise 60 akçeye tedavül ediliyordu. 1585 Eylül'ünde devlet bir ferman yayınlarak altını 108 akçeden, guruşu ise 63 akçeden kabul etmeye başlamıştır. 1586 yılında altının rayiç bedeli 120 akçeye, guruşun ise 80 akçeye tedavül etmeye başlamıştır.¹²⁰ Pamuk, mühimme defterlerinden elde ettiği bilgiler doğrultusunda tağışın 1584 tarihinden sonra olduğunu ve en geç 1585 yılında gerçekleştiğini belirtmektedir.¹²¹

¹¹⁹ A.e., s. 54-56.

¹²⁰ Sahillioğlu, a.g.e., s. 220-222.; Barkan, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'de Fiyat Hareketleri", s. 573.

¹²¹ Pamuk, a.g.e., s. 142-162.

11 Mart 1586 tarihli Eyüb Mahkemesi'ne ait bir sicil kaydında 60 akçenin bir hasene-i sikkeye (altın) tekabül ettiği görülmektedir.¹²² Ayrıca incelenen ruznamçe gelir defterindeki kayıtlardan tağşişe 1589-90 malî yılında da devam edildiği görülmüştür.

“An-tahvîl-i

Hüseyn ağa-i müteferrika an-dergâh-ı âlî nâzır-ı dârü'd-dârb-ı enderûnî an-nakdiyye-i hurda ve pâdişâhî-i kem‘ayâr ki pîş-ez-în an-hızâne-i âmire-i fî ( ) sene 998 be-cihet-i kâl-kerden berây-ı büriden akçe-i cedîd der-dârü'd-darb-ı mezbûre be-ma‘rifet-i Kostandin sahib-i ‘ayar an-yed-i Hüseyn Ağa el-mezbûre

250.000 Çil”¹²³

Yukarıda örneği verilen ruznamçe defterlerinde karşılaştığımız kayıta, nakdiye hurda (eski akçe) ile kem‘ayar (ayarı bozuk) padişahilerin darphaneye gönderilerek yeni akçe kesilmesi/basılması sonucu merkezî hazineye 250.000 akçenin gelir olarak girdiği belirtilmektedir.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi 1589-90 malî yılında ayarı bozulmuş gümüş içerikli sikkelerden yeni akçe basılması sonucunda toplamda 42.541.629 akçe gelir elde etmiştir. Söz konusu para basımından elde edilen gelirin, yekun gelir içerisindeki oranı ise %11,55'tir.

1.14. Rüsûm-ı Tashîh-i Sikke

1584-6 yılları arasında yapılan tağşişten sonra eski paraların piyasadan tamamen çekilmemesi ve yeni paraların piyasaya sürülememesi nedeniyle tağşişin bir yararı görülmemiştir. Ayrıca yeni basılan akçelerde dahi kırılma devam etmiştir. Bu sebeple sikkelerin resmi standartlarının tekrardan belirlenmesi amacıyla tashih işi zorunlu bir hale gelmiştir. Sikke tashihi de tağşiştir ve bu işin yapılması için H. 996 /

¹²² 20 Rebiulevvel 994 / 11 Mart 1586 tarihli 257 nolu sicil “... mezbûre Emine'ye altmış akçeye bir sikke-i haseneyi verip teslim eyledim dedikde...” **İstanbul kadı sicilleri Eyüb mahkemesi (Havass-ı Refia) 3 numaralı sicil (H. 993-995/M. 1585-1587).** / hazırlayanlar Baki Çakır v.d., İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011, s. 169.

¹²³ B.O.A. K.K. 1772, 4 Safer 998 / 13 Aralık 1589.

M. 1588'de Rumeli Beylerbeyi Musahib-i Şehriyari Mehmed Paşa görevlendirilmiştir.¹²⁴

Mehmed Paşa, İran harpleri dolayısıyla boşalan hazineye yük olmadan tashîh işine sermaye tedariki amacıyla H. 996 / M. 1588'de Rûsûm-ı Tashîh-i Sikke adıyla olağanüstü vergi ihdas etmiştir ve bu işlem kendisinin katlinden sonra Koca Sinan Paşa nezaretinde H. 998 / M. 1590 yılında tamamlanmıştır.¹²⁵ Osmanlı Devleti merkezî hazinesine rûsûm-ı tashîh-i sikke vergisinden 1589-90 malî yılında 32.794.538 akçe gelir girmiştir ve bu gelirin yekun gelirler içerisindeki oranı %8,91'dir.

Akçenin vezn değerleri H. 996 - 998 / M. 1587 - 1590 yılındaki ayarlamadan sonra tekrardan yükselmeye başlamasıyla 1600 yılında da tashih-i sikke yapılmıştır. Tablo 1.25'te de görüleceği üzere 100 gram gümüşten kesilen akçe sayısı 950'ye çıkarılmıştır. Altın ve gümüşün akçe karşısındaki kurları tekrardan 120 ve 80 akçeye indirilmiştir.¹²⁶ Tablo 1.25'te 1600 yılına ait kur değerleri verilirken altın sikke olan Sultani'nin akçe değeri 125 akçe gösterilmesine rağmen ruznamçe defterlerindeki oranlar 120 akçedir. 1602-3 malî yılında merkezî hazineye 300.000 akçe tashîh-i sikke vergisinden gelir girmiştir.

1.15. Tebdîl-i Sikke

Ruznamçe defterlerinde geçen tebdîl kelimesinin birçok anlamı mevcuttur. Gelirler kısmında hurda paraların darphaneye gelerek yeni akçeye tebdil (değişme) edilmesinden gelen gelirleri ifade etmektedir.¹²⁷ 1589-90 malî yılında 5.212.932 akçe, 1602-3 malî yılında ise 300.000 akçe bu işlemlerden merkezî hazineye gelir girmiştir. 1589-90 malî yılındaki meblağın yüksekliği, tağşişin tamamlanamaması

¹²⁴ Sahillioğlu, a.g.e., s. 224.

¹²⁵ A.e., s. 225.

¹²⁶ A.e., s. 225.

¹²⁷ "An-tahvîl-i

Hüseyn Çelebi kethüdâ-i bezzâzistân-ı atik der-mahmiye-i İstanbul an-akçe-i cedîd ki pîş ez-în berây-ı tebdîl kerden fî 24 C. sene 997 sitâde bûd ve hâlâ be-hızâne-i âmire teslîm kerden âverde an-yed-i Hacı Alem kethüdâ-i habbâzîn

Nakdiyye-i hurda

18.750 dirhem, fî 8

Kıymet

150.000"; B.O.A. K.K. 1772 H. 15.Recep 997 / M. 30 Mayıs 1589.

nedeniyle tedavülde bulunan ayarı bozulmuş paraların fazlalığından kaynaklanmaktadır.

1.16. Akçe-i Kem‘ayar

Kem farsça bir kelime olup, eksik ve kötü anlamlarını ifade etmektedir.¹²⁸ Akçe-i kem‘ayar ise akçenin gümüş içeriğinin eksik veyahut kırılmış olmasıdır. 1589-90 malî yılında eksik ve kırılmış para cinslerinin tekrar basılmasından elde edilen gelir 1.233.300 akçedir.

1.17. Yörük, Eşkinçi ve Müsellem Bedelleri

Yaya, müsellemler ve yörükler Osmanlı Devleti’nin kapıkulu askerî teşkilatının oluşturulmasından önceki muntazam askerî kuvvetleriydi. Kapıkulu teşkilatının kurulmasına mukabil, geri hizmetlerde görev almışlardır.¹²⁹

Yaya ve müsellemlerin otuz neferi bir ocak kabul edilip, yirmi beş nefer sefere katılacak olan beş neferin harçlıklarını karşılardı. Mazeretlerinden dolayı sefere gitmeyen yaya ve müsellemler bir bedel öderlerdi.¹³⁰ Bu bedel ruznamçe defterlerinde *bedel-i yörükân* olarak geçmektedir.

Osmanlı Devleti, başlarda sefere katılamayacaklara bir bedel kaşılığında muafiyet tanıyordu. 16. yüzyıl sonlarında askerî teşkilatın bozulmaya başladığı dönemlerde bu muafiyet amacından saptırılmıştır. Sefere katılma nöbeti gelen yaya/yörükler görevlerinden kaçarak, onun yerine bedel ödemeyi seçmişlerdir.¹³¹

İncelenen malî yıllar içerisinde bu başlık adı altındaki gelir unsuruna 1589-90 malî yılına ait ruznamçe defterlerinde rastlanılmıştır. Bu malî yılda merkezî hazineye 604.784 akçe yörük, eşkinçi ve müsellemler geliri girmiştir.

¹²⁸ Kanar, “Kem”, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, C. II, s. 1773.

¹²⁹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. III, Ankara, TTK., 2011, s. 1506.

¹³⁰ Pakalın, “Müsellemler”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C. II s. 627.

¹³¹ Halime Doğru, *Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellemler-Taycı Teşkilatı*, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1990, s. 24.

1.18. Beytülmal Gelirleri

Osmanlı Devleti'nde vefat edenlerin varisleri bilinenlerin veya hazır olmayanların malları beş sene muhafaza ediliyordu. Bu muhafaza zarfında varislerden kırkta bir oranında eminiyye isminde resim alınmaktaydı. Varisleri bilinmeyenlerin mallarına/terekelerine ise el konuluyordu. Eminiyye resmi ile varisi çıkmayan mallar/miraslar beytülmalın gelirlerini teşkil ediyorlardı.¹³²

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine beytülmal geliri olarak 1589-90 malî yılında 40.067 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.477.407 akçe girmiştir.

İncelenen ruznamçe defterlerinde beytülmal gelirleri gün içerisinde yapılan en son kayıtları oluşturmaktadır. Tahvil sırası tekrar birden başlamış ve tahvil kaydının üzerine beytülmal yazısı not edilmiştir.

1.19. Bâz Be-Hazine-i Âmire

Yapılan harcamalar sonrasında baki kalan kısımların hazineye geri dönmesi nedeniyle 1589-90 malî yılında 861.213 akçe, 1602-3 malî yılında ise 645.687 akçe merkezî hazineye gelir olarak kaydedilmiştir.

1.20. Muhallefât Gelirleri

Muhallefât gelirleri, devlet adamlarından vefat edenlerin geriye bıraktıkları miraslarından, aileleri için bırakılan miktar çıkarıldıktan sonra, kalan bakiyenin hazineye aktarılmasıdır.¹³³

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine muhallefât gelirleri olarak 1589-90 malî yılında 2.541.165 akçe, 1602-3 malî yılında ise 3.623.415 akçe girmiştir.

¹³² Pakalın, "Beytülmal", **Osmanlı Terimleri Sözlüğü**, C. I, s. 225.

¹³³ Tahsin Özcan, "Muhallefat", **DİA**, C. 30, İstanbul, 2005, s. 406.

1589-90 malî yılında hazineye giren muhallefât gelirlerinin 1.266.000 akçesi merhum Vezir Yusuf Paşa'ya aittir.¹³⁴ Bu meblağ irâd-masraf kaydı düşülerek yeni akçe kesilmesi için darphaneye gönderilmiştir.

1602-3 malî yılında hazineye giren muhallefât gelirlerinden 592.523 akçesi sipahi cemaatinin ağası merhum Mehmet Ağa'nın muhallefâtıdır. Kayıtlarda bu meblağ irâd-masraf kaydı düşülerek yeniçerilere maaş ödemesinde kullanılmıştır. Ayrıca aynı malî yıl içerisinde hazineye giren muhallefât gelirlerinden 1.395.920 akçesi Tiflis hâkiminin muhallefâtıdır.

1.21. Bedel-i Tımar

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine sefere gitmeyen tımarlı sipahilerin ödediği muafiyet bedeli olarak 1589-90 malî yılında 65.180 akçe gelir girmiştir.

1.22. Mahsûl-i Bağçe

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine bağçe mahsulleri olarak giren gelirler 1589-90 yılında 1.050.066 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.255.331 akçedir.

1.23. Karz

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi borç olarak 1589-90 malî yılında 1.464.000 akçe almıştır. Bu meblağın 450.000 akçesini Vezir Mehmed Paşa'dan; geriye kalan 1.014.000 akçenin ise kimden alındığı kayıtlarda belirtilmemiştir. Merkezî hazine 1602-3 malî yılında ise 391.223 akçe borç almıştır. Bu meblağın 340.000 akçesi Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşı Hamza Ağa'dan alınmıştır. Geri kalan meblağ ise sair kişilerden borç olarak alınmıştır.

---

¹³⁴ Yusuf Paşa evinde bulunan hizmetkârlarını haddinden fazla cezalandırdığı herkesin bildiği bir durumdur. İki hizmetkârı Paşa'yı evinde hançer ile öldürmüşlerdir. Geniş bilgi için bkz, Selânikî Mustafa Efendi, **Tarih-i Selânikî**, haz. Mehmet İpşirli, C. I, 2. bs., Ankara, TTK, 1999, s. 226 .

1.24. Bakiye-i Muhasebe

Bu başlık altında saray kurumlarının ihtiyaçlarını temin etmek amacıyla yapılan tahsisatlardan bakiye kalan meblağlar *Bakiye-i Muhasebe* kaydı düşülerek merkezî hazineye gelir olarak girmiştir. İncelenen bütçe yıllarından ilki olan 1589-90 malî yılında 1.162.142 akçe, ikinci yıl olan 1602-3 malî yılında ise 7.138.023 akçe merkezî hazineye gelir olarak girmiştir.

1.25. Ziyade-i Evkaf Gelirleri

Osmanlı Devleti merkezî hazinesine vakıfların ziyadesi/fazlalıkları olarak 1589-90 malî yılında 15.000 akçesi tevliyet olmak üzere 15.900 akçe, 1602-3 malî yılında ise 752.968 akçe gelir girmiştir.

1.26. Tefâvüt-i Hasene ve Guruş

Osmanlı Devleti kendisine gelir olarak gelen meblağlardaki para cinslerini piyasada tedavül eden akçe değerinden iki akçe eksikine kabul ediyordu. Bu uygulamadan 1589-90 malî yılında 120.517, 1602-3 malî yılında ise 1.784.185 akçe merkezî hazineye gelir girmiştir.

1.27. Sair Gelirler

Buraya kadar tasniflendirilen gelirler içerisine dahil edilemeyenler sair gelirler başlığı altında toplanmıştır. 1589-90 malî yılında sair gelirlerden 7.250.565 akçe, 1602-3 malî yılında ise 21.415.328 akçe merkezî hazineye gelir olarak girmiştir. Sair gelirlerin dağılımı Ek 12'de verilmiştir.

1603 yılında vuku bulan sipahi isyanı sonrasında toplanan divandaki karar sonucu idam edilen Kapı ağası Gazanfer Ağa'nın 7.076.880 akçesine devlet el koymuştur.¹³⁵

Sipahi isyanlarının bastırılmasıyla devlet içerisinde güçlenen Yemişçi Hasan Paşa, Yeniçeri Ağası Ali Ağa ile birlikte Tırnakçı Hasan Paşa'yı idam ettirmiştir. Katlolunan bu iki zattan Yeniçeri Ağa'sı Ali Ağa'nın 11.796.560 akçesine, Hasan Paşa'nın ise 577.510 akçesine devlet el koymuştur ve bu meblağlar merkezî hazineye gelir olarak kaydedilmiştir.¹³⁶

---

¹³⁵ Nâimâ Mustafâ Efendi, **Târih-i Na'imâ**, haz. Mehmet İpşirli, Ankara, TTK, 2007, s. 216-7; Cezar, **a.g.e.**, Cilt III, s. 1684.

¹³⁶ Nâimâ, **a.g.e.**, s.226-7; Cezar, **a.g.e.**, s. 1687.; Yönetimde bulunanların servetleri şahıslara değil makama ait olmasından dolayı devlet adamının hizmetine bakılmaksızın vefatı halinde tasarrufunda olan mal varlığı ve gelirleri varislerinin geçimlerini temin edecek miktar bırakıldıktan sonra yeniden devlete intikal etmekte ve bu yönteme müsadere denilmekteydi. 17. yy. başlarından itibaren devletin idarî, malî ve askerî açılardan gittikçe ağırlaşan bir kriz içerisinde bulunması söz konusu yöntemin uygulanmasına sebebiyet vermiştir. Tuncağ Öğün, "Müsadere", **DİA**, C. XXXII, İstanbul, 2006, s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

1589/1590 VE 1602/1603 MALÎ YILLARINA AİT MERKEZÎ HAZİNE GİDERLERİ

Modern malî düşünceye göre bütçe hazırlık çalışmalarına öncelikle tahmini giderlerin belirlenmesi ve buna göre gelirlerin düzenlenmesi şeklinde başlanılmaktadır.¹³⁷ Osmanlı bütçe sisteminde ise farklı olarak öncelikle gelirler belirlenmekte ve giderler belirlenen gelirlere göre gerçekleştirilmekteydi.¹³⁸

Modern bütçelerde kamu harcamalarında devlet, genel kamu hizmetlerine, savunma hizmetlerine, sağlık hizmetlerine ve eğitim vb. hizmetlere ödenek tahsis etmektedir.¹³⁹ Osmanlı bütçe sisteminde ise merkezî hazine; merkezî ordu ve çeşitli kurumların harcamalarını karşılamaktaydı, eğitim, sağlık vs. gibi sosyal hizmetler ise vakıflar eliyle yapılmaktaydı. Çalışmada günlük yevmiye defterlerinden oluşturulan bütçeler modern bütçeler gibi devletin tüm harcamalarını değil, sadece merkezde yapılan kamu harcamalarını kapsamaktadır.

1589-90 ile 1602-3 malî yıllarına ait ruznamçe defterlerinden elde edilmiş bütçeler oluşturulurken, giderler ruznamçe defter kayıtlarında verilen başlıklara uygun şekilde tasnife tabi tutulmuştur. Söz konusu başlıklar şunlardır; *Mevâcib, Teslîm, Be-cihet, Teşrîfât, Âdet, Mübâyaat, İn'am ve Tasadduk*.

Mevâcib başlığı altında yapılan maaş ödemeleri askerî kurumlara göre tasnif edilmiştir. Bu kurumlar; *Müşâhereharân, Kapıkulu Süvarileri, Kapıkulu Piyadeleri, Tersâne-i Âmire Neferleri, Topkapı Sarayı Görevlileri, İstâbl-ı Âmire Hademeleri ve Diğer*'leridir. İsmi geçen kurumlar içerisinde bulunan askerî bölüklerin tanımları yapıldıktan sonra yıllık yekunları verilmiştir.

Teslîmât giderleri içerisinde ana başlık olarak *Teslîmât, Be-cihet ve Teşrîfât* harcamaları toplanmıştır. Öncelikle teslîmât harcamaları harc-ı hâssa ve saraya ait

¹³⁷ Kamil Tüğen, **Devlet Bütçesi**, 4. Basım, İzmir, Bassaray Matbaası, 2005, s. 188.

¹³⁸ Filiz Giray, **Maliye Tarihi**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2006, s. 54.

¹³⁹ Pehlivan, **a.g.e.**, s. 84.

çeşitli kurumlar etrafında tasnif edilmiştir. Sonrasında sırasıyla kurumlar tanıtılarak, tablolar yardımıyla yıllık yekun harcamaları belirtilmiştir. Devamında be-cihet ile teşrîfât harcamaları da tablolar yardımıyla anlatılmıştır.

Merkezî hazine giderleri içerisinde mevâcibât ile teslimât harcamalarından sonra irsâliye, âdet, mübayaat, in'âm ve tasaddûk harcamaları da tablolar itibariyle verilerek değerlendirilmiştir..

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında 396.105.716 akçe, 1602-3 malî yılında ise 234.608.150 akçe harcama gerçekleştirmiştir. Tablo 2.1 ve Grafik 7'de görüleceği üzere Osmanlı Devleti merkezî hazinesinin giderlerinin tamamına yakını merkezî ordunun mevâcibleri/maaşları ile saray ve tersanelerin ihtiyaçlarını temin etmek amacıyla eminler marifetiyle yapılan harcamalardan oluşmaktadır.

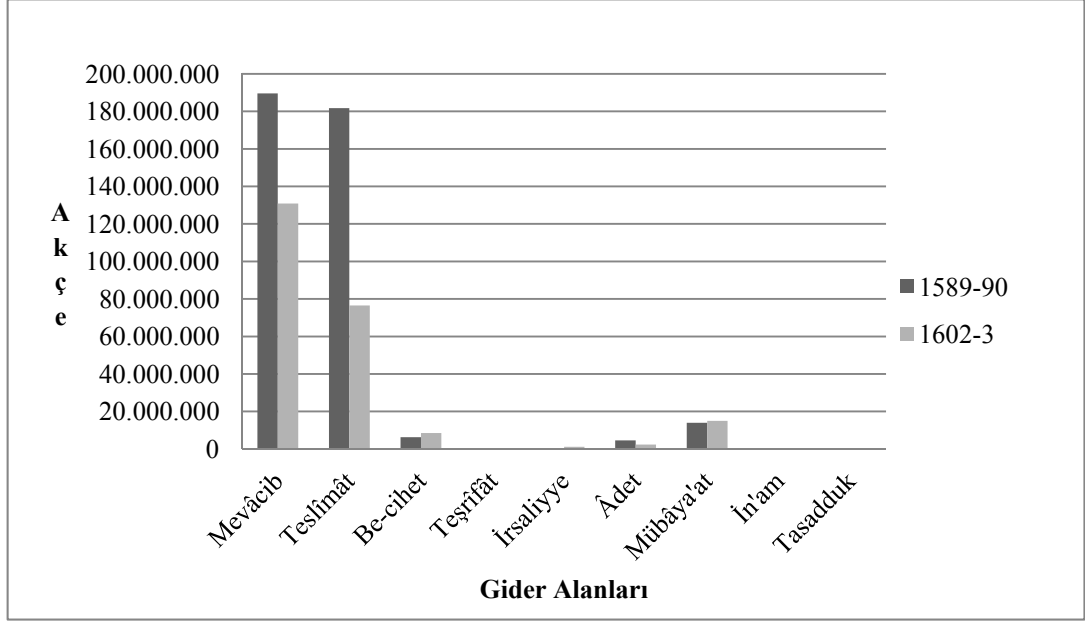
Tablo 2.1. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Giderlerin Dağılımı (Akçe)

Gider Alanları	1589-90	%	1602-3	%
Mevâcib	188.569.990	47,61	130.893.084	55,79
Teslimât	181.746.899	45,88	76.505.497	32,61
Be-cihet	6.258.319	1,58	8.554.467	3,65
Teşrîfât	197.900	0,05	17.000	0,01
İrsaliyye	200	-	1.204.452	0,51
Âdet	4.617.863	1,17	2.386.260	1,02
Mübayaat	14.020.285	3,54	14.981.963	6,39
İn'am	530.060	0,13	34.640	0,01
Tasadduk	164.200	0,04	30.787	0,01
Toplam	396.105.716	100	234.608.150	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

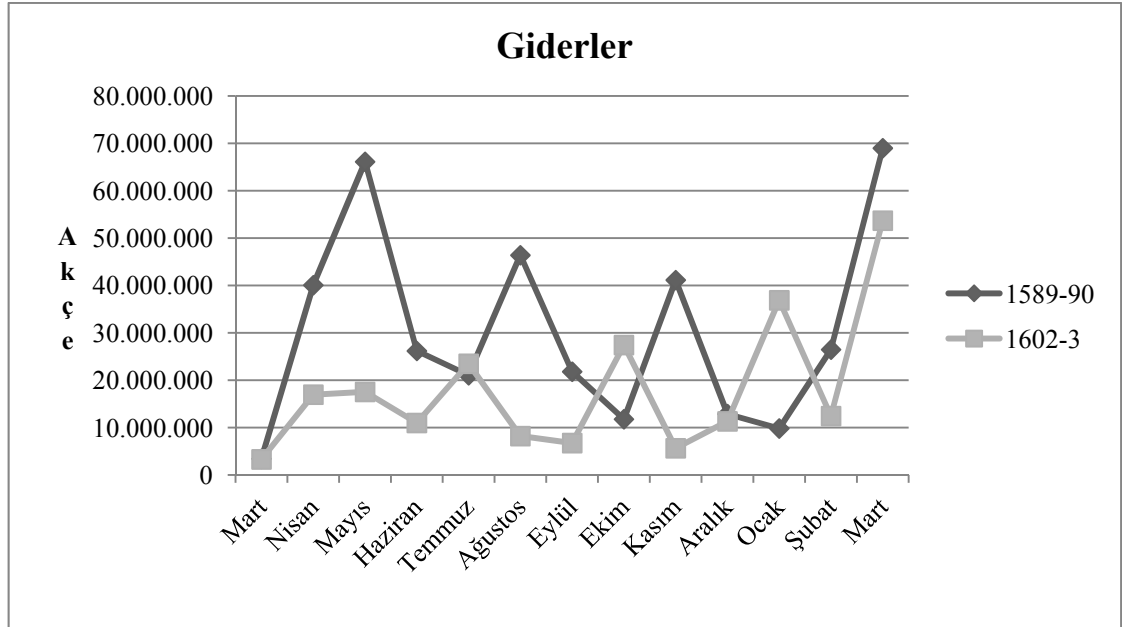
Mevâcibât ile teslimât harcamalarının oluşturulan bütçeler içerisindeki toplam oranları, 1589-90 yılında %93,49, 1602-3 malî yılında ise %88,40'tır. 1589-90 malî yılında %6,51, 1602-3 malî yılında %11,60 oranındaki bakiyelik kısım ise be-cihet, teşrîfât, irsaliye, âdet, mübayaat, in'âm ve tasaddûk harcamalarından oluşmaktadır.

Grafik: 7 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllara Ait Giderlerin Dağılımı

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Grafik: 8 1589-90 ve 1602-3 Malî Yılı Giderlerinin Aylar İtibariyle Dağılımı

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Mevâcib ödemeleri yıl içinde dört defa yapılmaktaydı. 1589-90 malî yılına ait Grafik 8'deki gösterilen seyre bakıldığında nisan, temmuz-ağustos, ekim-kasım ve

şubat-mart aylarında giderler artış göstermiştir. Bu aylarda merkezî hazineden yüklü miktarda mevâcibât ödemeleri ile teslimât harcamaları gerçekleştirilmiştir.

1602-3 malî yılına ait gider seyrinde ise harcamaların düşük seyrettiği görülmektedir. Harcamaların düşük seyretmesinin sebebi, merkezî ordunun, Avusturya ile olan savaşın sürmesi nedeniyle Rumeli’de bulunmasıdır. Grafikteki gider seyrinde temmuz, ekim, ocak ve şubat aylarında merkezî hazineden gerçekleştirilen harcamaların artış gösterdiği görülmektedir.

İncelenen bütçe yıllarından ilki olan 1589-90 malî yılı Osmanlı-İran savaşının sonuna rastlarken, ikinci bütçe yılı olan 1602-3 malî yılı ise Osmanlı-Avusturya arasında sürmekte olan savaşa denk gelmektedir. 1589-90 malî yılının ilk aylarında, 1602-3 malî yılının ise son aylarında iki ayrı mühim siyasi olay meydana gelmiştir. Bu mühim hadiselerle bağılı olarak merkezî hazineden Grafik 8’deki gider seyirlerinden de görüleceği üzere 1589-90 malî yılbaşında, 1602-3 malî yılsonunda merkezî hazine tarafından yüklü ödemeler gerçekleştirilmiştir.

1589 yılında İran harbinden dönen askerler kendilerine verilen mağuş akçeler dolayısıyla isyan etmişlerdir. Devlet tağşiş ile elindeki para miktarını artırarak kısa vadeli bir çözüm üretmeye çalışabiliyordu. Toplum içerisinde tağşişlerden en fazla etkilenen kesim ise ücretlerini ve maaşlarını akçe üzerinden sabit bedellerle alanlardı. Bu kesim içerisinde de askerî kesim özellikle önem arz ediyordu ve bu kesim tağşiş sebebiyle maaşlarında meydana gelen değer azalışı nedeniyle devlet yönetimine siyasi baskı uygulayabiliyordu. Bunun en bariz örneklerinden biri olan Beylerbeyi Vakası, 17 Cemaziyelevvel 997 / 3 Nisan 1589 tarihinde vuku bulmuştur. Gence Seferi’nden İstanbul’a dönen bölük halkları/askerler akçenin değer kaybetmesi nedeniyle eskisine nazaran aldıkları maaşların ihtiyaçlarını karşılamadığını görmüşler ve bu durumun düzeltilmesi için saraya gitmişlerdir. Söz konusu dönemden daha önce 100 dirhem gümüşten 500 akçe kesilmesi kanun iken sonrasında 2.000 zuyuf (hurda) akçe kesildiğini, bu durum neticesinde narh fiyatlarının iki katına çıktığını, guruşun eskiden 40 akçe değerindeyken şimdi 80 akçeye, altının ise 60 akçeden 120 akçeye çıktığını belirterek durumdan hoşnut olmadıklarını sarayda dile getirmişlerdir. Kendilerine

verilen hurda akçeleri Şeyhülislam'a göstererek ulufe diye bize bu akçelerin verildiğini, mağşuş akçeleri ise esnafın kendilerinden almadığını ve bu durumda ihtiyaçları olan malları zor kullanıp almalarının helal olup olmayacağını sormuşlardır. Şeyhülislam kendisine yöneltilen soruya haramdır cevabını verdikten sonra askerler Sadrazam Siyavuş Paşa'ya gitmişler ve tashih-i sikke işi ile görevlendirilen şahsın Beylerbeyi Vezir Mehmed Paşa olduğunu öğrenmişlerdir. Sonrasında Padişah III. Murat'ın kapısına giderek Beylerbeyi Vezir Mehmed Paşa'nın kellesini istemişlerdir. Padişahın çeşitli vaatlerine rağmen ikna olmayan askerlerin isteği üzerine Vezir Mehmed Paşa ile dönemin defterdarı Mahmud Paşa idam edilmiştir.¹⁴⁰

Yaşanan bu siyasi olay neticesinde Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden, nisan ve mayıs aylarında 57 milyon akçe mevâcib ödemesi ile 40 milyon akçe teslîmât harcaması yapılmıştır. Ayrıca yılsonunda 13 milyon akçe mevâcib ödemesiyle birlikte, sefer mühimmatlarına 10 milyon akçe ve kurumların satın alımlarına da 40 milyon akçe merkezî hazineden harcama gerçekleştirilmiştir.

1602-3 malî yılı sonunda ocak ile şubat aylarındaki mevâcib ödemelerinin artışına 1603 yılı başında vuku bulan siyasi olay sebebiyet vermiştir. H. 23 Recep 1011 / M. 06 Ocak 1603 tarihinde sipahiler memleketteki durumun konuşulması için padişahın ayak divanını toplamasını istemişlerdir. Otuz kişiden oluşan divanın toplanmasından sonra sipahi ağaları, padişaha asker seferde iken Celalilerin memlekette evleri söndürdüklerini ve onlara verilen rütbelere ile memleketi ayakaltına aldıklarını; Erzurum, Sivas, Çankırı, Merzifon ve Kastamonu'da Celalilerin bulunduğunu ve bunlarla mücadele edilmesi için beş altı defa serdar tayin olduysa da bir fayda görülmediğini belirtmişlerdir. Bu durumun sorumluları olarak görülen Yedikule zindanlarında tutuklu bulunan Saatçi Hasan Paşa, hakkındaki suçlamalar için yaptığı izahatlar neticesinde, Tırnakçı Hasan Paşa ise yeniçerilerin şefaatiyle idamdan kurtulmuşlardır. Harem ağalarından Gazanfer Ağa ile Darussaade Ağası

---

¹⁴⁰ Selânikî, a.g.e., s. 209-212.

Osman Ağa, Hüsrev Paşa'nın serdarlığına sebep olmaları nedeniyle katlolunmuşlardır.¹⁴¹

Ayak divanından çok kısa bir süre sonra 8 Şubat 1011 tarihinde bu sefer sipahiler ile yeniçeriler birbirlerine düşmüşlerdir. Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa bu olayda yeniçerileri sipahilere karşı kullanmıştır.¹⁴² Meydana gelen bu siyasî olaylar neticesinde ocak, şubat ve mart aylarında Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 75 milyon akçe mevâcib ödemesi gerçekleştirilmiştir (bkz. Tablo 2.3).

Tablo 2.2. 16 Yüzyıl Bütçelerinde Gider Yekunlarının Seyri

Yıllar	Gider Yekunları	Endeks
929-30 / 1523-24	118.783.849	100
930-31 / 1524-25	126.581.347	107
933-34 / 1527-28	185.620.549	156
953-54 / 1546-47	171.872.357	145
954-55 / 1547-48	111.997.449	94
972 / 1564-65	189.600.000	160
973-74 / 1566-67	207.932.516	175
974-75 / 1567-68	221.532.423	187
989-90 / 1581-82	250.065.720	211
990-91 / 1582-83	277.578.755	234
997-8 / 1589-90	396.105.716	333
1001 / 1590-91	363.400.000	306
1010-1 / 1602-03	234.608.150	198
1017 / 1608-09	599.191.446	504
1017-8 / 1609-10	464.578.369	391

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Özvar, “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)”, s. 204; Kadir Arslanboğa, “1609-10 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'nin Merkezî Hazine Giderleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi SBE**, İstanbul, 2007, s. 17.

Tablo 2.2'de 16. yüzyıl ile 17. yüzyıl başlarındaki bütçe ve ruznamçe defterlerine ait toplam gider yekunları verilmiştir. Giderlerdeki değişim

¹⁴¹ Nâimâ, **a.g.e.**, C. I, s. 216-7; Danişmend, bu isyana Anadolu'daki Celali İsyanının İstanbul'daki uzantısı olduğunu belirtmektedir. Sipahi taifesi “zorba isyanı” ile devşirmelere karşı isyan etmiştir. İdam edilenler devşirmedir. Yazar yeniçerilerin devşirme olmalarından dolayı sonraki sipahi-yeniçeri mücadelelerinin de bu minval üzere gittiğini belirtmektedir. Daha geniş bilgi için bkz, İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. III, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1972, s. 216-7.

¹⁴² Nâimâ, **a.g.e.**, C. I, s. 218.

hesaplanırken 1523-4 malî yılı sabit tutularak diğer yıllarda bu yıla göre nominal harcama artışları bulunmuştur. Buna göre 1547-48 yılları hariç giderler sürekli artmaktadır. 1582-83 malî yılında giderlerde 2 kat, 1589-90 malî yılında ise 3 kata kadar artış görülmektedir. 1602-3 malî yılına gelindiğinde giderlerin yalnızca bu yılda ciddi ölçüde nominal değerlerinde bir azalış yaşandığı görülmektedir. Ancak harcamalardaki bu düşüş gerçek bir gerileme değildir. Bütçe gelir yekunlarının değerlendirilmesinde değinildiği üzere 1602-3 malî yılında ordunun seferde olmasından dolayı merkezî hazineye ait gelirlerin Avusturya ile olan savaştan dolayı sefer masraflarına yönlendirilmesi neticesinde düşük seyrederken aynı şekilde merkezî ordunun sefer nedeniyle Rumeli’de bulunması sonucunda gider yekunu da düşük seyretmiştir. 1608-9 malî yılına gelindiğinde giderler 1523-24 yılına göre 5 kat, 1609-10 malî yılında ise 4.5 kat artmıştır.

2.1. Mevâcibât

Mevâcib kelime anlamı olarak aylıklar ve maaşları¹⁴³ ifade eder. Mevâcib ödemeleri, kendilerine dirlik tahsîs edilmeyen ve tımar alanı verilmeyen askerlere üç ayda bir veyahut yılda dört defa verilen maaş ödemeleridir. Bu ödemelerin her biri kıst olarak da ifade edilir. Her kıst içinde bulunduğu ayların ilk veya son harflerinden oluşan bir kısaltma ile belirtilir. Kıstlar, Muharrem, Safer ve Rebiulevvel ayları MSR (masar), Rebiulahir, Cemaziyelevvel ve Cemaziyelahir ayları RCC (recec), Recep, Şaban ve Ramazan ayları RŞN (reşen) ve Şevval, Zilkade ve Zilhicce ayları ise LZZ (lezez) şeklinde kısaltmalar ile kullanılmışlardır.

Mevâcib ödemeleri süvari ve piyadelerle beraber Topkapı Sarayı görevlilerini de kapsamaktadır. Askeri harcamalar sadece mevâcib ödemeleriyle sınırlı olmayıp, ayrıca tahta yeni padişahın çıkması sebebiyle askerlere cülûs ödemesi de yapılmaktaydı. Maaş ve cülûs ödemelerinin kesintiye uğraması sebebiyle Osmanlı Devleti’nin çeşitli dönemlerinde siyasî istikrarını bozan olay ve isyanlar meydana gelmiştir. Gerek incelenen iki malî yıl içerisinde gerekse de bu iki malî yıl arasındaki on iki yıllık sürede bu nitelikte askeri isyanlar vuku bulmuştur.

¹⁴³ Kanar, “Mevâcib”, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, C. II, s. 2170.

Tablo 2.3. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Ait Mevâcib Ödemelerinin Aylık Dağılımları (Akçe)

Aylar	1589-90	%	1602-3	%
Mart	2.175.905	1,15	1.030.309	0,79
Nisan	23.623.356	12,53	6.549.070	5,00
Mayıs	33.740.107	17,89	6.234.479	4,76
Haziran	6.553.806	3,48	3.412.952	2,61
Temmuz	3.461.942	1,84	12.750.145	9,74
Ağustos	32.740.352	17,36	2.499.357	1,91
Eylül	6.569.148	3,48	1.482.324	1,13
Ekim	3.694.220	1,96	15.159.628	11,58
Kasım	31.899.127	16,92	2.999.128	2,29
Aralık	4.401.989	2,33	2.844.183	2,17
Ocak	3.780.331	2,01	31.123.083	23,78
Şubat	22.069.474	11,70	6.242.718	4,78
Mart	13.860.233	7,35	38.565.708	29,46
Toplam	188.569.990	100	130.893.084	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Tablo 2.3'te incelenen her iki malî yıla ait mevâcib ödemelerinin aylar itibariyle dağılımları gösterilmiştir. 1589-90 malî yılbaşında daha önce de bahsedilen siyasî olaylar neticesinde merkezî hazineden gerçekleşen 57 milyon akçe mevâcib ödemesi görülmektedir. Yine 1602-3 malî yılının sonlarında vuku bulan isyanlar dolayısıyla merkezî hazineden gerçekleşen yüklü ödeme ve harcamalar da tablodan izlenebilmektedir.

1589-90 malî yılında Osmanlı Devleti merkezî hazine giderleri içerisinde mevâcib ödemesi 188.569.990 akçedir. 1602-3 malî yılında ise bu rakam 130.893.084 akçedir. Mevâcib ödemelerinin 1589-90 malî yılında yekun giderler içerisindeki oranı %48'dir. 1602-3 malî yılında ise mevâcib ödemeleri yekun giderlerin %56'sını oluşturmaktadır. Belirtilen oranlar itibariyle görüleceği üzere mevâcib ödemeleri yıllık yekun içerisinde en yüksek harcama kalemini teşkil etmektedir.

Tablo 2.4. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Mevâcib Dağılımları (Akçe)

Mevâcib Alanlar	1589-90	%	1602-3	%
Müşâhereharân	10.163.966	5,39	11.561.290	8,83
Kapıkulu Süvarileri	76.713.078	40,68	37.825.425	28,90
Kapıkulu Piyadeleri	73.842.719	39,16	58.180.253	44,45
Tersane-i Âmire Neferleri	6.516.501	3,46	7.399.091	5,65
Topkapı Saray Görevlileri	13.839.617	7,34	9.552.154	7,30
İstâblı Âmire Hademeleri	7.490.569	3,97	6.096.711	4,66
Diğer	3.540	-	278.160	0,21
Toplam	188.569.990	100	130.893.084	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Tablo 2.4'te 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarına ait mevâcib ödemeleri içerisinde yer alan askeri sınıfların tasnifi verilmiştir. Bu tasnif içerisinde özellikle kapıkulu süvarileri ve kapıkulu piyadeleri mevâcib ödemelerinin 3/2'sinden daha fazlasını oluşturmaktadırlar. Geri kalan kısmı ise; müşâhereharânlar, tersâne-i âmiredeki neferler, ıstablı âmiredeki hademeler ve Topkapı Sarayı görevlileri oluşturmaktadır.

2.1.1. Müşâhereharân

Devlet hazinesinden maaşlarını diğer askeri zümrelerden farklı olarak aylık alan müşâhereharânlar; sarayın iç ağaları ve iç oğlanları, bazı önemli şahsiyetlerin padişahın hizmetinde olan evlat ve akrabaları (müteferrika), sarayda görev yapan münecim ile doktorlardan oluşmaktadır.¹⁴⁴

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden müşâhereharânlara 1589-90 malî yılında 10.163.966 akçe, 1602-3 malî yılında ise 11.561.290 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Müşâhereharânlara yapılan mevâcib ödemelerinin yekun mevâcib ödemeleri içerisindeki oranları; 1589-90 malî yılında %5,39, 1602-3 malî yılında ise %8,83'tür. Ruznamçe gider defterlerinde günün ilk kaydı müşâhereharânlara yapılan mevâcib ödemeleriyle başlamaktadır.

¹⁴⁴ Barkan, "954-955 (1547-1548) Malî Yılına âit Bir Osmanlı Bütçesi", s. 288.

2.1.2. Kapıkulu Süvarileri

Bursa'nın fethinin uzun sürmesi nedeniyle, muhasara ve kale zaptında aşiret reislerinin maiyyetlerinden alınan süvarilerin çok işe yaramadığını gören Orhan Bey, muntazam ve muvazzaf yaya ile süvari kuvveti ihdas etmiştir. Birinci Murad Bey ise babası Orhan Bey zamanında ihdas edilen yaya ve müselleme teşkilatını ipka etmekle beraber Selçuklu ve Memlûklular'da olduğu gibi direk padişaha bağlı daimi ve maaşlı bir yaya ve piyade ocakları oluşturmuştur.¹⁴⁵ Altı bölük denilen kapıkulu süvarilerinden ilk oluşmaları sipahi ve silahdar bölükleridir. Devamında ise sağ ve sol ulufeciler ile sağ ve sol garipler ilave edilmiştir.¹⁴⁶

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden Tablo 2.5'te gösterilen kapıkulu süvarilerine mevâcib olarak 1589-90 malî yılında 76.713.078 akçe, 1602-3 malî yılında ise 37.825.425 akçe ödeme yapılmıştır. Oransal olarak söz konusu ödemelerin, mevâcibât içerisindeki payları ise 1589-90 malî yılında %40,68, 1602-3 malî yılında %28,90'dır.

Sipahi bölüğü Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulmakla beraber, ilk zamanlarda bu bölüğe nüfuzlu insanların evlatları alınmıştır.¹⁴⁷ Sipahiler, padişahın maiyyet askerleridir. Savaş zamanında padişahın otağını korumakla görevli olan sipahiler, barış zamanlarında malî yılların gelirleri incelenirken görüldüğü üzere miri malın tahsilatı görevlerinde bulunmaktaydılar.¹⁴⁸

1589-90 malî yılında ruznamçe defterlerinde sadece sipahi bölüğü olarak geçen kayıtların toplamında, yapılan mevâcib ödemesi 33.089.617 akçe, 1602-3 malî yılında ise 13.285.447 akçedir. Ruznamçe kayıtlarında altı bölük halkının birlikte veyahut birkaç bölüğün aynı kayıta belirtilenleri, bölükler itibariyle oransal olarak dağıtıldığında 1589-90 malî yılında sipahi bölüğüne ödenen mevâcib tutarı yaklaşık olarak 35 milyon akçe, 1602-3 malî yılında ise 15 milyon akçe civarındadır.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I**, 3. bs., Ankara, TTK, Basımevi, 1988, s. 1-2.

¹⁴⁶ Abdulkadir Özcan, "Osmanlı Devleti'nin Askeri Yapısı", **Türkler Ansiklopedisi**, C. X, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 112.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları II**, 3. bs., Ankara, TTK Basımevi, 1988, s. 146.

¹⁴⁸ Özcan, **a.g.e.**, s.113.

Tablo 2.5. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Kapıkulu Süvarilerine Yapılan Mevâcib Ödemelerinin Dağılımı (Akçe)

Kapıkulu Süvarileri	1589-90	1602-3
Sipahiyân	33.089.617	13.285.447
Silahdarân	20.786.645	9.233.303
Ulufeciyân-ı Yesâr	6.121.495	1.811.622
Ulufeciyân-ı Yemîn	4.452.546	2.021.527
Gurebâ-i Yesâr	2.537.544	1.572.640
Gurebâ-i Yemîn	3.765.586	1.575.297
Ebnâ'-i sipahiyân ve silahdârân	3.592.973	1.609.357
Mandegân	1.126.000	-
Ebnâ'-i sipahiyân ve gurebâ-i yemîn	423.216	-
Silahdarân ve ulufeciyân-ı yesâr ve gurebâ-i yesâr	218.546	-
Sipâhiyân ve Silahdarân der-han	-	185.053
Sipâhiyân ve Silahdarân der-şikkı evvel ve sâni	-	311.315
Altı bölük halkı	11.505	5.360.038
Cemâ'ati ba'zı ebnâ' sipahiyân ve silahdârân ve gayruhu ma'a cebeciyân topçuyân ve arabacıyân-ı top an mu'temedânı kazâ- i Saray der-Edirne	190.268	-
Ağayân-ı müteka'idîn	397.137	859.866
Toplam	76.713.078	37.825.465

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Silahdar bölüğünün vazifesi, sefer zamanlarında ordunun geçeceği yolları açıp temizlemek, köprüleri tamir etmek ve bataklıkları aşılır hale getirmektir.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 314.

Ayrıca silahdar bölüğü, padişah otağının kurulacağı yerin hazırlanması ile padişah tuğralarının taşınması gibi savaş zamanı işlerinin yanında, sulh zamanlarında ise padişaha refakat etmekle görevliydi.¹⁵⁰

Silahdar bölüğüne ruznamçe defter kayıtlarında sadece kendi ismi altında ödenen mevâcib toplamı 1589-90 malî yılında 20.786.645 akçe, 1602-3 malî yılında ise 9.233.303 akçedir. Yine kayıtlarda silahdar bölüğü ile diğer bölük adlarının beraber yazılanların toplamı, bölüklere oransal olarak dağıtıldığında silahdar bölüğüne ödenen mevâcib tutarı 1589-90 malî yılında yaklaşık olarak 22 milyon akçe, 1602-3 malî yılında ise 10 milyon akçe civarındadır.

Ulufeciyan-ı yemin (sağ) bölüğü derece itibariyle silahdar bölüğünden sonra gelir. Ulufeciyan-ı yesar (sol) bölüğü ise ulufeciyan-ı yemin bölüğünden sonra gelmektedir. Ulufeciyan bölüklerinin görevi, sefer zamanlarında padişahın hazinesini muhafaza etmek, barış zamanlarında ise devlet alacaklarının tahsilinde görev almaktır.¹⁵¹ Ulufeciyan bölüklerine 1589-90 malî yılında 10.574.041 akçe, 1602-3 malî yılında ise 3.833.149 akçe merkezî hazine tarafından mevâcib ödemesinde bulunulmuştur.

Kapıkulu süvari birliklerinin beşinci ve altıncı bölükleri gureba-i yemin (sağ garibler) ile gureba-i yesar (sol garibler) bölükleridir. Gureba bölüklerinin görevleri sancak-ı şerif ile padişah sancaklarının muhafazasıydı.¹⁵² Merkezî hazine tarafından gurebâ bölüklerine 1589-90 malî yılında 6.303.130 akçe, 1602-3 malî yılında ise 3.147.937 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Mande ismi ile kapıkulu süvarilerine mensup olan askerlerden ihtiyarlık, hastalık veya sakatlık gibi nedenler dolayısıyla sefere iştirak etmeyip İstanbul'da kalanlar kimseler kastedilmektedir. Bu askerlerin sayısı Kanuni devrinde altmış yetmiş iken belli bir süre sonra sayıları bin kişiye ulaşmıştır. Buna bağlı olarak mandeler de sefere götürülmeye başlanmış ve muharabede geri hizmetler de kullanılmışlardır.¹⁵³ 1589-90 malî yılında kapıkulu süvarileri içerisinde mandegan

---

¹⁵⁰ Özcan, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁵¹ **A.e.**, s. 113.

¹⁵² **A.e.**, s. 114.

¹⁵³ Sertoğlu, **a.g.e.**, s. 208.

ismiyle ifade edilen bölüğe merkezî hazine tarafından 1.126.000 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

2.1.3. Kapıkulu Piyadeleri

Tablo 2.6'dan da görüleceği üzere; kapıkulu piyadeleri gılman, yeniçeri, topçu ve top arabacılarından oluşmaktadır. Kapıkulu piyadelerine merkezî hazine tarafından toplamda 1589-90 malî yılında 73.842.719 akçe, 1602-3 malî yılında ise 58.180.253 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Yekun mevâcib ödemelerinin içerisinde kapıkulu piyadelerine yapılan mevâcib ödemelerinin oranları, 1589-90 malî yılında %39,16, 1602-3 malî yılında ise %44,45'tir.

Acemi ocağı 14. yüzyılın ikinci yarısında I. Murad Bey zamanında ihdas edilmiştir. Ocağın kurulma amacı yaya ve müsellemlerin ihtiyacı karşılamaması nedeniyle daimi bir orduya duyulan gereksinimdir. Bu ocağa mensup olanlar belli bir eğitimden geçtikten sonra yeniçeri ocağına katılmaktaydılar.¹⁵⁴ Ruznamçe kayıtlarında Tablo 2.6'dan da görüleceği üzere acemi oğlanları gılman ismiyle beraber zikredilmektedir. Gılmanlara yapılan mevâcib ödemeleri 1589-90 malî yılında 21.244.978 akçe, 1602-3 malî yılında ise 10.246.810 akçedir.

Yeniçeri ocağı, Osmanlı devletinin daimi ve muvazzaf ordusunun yaya kısmını oluşturmaktadır. Bu ocak I. Murad Bey zamanında kurulmuştur.¹⁵⁵ 1589-90 malî yılında ruznamçe kayıtlarının verdiği bilgiler doğrultusunda merkezdeki yeniçeri askerlerine, İran seferinden gelenlere, donanma ile gidenlere ve kale muhafazasında¹⁵⁶ bulunanlara toplamda 43.814.099 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. 1602-3 malî yılında ise yeniçeri bölüğüne 45.320.970 akçe mevâcib ödemesi merkezî hazine tarafından gerçekleştirilmiştir.

---

¹⁵⁴ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I**, s. 5.

¹⁵⁵ **A.e.**, s. 144.

¹⁵⁶ Kale muhafızlarına ait mevâcib ödemeleri rûznâmçe defterlerinde mevâcib başlığı altında gösterildiğinden, aynı başlık altında işledik. Bütçelerde ise ayrı başlık altında işlenmiştir. Bkz. Özvar, **“Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları”**, s. 213.

Tablo 2.6. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Kapıkulu Piyadelerine Yapılan Mevâcib Ödemelerinin Dağılımı (Akçe)

Kapıkulu Piyadeleri	1589-90	1602-3
Gilman		
Gilman-ı Enderûn	2.326.942	1.856.700
Gilman-ı İstanbul	4.523.085	5.592.915
Gilman-ı bağçe-i hâssa	771.330	909.870
Gilman-ı bostanhâ-i hâssa ve sâire	805.600	1.077.090
Gilman-ı bağçehâ-i Edirne	290.420	448.955
Gilman-ı Gelibolu	185.820	359.280
Gilman-ı yeniçeriyân	11.869.121	-
Gilman-ı acemiyân-ı İstanbul ve bağçe-i bostanhâ	472.660	-
Yeniçeriyân		
Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî	38.541.340	34.354.471
Sefer-i şark âmeden	2.310.991	-
Muhâfaza-i kal'a-i Şamahî ve Demirkapı	604.532	-
Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı bâ donanma-i hümâyûn reften	2.244.134	-
Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî muhâfaza-i kal'a-i Tebriz	113.102	-
Cemâ'at-i kürekçiyân ve mütekâ'idîn ve Solakân ve (...)ciyân ve sekbanân ve hüddâm-ı câmi'-i meyâne	-	10.966.499
Cebeciyân	4.965.545	1.026.582
Topçuyân	2.328.784	1.393.385
Arabaciyân-ı Top	1.448.872	192.913
Ba'zı cebeciyân ve topçuyân ve arabaciyân-ı top ki an mu'temedân-ı binâ-i câmi'î şerîf bûdend der-Edirne	40.441	-
Tüfengçiyân	-	1.593
Toplam	73.842.719	58.180.253

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Cebeci ocağı, yeniçerilere harpte lazım olan levazımata tedarik ile bunları muhafaza etmekle görevliydi.¹⁵⁷ İncelenen malî yıllardan 1589-90 yılında cebeci ocağına yapılan mevâcib ödemesi 4.965.545 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.026.582 akçedir.

Kapıkulu yaya sınıfına mensup olup, hudud ve sahil kalelerde görev yapan *topçulara*¹⁵⁸ 1589-90 malî yılında 2.328.784 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.393.385 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Arabacıyân-ı Top (top arabacıları) ocağı büyük topların taşınması için oluşturulmuştur.¹⁵⁹ 1589-90 malî yılında bu ocağa 1.448.872 akçe, 1602-3 yılında ise 192.913 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Yeniçerilerin tüfeklerini tamir ile görevli olan *tüfengçiyân*¹⁶⁰ bölümüne incelenen malî yıllar içerisinde yalnızca 1602-3 malî yılında rastlanılmıştır ve 1.593 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

2.1.4. Tersane-i Âmire Neferleri

Osmanlı Devleti'nin tersanelerinde çalışan sınıfların adları incelenen malî yıllardan 1589-90 malî yılında ayrı ayrı yazılmayıp, toplu halde yazılmıştır. Diğer bütçe yılı olan 1602-3 malî yılında ise söz konusu olan sınıflar adları ile birlikte ayrı ayrı kayıt halinde tutulmuşlardır. Tersane-i âmire sınıflarına ayrı ayrı ve toplu olarak ödenen mevâcib yekunları Tablo 2.7'de gösterilmiştir.

Rüesâ, reisin çoğulu olup gemilerde kaptanlık yapan sınıftır. Azebler ise gemilerde görev yapan tüfenkli sınıftır.¹⁶¹ *Haddad* kelime manası olarak demirci¹⁶² demektir ve bu sınıf ile tersanelerde çalışan demirciler kastedilmektedir. *Kalafatçıyan* sınıfı ise gemilerin ziftlenme işlerini yerine getirenlerdir.¹⁶³

¹⁵⁷ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları II**, s. 3.

¹⁵⁸ **A.e.**, s. 52.

¹⁵⁹ **A.e.**, s. 97.

¹⁶⁰ Sertoğlu, **a.g.e.**, s. 347.

¹⁶¹ İdris Bostan, **Osmanlı Bahriye Taşkilatı: 17. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**, Ankara, TTK, 1992, s. 51.

¹⁶² Kanar, "haddâd", **a.g.e.**, C. I, s. 1144.

¹⁶³ Sertoğlu, **a.g.e.**, s. 168.

Kumbaracıyan/Humbaracıyan sınıfı, bazılarının top bazılarının ise el ile atıldığı demirden veya tunçtan yapılan ve içerisine patlayıcı maddelerin konulduğu harp düzeneğini kullananlardır.¹⁶⁴ *Neccar* ise tersanede çalışan doğramacıdır.¹⁶⁵

Tablo 2.7. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yılların Tersane-i Âmire Çalışanlarının Mevâcib Dağılımı (Akçe)

Tersane Çalışanları	1589-90	1602-3
Rüesâ	-	128.260
Azebân	-	6.266.296
Cemâ't-i Galata	-	22.197
Haddâdân	-	22.001
Kalafatçıyân	-	13.376
Kumbaracıyân	-	7.980
Makaracıyân	-	938.981
Neccârân	-	128.260
Rüesâ-i harc-ı hâssa ve azebân ve neccârân ve kalafatçıyân ve haddâdân ve makaracıyân ve gurebân ve gayruhu der-Galata	6.516.501	-
Toplam	6.516.501	7.399.091

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1781.

Tersane-i âmire'de görev yapan sınıflara merkezî hazine tarafından 1589-90 malî yılında 6.516.501 akçe, 1602-3 malî yılında ise 7.399.091 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Bu ödemelerin toplam mevâcib ödemelerinin içerisindeki payları 1589-90 malî yılında %3,46, 1602-3 malî yılında ise %5,65'dir.

2.1.5. Topkapı Sarayı Görevlileri

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından Topkapı Sarayı'nda çeşitli görevleri yerine getiren sınıflara 1589-90 malî yılında 13.839.617 akçe, 1602-3 malî yılında ise 9.552.154 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Bu ödemelerin mevâcib

¹⁶⁴ A.e., s. 153.

¹⁶⁵ Pakalın, a.g.e., C. II, s. 666.

ödemeleri içerisindeki oranları, 1589-90 malî yılında %7,34, 1602-3 malî yılında ise %7,30'dur.

Tablo 2.8. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Topkapı Sarayı'ndaki Görevlilere Yapılan Mevâcib Ödemelerinin Dağılımı (Akçe)

Yıllar	1589-90	1602-3
Bevvâbîn	1.918.967	3.499.384
Mehterân-ı Hayme	1.591.081	790.253
Mehterân-ı Alem	848.869	364.507
Ehl-i Hiref	4.382.702	1.617.010
Hademe-i Matbah-ı Âmire	2.697.081	2.322.089
Hayyâtîn-i Hâssa ve Hil'at	1.249.083	447.302
Sakayân-ı Divân-ı Âlî	97.384	80.206
Teberdarân	73.605	115.180
Çakırcıyân	516.167	145.947
Şahinciyan	426.186	94.665
Atmacacıyan	26.766	28.000
Kemangerân	-	2.300
Meremmetçiyân	-	5.664
Cameşuyân	-	3.451
Müteferrika-i bağçe-i hâssa	-	32.745
Cerrahîn-i Hâssa	-	3.451
(...) hâssa	11.726	-
Toplam	13.839.617	9.552.154

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Topkapı Sarayı'nın birinci kapısı olan Bâb-ı Hümâyûn ile ikinci/orta kapısı olan Dergâh-ı Âlî kapılarını beklemekle vazifeli olan *bevvablara*¹⁶⁶ 1589-90 malî yılında 1.918.967 akçe, 1602-3 yılında ise 3.499.384 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı**, 3. bs., Ankara, TTK, 1988, s. 396.

Padişah çadırlarının muhafazasıyla ilgilenen ve sefer zamanlarında otağ-ı hümâyun ile diğer çadırların kurulması görevlerini yerine getiren *mehteran-ı hayme*¹⁶⁷ bölüğüne 1589-90 malî yılında 1.591.081 akçe, 1602-3 yılında ise 790.253 akçe mevâcib ödemesinde bulunulmuştur.

Mehteran-ı alem ocağı devletin mızıka takımıydı.¹⁶⁸ Bu takıma 1589-90 malî yılında 848.869 akçe, 1602-3 malî yılında ise 364.507 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Ehl-i Hiref şeklinde tabir edilen sınıf, sarayda küçük el sanatları ile meşgul olan sanat erbabıdır.¹⁶⁹ Merkezî hazineden 1589-90 malî yılında 4.382.702 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.617.010 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Matbah-ı âmire (saray mutfağı) hademelerine merkezî hazineden 1589-90 malî yılında 2.697.081 akçe, 1602-3 malî yılında ise 2.322.089 akçe mevâcib ödemesinde bulunulmuştur.

Hayyatîn-i hil'at ve hâssa sınıfı saray terzileridir. Padişahın kürk ve elbiselerini diken hilat terzileri ile saraya ait diğer elbiseleri ve padişaha ait mektupların kılıflarını diken hassa terzilerine¹⁷⁰ hazineden 1589-90 malî yılında 1.289.043 akçe, 1602-3 malî yılında ise 447.302 akçe mevâcib ödemesi gerçekleştirilmiştir.

Sarayın su işleriyle ilgilenen *sakalara* merkezî hazineden 1589-90 malî yılında 97.384 akçe, 1602-3 malî yılında ise 80.206 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Teberdar kelime manası olarak baltacı demektir. Önceleri sefere giderken yol açmak, bataklıkları kurutmak, çadır kurmak ve yük kaldırıp indirmek gibi işlerde kullanılan bu bölük, İstanbul'un fethinden sonra saray mensuplarının, şehzadelerin ve saray dışındaki sultanların hizmet ve muhafaza görevlerini de yerine getirir

---

¹⁶⁷ A.e., s. 453.

¹⁶⁸ Pakalın, a.g.e., C. II, s. 446.

¹⁶⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 95.

¹⁷⁰ A.e., s. 143.

olmuştur.¹⁷¹ Bu bölüğe merkezî hazineden 1589-90 malî yılında 73.605 akçe, 1602-3 malî yılında ise 115.180 akçe mevâcib ödemesinde bulunulmuştur.

Sarayda bulunan ve padişahın av taifeleri içerisinde çakır denilen av kuşlarını terbiye eden *çakırcıyan*¹⁷² taifesine 1589-90 malî yılında 516.167 akçe, 1602-3 malî yılında ise 145.947 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. *Şahincilere* 1589-90 malî yılında 426.186 akçe, 1602-3 malî yılında ise 94.665 akçe mevâcib ödemesi merkezî hazineden gerçekleştirilmiştir. Padişahın maiyetinde bulundan diğer bir avcı bölüğü olan atmacacılara 1589-90 malî yılında 26.766 akçe, 1602-3 malî yılında ise 28.000 akçe mevâcib olarak ödenmiştir.

Bunlarla beraber merkezî hazineden 1589-90 malî yılında saray bölüklerinden (...) *hâssa* bölümüne 11.726 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. 1602-3 malî yılında ise; yay ustaları olan *kemangeran* bölümüne 2.300 akçe, onarım işleri ile uğraşan *meremmetçiyan* bölümüne 5.664 akçe, çamaşır yıkamakla görevli olan *cameşuyan* bölümüne 3.451 akçe ve *hâssa* bağçelerinde çeşitli işlerde çalışan müteferrikalara 32.745 akçe ve *cerrahîn-i hâssa* (saray doktoları) bölümüne 3.451 akçe mevâcib ödemesi merkezî hazine tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.1.6. İstabl-ı Âmire Hademeleri

Istabl'ın kelime anlamı hükümdarlık sarayına ait binek ve yük hayvanlarının barındırıldığı mekandır.¹⁷³ İstabl-ı âmire (has ahır) çalışanlarına merkezî hazineden 1589-90 malî yılında 7.490.569 akçe, 1602-3 malî yılında ise 6.096.711 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Has ahır çalışanlarına yapılan ödemelerin yekun mevâcib ödemeleri içerisindeki oranları 1589-90 malî yılında %3,97, 1602-3 malî yılında ise %4,66'dır.

İstabl-ı âmire çalışanlarından şütürbanan-ı *hâssa* (hassa deveçileri) neferlerine 1589-90 malî yılında 1.056 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarına ait has ahırda çalışan sınıflar, ruznamçe defterlerinde deveçiler haricinde toplu olarak belirtilmişlerdir.

¹⁷¹ Abdulkadir Özcan, "Baltacı", *DİA*, C. V, İstanbul, 1992, s. 472.

¹⁷² Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 69.

¹⁷³ Abdulkadir Özcan, "İstâbl", *DİA*, C. XIX, İstanbul, 1999, s. 205.

2.1.7. Diğer Bölükler

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden diğer bölüklere yapılan mevâcib ödemeleri bu başlık altında toplanmıştır. Merkezî hazineden Tophane’de çalışan neferlere 1589-90 malî yılında 3.540 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır. Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden 1602-3 malî yılında efrenciyan taifesine 276.160 akçe, salyane ödemelerine de 2.000 akçe olmak üzere toplamda 278.160 akçe mevâcib ödemesi gerçekleştirilmiştir.

2.2. Teslîmât

Ruznamçe defterlerinde merkezî hazine giderlerini oluşturan bir diğer önemli kalem de teslîmât harcamalarıdır. Bu gider kalemi mevâcib ödemelerinden sonra en yüksek gider kalemidir ve mevâcib ödemeleriyle birlikte toplam harcama yekununun % 90’nını teşkil etmektedir.

Hazinenin kırtasiye harcamaları, üst düzey görevliler için alınan kaftan ve hilat harcamaları, saray ve diğer kurumların tamir masrafları ihrâcâta¹⁷⁴ konu olmasına rağmen ruznamçe defterlerinde teslîm başlığı altında verildiğinden, teslîmât içerisinde gösterilmiştir. Ayrıca teslîmât harcamalarına ihrâcât harcamalarını konu edinen be-cihet ve teşrifât harcamaları da dahil edilmiştir.

Tablo 2.9. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllar İtibariyle Teslîmât Başlıkları (Akçe)

Teslîmât Başlıkları	1589-90	1602-3
Teslîmât	181.746.899	76.505.497
Be-cihet	6.258.319	8.554.467
Teşrifât	197.900	-
Toplam	188.203.118	85.059.964

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

2.2.1. Teslîmât Harcamaları

Teslîmât harcamaları, devletin emînler marifetiyle saray ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptığı harcamalardır. Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında 181.746.899 akçe, 1602-3 malî yılında ise

¹⁷⁴ Özvar, “1509-1699 Osmanlı Harcamaları”, s. 206.

76.505.497 akçe teslîmât harcaması gerçekleştirilmiştir. Teslîmât harcamalarının yıllık yekun içerisindeki oranı 1589-90 malî yılında %45,88 iken 1602-3 malî yılında ise %32,61'e gerilemiştir.

Tablo 2.10. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Teslîmât Harcamaları (Akçe)

Teslîmât Harcamaları	1589-90	%	1602-3	%
Hazret-i Pâdişâh	14.510.066	7,98	12.326.334	16,11
Harc-ı Hâssa	70.884.941	39,00	34.023.078	44,47
Matbah-ı Âmire	18.289.431	10,06	15.003.376	19,61
Istâbl-ı Âmire	5.048.656	2,78	3.789.873	4,95
Kilâr-ı Âmire	3.037.139	1,67	5.200	0,01
Hîme-i Hâssa	1.390.700	0,77	2.506.448	3,28
Fırın-ı sekbanân-ı Hâssa	1.526.379	0,84	1.373.876	1,80
Tophâne-i Âmire	642.662	0,35	128.000	0,17
Çuka-i Yeniçeriyân	15.200.059	8,36	2.762.976	3,61
Arabacıyân-ı Hâssa	88.300	0,05	313.640	0,41
Mekulat Harcamaları	595.682	0,33	94.964	0,12
Hayyâtîn-i Hilat ve Hâssa	345.300	0,19	148.020	0,19
Otakha-i Hümâyûn	21.200	0,01	2.000	-
Çayırha-i hassa	699.330	0,38	-	-
Harc-ı Hâssa-i Edirne	2.473.855	1,36	-	-
Harc-ı Hâssa-i Burusa	-	-	3.944.762	5,16
Mevâcibât ve mühimmat-ı sefer-i hümâyûn	22.637.714	12,46	-	-
Tüfengha-i Âmire	91.104	0,05	-	-
Tamir ve Termim Masrafları	2.099.618	1,16	-	-
Ücret, mevâcib, bedel ve deyn	1.558.854	0,86	-	-
Berây-ı tebdîl	15.370.754	8,46	-	-
Hayme-i Hâssa	300.000	0,17	-	-
Fırın-ı Âmire	1.575.400	0,87	-	-
Sair Bahâ	3.359.755	1,84	82.950	0,11
Toplam	181.746.899	100	76.505.497	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Yukarıda verilen Tablo 2.10’da teslîmât harcamalarının kurumlar itibariyle dağılımı gösterilmiştir. Harcamaların dağılımında İstanbul’da sarayların ve askerî kurumların harcamalarını kapsayan harc-ı hâssa, matbah-ı âmire, İran seferine katılan askerlerin mevâcibat ve mühimmat harcamaları, yeniçerilerin çuka (elbise) masrafları, tebdil başlığı altında toplanılan madeni paraların yer değiştirme ve darphaneye götürülüp yeni akçe basımının masrafları ile padişahın özel hazinesi olan ceyb-i hümayuna yapılan ödemelerin oranı bu harcama türü içerisindeki en yüksek gider kalemleri olduğu görülmektedir.

2.2.1.1. Padişaha Yapılan Ödemeler

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden padişaha cep harçlığı olarak 1589-90 malî yılında 14.510.066 akçe, 1602-3 malî yılında ise 12.326.334 akçe verilmiştir. Teslîmât harcamaları içerisindeki oranları, 1589-90 malî yılında % 7,98, 1602-3 malî yılında ise %16,11’dir.

2.2.1.2. Harc-ı Hâssa Harcamaları

Harc-ı Hâssa harcamaları emîn ismiyle nitelenen görevliler tarafından yerine getirilmiştir. Harc-ı Hâssa emînlikleri merkezden atanmak suretiyle; merkezî hazineden, padişah haslarından veya merkezî hazineye bağlı gelir kaynaklarından elde ettikleri meblağlarla, varsa buldukları mahaldeki sarayın yoksa İstanbul’daki sarayın ve bazı askerî kuruluşların ihtiyaçlarını temin eden kurumlardır.¹⁷⁵

Osmanlı maliyesi tahsîs sistemine dayandığından, emînler yapılacak harcamaların karşılığını tahsîs edilen gelirlerden karşılardı.¹⁷⁶ Bununla beraber ruznamçe kayıtları her gider için tahsîs edilen gelir kalemini göstermemektedir.

1589-90 malî yılında harc-ı hâssa harcamaları 70.884.941 akçedir. Teslîmât

¹⁷⁵ Arif Bilgin, **Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu Bursa Hassa Harç Eminliği**, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 16.

¹⁷⁶ “Teslîm

Be-Mustafa ağa-i sipâhiyân emîn-i sâbık matbah-ı âmire be-cihet-i bahâ-i revgan-ı sâde berây-ı mühimmât-ı mezbûre ber-mûceb-i tezkire-i hod
5.320

An-rüsûm-u ahkâm-ı mâliyye” B.O.A. K.K. 1781 H. 28 Zilkade 1010 / M. 20 Mayıs 1602; Örneğinde olduğu gibi Matbah-ı âmire’nin sadeyağ ihtiyacını karşılamak için gereken meblağ maliye’deki ahkâmın resimlerinden karşılanmıştır.

harcamaları içerisindeki oranı ise %39'dur. 1589-90 malî yılında harc-ı hâssa emînleri vasıtasıyla yapılan harcamaların dağılımı Ek 13'te verilmiştir.

Ruznamçe kayıtlarında emînler vasıtasıyla yapılan harcamalar içerisinde harc-ı hâssa başlığı altında toplananların yekunu 36.578.365 akçedir. Harc-ı hâssa ile harc-ı hâssa-i İstanbul başlığı altında yapılan harcamalar toplamda 31.267.071 akçedir.

Emînler marifetiyle harc-ı hâssa mahallindeki çeşitli görevleri yerine getiren neferlere, Enderun'da bulunan gılman, sultan ve ağalara 3.445.456 akçe mevâcib ödemesi yapılmıştır.

Dergâh-ı âlî'nin mühimmat ihtiyacına, yeniçeri odalarının ihtiyaçlarına, Medine-i Münevvere ve anbar-ı âmirenin ihtiyaçlarına, şair (arpa), erzen (pirinç), hasır, tuğla ve guşt (et) alımlarına, İstanbul'a buğday getiren gemilerin navlun bedeline ve zincir masrafına, bağçelerde çalışanların ücretine, sahten-i serha-i alem (sancak) masrafına ve mekulat (yiyecek) harcamalarına 1.865.838 akçe merkezî hazine tarafından harcama gerçekleştirilmiştir.

Donanmanın ihtiyaçlarına, gemilerde çalışan kürekçilere, alatçılara ve donanma çalışanlarının yiyeceği olan peksimet masraflarına harc-ı hâssa emînleri marifetiyle 16.451.375 akçe harcama yapılmıştır.

Tersane-i âmirenin sair mühimmat, halat, kendir, katran, zift, üstübü, esirlerin giyecek ihtiyacını karşılamak maksadıyla aba, kebe, came (gömlek) alımlarına, sair mühimmatlarına, nan (ekmek), nafaka ve bakiyelerine, tersanede çalıştırılmak için esban (at) alımına ve alınan atların ihtiyaçlarına, cebahaneye mühimmat alımına emînler marifetiyle 15.566.284 akçe harcama yapılmıştır.

Hazineye kumaş alımına, sair eşyaya tel sırma çekimine, üsküf (başlık) alımına, serha-i alem'in (sancak) yaldızlanmasına, padişahın mührünü koruyan kozakhâ ve gümüş tepsilerin alımına 1.736.985 akçe masraf yapılmıştır.

Enderun'da bulunan darphaneye lazım olan dolab alımı ile Enderun'un ihtiyacı olan sair mühimmat alımına 11.277 akçe sarfedilmiştir.

Harc-ı hâssa emînleri marifetiyle anbâr-ı âmirenin sair mühimmatına, çalışanlarına, Niğbolu ve Edirne'deki anbâr mühimmatları ile atlara takılan kemer alımlarına 540.655 akçe sarfedilmiştir.

1602-3 malî yılında harc-ı hâssa harcamaları 34.023.078 akçedir. Teslîmât harcamaları içerisindeki oranı ise %44,47'dir. 1602-3 malî yılına ait harc-ı hâssa harcamalarının listesi ise Ek 14'te gösterilmiştir.

1602-3 malî yılında eminler marifetiyle ruznamçe defterlerinde harc-ı hâssa-i Galata ve İstanbul kayıtlarının harcama toplamları 6.737.908 akçedir.

Sarayların ve saraylarda çalışan acemi oğlanlarının yiyecek ihtiyaçları için 4.115.278 akçe masraf yapılmıştır. Enderun, Birun, Galata Saray'ı ve diğer saraylarda görevli olan acemi oğlanlarına, sultanlara, darussaade ağalarına ve mütekaidlere, Şeyhülislam efendiye, Aişe Sultan ve zevcine merkezî hazineden 8.853.199 akçe mevâcib ödemesi gerçekleştirilmiştir.

Harc-ı hâssa emînleri eliyle görevli oldukları kurumların ihtiyacı için daha önce yapılmış olan deynlerin edası (borçların ödenmesi) için 1.482.776 akçe merkezî hazineden ödeme yapılmıştır.

Harc-ı hâssa harcamaları içerisinde eminler marifetiyle sefer mühimmatları için yapılan masraf tutarı 2.780.600 akçedir.

Dakik (un), ganem (koyun) ve bargir (at) alımlarına eminler marifetiyle toplamda 1.355.597 akçe masraf yapılmıştır.

Harc-ı hâssada çalışan müstahdemlere bayram dolayısıyla nafaka verilmesine, rikabdâr ağaya adet üzere sancak ayağı verilmesine, kurumların ihtiyacı için alınan odunları yakmak için zift alımına, kaldırım mühimmatına ve kaldırımcıların ücretine, kemhacıların (ipekçilerin) işletme kirasına, Yusuf Paşa'nın hane kirasına, yeniçerilerin giydiği çarıkların mühimmatına, atların bulunduğu mekanın çatı mühimmatına, güllâbhâne mühimmatına, şair (buğday), kırtas (kağıt), sandık, sürb (kurşun) ve kaliçe (halı) bahalarına, mescidin tamirine, serhâ-i alemin (sancak) yaldızlanmasına, kürk bahasına ve barut imal eden işletmenin mühimmatına

toplamda 512.802 akçe masraf yapılmıştır.

Sarayların et, sabun, zeytinyağı, bezir yağı, meyve, şir (süt), şair (arpa), erzen (pirinç), sürb (kalay) ve binek bahalarına, dolablara lazım olan çengel bahalarıyla beraber nafaka ücretine eminler marifetiyle 2.792.770 akçe masraf yapılmıştır.

Donanmanın ve donanmada bulunan gemilerin mühimmatlarına, kıstihaların (gemilerin) top ve gemilerde çalışanlara alınan nan (ekmek) bahalarına emînler eliyle 3.273.839 akçe harcanmıştır.

Emînler marifetiyle tersane-i âmirenin mühimmatına, gemilerin navlun ve tersanede çalışan neccarların (marangoz) ücretlerine 1.720.744 akçe harcanmıştır.

Hazine-i âmirede kullanılan kese ve sicim (ip), sanduk, boğasi, sahten, çivi ve kiriş bahalarına 15.240 akçe masraf yapılmıştır.

Tüfengha-i hâssa mühimmatına, cepbane mühimmatına ve demir alımına emînler marifetiyle 215.160 akçe masraf yapılmıştır.

Bağçelerin gendüm (buğday), darı, tel ve mih (çivi) bahaları ile atların geçtiği yolun ve kalayhanenin mühimmatlarına emînler marifetiyle 134.716 akçe masraf yapılmıştır.

Kayıkha-i hâssa mühimmatına ve çalışanlarına alınan çeşitli postin (ayakkabı) bahalarına 32.449 akçe harcama yapılmıştır.

2.2.1.3. Matbah-ı Âmire

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden bütün saray mensuplarının –Enderun ve Birun kısımları, Divan-ı Hümâyun erkânı, divan günleri saraya gelen kapıkulu efradı, divana gelen davacı ve şahitler- yemeklerinin hazırlandığı saray mutfağına¹⁷⁷ ait masrafların karşılanması için matbah-ı âmire eminleri marifetiyle 1589-90 malî yılında yapılan harcama yekunu 18.289.431 akçedir. Matbah-ı âmire harcamalarının kalemler itibariyle dağılımı Tablo 2.11’de verilmiştir.

---

¹⁷⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 379.

Tablo 2.11. 1589-90 Malî Yılında Matbah-ı Âmire Harcamalarının Dağılımı (Akçe)

Matbah-ı Âmire	Meblağ
İhrâcât-ı Matbah-ı Âmire	13.420.523
Deyn-i atîk matbah	952.140
Bahâ-i asel	150.000
Bahâ-i dakîk	171.961
Bahâ-i nane	50.000
Bahâ-i meyve-i taze	175.000
Bahâ-i makiyân	21.776
Bahâ-i evânî-i nühâs	8.855
Bahâ-i şeker ve sabun	33.700
Bahâ-i şem'-i beyaz	10.000
Bahâ-i nemek-i sürh	9.000
Bahâ-i şeker	151.628
Bahâ-i şeker, berf ve pîh	39.600
Bahâ-i neft, gül ve gayruhu	11.549
Bahâ-i meyve-i taze ve hûşk	24.000
Bahâ-i (...) ve tabakhâ	75.000
Revgan-ı sâde	305.000
Revgan-ı pîh	219.016
Revgan-ı asel ve sade	263.160
Bahâ-i ağnam	240.000
Bahâ-i meyve-i hûşk	424.397
Bahâ-i badem	180.000
Bahâ-i şir ve asel	50.000
Bahâ-i asel ve badem	13.000
İhrâcât-ı matbah-ı âmire berây-ı mühimmât-ı fodula	433.200
Mühimmât-ı asel ve şem'-i asel	300.000
Bahâ-i gendüm berây-ı firun-ı âmire ve erz berây-ı matbah-ı âmire	367.626
Bahâ-i gendüm ve nohud	58.500
Bahâ-i gendüm	130.800
Toplam	18.289.431

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Ruznamçe defter kayıtlarında harcamanın ne için yapıldığı belirtilmemiş olan ve ihracat-ı matbah-ı âmire¹⁷⁸ olarak geçen masraf kayıtlarının yekunu 13.420.523 akçedir. Matbah-ı âmireye daha önce alınmış mühimmatlara ait deyn (borç) ödemelerinin toplamı ise 952.140 akçedir.

Asel (bal), dakik (un), nane, kuru yemiş, meyve, makiyân (tavuk), evânî nuhâs (bakır kapkacak), şeker, sabun, nemek-i sürh (kırmızı mercimek), berf (kar), pih (iç yağı), sadeyağ, nefit yağı, gül, tabak, ağnam (koyun), badem, şîr (süt), bal mumu, gendüm (buğday), erz (pirinç), nohud bahaları ile fodula mühimmatları için 3.916.768 akçe harcanmıştır.

1602-3 malî yılında ise matbah-ı âmire emînleri marifetiyle yapılan harcamaların yekunu 15.003.376 akçedir. Yapılan harcamaların kalemler itibariyle dağılımı Tablo 2.12’de gösterilmiştir.

Tablo 2.12. 1602-3 Malî Yılında Matbah-ı Âmire İçin Yapılan Harcamalar (Akçe)

Matbâh-ı Âmire	Meblağ
Mühimmât-ı matbâh-ı âmîre	8.540.260
Ağnam	4.057.232
Revgân-ı sâde	1.482.955
Gendüm	239.136
Bahâ-i asel	256.184
Bahâ-i revgân-ı zeyt	236.184
Şa'ir	53.240
Bahâ-i şîr ve huşk	33.185
Bahâ-i asel ve şem' asel	60.000
Bahâ-i kalay	22.000
Piyaz-ı arpacık	23.000
Toplam	15.003.376

Kaynak: B.O.A., K.K. 1781.

¹⁷⁸ “Teslîm

Be-İbrahim emîn-i matbah be-cihet-i ihrâcât-ı matbah-ı âmire ber-mûceb-i tezkire-i hod 200.000” B.O.A. K.K. 1773 H. 9 Safer 997 / 28 Aralık 1588.

Ruznamçe kayıtlarında yapılan harcamanın kurumun hangi ihtiyacını karşıladığının belirtilmediği ve genel itibariyle mühimmât-ı matbah-ı âmire¹⁷⁹ olarak verilenlerin toplamı ise 8.540.260 akçedir.

Ağnam (koyun) alımına 4.057.232 akçe, revgan-ı sade (sadeyağ) alımına da 1.482.955 akçe harcanmıştır. Gendüm (buğday), asel (bal), revgân-ı zeyt (zeytinyağı), şa'ir (arpa), şir (süt), huşk (kuru [yemiş]), şem asel (bal mumu), piyaz-ı arpacık (soğan) alımları ile sürb (kalay) bahasına toplamda 922.929 akçe merkezî hazineden harcanmıştır.

2.2.1.4. İstabl-ı Âmire

İstabl-ı âmire (has ahır), saraya ait hayvanların bakımını yapan, bunların takımlarıyla ilgilenen ve hayvanların yetiştirilmesi ile görevli olan teşkilattır.¹⁸⁰ İstabl-ı âmireye has ahır masrafları için 1589-90 malî yılında 5.048.656 akçe harcama yapılmıştır. Yapılan harcamaların dağılımı kalemler itibariyle Tablo 2.13'te verilmiştir.

Tablo 2.13. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında İstabl-ı Âmire Harcamaları (Akçe)

İstabl-ı Âmire Harcamaları	1589-90	1602-3
İhrâcât-ı istâbl-ı âmire	3.439.825	50.000
Baha-i şa'ir	326.755	-
Baha-i cev	674.476	2.845.213
Bahâ-i alef	90.000	-
Bahâ-i na'l ve mih	517.600	-
Bahâ-i bargirân	-	860.100
Gendüm	-	14.580
Şütürân	-	18.000
Giyâh	-	1.980
Toplam	5.048.656	3.789.873

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

İstabl-ı âmireye ait harcamalarda sadece kurumun isminin verildiği kayıtların toplamlarında 3.439.825 akçe merkezî hazine tarafından sarfedilmiştir. Şair (arpa),

¹⁷⁹ Bakınız bir önceki dipnot.

¹⁸⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 488.

cev (arpa), alef (yulaf) ve nal ve mih alımlarına 1.608.831 akçe harcanmıştır.

1602-3 malî yılında ıstabl-ı âmire harcamaları 3.789.873 akçedir. İstabl-ı âmire harcaması olarak, cev (arpa) alımına 2.845.213 akçe, bargir (beygir) alımına 860.100 akçe harcanmıştır. Gendüm (buğday), şütür (deve), giyâh (ot) ve ihrâcat başlığı altındaki alımlara toplamda 84.560 akçe merkezî hazine tarafından harcama yapılmıştır.

2.2.1.5. Kilar-ı Âmire

Kilar-ı âmire saray mutfağına ait mühimmatın depolandığı yerdir.¹⁸¹ Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden 1589-90 malî yılında kilar-ı âmire harcamaları için 3.037.139 akçe masraf yapılmıştır. Yapılan harcamaların dağılımı Tablo 2.14'te verilmiştir.

Tablo 2.14. 1589-90 Malî Yılında Kilar-ı Âmire Harcamaları (Akçe)

Kilar-ı âmire	Meblağ
Bahâ-i erz	1.578.863
Bahâ-i hinta	590.000
Bahâ-i gendüm	380.290
Mühimmât-ı Kilâr-ı Âmire	160.248
Bahâ-i asel ve şem'-i asel	113.000
Bahâ-i badem ve asel ve isâr ve gayruhu	90.000
Bahâ-i revgân-ı sâde ve isâr	50.000
Bahâ-i nişasta	40.000
Bahâ-i za'feran	20.000
Bahâ-i şem'-i asel	10.738
Bahâ-i nohud	4.000
Toplam	3.037.139

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Tablo 2.14'te görüleceği üzere merkezî hazineden kilar-ı âmire harcamaları

¹⁸¹ A.e., s. 379.

olarak; erz (pirinç) alımına 1.578.863 akçe, gendüm (buğday) ve hinta (buğday) alımlarına toplamda 970.290 akçe, kayıtlarda sadece kurumun isminin verildiği mühimmat-ı kilar-ı âmire için 160.248 akçe, asel (bal), şem-i asel (bal mumu), badem, revgan-ı sade (sade yağ), isar (süt torbası), nişasta, nohud ve zaferân alımlarına toplamda 327.738 akçe harcanmıştır.

1602-3 malî yılında ise merkezî hazineden kilar-ı âmire harcaması olarak tabak alımına 5.200 akçe sarfedilmiştir.

2.2.1.6. Hime-i Hâssa

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından İstanbul Ağa'larının marifetiyle hime (odun) alımlarına 1589-90 malî yılında 1.390.700 akçe, 1602-3 malî yılında ise 2.506.448 akçe harcama yapılmıştır.

2.2.1.7. Fırın-ı Sekbanan-ı Hâssa

Sekbanan fırınına fodla fırını da denmekte ve bu fırında kepekli undan yapılan bir nevi pide pişirilmekteydi. Fodla fırını, Fatih tarafından Sekban, Zağarcı ve Haseki ortalarında beslenen av köpeklerinin yiyeceklerini temin etmek için kurulmuştur. Yeniçerilerde fodla fırınına kullanmakla beraber fırının tamamına şumulleri bulunmamaktadır.¹⁸² Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden 1589-90 malî yılında fırın masraflarına 1.526.379 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.373.876 akçe harcanmıştır.

2.2.1.8. Tophane-i Âmire

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından, tophane eminleri vasıtasıyla, görevleri top dökmek ve top kullanmak¹⁸³ üzere iki sınıftan oluşan tophane-i âmire kurumunun ihtiyaçlarına 1589-90 malî yılında 445.162 akçesi kurumun sair ihtiyaçlarına, 197.500 akçesi de yuvarlak top mühimmatına olmak üzere toplamda 642.662 akçe sarfedilmiştir. 1602-3 malî yılında ise kurumun sair ihtiyaçlarına 100.000 akçe, yuvarlak top mühimmatına ise 28.000 akçe olmak üzere toplamda

¹⁸² Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilâtında Kapukulu Ocakları I**, s. 260.

¹⁸³ **A.e.**, s. 341.

128.000 akçe merkezî hazineden sarfedilmiştir.

2.2.1.9. Çuka-i Yeniçeriyân

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi yeniçerilerin elbise ihtiyacını karşılamak amacıyla çuka emînleri marifetiyle yapılan ve dağılımları Tablo 2.15'te verilen masraflar için 1589-90 malî yılında 15.200.059 akçe, 1602-3 malî yılında ise 2.762.976 akçe harcama gerçekleştirmiştir.

Tablo 2.15. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Yeniçerilere Çuka Alımları (Akçe)

Çuka-i Yeniçeriyân	1589-90	1602-3
Bahâ-i çuka	11.429.662	1.070.000
Çuka-i üsküfhâ-i zer	823.596	1.692.976
Baha-i kirpas berây-ı pirehen ve zir câme (gömlek altı)	2.258.000	-
Bahâ-i kirpas	243.000	-
Bahâ-i bitâne-i çuka	235.801	-
Mühimmât-ı pirehen ve zir câme	210.000	-
Toplam	15.200.059	2.762.976

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere yeniçerilerin elbise masrafları içerisinde, askerlerin giydikleri çuka/çuhalar, üsküf (başlık) ve gömleklerinin altına giydikleri elbiselere (zir câme) ait giderler yekunu oluşturmaktadır. 1602-3 malî yılında yeniçerilerin elbise masrafları 1589-90 malî yılına göre daha az ve sınırlıdır. Bunun nedeni olarak merkezî orduyu oluşturan bu ocağın Avusturya seferi nedeniyle Rumeli'de bulunması sonucu merkezde tutulan ruznamçe defter kayıtlarına bu masraf türünün yansımamış olmasıdır.

2.2.1.10. Arabacıyân-ı Hâssa

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından ruznamçe defterlerinde arabacıyân-ı hâssa olarak geçen ve büyük topların nakli için teşkil edilen top arabacıları ocağına¹⁸⁴ 1589-90 malî yılında resen (ip) ve bargir (beygir) alımlarına

¹⁸⁴ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilâtında Kapukulu Ocakları II**, s. 97.

88.300 akçe, 1602-3 malî yılında ise mühimmat alımlarına 313.640 akçe harcanmıştır.

2.2.1.11. Mekulat Harcamaları

Mekulat kelime anlamı olarak yiyecekler anlamına gelmektedir.¹⁸⁵ Harc-ı hâssa emînleri marifetiyle gerçekleştirilen mekulat harcamaları, Osmanlı Devleti'ni ziyaret eden elçi ve havalisine (merdûman) devlet tarafından yapılan harcamaları göstermektedir.

Merkezî hazineden mekulat harcaması olarak, 1589-90 malî yılında 595.682 akçe, 1602-3 malî yılında ise 94.964 akçe sarf edilmiştir.

Tablo 2.16. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Mekulat Harcamaları (Akçe)

Mekulat Harcamaları	1589-90	1602-3
Berây-ı mekûlât/ta'amiye-i Elçi-i Beç (Avusturya)	91.670	-
Elçi-i Kraliçe ve merdümân-ı hod	104.830	-
Elçi-i Surhser (Kızılbaş/İran)	204.100	-
Elçi-i Lozan? ve merdümân-ı hod	34.050	44.250
Elçi-i Leh	-	20.750
Sair	65.250	-
Be-cihet-i döşeme-i hâne-i elçi-i Ferid Bey	-	15.000
Elçi be-cihet-i ihrâcât-ı Mirza Haydar birâderzâde-i Şah-ı Acem be-Mehdi Kulu Han	95.782	14.964
Toplam	595.682	94.964

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

2.2.1.12. Hayyatın-i Hilat ve Hâssa

Sarayda hayyatın-i hilât ve hâssa olmak üzere iki terzi sınıfı bulunmaktaydı. Hilat terzileri, padişahın kendisiyle birlikte rütbe ve mansıp sahiblerine giydirilecek hilatleri dikmekle görevliydi. Hassa terzileri ise saraya ait diğer elbiseler ile nâme kiselerini dikerlerdi.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Kanar, "Mekulat", a.g.e., C. II, s. 2093.

¹⁸⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, s. 461.

Tablo 2.17. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Hayyâtîn-i Hilat ve Hâssa Harcamaları (Akçe)

Hayyatın-i Hilat ve Hâssa	1589-90	1602-3
Bahâ-i harîr ve boğasî ve bitâne, penbe ve gayruhu	345.300	-
Bahâ-i ibrişim ve rengin ve boğasi	-	116.000
Be-Ali ser-hayyâtîn-i hâssa be-cihet-i mühimmât-ı câmehâ-i hazret-i pâdişâh alempenâh ve şehzedegân ve gayruhu	-	12.000
Mühimmât- hayyâtîn	-	6.000
Mühimmât-ı hil'athâ	-	3.100
Bahâ-i ibrişim ve (...) ve boğasi	-	10.920
Toplam	345.300	148.020

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Saraydaki terzilerin ihtiyaçları için yapılan ilgili harcama ve giderler Tablo 2.17'deki gibidir. Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden 1589-90 malî yılında hayyatın-i hilat ile hassa terzilerinin ihtiyaçlarını tedarik etmek amacıyla alınan, harîr (ipek), boğasi, bitâne ve penbe vb. kumaş masraflarına 345.300 akçe harcanmıştır. 1602-3 malî yılında ise çeşitli kumaş alımlarına, padişah ile şehzadelere ait gömlek masraflarına, terzi sınıfının ihtiyacı olan mühimmatların alımlarına toplamda 148.020 akçe harcanmıştır.

2.2.2.1.13. Otakha-i Hümayun

Padişahların her türlü ihtiyaçlarını temin eden çadırların¹⁸⁷ mühimmat harcamaları için otak-ı hümayun eminleri vasıtasıyla Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden 1589-90 malî yılında ocağa mühimmat ve iskemle alımına 21.200 akçe, 1602-3 malî yılında ise mühimmat alımına 2.000 akçe harcanmıştır.

2.2.1.14. Çayırha-i Hâssa

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılına ait ruznamçe defter kayıtlarında rastlanılan ve emin-i cev (arpa emini) marifetiyle çayırların/koruların¹⁸⁸ direviden (biçilme) edilme ve sair mühimmat alımlarına 699.330 akçe harcama gerçekleştirilmiştir.

¹⁸⁷ A.e., s. 270.

¹⁸⁸ A.e., s. 500.

2.2.1.15. Harc-ı Hâssa-i Edirne

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında Edirne’de bulunan eski sarayın ihtiyaçlarına 2.221.855 akçe ve sair kurumların harcamaları için de 252.000 akçe olmak üzere toplamda 2.473.855 akçe harcama yapılmıştır.

2.2.1.16. Harc-ı Hâssa-i Bursa

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1602-3 malî yılında Bursa’da bulunan saray ve kurumların ihtiyaçlarını karşılamak için 3.944.762 akçe harcama yapılmıştır.

2.2.1.17. Mevâcibât ve Mühimmat-ı Sefer-i Hümayun

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından sefer mühimmatları için 1589-90 malî yılına ait ruznamçe defterindeki kayıtlara göre 22.637.714 akçe sarfedilmiştir. Teslîmât harcamaları içerisindeki oranı % 12,46’dır.

Tablo 2.18. 1589-90 Malî Yılında Mevâcib ve Sefer Mühimmatları Harcamaları (Akçe)

Mevâcibât ve mühimmat-ı sefer-i hümayun	Meblağ
Teslîm be-Hasan Efendi defterdâr-ı sâbık hızâne-i âmire be-cihet-i mevâcibât-ı askeri mansûre ve mühimmât-ı seferi hümâyûn der-cânib-i şark	22.517.714
Teslîm be-Hazreti Gazi Giray Han Tatarân-ı Kefe be-cihet-i mühimmât-ı seferi Güzel?	120.000
Toplam	22.637.714

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere eski Defterdâr Hasan Efendi marifetiyle Doğu tarafında bulunan ordunun mühimmat ve mevâcibât giderlerine 22.517.714 akçe sarf edilmekte ayrıca yine bu harcama kalemi altında Gazi Giray Han’a Güzel? taraflarına olan sefere katılması nedeniyle 120.000 akçe merkezî hazineden gönderilmiştir.

2.2.1.18. Tüfengha-i Âmire

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında tüfengha-i âmire eminleri marifetiyle yapılan mühimmat harcamaları için 91.104 akçe sarfedilmiştir.

2.2.1.19. Tamir ve Termim Masrafları

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi 1589-90 malî yılında doğal afetler sonucunda meydana gelen tahribatın, çeşitli devlet kurumlarının, kalelerin, camilerin ve türbelerin tamir ve termim masraflarına 2.099.618 akçe sarfetmiştir.

Tablo 2.19. 1589-90 Malî Yılında Yapılan Tamir Masrafları (Akçe)

Tamir ve Termim Masrafları	1589-90
Baruthâ-i kal'a-i İstanbul	190.160
Ta'mir-i dekâkîn ve tekmîl cami'-i şerîf Ayasofya	1.477.475
Cami-i şerîf Ayasofya-i kebîr der istanbul be-cihet-i mühimmât-ı ihrâk	27.876
Be-cihet-i ta'mîr ve termîm ve türbe-i şerîf merhûm ve mağfûrûnleh (...) Celâleddin Rumi (...) (...) der-mahmiyye-i Konya	30.000
Be-cihet-i ta'mîr ve termîm evkâf-ı câmi'-i şerîf merhûm ve mağfûrûnleh Sultan Murat Han vilâyet-i Rumili	88.400
Be-cihet-i ta'mîr ıstâbl-ı âmire der-kazâ-i İnönü	92.400
Be-cihet-i ta'mir cami'-i şerîf merhûm Yıldırım Beyazid Han	50.616
Ta'mir ve termîm Cisir-i Gedus der-Manisa	92.271
Meremmât-ı kıl'a-i Kavala	50.000
Ta'mîr ve termîm surahiha-i? mütenevvi'a	420
Toplam	2.099.618

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Bu masraflar Tablo 2.19'da görüleceği üzere; İstanbul kalesindeki baruthaneye, Ayasofya'ya ait dükkanların (dekâkîn) tamir ve yangın sonrasındaki masraflarına, Konya'da medfun bulunan Mevlana Celâleddin-i Rûmi'ye ait türbenin tamirine, Rumeli'de bulunan Sultan Murat Han'a ait caminin tamirine, İnönü'deki ahırın tamirine, Yıldırım Beyâzıd Han'a ait caminin tamirine, Manisa'daki binanın tamirine, Kavala'da bulunan kalenin tamiri ile çeşitli sürahilerin tamirine merkezî hazine tarafından 2.099.618 akçe sarfedilmiştir.

2.2.1.20. Ücret, Mevâcib, Bedel ve Deyn

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında bu başlık altında toplanılan giderlere 1.558.854 akçe harcama gerçekleştirilmiştir. Bu meblağ, Özi ve Kaş? vilayetlerinde bulunan kale ve filikalarda görevli olan alatçıyan ve kürekçiyân neferlerinin 498.304 akçe tutarındaki bedelleri ile borç ödemelerine sarf edilen 1.060.550 akçeden oluşmaktadır.

2.2.1.21. Beray-ı Tebdil

Tebdîl kelime anlamı olarak bir şeye karşılık değiştirme anlamını ifade etmektedir.¹⁸⁹ Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden tebdîl masrafı olarak 15.370.754 akçe harcanmıştır.

Tablo 2.20. 1589-90 Malî Yılında Tebdîl Masrafları (Akçe)

Beray-ı Tebdîl Masrafları	1589-90
Be-cihet-i kal kerden ve büriden akçe-i cedid	8.747.768
Berây-ı tebdîl	4.391.466
Berây-ı tebdîl ba'zı emin, çavuş, kethüdâ ve mütevelliyân	1.259.440
Teslîm be-Mehmet Çavuş emîn-i çûka ve Ali kâtib be-cihet-i ihrâcât-ı çûka-i yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî ma'a akçe-i tebdîl	78.000
Be-cihet-i tebdîl ki pîş-ez-in be-hızâne-i âmire berây-ı tebdîl averde	2.000
Be-cihet-i tebdîl bâ nakdiyye-i hurda	600.000
Be-cihet-i tebdîl bâ nukre-i külçe	42.080
Akçe-i cedîd berây-ı tebdîl der-mahallât ve ehl-i sûk mahmiyye-i İstanbul	250.000
Toplam	15.370.754

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Tablo 2.20'de görüleceği üzere merkezî hazineden yeni sikke kesilmesi için 8.747.768 akçe, çeşitli sikke ve külçelerin değişimi için 722.080 akçe, yeni kesilen sikkelerin bulunduğu yerden başka bir yere taşınması için 250.000 akçe, sadece tebdîl başlığı altında verilenler için 4.391.466 akçe ile bazı görevlilerin yer değiştirme/tayin masrafları olarak 1.259.440 akçe sarfedilmiştir.

¹⁸⁹ İlhan Ayverdi, "Tebdîl", **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C. III, 2. bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2006, s. 3390.

2.2.1.22. Hayme-i Hâssa

Padişah çadırlarının muhafazasıyla ilgilenen ve sefer zamanlarında otağ-ı hümayunun kurulması görevlerini yerine getiren hayme-i hassa¹⁹⁰ (çadır mehterleri) bölüğüne lazım olan mühimmat harcamaları için 1589-90 malî yılında toplam 300.000 akçe sarfedilmiştir.

2.2.1.23. Fırın-ı Âmire

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından sarayda bulunan fırına lazım olan mühimmat alımlarına 1589-90 malî yılında toplam 1.575.400 akçe sarfedilmiştir.

2.2.1.24. Sair Baha

Buraya kadar bahsedilen teslimât harcamaları içerisinde yerleştirilemeyen gider kalemleri sair baha başlığı altında toplanmıştır. 1589-90 malî yılında sair baha başlığı altında toplanan harcamalara 3.359.755 akçe, 1602-3 malî yılında ise 82.950 akçe sarfedilmiştir.

1589-90 malî yılında sair baha başlığı altında toplanan harcamalar; sarayın samur kürk ihtiyacını karşılamak için tacire sermaye ihdas edilmesine, gümüş alımına ve tamirine, Enderun ve Birun'da bulunan sultanlara zemistani (kışlık giyecek) alımlarına, Balat, İstanbul ve Manisa'da bulunan camilerin mühimmat alımlarına, dokumacılara mühimmat alımlarına, Medine-i Münevvere'de kullanılmak için sürb (kurşun) ve buhur (tütsü) alımına, Manisa'daki darphane için sermaye tahsisine, Selanik'teki devlet kurumlarının ihtiyacına, İnebahtı'da bulunan gemilerde çalışan esirlerin nafakalarına, Filibe'deki esir ve gebranların peksimet bahalarına, helvahane için limon-ı ab (limon suyu) alımına, cephaneye için resen (ip) ve bazı aletlerin alımına, Sinop iskelesindeki Kadırgahâ-i Hâssa'ya ait bina giderine, Bursa'da bulunan simidgeran-ı hassa için gendüm (un) alımına, İstanbul'da bulunan cami-i şerîf'e lazım olan sürb (kurşun/kalay) alımı/kirasına, okunamayanlar ile diğer sair teslimât giderlerine sarfedilenlerdir.

---

¹⁹⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 453.

1602-3 malî yılında sair baha başlığı altında toplanan harcamalar; Vezir Hasan Paşa'nın irsaliyesi için verilen meblağa, hazinede kullanılan kozakha (belge mahfazaları) için zer ve sim (altın ve gümüş) alımına, Paşaların sahten-i ser alemlerine (sancaklarına), padişah ve şehzadelerin eğitimleriyle ilgilenen mollaların ihtiyaçlarının karşılanmasına, sikke-i hümayun mühimmatına, zemistani (kışlık giyecek) alımlarına, evkaf-ı hümayun emininin harcamasına, Sultan Murad Han türbesinde hatim okuyanlara alınan came (gömlek) bahalarına, arpa emini marifetiyle divandaki veznecilere kenar (çember) alımına sarfedilenlerden oluşmaktadır.

İncelenen malî yıllara ait sair teslîmât harcamalarının tablo halinde dağılımı Ek 15'te verilmiştir.

2.2.2. Be-cihet Harcamaları

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi ruznamçe defter kayıtlarında geçen be-cihet başlığı altında yapılan harcamalara 1589-90 malî yılında 6.258.319 akçe, 1602-3 malî yılında ise 8.554.467 akçe sarfetmiştir. Yıllık yekun giderler içerisinde be-cihet harcamalarının oranları 1589-90 malî yılında %1,58 iken, 1602-3 malî yılında ise %3,65'tir.

1589-90 malî yılında Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından yapılan be-cihet harcamaları; borç olarak alınan akçelerin geri ödemesine (eda-i akçe) 3.409.788 akçe, mevâcib ödemesine 555.500 akçe, borç ödemesine (eda-i deyn) 530.221 akçe, hazineye kalan muhallefatların mirasçılarının ortaya çıkmasıyla geri ödemesine 446.032 akçe, Galata'da bulunan Kadırgahâ-i Hâssa'da görevli olan reis ve azeblerin mevâciblerine 792.216 akçe, devleti ziyaret eden elçi ve maiyyetlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına 150.000 akçe harcama yapılmıştır.

Ayrıca altın ve gümüş tel kesenlerin ücretine (ücret-i keşide-i tel-i sırma), esban (at) bahasına, serhâ-i alem-i şerîf (sancak) üstadının ücretine, salyane ödemesine, mevâcib ödemelerinde bakiye kalan küsuratların ödenmesine, yeniçeri şapkası olan üsküf dikenlere, çeşitli kırtas (kağıt) alımlarına, ruznamçe defterleri için haşebi (ağaçtan yapılmış bir cins) kağıt alımına, dibagat (tabaklama) etmeye, tebdil olunmaya, ayaklara giyilen mes, muze (çizme), idik ve kefş (ayakkabı) harclarına,

altın ve gümüş sırmaların yaldızlanmasına, ipekli harclarına, serha-i alem (sancak) mühimmatına, merhum Mehmed Paşa'nın çiftlikteki tereke ve çayırının direvi (biçilme) masrafına, Padişahın kızı olup vefat eden Sultan'nın tekfin masrafına, hademe ücretlerine, hilat (kürk) harcına, cüzdan ve kağıt bahasına, tamir ve termim masrafına, ruznamçelerin saklanması için kullanılan sandıkların ihtiyacına, dolama alımına, harir (ipek) bahasına, tir (ok) ve keman (yay) harcına, cameşuy (çamaşır yıkayıcılar) harcına ve sair bahalara merkezî hazine tarafından harcama yapılmıştır.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi 1602-3 malî yılında be-cihet başlığı altında salyane ödemelerine 1.699.920 akçe, ihtiyaç olduğunda borç olarak alınan akçelerin (edâ-i akçe) geri ödenmesine 5.716.384 akçe, edâ-i deyn olarak geçen borç ödemesine 589.183 akçe ve cizye tahsilinden gelen hasenelerin nakdiye (akçe) olarak tebdîl (değiştirme) edilme masrafına 450.000 akçe sarfetmiştir.

Bunlarla birlikte, Sürhser (Kızılbaş/İran) elçisinin misafir edilme masrafına, nan, kese, kırtas (kağıt) bahalarına, mevâcib ödemelerine, çayır bahasına, vefat dolayısıyla techiz ve tekfin masrafına, yaldızlı sereng'in yenilenmesi ve simlenmesi bahasına, meşin kese, gümüş ve şimşir (kılıç) bahalarına, asel (bal) ve bezir (tohum) alımına, âdet olması dolayısıyla bayramda hadamelere fitr dağıtılmasına, Budun taraflarından gelen efrenc (yabancı) neferlerinin ücretine, ser alem'in (sancak) yaldızlanmasına, bayramda Kömür Han Sultan'a boğça hazırlanmasına ve okunamayanlar ile diğer giderlere harcama yapılmıştır.

İncelenen malî yıllara ait be-cihet harcamalarının tablo halinde dağılımları Ek 16'da verilmiştir.

2.2.3. Teşrifât

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında ruznamçe defter kayıtlarındaki teşrifât başlığı altında 197.900 akçe harcama gerçekleştirilmiştir. Teşrifât harcamaları aşağıda verilen Tablo 2.21'de de görüleceği üzere devletin gerçekleştirdiği protokol harcamalarıdır.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında yapılan teşrif/protokol harcamaları; musâlaha (anlaşma) için gelen heyetlere, devletten

yapılan işi/görevi tekrar almak (icâzet) için gelenlere, cizye tahsilatını getirenlere, Kraliçe'nin elçisine, Eflak ve Karaboğdan voyvodasına ait adamların cizye toplamak için icazet almaları nedeniyle gelmelerine, Karatepedelen voyvodasının şahin ve bargir (beygir) getirmesinde, pişkeş getirilmelerinde, bir görevi tekrar elde etmek nedeniyle dest-pus (el öpme) edilmesinde ve Kraliçe elçisi tarafından pişkeş getirildiğinde sarfedilmiştir.

1602-3 malî yılında ise pişkeş gelmesi nedeniyle yapılan protokol harcaması 17.000 akçedir.

Tablo 2.21. 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Teşrifât Harcamaları (Akçe)

Teşrifât Harcamaları	1589-90	1602-3
Musalaha	155.000	-
İcâzet	3.000	-
Averden cizye	1.500	-
Be-elçi-i Kraliçe ki pişkeş ve cizye amedend der-vakt-i icâzet	5.000	-
Teşrif be-merdûmân-ı voyvoda-i Eflak der-vakt-i icâzet cizye-i vilâyet-i mezbûre	2.500	-
Teşrif be-merdûmân-ı voyvoda-i Karaboğdan der-vakt-i icâzet cizye-i vilâyet-i mezbûre	1.500	-
Be-merdumân-ı voyvodâ	5.200	-
Be-voyvoda-i vilâyet-i Karatepedelen der-vakt-i averde şahin ve bârgîr	700	-
Pişkeş averde ve der-vakti dest-pus kerde	11.500	-
Be-elçi-i kraliçe ki an Dergâh-ı âlî pişkeş amede	12.000	-
Bâ-pişkeş âmede ve der-vâkt-i âmedend	-	17.000
Toplam	197.900	17.000

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

2.3. İrsaliye

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından ruznamçe defterlerinde irsâliye başlığı altında 1589-90 malî yılında 200 akçe, 1602-3 malî yılında ise 1.204.452 akçe harcama yapılmıştır.

1589-90 malî yılında incelenen kayıtlarda ne için olduğu belli olmayan numuneler için 200 akçe harcama yapılmıştır.

1602-3 malî yılında ise Mekke ve Medine için eskiden beri yapılagelen adet

gereğince kadife kesilmesine 4.452 akçe ve Tatar Han'a Budun'un muhafazasından dolayı hasene (altın para) ve came (gömlek) gönderilmesine 1.200.000 akçe harcama yapılmıştır.

2.4. Âdet

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından eskiden beri devlet geleneği gereğince yapılagelen âdet harcamalarına 1589-90 malî yılında 4.617.863 akçe, 1602-3 malî yılında ise toplam 2.386.260 akçe harcama yapılmıştır.

1589-90 malî yılında Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden âdet harcamaları olarak, salyane ödemesine 273.950 akçe, dolamaha alımına 604.432 akçe, kışlık giyecek olan zemistani alımına 142.500 akçe, yeni müslüman olanlara kişi başı 50 akçe olarak toplamda 63.260 akçeyle beraber destar (sarık) bahası olarak 53.450 akçe, acemi bölüklerinden askeri sınıflara terfi olanlara esb (at) ve tirkeş (okluk) bahasına 180.800 akçe, meyan-bendha (kuşak) bahasına 193.591 akçe, cameha (gömlek) bahasına 536.050 akçe, tirkeş (okluk) bahasına 477.500 akçe, esb (at) bahasına 570.500 akçe, Enderun ağalarına çatmaha isimli elbise bahasına 477.800 akçe ile Enderun'da kullanılan defter cihazatına 125.400 akçe sarfedilmiştir.

Üstte yazılanlarla beraber 1589-90 malî yılında merkezî hazine tarafından, askerlere verilen bir tür yiyecek olan peksimed bahasına, îd-i baha olarak bayramlarda kapıcılara ve diğer neferlere para verilmesine, keman (yay) bahasına, üst düzey yöneticilere yazlık giyim eşyası olarak bahari ve hilat (kürk) alımına, görev yerleri tebdîl (yerleri değişen) ve dest-pus (el öpen) eden ağalara para verilmesine, Enderun'daki gılmanlara hilat ve çeşitli kumaş alımlarına, şayka (bir tür gemi) bedeli ve bazdaran-ı (avcı) hâssa'nın bir tür vergi olan bad-ı hava'larının ödenmesine, Özi'nin muhafazası nedeniyle oraya giden cebeci ve topçu bölük başlarına alınan hilat bahalarına, Özi ve Tolcu'ya muhafaza için giden askerlerin nafakasına, yeni takvim sunulması nedeniyle para verilmesine, avcılarının (şikar) kıkuyruk avlayıp getirenlere para verilmesine, Mekke'de bürde (hırka) için para verilmesine, kırba ve muze (çizme) bahalarına, çeşitli tebdîl (değiştirme) için para verilmesine, Enderun'da bulunan gılmanlara acemilik parası verilmesine, pişkeş getirenlere para verilmesine, çayırın direvi (biçilme) edilmesinde ağalara para verilmesine, atmacaların

bağlanma zamanında para verilmesine, bayram-ı şerifte Valide Sultan'a hazırlanan boğça parasına, sair baki kalan meblağların ödenmesine, ester (katır) ve şütür (deve) bahalarına, İstanbul'da bulunan bağçelerin muhasebelerini yapanlara para verilmesine, harameyne gönderilen surre bahasına, hayyatin (terzi) sınıfına bayramda para verilmesine, boğça bahalarına, Enderun'da bulunan ağalara destar (sarık) ile meyan-bend (kuşak) alımına, sair ağalara para verilmesine, Sultan Beyazid Han'ın kızı Aişe Sultan'a cihaz alımına, Dergâh-ı Âlî'de müteferrika ağası ve Sinan Paşa'nın kethüdâsı olan Mustafa Ağa'ya para verilmesine, yeniçerilere guşt-i kadid (kurutulmuş et) getirenlere verilen para ile okunamayanlara adet üzere sarf edilmiştir.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1602-3 malî yılında âdet başlığı altında yapılan harcamalar; Enderun'da bulunan gılmanlara çeşitli kumaş alımları için verilen 1.200.000 akçe, sarayda bulunan ağalara verilen 613.320 akçe, sefere gidenlere verilen 110.460 akçe, ağalara destar bahası olarak verilen 102.120 akçe, salyane olarak ödenen 100.330 akçe, yeni müslüman olanlara nakdî olarak sarfedilen 4.750 akçe ile destar (sarık) bahası olarak yapılan 1.450 akçe şeklindeki masraflardır.

Yine hazineden; çayırların direvi (biçilme) vaktinde 50.000 akçe, ağalığa terfi edip sefere gidenlere 49.800 akçe, gılmanlara acemilik bahası olarak 25.000 akçe, âdet-i kadim (eski adet) olarak 36.760 akçe, hasene kesilmesinde 14.000 akçe, teberdaran (baltacı) sınıfının çuka ihtiyacına 10.320 akçe, meşin kese alımına 1.080 akçe, avcıların (şikar) kılıkuyruk avlamalarına 6.000 akçe, kışlık giyecek olan zemistani dağıtımı için 4.000 akçe, tirkeş (okluk) bahasına 300 akçe, saraya yeni takvimin sunulması dolayısıyla 1.000 akçe, askerlere peksimed dağıtılmasına 5.750 akçe, sakaların ayaklarına giydikleri muze (ayakkabı) bahasına 2.000 akçe, Leh elçisinin ihtiyaçlarının karşılanmasına 7.000 akçe, sair eşyaların yaldızlanmasına 1.440 akçe, Enderun'da eğitimlerini tamamlayıp sipahi bölüğüne ilhak eden acemilerin üsküf (bir tür şapka) bahasına 6.600 akçe, bağçelerin muhasebesini getirenlere 3.000 akçe, kırba bahası olarak 2.500 akçe, keman (yay) bahasına 3.360 akçe, tirkeş (okluk) ve esb (at) bahasına olarak 300 akçe, mehteran bölüğünün ağasına, kethüdâsı ve katibi olan Hacı Sadık Ağa'ya 320 akçe ile okunamayan ve sair âdet harcamalarına 14.000 akçe tutarındaki ödemeler merkezî hazineden sarfolunmuştur. Sarfolunan bu ödemelerin yekunu 2.386.260 akçedir.

İncelenen malî yıllara ait âdet harcamalarının tablo halinde dağılımları Ek 17’de gösterilmiştir.

2.5. Mübayaat

Osmanlı Devleti merkezî hazinesince çoğunluğunu kumaş alımlarının oluşturduğu harcamalar mübayaat başlığı altında kayıt altına alınmıştır. Söz konusu harcamalar için 1589-90 malî yılında 14.020.285 akçe, 1602-3 malî yılında ise 14.981.963 akçe sarfedilmiştir. Yıllık yekun giderler içerisinde mübayaat harcamalarının oranları 1589-90 malî yılında %3,54, 1602-3 malî yılında ise %6,39’dur.

Tablo 2.22. 1589-90 Malî Yılında Yapılan Mübayaat Harcamaları (Akçe)

Mübayaat Harcamaları	Meblağ
Akmişe	9.629.349
Bahâ-i çukahâ	898.112
Camehâ-i mirâhûrî	730.203
Postin-i semmûr	664.032
Tafta-i Şam‘-i rengin	631.766
Tafta-i rengin-i Burusa	205.875
Bahâ-i dibâ hâne	200.000
Bahâ-i atlas-ı frengî-i rengîn ve flordin [florentin]	191.470
Atlas-ı rengin-i flordin ve kemha-i rengin-i flordin	156.456
Kutnihâ-i Bağdadî ve Şamî	108.000
Sofhâ-i Ankara	152.350
Benek	24.665
Çatmahâ	20.900
Kadife	106.410
Harir	2.600
Bahâ-i Kemha	63.500
Kadife	30.250
Pûstin-i nâfe-i vaşak	43.200
Serâser-i camehâ-i İstanbul	27.000
Üsküf-i Zer	99.800
Berây-ı acemilik	19.570
Basma	28.415
Bahâ-i surahihâ-i? sîm	11.672
Nısf nukrehâ-i? nimten	4.940
Toplam	14.020.285

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından 1589-90 malî yılında mübayaat harcamaları olarak; çeşitli akmişe (kumaş) alımlarına 9.629.349 akçe, çuka bahasına 898.112 akçe, came (gömlek) alımlarına 730.203 akçe, postin-i semmur (samur kürk) alımına 664.032 akçe, Şam taftası alımına 631.766 akçe, Bursa taftası alımına 205.875 akçe, dibâhâne (ipekli kumaş dokuyan) bahasına 200.000 akçe, atlas alımına 191.470 akçe, atlas ve kemha alımına 156.456 akçe, Bağdad ve Şam kutnisi alımına 108.000 akçe, Ankara sof kumaşı alımına 152.350 akçe sarfedilmiştir.

Sırma işlemeli atlas kumaş olan benek alımına 24.665 akçe, kadife alımına 106.410 akçe, harir (ipek) alımına 2.600 akçe, kemha alımına 63.500 akçe, postin-i nâfe-i vaşak (tilki ve tavşan gibi hayvanların göbeğinden çıkarılan kürk) alımına 43.200 akçe, İstanbul'da üretilen altın ve gümüş tel dokumalı bir tür kumaş olan seraser alımına 27.000 akçe, yeniçeri şapkası olan üsküf alımına 99.800 akçe, gılmanlara acemilik parası olarak 19.570 akçe, basma alımına 28.415 akçe ve gümüş surahi alımına 11.672 akçe merkezî hazine tarafından sarfedilmiştir.

Tablo 2.23. 1602-3 Malî Yılında Yapılan Mübayaat Harcamaları (Akçe)

Mübayaat Harcamaları	Meblağ
Bahâ-i akmişe	8.540.634
Bahâ-i çukahâ	3.795.110
Bahâ-i serâser	1.515.300
Tafta-i Şam	400.535
Esbanhâ-i mirâhûr	259.400
Camehâ-i kadife	23.000
Bahâ-i Camehâ	96.100
Bahâ-i destarihâ	36.890
Hil'at	69.580
Bahâ-i şimşir	35.000
Şimşir kabza	51.654
Bahâ-i buhur berây-ı Mekke	12.000
Postin-i semmûr	90.000
Kutni-i Haleb	11.760
Be-cihet-i mühimmât-ı hazret-i Gazi Giray Han	45.000
Toplam	14.981.963

Kaynak: B.O.A. K.K. 1781.

Yukarıda verilen Tablo 2.23'ten de görüleceği üzere 1602-3 malî yılında Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden mubayaat harcamaları olarak kumaş alımlarına 8.540.634 akçe, çuka bahalarına 3.795.110 akçe, seraser bahasına 1.515.300 akçe, Şaf taftası alımına 400.535 akçe, kadife came (gömlek) alımına 23.000 akçe, destar (sarık) alımına 36.890 akçe, came (gömlek) alımına 96.100 akçe, hilat alımına 69.580 akçe, şimşir (kılıç) alımına 35.000 akçe, şimşir kabzası alımına 51.654 akçe, Mekke için buhur alımına 12.000 akçe, postin-i semmûr (kürk) alımına 90.000 akçe, Haleb kutnisi alımına 11.760 akçe ve Gazi Giray'a sair mühimmat alımına 45.000 akçe sarfedilmiştir ve bu harcamaların yekunu 14.981.963 akçedir.

2.6. İn'am

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından in'am başlığı altında 1589-90 malî yılında 530.060 akçe, 1602-3 malî yılında ise 34.640 akçe harcama yapılmıştır.

Tablo 2.24. 1589-90 Malî Yılında Yapılan İn'am Harcamaları (Akçe)

İN'am Harcamaları	Meblağ
Musâlaha	150.000
Der-vakt-i reft be-sefer-i hümâyun	100.000
Be-cemâ'at-i ehl-i du'â ki der-îd-i şerîf be-hazret-i pâdişâh	99.860
Postin-ı Semmur	20.000
Harc-ı Rah-ı Elçi	50.000
Berây-ı harçlık	50.000
Be-ba'zı kesân ki an Buhara amedend ve ka'be-i şerîf	1.200
Be-Mustafa Ağa ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı Âlî berây-ı nişânden ve voyvoda-i cedîd vilâyeti Eflak firistâde	14.000
Be-Mehmet veled-i Han ez-ân-sebep ki nev müslim bûde ve sünnet kerde bâ-fermân-ı âlîşân	30.000
Sair	15.000
Toplam	530.060

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Merkezî hazine tarafından 1589-90 malî yılında yapılan in'am harcamaları;

devletlerarası görüşmeler için gelenlere (musalaha) yapılan ihsanlara 150.000 akçe, sefere gidenlere (reft be sefer-i hümayun) 100.000 akçe, bayram-ı şerifte padişah tarafından ehl-i dua'ya yapılan ihsanlara 99.860 akçe, hediye için alınan samur kürk bahasına 20.000 akçe, elçinin harcırahına 50.000 akçe, sair kişilere harçlık olarak verilen 50.000 akçe, Buhara ve Kâbe-i şerif taraflarından gelen bazı kimselere verilen 1.200 akçe, Eflak voyvodaliğine yeni atanan Mustafa Ağa'ya nişan verilmesi dolayısıyla 14.000 akçe ihsan olunmasına, Han oğlu olan Mehmed'in müslüman ve sünnet olması nedeniyle 30.000 akçe ihsan olunması ile birlikte yapılan diğer ihsanlara 15.000 akçe sarfedilmiştir.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından, 1602-3 malî yılında in'am harcamaları olarak, sefere gidenlere 9.000 akçe, yeni voyvoda olarak atanan kişiye 7.000 akçe, eski âdet üzere yapılan harcamalara 1.000 akçe, taşradan merkeze hazine gelmesi nedeniyle hazineyi getirene 2.640 akçe ile Anadolu tarafından bazı kimselere sefere katılmaları dolayısıyla esb (at) bahası olarak 15.000 akçe sarfedilmiştir.

Tablo 2.25. 1602-3 Malî Yılında Yapılan İn'am Harcamaları (Akçe)

İN'am	Meblağ
Sefer firistadend	9.000
Voyvoda-i cedid	7.000
Âdet-i kadim	1.000
Be-Abdulkерim Ağa an-zevvâkîn-i dergâh-ı âlî el-havâle berây-ı bedel-i hil'at ez-an-sebeb ki hazîne âverde	2.640
Be-ba'zı (...) Dergâh-ı Âlî be-cânib-i Anadolu berây-ı (...) asâkir-i mansûre be-sefer-i hümayûn be-cihet-i bahâ-i esb dâde fermûde	15.000
Toplam	34.640

Kaynak: B.O.A. K.K. 1781.

2.7. Tasadduk

Osmanlı Devleti merkezî hazinesi tarafından tasadduk/sadaka harcaması olarak 1589-90 malî yılında 164.200 akçe, 1602-3 malî yılında ise 30.787 akçe sarfedilmiştir.

1589-90 malî yılında tasadduk harcamaları olarak; fukaralara dağıtılan 147.000 akçe, cuma günü dağıtılan sadaka için 2.000 akçe, saraya gelen ve Kabe'ye gönderilen neferlere 4.200 akçe ile birlikte okunamayan kayıtlardaki sadaka dağıtımına 11.000 akçe merkezî hazineden sarfedilmiştir.

Osmanlı Devleti merkezî hazinesinden 1602-3 malî yılında tasadduk harcamaları olarak, saray-ı hümayun kapısındaki sadaka dağıtımına 25.787 akçe ve adet üzere 5.000 akçe sarfedilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARA SİSTEMİ VE GELİR VE GİDERLERE AİT VERİLERİN TAHLİLİ

3.1. Para Sistemi

İslam devletleri para basmayı ve hutbe okutmayı egemenliğin simgesi olarak kabul etmişlerdir.¹⁹¹ Tüm geleneksel ekonomilerde olduğu gibi Osmanlı Devleti ekonomisinde de klasik madeni para sistemi geçerliydi.¹⁹² Akçe, bu klasik madeni para sisteminin en önemli hesap birimiydi.

Devletlerin zaman içerisinde karşılaştıkları başlıca iktisâdî sorunlar; başkentin, ordunun ve kentlerin işlerinin karşılanması, vergilerin toplanması, uzun mesafeli ticaretin desteklenmesi ve denetlenmesi, piyasadaki para arzının istikrara kavuşturulmasıdır. Daha genel bir ifadeyle kendi varlıklarını devam ettirmelerini sağlayacak iktisadi politikalar.¹⁹³ Uygulanacak iktisadi politikaların en önemli aracı ise para sistemidir.

Osmanlı para sistemi başarılı bir şekilde 16. yüzyılın son çeyreğine kadar piyasanın ihtiyacını karşılamıştır.¹⁹⁴ Ancak 16. yüzyılda devletin sınırlarının genişlemesiyle beraber bu para sistemi yetersiz kalmaya başlamıştır. Söz konusu yüzyıldan itibaren ticaret yollarının denetimide ele geçirilerek bölgeler arası siyasal ve ekonomik faaliyetler daha da arttırılmıştır.

Osmanlı Devleti ticaret yollarına sadece coğrafi ve siyasi olarak değil, aynı zamanda ekonomik olarak da hakim olabilmek için bu piyasalarda kabul edilecek bir ödeme aracına sahip olmak amacıyla ismine *sultani* ya da *hasene-i sultaniye* denilen ilk altın sikkeleri 1477-78 yılında bastırmıştır. Sultanilerin içerisindeki altın oranları ve ağırlıkları Akdeniz bölgesinde tedavül eden diğer altın sikkelerden farklı değildir.

---

¹⁹¹ Pamuk, **a.g.e.**, s. 6; Tabakoğlu bu ikisine ilave olarak bando çalmanında bağımsızlık göstergesi olduğunu belirtmiştir. Ahmet Tabakoğlu, “Orta Doğu ve Osmanlılarda Altın Para”, **Toplu Makaleler I İktisat Tarihi**, İstanbul, Kitabevi, 2005, s. 103.

¹⁹² Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 106.

¹⁹³ Pamuk, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁹⁴ **A.e.**, s. 21.

Osmanlı Devleti tek altın sikke ile Balkanlar'dan Mısır'a ve Kuzeybatı Afrika'ya kadar tüm imparatorluk sınırlarını ve egemenliklerini birleştirmiştir. Gümüş akçede ise fetih politikalarındaki yöntem kullanılarak var olan yerel para birimlerinin piyasada tedavül etmesine izin verilmiştir.¹⁹⁵

Fatih Sultan Mehmet'in 1477'de altın para bastırmasına kadar geçen bu dönem *monometalist*, sonraki dönem ise çift metal para sistemini ifade eden *bimetalist* dönem olarak zikredilmektedir.¹⁹⁶ Monometalist dönemin parası gümüş içerikli akçedir. 1477'den 1580 dönemine kadar tek altın standardı yakalanılarak, altın, gümüş akçeler ve bakır mangırların olduğu bimetalist madeni para sistemi ortaya çıkmıştır. 1580'lerden sonra malî darboğazlar ve onun getirdiği ekonomik sıkıntılar sonucunda piyasalarda parasal istikrarsızlıkların vuku bulunduğu görülmüştür.¹⁹⁷

Osmanlı para sistemi hiyerarşisinde en üstte altın sikkeler bulunmaktadır. Altın sikkeler günlük alışverişten ziyade büyük ölçekli ödemelerde ve servet saklanmasında kullanılıyordu. Gümüş akçeler ise günlük alışverişlerde kullanılmakla beraber Rumeli ve Anadolu'da en önemli hesap aracıydı. Hiyerarşinin en alt basamağında ise bakır sikkeler vardı. Bakır sikkeler de günlük alışverişlerde kullanılıyordu.¹⁹⁸

Osmanlı Devleti para politikasında esnek davranarak, yabancı paraların kendi sınırları içerisindeki piyasada tedavülüne en erken zamanlardan beri izin vermiştir.¹⁹⁹ Ayrıca devlet, altın ve gümüş arasındaki dalgalanmalarının da farkındaydı. Sabit kur politikası uygulandığında bazı sikkelere piyasa değerlerinden daha aşağıda değer biçilmesi durumu ortaya çıkabilmekte ve bu durumda Gresham Kanunu işleyerek

---

¹⁹⁵Halil Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)", **ODTÜ Gelişme Dergisi**: 1978 Özel Sayısı, s. 9; Pamuk, **a.g.e.**, s. 65-97.

¹⁹⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kurulduğu tarihten ilk altın sikkenin basımına kadar olan dönem akçeler devresi olarak nitelendirilebilir. Sahillioğlu, **Kuruluştan 17. Asrın Sonlarına..**, s. 32.; Oğuz Tekin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Para", **Osmanlı**, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 171.

¹⁹⁷ Pamuk, **a.g.e.**, s. 22.

¹⁹⁸ **A.e.**, s. 72-75.

¹⁹⁹ **A.e.**, s. 70; Hazine ve fertlerin yabancı paraları kabul etmelerinde bir diğer neden ise içeriğinde bulunan değerli madenden dolayı parayı darphanede diğer paralara tebdil (değiştirme) olanağıydı. Sahillioğlu, **a.g.e.**, s. 140.

değerli sikkeler piyasadan çekilmekteydi. Bu nedenle Osmanlı yönetimi sadece sultaninin değil tüm sikkelerin değerlerinin piyasa tarafından belirlenmesini istiyordu.²⁰⁰ Günümüz para politikaları çerçevesinde dönemin para politikasından bahsetmek gerekirse; uygulanan politika, para arzının mübadele hacmine yetecek kadar piyasada bulunmasına çalışılıyordu.²⁰¹

Ruznamçe defter kayıtlarındaki tüm paralar muhasebe sistemi olan merdiven yönteminin özelliklerinden biri olarak, piyasada işlem gören para cinsleri içerisinde belirlenen ana para cinsine göre toplam tutar verilmiştir. Merdiven yönteminde gelir ve giderler çeşitli para cinslerinden merkezî hazineye girseler veyahut hazineden masraf için çıksalar dahi belirlenen para cinsine göre ana tutarda ifade edilmektedirler.

3.1.1. Gümüş Paralar

İncelenen malî yıllarda akçe, guruş, padişahi, pare ve nukre gümüş hesap birimleri olarak kayıtlara yansımıştır.

3.1.1.1. Akçe

Akçe, ilk Osmanlı sikkesidir ve 1326-7 yılında Orhan Bey tarafından bastırılmıştır.²⁰² Basılan bu ilk sikke, diğer İslam devletlerinin kullandığı para usullerinden tamamen farklı olması nedeniyle “Akça-i Osmanî” adıyla nitelendirilmiştir.²⁰³ Ruznamçe defterlerinde akçe, nakdiye terimi ile ifade edilmiştir.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere gider harcamalarında hesap birimi olarak akçe kullanım oranı gelirlere göre daha yüksektir. Bunun nedeni gider harcamalarının finansmanın geneli merkezden yapıldığından para cinslerindeki çeşitlilik, devletin çeşitli bölgelerinden tahsil edilen gelirlerdeki para cinsleri kadar farklılık arz etmemesinden kaynaklanmaktadır.

---

²⁰⁰ Pamuk, **a.g.e.**, s. 80.

²⁰¹ Tabakoğlu, “**Orta Doğu ve Osmanlılarda Altın Para**”, s. 102.

²⁰² Sahillioğlu, **a.g.e.**, s. 23; Pamuk, **a.g.e.**, s. 34; Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 106.

²⁰³ Pakalın, “Akça”, **a.g.e.**, C. I, s. 32.

1589-90 malî yılında gelirlerin tahsilinde kullanılan hesap birimleri içerisinde akçe miktarı ve değeri 195.554.155'tir. Geçmiş yıllarda piyasalarda altın için küçük, gümüş için büyük ödemelerde kullanılmak üzere basılan²⁰⁴ ve incelenen malî yıl içerisinde kayıtlara yansıyan hesap birimlerinden nakdiye-i hurda isimli para cinsinin akçe karşısındaki değerleri 6,5, 7 ve 8 akçedir. Çeşitli nakdiye-i hurda paralarının toplam akçe değerleri ise 13.298.047'dir. Malî yıl gelirlerin tahsilinde kullanılan akçe para cinslerinin toplam değeri 208.852.202 akçe, hesap birimleri içerisindeki kullanım oranı ise %57'dir.

Tablo 3.1. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Akçe Meblağları ile Değerleri

Akçe Cinsleri	Akçe Değeri	1589-90 Gelir	1589-90 Gider	1602-3 Gelir	1602-3 Gider
Nakdiye	1	195.554.155	245.458.089	108.030.604	134.958.705
Akçe-i Cedid	1	-	5.171.586	-	-
Akçe-i Enderun	1	-	9.253.440	-	-
Nakdiye-i Hurda	1	-	-	59	-
Nakdiye-i Hurda	6,5	1.969.500	-	-	-
Nakdiye-i Hurda	7	128.387	-	-	-
Nakdiye-i Hurda	8	11.200.160	-	-	-
Nakdiye-i Zuyüf	7	-	-	-	2.800
Toplam		208.852.202	259.883.115	108.030.663	134.961.505
Oran		%57	%66	%57	%58

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772;1773;1781;1883.

1589-90 malî yılı gelirlerinin tahsilinde merkezî hazineye gelen para cinsleri içerisinde akçenin miktar ve değeri 195.554.155'tir. Çeşitli değerlerdeki nakdiye (akçe) para cinslerin toplam değeri 13.298.047 akçedir. Malî yıl gelirlerin tahsilinde kullanılan akçe para cinslerinin toplam değeri 208.852.202 akçe, hesap birimleri içerisinde kullanım oranı ise %57'dir.

1589-90 malî yılı giderlerinin karşılanmasında kullanılan hesap birimlerinden akçe miktarı ve değeri 245.458.089'dur. Akçe-i cedid ismiyle kayıtlarda geçen ve darphanede basılan yeni akçelerin miktarı ise 5.171.586'dır. Darphanenin bulunduğu Enderun'dan, harcamaları karşılamak maksadıyla alınan akçeleri niteleyen Akçe-i

²⁰⁴ Pamuk, a.g.e., s. 76.

Enderun miktarı ise 9.253.440 adettir. Toplamda akçe miktarı ve değeri 259.883.115'tir. Malî yıl giderlerinin karşılanmasında kullanılan hesap birimleri içerisindeki kullanım oranı ise %66'dır.

1602-3 malî yılında hazinenin tahsil ettiği gelirlerin hesap birimleri içerisinde akçe miktarı 108.030.604 adettir. Nakdiye-i hurda ise 59 adettir. Akçe toplamları 108.030.663'tür ve gelirlerin tahsilindeki hesap birimleri içerisinde kullanım oranı %57'dir.

1602-3 malî yılında merkezî hazinenin giderlerinin karşılanmasında kullanılan hesap birimleri içerisinde akçe miktarı 134.958.705'tir. Nakdiye-i züyûf ise 400 adet ve akçe karşısındaki değeri 7 akçedir. Toplamda akçe değerleri 134.961.505'tir. Malî yıl giderlerinin karşılanmasında kullanılan hesap birimleri içerisinde akçenin oranı %58'dir.

3.1.1.2. Padişahi

Osmanlı Devleti, 16. yüzyılın başlarında Safevî Devleti'ni mağlup ettikten sonra hakim olduğu Güney Kafkasya, Irak ve Mezopotomya bölgelerinde büyük gümüş sikke kullanma geleneğini devam ettirmiştir. Bölgede yaşayan halkın şahı olarak adlandırdığı gümüş sikkeler, Osmanlı belgelerinde padişahi olarak geçmektedir.²⁰⁵

Padişahi üretimi doğu seferlerinin bitip, askerlerin geri dönmesiyle azalmaya başlamıştır. 17. yüzyıl başlarından itibaren bölgedeki darphanelerin çoğu kapanmıştır. Padişahi üretiminde gerilemenin diğer bir nedeni ise genel gümüş darlığı ve devletin para denetlemesinde yaşadığı zorluklardır.²⁰⁶ Osmanlı Devleti merkezî hazinesine ait 1589-90 malî yılı gelir ruznamçe defter kayıtlarında hem yeni akçe kesilmesine sermaye oluşturmak hem de para standardının sağlanması amacıyla

²⁰⁵ Sahillioğlu, a.g.e., s. 60; Pamuk, a.g.e., s. 111.

²⁰⁶ 1584-6 para ayarlamasından sonra 17. yüzyılın ilk yarısında İstanbul ve Kahire gibi belli başlı merkezler haricinde kalan darphaneler kapatılmıştır ve tedavüldeki para ihtiyacı yabancı sikkelerle karşılanmaya başlamıştır. Eyaletlerde defterlerde hesap birimi olarak altın ve akçe değil yabancı sikkeler olan guruş kullanılıyordu. Hatta eyaletlerin fazlalıklarını ifade eden irsaliyeler merkeze altın ile değil bu paralarla gönderiliyordu. Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)", s. 15-16; Pamuk, a.g.e., s. 113.

piyasadaki bozulmuş çeşitli gümüş sikkelerinin –padişahi, nakdiye-i hurda ve guruş-yeni akçe kesimi için darphaneye gönderildiği belirtilmektedir.²⁰⁷

Bununla birlikte 17. yüzyıl başlarındaki gümüş darlığı nedeniyle tedavüldeki padişahilerin azaldığı 1602-3 malî yılına ait ruznamçe defterlerine yansımış ve kullanılan para birimleri içerisinde 200 adet padişahiye rastlanılmıştır (bkz. Tablo 3.2.).

Tablo 3.2. Malî Yıllara Göre Padişahi Para Birimlerinin Dağılımı

Para Cinsleri	Akçe Değer	1589-90 Gelirleri		1589-90 Giderleri		1602-3 Giderleri	
		Miktar	Meblağ	Miktar	Meblağ	Miktar	Meblağ
Padişahi	8	3.834.244	30.673.952	2.406.652	19.253.216	200	1.600
Padişahi	10	-	-	6.250	62.500	-	-
Padişahi Hurda	8	230.524	1.844.192	-	-	-	-
Padişahi Hurda	7	161.134	1.127.938	-	-	-	-
Padişahi Hurda	6	66.755	400.530	-	-	-	-
Nakdiye-i Hurda ma'a padişahi	7	12.613	88.291	-	-	-	-
Nakdiye-i Hurda ma'a Padişahi	8	95.935	767.480	-	-	-	-
Toplam (Akçe)		4.401.205	34.902.383	2.412.902	19.315.716	200	1.600
Oran			%9		5%	-	-

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

Üstte verilen Tablo 3.2'den de görüleceği üzere padişahilerin akçe karşısındaki değerleri 6 ile 10 akçe arasında değişmektedir.²⁰⁸ 1589-90 malî yılında hazineye giren gelirlerin hesap birimleri içerisinde tüm padişahi cinslerinin toplam miktarı 4.401.205 adettir ve toplam akçe değerleri 34.902.383'tür. Aynı malî yıla ait giderlerin karşılanmasında kullanılan hesap birimleri içerisinde padişahi 2.412.902 adettir ve toplam akçe değerleri 19.315.716'dır. Malî yıl içerisinde hesap birimi olarak kullanım oranları gelirlerde %9, giderlerde ise %5'tir.

²⁰⁷ “ An-tahvîl-i

Hüseyin ağa-i müteferrika-i Dergâh-ı âlî nâzır-ı dârü'd-darb-ı enderûn an-akçe-i hurda ve padişahi-i kem'ayâr ve guruş ki piş-ez-în an-hızâne-i âmire bâ-tevârih-i muhtelif be-cihet-i kâl-kerden ve berây-ı burîden-i akçe-i cedîd der-dârü'd-darb-ı mezbûre ve be-hızâne-i âmire âverde an-yed-i Hüseyin Ağa el-mezbûr.

250.000 Çil” B.O.A. K.K. H. 18 Rebiulevvel 998 / M. 25 Ocak 1590.

²⁰⁸ Kayıtlarda Nakdiye-i Hurda ma'a padişahi kayıtlarında iki para birimi aynı hesap birimi altında verildiğinden padişahi başlığında işlenmiştir.

1602-3 malî yılında merkezî hazine giderleri içerisinde 200 adet padişahi hesap birimi olarak kullanılmıştır ve akçe değeri 1.600'dür.

3.1.1.3. Guruş

Osmanlı Devleti'nde herhangi bir ayırım yapılmadan Orta Avrupa ve Amerika'dan gelen iri gümüş sikkelere gurus denilmekteydi. Gurus ismi bu paranın Almanca adı olan *groschen*'den geliyordu.²⁰⁹ Hollanda gümüş sikkelerinin üzerinde aslan figürü bulunduğundan bu sikkeler Gurus-ı Esedî olarak isimlendirilmiştir.²¹⁰ İspanya guruslarını Hollanda guruslarından ayırmak için Gurus-ı Tam veya Gurus-ı Kamil denilmiştir.²¹¹

Tablo 3.3. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarına Göre Gurus Cinslerinin Dağılımı

Para Cinsleri	Akçe Değeri	1589-90		1602-3	
		Gelir	Gider	Gelir	Gider
Gurus-ı Tam	80	33.184.080	70.375.720	380.960	9.891.920
Gurus-ı Kamil	80	-	121.640	-	-
Gurus-ı Tam	78	68.936.634	-	9.607.572	-
Gurus-ı Tam	76	97.964	-	-	-
Gurus-ı Esedi	70	-	26.204.605	40.740	1.241.065
Gurus-ı Esedi	68	1.836.680	-	1.025.780	-
Toplam (Akçe)		104.055.358	96.701.965	11.055.052	11.132.985
Oran		%28	%24	%6	%5

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772;1773;1781;1883

1589-90 malî yılı gelirlerinin tahsilinde hesap birimi olarak kullanılan gurus sikkelerinin toplam akçe değerleri 104.055.358'dir. Malî yıl itibariyle gelirlere ait hesap birimleri içerisinde kullanım oranı %28'dir. 1589-90 malî yılı giderlerinin karşılanmasında hesap birimi olarak kullanılan gurus sikkelerinin toplam akçe değerleri 96.701.965'tir. Malî yıl itibariyle giderlere ait hesap birimleri içerisinde kullanım oranı ise %24'tür.

1602-3 malî yılı gelirlerinin tahsilinde hesap birimi olarak kullanılan gurus sikkelerinin toplam akçe değerleri 11.055.052'dir. Malî yıl itibariyle gelirlere ait

²⁰⁹ Sahillioğlu, a.g.e., s. 12.

²¹⁰ Sahillioğlu, a.g.e., s. 13; Sahillioğlu, **Kuruluştan 17. Asrın Sonlarına..**, s. 60.

²¹¹ Sahillioğlu, **Kuruluştan 17. Asrın Sonlarına..**, s. 151.

hesap birimleri içerisinde kullanım oranı %6'dır. Aynı malî yıla ait giderlerin karşılanmasında hesap birimi olarak kullanılan guruş sikkelerinin toplam akçe değerleri 11.132.985'tir. Malî yıl itibarıyla giderlere ait hesap birimleri içerisinde kullanım oranı ise %5'tir.

Tablo 3.3'te açıkça görüleceği üzere guruşun hesap birimi olarak kullanım oranı 1589-90 malî yılında ise %24-28 civarındadır. 1592-3 ile 1593-4 malî yıllarına ait ruznamçe gelir defterlerine göre guruşun hesap birimi olarak kullanım oranları ise %30 ile %33'tür.²¹² 1602-3 malî yılında hesap birimi olarak kullanılan guruş oranının %6 seviyelerine inmesinin sebebi padişahi para cinsini incelerken belirttiğimiz üzere hammaddesi olan gümüşte görülen darlıktan kaynaklanmaktadır.²¹³

3.1.1.4. Diğer Gümüş Paralar

Ruznamçe defter kayıtlarında rastlanılan diğer gümüş içerikli para ve külçeler Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Diğer Gümüş Paraların Dağılımı

Para Cinsleri	Akçe Değeri	1589-90 Gelirleri	1602-3 Gelirleri
Para-i Diyarbakır	1,5	1.209.566	-
Pare	1,5	70.500	-
Pare	7	5.145	-
Nukre	7	202.909	-
Nukre-i halise	9	-	4.185
Nukre-i külçe kıt'a	7.025	105.375	-
Evânî-i Nukre	7,5	31.312	-
Nukre-i Sebuke	7	8.750	-
Nukre-i Halisa külçe	666,66	192.666	-
Toplam (Akçe)		1.826.223	4.185

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

Pare, Mısır bölgesinin "Medin" diye isimlendirdiği gümüş sikkedir ve 15. yüzyıl başlarında Sultan Melikü'l-Müeyyed Eş-Şeyh Mahmudi tarafından

²¹² Yıldırım, a.g.e., s. 13.

²¹³ Gümüş içerikli paraların tedavüldeki azalışı için bkz. Bölüm 3.1.1.2. Padişahi.

bastırılmıştır. Pare/para/medin 18. yüzyıl sonlarına kadar Mısır'da hem temel hesap birimi olmayı hem de günlük işlemlerde en yaygın kullanım özelliğini kaybetmemiştir. Pare-i Diyarbakır ise Mısır paresinin Diyarbakır darphanelerinde basılanlarıdır.²¹⁴ Nukreler ise gümüş külçelerdir.

İncelenen malî yıllar içerisinde ruznamçe gelir defterlerinde rastlanılan gümüş paraların akçe oranları ve yıllar itibariyle hazineye girişlerinin dağılımı Tablo 3.4'te gösterilmiştir. Gümüş paraların toplam akçe değerleri 1589-90 malî yılında 1.826.223, 1602-3 malî yılında ise 4.185'tir.

3.1.2. Altın Paralar

3.1.2.1. Hasene

Altın sikkeler ilk olarak 1477-78 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından, Venedik dükasının standartları kullanılarak İstanbul'da bastırılmıştır. İlk başlarda sultani üretimi sınırlı olmasına rağmen I. Selim ve Kanuni zamanındaki fetihlerle beraber imparatorluğun çeşitli bölgelerindeki darphanelerde üretimi artırılmıştır. Hasene-i Engürisiye, Macar altın sikkesidir.²¹⁵ Hasene-i Korona ise bir Orta Avrupa parasıdır.²¹⁶

Tablo 3.5'e bakıldığında, altın sikkelerden Hasene-i Sikke olarak kayıtlarda geçen Sultanilerin, hesap birimi olarak 16. yüzyılda diğer altın sikkelerden daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

1589-90 malî yılı gelirleri içerisinde hesap birim olarak kullanılan altın sikkelerin toplam akçe değerleri 18.546.244'tür. Malî yıl içerisinde altın sikkelerin hesap birimi olarak kullanım oranı %5'tir. 1589-90 malî yılı giderlerinin karşılanmasında hesap birimi olarak kullanılan altın sikkelerin toplam akçe değerleri 20.204.920'dir. Malî yıl içerisinde altın sikkelerin hesap birimi olarak kullanım oranı da %5'tir.

---

²¹⁴ Pare için geniş bilgi bkz. Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)", s. 84; Pamuk, a.g.e., s. 102-107.

²¹⁵ Pamuk, a.g.e., s. 66-71.

²¹⁶ Sahillioğlu, a.g.e., s.12.

1602-3 malî yılı gelirleri içerisinde hesap birimi olarak kullanılan altın sikkelerin toplam akçe değerleri 71.530.182'dir. Malî yıl içerisinde gelirlere ait hesap birimleri içerisinde altın sikkelerin kullanım oranı %38'dir. 1602-3 malî yılı giderleri içerisinde hesap birimi olarak kullanılan altın sikkelerin toplam akçe değerleri 88.512.060'tır. Malî yıl giderlerine ait para cinsleri içerisinde altın sikkelerin hesap birimi olarak kullanım oranı da %38'dir. Altın paranın hesap birimi olarak 1602-3 malî yılındaki artışı gümüşte görülen darlıktan kaynaklanmaktadır.²¹⁷

Tablo 3.5. Yıllara Göre Hasene (Altın) Para Birimlerinin Dağılımı

Para Cinsleri	Akçe Değeri	1589-90 Gelir	1589-90 Gider	1602-3 Gelir	1602-3 Gider
Hasene-i Sikke	120	5.300.640	19.333.440	26.999.280	88.512.060
Hasene-i Sikke	118	10.213.018	-	44.502.402	-
Hasene-i Sultaniye*	118	236	-	-	-
Hasene-i Sikke	114	-	-	28.500	-
Hasene-i Engürisiye	118	1.770.000	-	-	-
Hasene-i Engürisiye	110	-	77.000	-	-
Hasene-i Efrenciye	118	3.068	-	-	-
Hasene-i Korona	98	201.586	-	-	-
Hasene-i Korona	118	17.346	-	-	-
Hasene-i Korona	110	145.860	603.680	-	-
Hasene-i Korona	108	434.808	-	-	-
Hasene-i Korona	100	26.800	75.800	-	-
Hasene-i Nakıs	105	32.760	-	-	-
Hasene-i Nakıs	110	327.030	-	-	-
Hasene-i Sikke Kemayar	115	59.455	-	-	-
Hasene-i Nakıs	115	11.960	115.000	-	-
Hasene	78	1.677	-	-	-
Toplam (Akçe)		18.546.244	20.204.920	71.530.182	88.512.060
Oran		%5	%5	%38	%38

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1773; 1781; 1883.

* Hasene-i Sultaniye ile Hasene-i Sikke aynı altın paradır.

²¹⁷ 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarında kullanılan hesap birimleri içerisinde gürüş ile altın paraların kullanım oranlarındaki farklılığın nedeni gürüş başlığı altında anlatılmıştır.

3.1.2.2. Diğer Altın Paralar

Tablo 3.5'te sık kullanımı olan altın sikkeler haricinde Zeheb-i Miskal olarak isimlendirilen altının miktarı 552 miskaldır ve söz konusu miskalin akçe değeri 77.280'dir.²¹⁸

3.2. Gelir ve Giderlere Ait Verilerin Tahlili

3.2.1. Bütçe ve Ruznamçe Yekunlarının Değerlendirilmesi

Çalışmada incelenen malî yıllardan 1589-90 yılında merkezî hazine gelirlerinin toplamı 368.259.689 akçe, giderlerinin toplamı ise 396.105.716 akçedir. 1602-3 malî yılında merkezî hazine gelirlerinin toplamı 190.619.909 akçe iken, giderlerinin toplamı 234.608.150 akçedir. Bu kısımda incelenen iki malî yıl arasındaki on iki senelik süre zarfında gelirlerde %50, giderlerde ise %40 civarında görülen azalmanın nedenleri üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, 16. ve 17. yüzyıl başlarına ait ruznamçe ve bütçelerle birlikte dönem değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Barkan, malî yılların gelir ve giderleri arasındaki bu farklılıkları, 1546-7 yılındaki 240 milyon akçe gelir ile 170 milyon akçe giderin, 1547-8 yılında gelirlerin 130 milyon akçeye, giderlerin ise 110 milyon akçeye (bkz. Tablo 3.6) gerilemesini şu şekilde ifade etmiştir:

“... İki sene arasında farkı... İmparatorluğun muayyen bölgelerindeki gelir kaynaklarının birdenbire eksilmesi veya kurumağa başlamasıyla izah etmek mümkün olmadığına göre; bu gibi azalma veya çoğalmaların sebebini daha ziyade devlet varidatının bünyesine dâhil olan çeşitli vergilerin hususiyetlerinde aramak lâzım gelir:

Gerçekten, umumiyetle salgun (avarız) şeklindeki fevkalâde vergilerin her sene ve aynı nisbette alınmaması, «mukata'a» lardan elde edilen gelirlerin de her

²¹⁸ Zeheb, Arapça altın demektir. Sahilloğlu Fatih zamanında 100 miskalden 129 adet altın kesildiğini nakletmiştir. Bu hesaba göre kesilen akçe 712 adettir. $712 \cdot 118 = 84.724$ akçe yapmaktadır. 1524-25 malî yılına ait hesap birimlerinin verildiği notta ise $445.770 / 6.858$ miskal = 65 akçeye tekabül etmektedir. Sultani ise 55 akçedir. İncelediğimiz dönemde sultani 120 akçeye tekabül ettiğine göre zeheb ise 140 akçeye tekabül ediyor olmalıdır. $552 \cdot 140 = 77.280$ akçe yapmaktadır ve kayıtlara bu rakamı işledik. Sahilloğlu, “1524-25 Bütçesi”, s. 75.

sene aynı miktarda toplanamayıp türlü şekillerde tedahüller arzemesi ve nihayet, yabancı devletlerden alınan haraçlarla musadere'lerin her sene aynı miktarda gelir sağlamaması ve bu suretle devletin kararlı (mukarrer) olan gelirleri yanında miktarı her sene değişen (gayrı mukarrer) bir kısım geliri bulunması bu hususta âmil olmaktadır.”²¹⁹

Barkan'ın söylediklerinden hareketle yola çıkarsak incelenen malî yıllar, Osmanlı Devleti'nin gerek İran ile 1578-1590 yılları arasındaki yapılan savaşın gerekse de 1593-1606 yıllarında Avusturya ile yapılan savaşın son yıllarına denk gelmektedir. Takvim birleştirildiğinde takdirde 1590-1593 yılları arasındaki üç yıllık barış zamanı dışarıda tutulursa, Osmanlı Devleti 1578 ile 1606 tarihleri arasındaki yirmi sekiz yıllık süreçte hem Doğu sınırlarında hem de Batı sınırlarında savaş halindedir. Bu savaşların maliyetlerinin yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda iki uzun ve maliyetli savaşın devletin maliyesini zayıf düşürerek devleti tağşişe zorlamış olduğunu söylemek mümkündür. Tağşişten dolayı zamanla hem üretici kesim zayıflamış hem de siyasal olarak askeri kesimin hoşnutsuzluğu nedeniyle devletin kudreti sarsılmaya başlamıştır. Bu olayların devamında yüzyılın sonlarında vuku bulan Celali İsyanları da vuku bulduğu bölgelerdeki halkı, köylerinden kaçmak zorunda bırakmıştır. Bu durum vergileri toplamakta devleti sıkıntıya düşürmüştür.

Malî yıllar arasında meydana gelen gelir azalışlarındaki diğer bir etkenin, o malî yıla ait bütçe öncesindeki yıllarda hazinenin o dönem nakit ihtiyacından dolayı gelecek senelere ait vergi gelirlerini peşin almış olma ihtimalinin söz konusu olmasıdır.²²⁰

1593 yılında başlayan Avusturya Savaşı neticesinde gelirlerin bir kısmı savaşın finansmanı için askeri harcamalara yönlendirilmiştir. C. Finkel sefer masraflarının %38 ile %50'sinin merkezî hazineden sübvansede edildiğini geri kalan kısmın ise sefer hazinesine tahsis edilmiş çeşitli vergi unsurları ile sair harçlardan

²¹⁹ Barkan, “954-955 (1547-1548) Malî Yılına âit bir Osmanlı Bütçesi”, s. 223, dipnot 3.

²²⁰ Sahillioğlu, “1683-1740 Yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun Hazine Gelir ve Giderleri”, s. 155.

oluşturduğunu belirtmektedir.²²¹ Seferin ihtiyaçları için orduya aktarılan gelir miktarı 190.628.798 akçe iken, masraf tutarı ise 190.635.775 akçedir.²²² Tablo 3.6 ve Grafik 9'daki meblağlara sefer icmalî içerisindeki hazineден nakit olarak gönderilen, borç alınan ve bir önceki seneden bakiye kalan meblağlar hariç tutularak, diğer gelirler yıllık yekuna eklenmiştir. Aynı şekilde giderlere merkezî ordunun mevâcibleriyle birlikte teslîmât, âdet, in'am, ihracat, be-cihet ve mübayaat harcamaları da dahil edilmiştir. Yalnız Rumeli eyaletlerine tabi askerlerin masrafları ile belli bir bedel karşılığı Rumeli taraflarında itaat eden Papa Kalesi'nin zaptı/el değiştirmesi için ödenen meblağ hariç tutulmuştur. Bu harcamaların ayrı tutulmasının nedeni ise tabi askerlerin mevâcibleri ile sair masrafların eyaletlerin gelirlerinden ödenmesi ve bakiye kalanın irsaliye ile merkeze gönderilmesidir. Böylelikle merkezî hazineye ait fakat sefer harcamalarına yönlendirilen vergi unsurlarından oluşan gelirler 103.619.021 akçe, giderler ise 160.246.948 akçe olarak bulunmuştur. 1602-3 tarihine ait hem merkezî hazine hem de sefer ruznamçe defterlerinin toplamları sonucu, gelir 294.238.930 akçe, gider yekunu ise 394.855.098 akçe olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 3.6 ve Grafik 9'da başka yazarlar tarafından çalışılmış 1509 ile 1609 tarihleri arasındaki merkezî hazineye ait gelir ve gider yekunlarının yıllar itibariyle seyirleri gösterilmiştir. Ayrıca tabloda 1523-4 yılı baz alınarak gelir ve gider yekunlarının nominal olarak seyirleri de hesaplanmıştır. 1582-3 yılına kadar 1 ile 2 kat arasında artış gösteren gelir ve giderler bu tarihten sonra 2 katın üzerinde artmaya başlamıştır. Bütçe yıllarından ilki olan 1589-90 malî yılında ise gelirler 3 kat, giderler ise 3.3 kat artmıştır. 1602-3 malî yılında gelirler 2.5 kat, giderler de 3.3 kat artış göstermiştir.

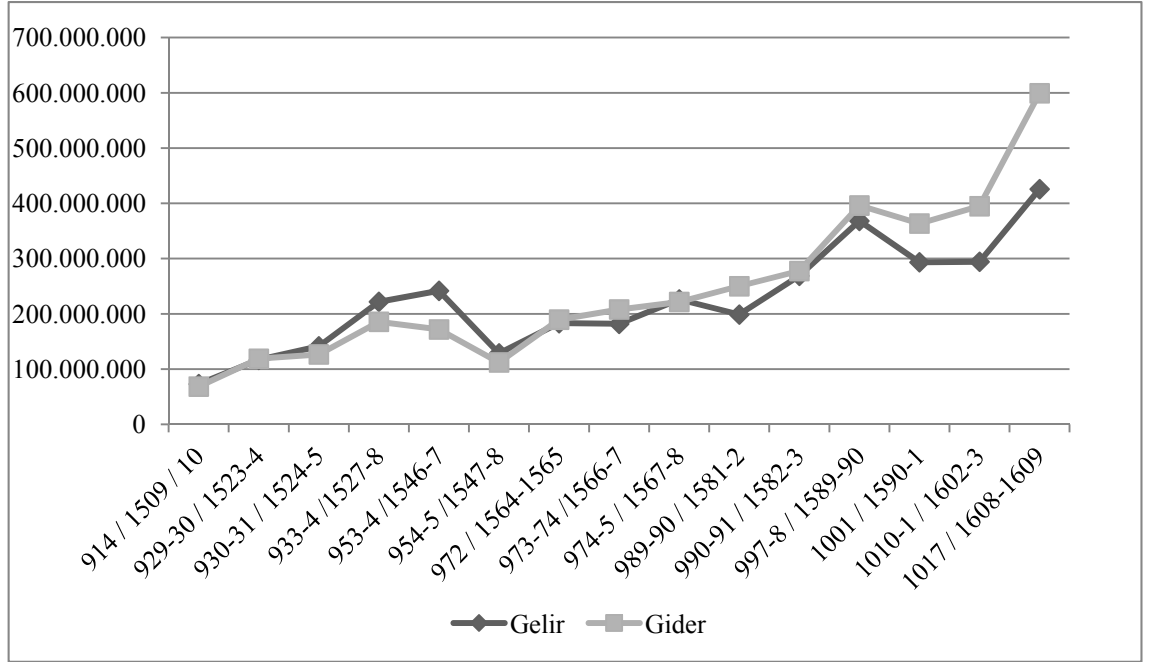
²²¹ Finkel'in incelediği muhasebe icmalinin tarihi 1 Temmuz 1602 - 21 Şubat 1603 tarihlerini kapsamakta ve bu tarih bizim incelediğimiz 30 Mart 1602 ile 10 Mart 1603 tarihlerini kapsayan malî yılın içerisinde yer almaktadır. Caroline Finkel, "Macaristan'da ki 1593-1606 Osmanlı-Habsburg Savaşının Maliyeti", çev. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. I, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 240.

²²² B.O.A. K.K. 1885, zikreden, Finkel, **a.g.e.**, s. 242-248, Sefer ruznamçesinden çıkarılan bütçe için bkz. Ek: 3.

Merkezî hazineye ait gelirlerin giderleri karşılama oranı 1582-3 malî yılına kadar inişli çıkışlı bir seyir izlemesine rağmen özellikle savaş maliyetlerinden dolayı söz konusu tarihten itibaren azalmaya başladığı açıkça görülmektedir.²²³

Osmanlı Devleti, merkezî hazinesinde oluşan bütçe açıklarını kapatmak amacıyla 1589-90 malî yılında para ayarlamalarını kullanarak ek gelir elde etmiştir. 1602-3 malî yılında ise bütçe açıklarını ve finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla gelirler mahsup alanlarına yönlendirilmeyerek doğrudan merkezî hazineye girmiştir (bkz. Tablo 3.10). Bununla birlikte cizye vergileri de peşin olarak toplanarak hazineye nakit girişi sağlanmıştır. Avarız vergisinin de devam eden savaş nedeniyle önceki yıllara nazaran fazla toplanmasıyla daha yüksek avarız geliri elde edilmeye çalışılmıştır.

Grafik: 9 1509 ile 1609 Yılları Arasında Gelir ve Giderlerin Seyri

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Çakır, “Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri”, s. 170-172; Özvar, “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)”, s. 204; Yıldırım, a.g.e., s. 13; Arslanboğa, a.g.e., s. 17; Finkel, a.g.e., s. 251-252.

²²³ C. Finkel’in Osmanlı-Hasburg savaşına ait sefer ruznamçelerinden elde ettiği veriler doğrultusunda 1602-3 malî yılı içerisinde yedi aylık süre zarfında sefer masraflarının yekunu 190 milyon akçedir. Finkel, a.g.e., s. 249. Bu yekun neredeyse 1589-90 malî yılı giderlerinin yarısına tekabül etmektedir.

Tablo 3.6. Bütçe ve Ruznamçe Gelir ve Giderlerinin Bazı Yıllar İtibariyle Seyri, Gelir ve Giderlerdeki Nominal Değişimler ve Gelirlerin Giderleri Karşılama Oranları (Akçe)

Yıllar	Gelir	Nominal Oran	Gider	Nominal Oran	Fark	Gelir / Gider Karşılama oranı
914 / 1509-10	72.937.945	62	68.468.297	58	4.469.647	107
929-30 / 1523-24	116.888.385	100	118.783.849	100	-1.895.464	98
930-31 / 1524-25	141.272.658	121	126.581.347	107	14.691.311	112
933-34 / 1527-28	221.852.402	190	185.620.549	156	36.231.853	148
953-54 / 1546-47	241.711.834	207	171.872.357	145	69.839.477	68
954-55 / 1547-78	128.608.946	110	111.997.449	94	16.611.497	78
972 / 1564-65	183.200.000	157	189.600.000	160	-6.400.000	97
973-74 / 1566-67	182.022.400	156	207.932.516	175	-25.910.116	88
974-75 / 1567-68	226.203.058	194	221.532.423	187	4.670.635	102
989-90 / 1581-82	198.738.848	170	250.065.720	211	-51.326.872	79
990-91 / 1582-83	268.737.470	230	277.578.755	234	-8.841.285	97
997-98 / 1589-90	368.259.689	315	396.105.716	333	-27.846.027	93
1001 / 1590-91	293.400.000	251	363.400.000	306	-70.000.000	81
1000 / 1592-93	249.252.188	213	-	-	-	-
1001 / 1593-94	267.028.985	228	-	-	-	-
1010-1 / 1602-03	294.238.930	252	394.855.098	332	-100.616.168	75
1017 / 1608-09	425.691.446	364	599.191.446	504	-173.500.000	71
1017-8 / 1609-10	-	-	464.578.369	391	-	-

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Çakır, “Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri”, s. 170-172; Özvar, “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)”, s. 204; Yıldırım, a.g.e., s. 13; Arslanboğa, a.g.e., s. 17; Finkel, a.g.e., s. 251-252.

Ayrıca merkezî hazine/dış hazine'nin finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla padişahın emriyle kendi özel hazinesi olan iç hazineden borç alınarak giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. 1605 Mayıs ayında Veziriazam ve Serdar-ı Ekrem Lala Mehmed Paşa'ya padişahın emri üzerine Avusturya ile olan savaşta orduya ait olan ihtiyaçların tedariki için daha önceden verilen meblağın yetersiz kalması üzerine 8.400.000 akçe tutarında ek bir meblağ borç olarak verilmiştir.²²⁴

3.2.2. Gelirlerin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında ikinci bölümde ele alınan yekun gelirlere ilave olarak 1602-3 malî yılında sefer masraflarına yönlendirilen gelirler de dahil edilerek merkezî hazine gelirleri yeniden hesaplanmıştır. Ayrıca yekun gelirlerin yaklaşık %90'ını oluşturan mukataa, cizye, avarız ve ağnam gelirleriyle birlikte bu gelirlerden yapılan mahsuplar da bu kısımda incelenmiştir.

İncelenen yıllardan, 1602-3 malî yılıyla aynı döneme rastlayan Avusturya savaşına ait icmalde merkezî hazine tarafından sefer masraflarının tedariki için yönlendirilen merkezî hazine gelirleri Tablo 3.7'de gösterilmiştir. Devamında Tablo 3.8'de 1523-4 yılından başlayarak 1608-9 yılları arasındaki merkezî hazine gelirlerinin toplamları ve belirlenen dört vergi unsurunun dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.7. Avusturya Seferine Ait Gelir ve Gider Muhasebe İcmali (Akçe)

İrad	1 Temmuz 1602 - 21 Şubat 1603	Meblağ
Mukataa		15.434.083
Cizye-i gebran vilâyet-i Rumeli		25.812.429
Adet-i Ağnam		3.619.457
Mahsul-i cizye ve adet-i ağnam ve mukataat ve bedel-i nüzul ve gayrihi an canib-i muhassılan*		27.053.166
An-emvâl-i müteferrika ve rüsum-ı berâvat ve ahkam-ı şikâyet tabii divan ve maliye ve gayruhu		5.799.724
Varidat-ı gayri mukarrere		24.694.530
Tefâvüt-i hasene ve guruş		1.205.632
Toplam		103.619.021

Kaynak: B.O.A. K.K. 1885 zikreden Finkel a.g.e. s. 249. Sefer icmalinin tam dökümü için bkz. Ek: 3
*Bu meblağ birkaç gelir unsurunu barındırması nedeniyle yekun gelirler içerisinde değerlendirilmesine rağmen mukataa, cizye ve ağnam gelirleri içerisinde dahil edilmemiştir.

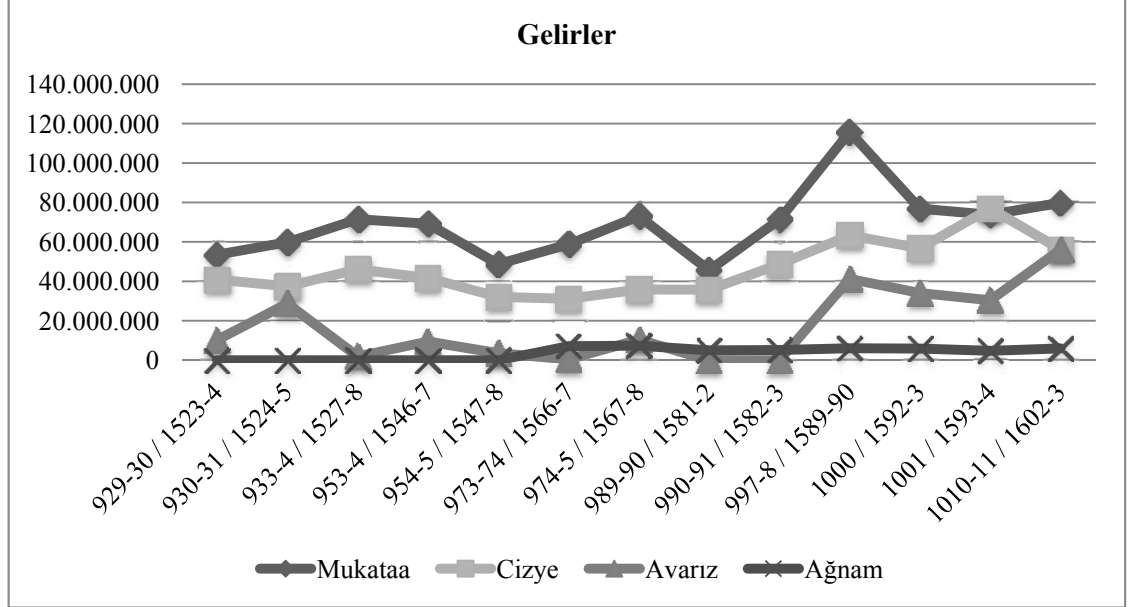
²²⁴ Topkapı Sarayı Arşivi, No 2009; zikreden, Uzunçarşılı, "İç hazine..", s. 76.

Tablo 3.8. Malî Yıllar İtibariyle Merkezî Hazine'nin Temel Vergi Gelirlerinin Payları (Akçe)

Yıllar	Gelir	Mukataa	%	Cizye	%	Avarız	%	Ağnam	%
929-30 / 1523-24	116.888.385	53.462.632	46	40.871.740	35	10.215.284	9	-	-
930-31 / 1524-25	141.272.658	59.785.064	42	37.449.099	27	28.710.259	20	-	-
933-34 / 1527-28	221.852.402	71.524.055	32	46.056.305	-	1.928.257	1	-	-
953-54 / 1546-47	241.711.834	69.196.174	29	41.688.655	17	9.490.632	4	-	-
954-55 / 1547-78	128.608.946	48.795.290	38	32.099.758	25	3.540.506	3	-	-
973-74 / 1566-67	182.022.400	58.761.754	32	31.151.608	17	445.865	-	7.134.248	4
974-75 / 1567-68	226.203.058	73.046.432	32	35.837.386	16	10.397.786	5	7.372.248	3
989-90 / 1581-82	198.738.848	45.619.581	23	35.753.526	18	-	-	4.959.194	2
990-91 / 1582-83	268.737.470	71.293.233	27	48.670.191	18	-	-	5.163.216	2
997-78 / 1589-90	368.259.689	115.851.300	31	59.860.889	16	41.200.464	11	6.023.499	2
1000 / 1592-93	249.252.188	76.830.623	31	56.750.052	23	34.034.970	14	5.857.612	2
1001 / 1593-94	267.028.985	73.754.186	28	76.996.956	29	30.420.895	11	4.715.511	2
1010-1 / 1602-03	294.238.930	79.431.850	27	55.275.660	19	56.037.792	19	5.939.834	2
1017 / 1608-09	425.691.446	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: B.O. A. K.K. 1772, 1883; Baki Çakır, "Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri", s. 170-172.; Yıldırım, a.g.e., s. 13.; Finkel, a.g.e., s. 249.

Grafik: 10 1523-4 ile 1602-3 Malî Yılları Arasında Merkezî Hazine Gelirlerinin Ana Gelir Kalemleri İtibariyle Seyri

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Çakır, “Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri”, s. 170-172; Yıldırım, a.g.e., s. 13; Finkel, a.g.e., s. 249.

Osmanlı Devleti merkezî hazine gelirleri 1582-3 malî yılına kadar ortalama 150-200 milyon akçe civarında seyrederken bu tarihten itibaren 250 milyon akçe ve üzerinde seyretmeye başlamıştır. Merkezî hazine giderlerinde meydana gelen artışla beraber merkezî hazinenin gelirlerinde de bir artışın meydana geldiği görülmektedir.

Tablo 3.8’de verilen Osmanlı Devleti merkezî hazine gelirleri içerisinde mukataa gelirleri ortalama olarak gelirlerin %30’unu oluşturmaktadır. İncelenen malî yıllar itibariyle 1589-90 malî yılında merkezî hazineye mukataa gelirlerinden 115.851.300 akçe girmiştir.

Tablo 3.9’da görüleceği üzere Rumeli’den gelen mukataa gelirleri yüksektir. 1589-90 malî yılında, her iki bölgede de mukataa gelirlerinin yüksek olması Barkan ifade ettiği mukataa gelirlerinin her sene aynı miktarda toplanamamasıyla açıklanabilir.²²⁵ 1602-3 malî yılında Anadolu mukataa gelirleri önceki yıllarla aynı seviyede iken, Rumeli mukataa gelirleri 42.625.238 akçelik tahsilat seviyesi ile düşmüştür. Avusturya savaşı nedeniyle merkezî hazineden 15.434.083 akçe tutarındaki mukataa geliri ise savaş masraflarına yönlendirilmiştir. 1602-3 malî

²²⁵ Barkan, “954-955 (1547-1548) Malî Yılına âit bir Osmanlı Bütçesi”, s. 223.

yılında merkezî hazineye giren mukataa gelirleri ile askeri harcamalara yönlendirilen mukataa gelirlerinin toplamı 79.431.850 akçe yapmaktadır. Bu meblağ ise Tablo 3.8’de verilen yıllık yekun mukataa gelirlerinin tahsilatları ve oranları içerisinde normal seviyelerdedir.

Tablo 3.9. Ruznamçe Defterlerine Göre Mukataa Gelirleri (Akçe)

Yıllar	Rumeli	Anadolu
1589-90	77.202.781	33.163.801
1592-3	59.843.823	16.986.800
1593-4	54.253.315	19.500.871
1602-3	42.625.238	18.294.752
1602-3 (Sefer)	15.434.083	-

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Finkel, a.g.e., s. 249; Yıldırım, a.g.e., s. 12-14.

Cizye gelirleri 1589-90 malî yılında 59.860.889 akçe, 1591-2 malî yılında 56.750.052 akçe, 1592-3 malî yılında 76.996.956 akçe iken, 1602-3 malî yılında ise 29.463.231 akçedir. Verilen rakamlardan da görüleceği üzere merkezî hazineye giren cizye gelirleri yaklaşık olarak %50 azalmıştır.

Cizye gelirleri incelenirken 1602-3 malî yılına ait cizye gelirlerinin coğrafi dağılımlarında dikkat çeken nokta, 1589-90 malî yılında Rumeli tarafında bulunan haraçgüzar devletlerden gelen 11.152.880 akçelik cizye gelirinin bulunmamasıdır. Ayrıca 1589-90 malî yılına ait cizye gelirinin meblağı içerisinde Avusturya ile yapılan sulh neticesinde merkezî hazineye giren Avusturya Devleti’nin haraç olarak ödediği 3.600.000 akçe tutarındaki cizye geliri de bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise 1593 yılında Avusturya-Osmanlı Savaşı’nın yeniden başlamasıyla bu haracın kesilmiş olmasıdır. Tablo 3.7’de verilen bilgiler doğrultusunda merkezî hazine gelirlerinden cizye geliri olarak 25.812.429 akçe sefer masraflarına yönlendirilmiştir. 1602-3 malî yılında merkezde tutulan ruznamçe defterindeki 29.463.231 akçe ile sefere yönlendirilen 25.812.429 akçe tutarındaki cizye gelirlerinin toplamı 55.275.660 akçe yapmaktadır. Tablo 3.8’de de görüleceği üzere 1602-3 malî yılında merkez ve sefer ruznamçe defterlerindeki cizye gelirlerinin toplamı, 1590 yılı sonrasındaki yıllık cizye tahsilatlarının içerisinde normal seviyelerde olduğunu göstermektedir.

Daha önceleri olağanüstü dönemlerde halktan toplanan avarız vergisi, zamanla devletin malî durumunun bozulması nedeniyle düzenli bir vergi halini almıştır. Açıkçası devlet malî darboğazlar sonrasında mevcut vergilerin miktarlarını artırmak yerine avarız vergisine başvurmuştur. Tablo 3.8'den görüleceği üzere merkezî hazinenin avarız gelirleri, 1589-90 malî yılına kadar hem cüzî düzeylerde kalmış hem de inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1589-90 malî yılında avarız gelirleri yüksek olmasına rağmen 1592-3, 1593-4 malî yılları ve sefere yönlendirilenler haricinde 1602-3 malî yılında 30-35 milyon akçe civarlarında seyretmiştir. Tablo 3.7'de verilen ve sefer harcamalarına yönlendirilen 24.694.530 akçe tutarındaki varidat-ı gayr-i mukarrere gelirleri, merkezî hazineye giren 31.343.262 akçe tutarındaki avarız geliri ile birleştirildiğinde, 1602-3 malî yılında toplam avarız geliri 56.037.792 akçe olarak hesaplanmaktadır. Bu miktarın 1589-90, 1592-3, 1593-4 malî yıllarına göre daha yüksek olmasını devletin savaş halinde olmasından dolayı daha fazla vergi salınmasına bağlayarak açıklamak mümkündür.

Tablo 3.8'de 1567-8 tarihli bütçeden başlanarak yıllar itibariyle dağılımı verilen ağnam gelirlerinin 5-7 milyon akçe arasında seyrettiği görülmektedir. 1589-90 malî yılında merkezî hazineye ağnam gelirleri olarak 6.023.499 akçe girmiştir. 1602-3 malî yılında ise merkezde tutulan ruznamçe defterine göre 2.320.377 akçe, sefer masraflarına yönlendirilen ağnam geliri ise 3.619.457 akçedir. Aynı yıla ait iki meblağın toplamında, 1602-3 malî yılındaki ağnam geliri 5.939.834 akçe olarak hesaplanmaktadır. Bu meblağ, ağnam gelirinin yıllar itibariyle seyrine bakıldığında söz konusu vergide bir değişim olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.10'da görüleceği üzere, 1589-90 malî yılına oranla 1602-3 malî yılında devlet, içerisinde bulunduğu malî darboğazlar nedeniyle gelirlerini mahsup alanlarına değil merkeze yönlendirmiştir. 1589-90 malî yılında mukataa, cizye ve avarız gelirlerinin %49,52'lik oranı mahsup kaydıyla hazineye girmeden harcama alanlarına yönlendirilirken, 1602-3 malî yılında ise %93,94'lük bir oran hazineye nakit olarak girerek, hazineye kısa vadeli malî bir rahatlama sağlamıştır.

Tablo 3.10. 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Ana Gelir Unsurları Bazında Mahsup ve Nakit Miktarları ile Oranları (Akçe)

1589-90	Mahsup	%	Nakit Giriş	%	Toplam
Mukataa	50.665.038	43,73	65.186.264	56,27	115.851.302
Cizye ²²⁶	33.714.354	53,25	29.600.210	46,75	63.314.564
Avarız	24.738.675	60,04	16.461.789	39,96	41.200.464
Toplam	109.118.067	49,52	111.248.263	50,48	220.366.330
1602-3					
Mukataa	4.301.078	6,68	60.088.689	93,32	64.389.767
Cizye	2.986.591	9,83	27.398.538	90,17	30.385.129
Avarız	351.214	1,12	30.992.048	98,88	31.343.262
Toplam	7.638.883	6,06	118.479.275	93,94	126.118.158

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883.

3.2.3. Giderlerin Değerlendirilmesi

İkinci bölümde merkezî hazine giderleri incelenirken, mevcut bütçe ve ruznamçe defter yekunlarıyla birlikte giderler ele alınmıştır. Bu bölümde ise 1602-3 malî yılında Avusturya savaşıyla dolaylı sefer ruznamçesinde belirtilen merkezî hazine giderleri yekununa ilave edilerek, merkezî hazine giderleri yeniden ele alınmaktadır. Ayrıca 1589-90 ve 1602-3 malî yıllarına ait giderlerin değerlendirmesini yaparken gider yekunu ile birlikte harcama kalemlerinin %90'ını oluşturan mevâcibât ve teslimât kalemleri yapılan incelemede dikkate alınmaktadır.

Merkezde tutulan ruznamçe defterlerine göre 1589-90 malî yılında gider yekunu 396.105.716 akçedir. Malî yıl gider kalemlerinden mevâcibât toplamı 188.569.990 akçe, teslimât toplamı ise 181.746.899 akçedir. 1602-3 malî yılında ise gider yekunu 234.608.150 akçedir. Malî yıl gider kalemlerinden mevâcibât toplamı 130.893.084 akçe, teslimât toplamı ise 76.505.497 akçedir.

1602-3 malî yılında Avusturya savaşı dolayısıyla seferde tutulan ruznamçe defter verilerine göre merkezî hazine giderlerine dahil edilebilecek yekun harcama tutarı 160.246.948 akçedir. Bu yekun içerisinde hazineden seferdeki merkezî orduya

²²⁶ Her iki malî yıla ait cizye gelirleri içerisindeki toplamlara ispençe, rüsûm-ı bağat, râv-ı yahûdî, küreci ve yağcı resimleri ile rüsûm-ı eflak gelirleri dahildir.

yapılan mevâcib ödemelerinin toplamı 110.128.996 akçe, teslimât harcamalarının toplamı ise 27.871.906 akçedir. 1602-3 malî yılında merkezde ve seferde tutulan defterlerin toplamında mevâcibât 241.022.080 akçe, teslimât ise 104.505.497 akçedir. Grafik 11’de bu meblağlar yekunlara dahil edilmiştir.

1523-4 ile 1609-10 malî yılları arasındaki elimizde mevcut yıllık yekun giderlerine ilişkin olarak; gider kalemlerinden mevâcibât ve teslimât harcamalarına ait meblağlar ile bu meblağların yekun içerisindeki oranları Tablo 3.11’de gösterilmiştir. Grafik 11’de ise yekun gider harcamalarının seyri her iki kalem itibariyle ayrı ayrı verilmiştir.

Tablo 3.11. Giderlerin Yıllar İtibariyle Mevâcibât ve Teslimât Kalemleriyle Seyri (Akçe) (1523-4 malî yılı baz alınmıştır)

Yıllar	Yekun	Y. Baz	Mevâcibât	M. Baz	%	Teslimât	T. Baz	%
929-30 / 1523-24	118.783.849	100	67.272.819	57	57	38.785.126	33	38
930-31 / 1524-25	126.581.347	107	68.797.803	58	54	48.658.008	41	25
933-34 / 1527-28	185.620.549	156	65.882.940	55	35	45.775.362	39	49
953-54 / 1546-47	171.872.357	145	82.079.039	69	48	83.410.899	70	25
954-55 / 1547-48	111.997.449	94	76.650.017	65	68	28.222.053	24	25
973-74 / 1566-67	207.932.516	175	100.597.149	85	48	72.745.777	61	33
974-75 / 1567-68	221.532.423	187	127.316.983	107	57	73.068.949	62	45
990-91 / 1582-83	277.578.755	234	133.614.856	112	48	125.958.947	106	46
997-98 / 1589-90	396.105.716	333	188.569.990	159	48	181.746.899	153	33
1010-1 / 1602-03	394.855.098	332	241.022.080	203	61	104.505.497	88	26
1017 / 1608-09	599.191.446	504	373.071.298	314	62	211.134.980	178	38
1017-8 / 1609-10	464.578.369	391	263.273.914	222	57	177.889.349	150	33

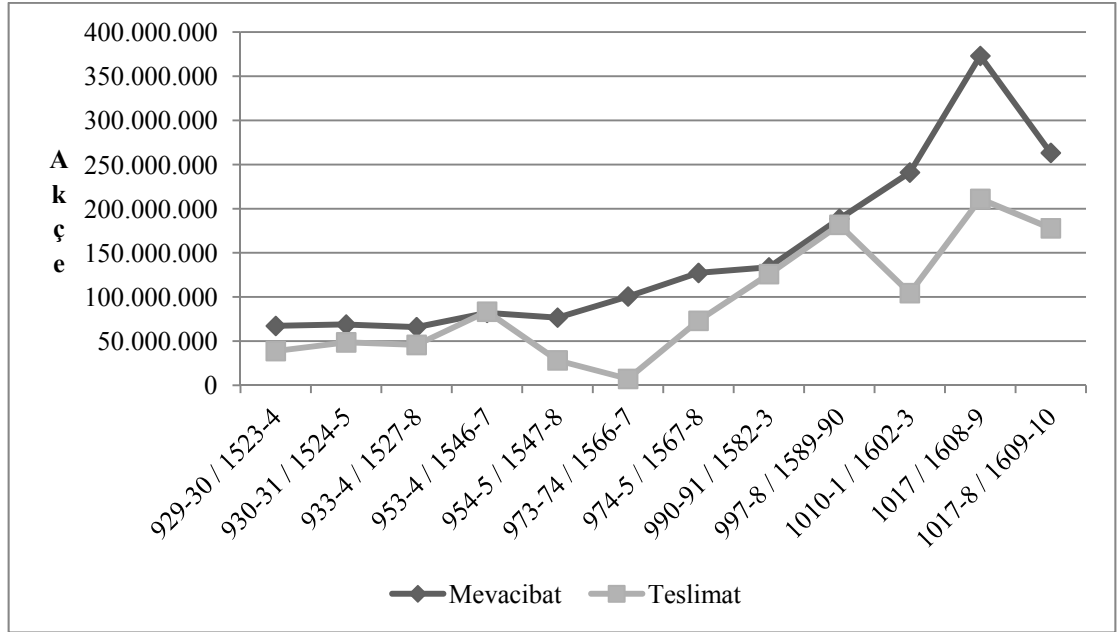
Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Özvar, “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)”, s. 214; Arslanboğa, a.g.e., s. 17; Finkel, a.g.e., s. 251-252.

16. yüzyılın son çeyreği ile 17. yüzyılın başları arasında mevâcibât ile teslimât harcamalarının nominal değerlerinde görülen artış dikkat çekmektedir. 1589-90 malî yılında mevâcib ödemelerinin yekun içerisindeki oranları önceki bütçelerdeki oranlar ile paralel seyrederken, 17. yüzyıl başlarına ait olan üç malî bütçede mevâcib harcamalarının yekun içerisindeki oranlarının yüksek seyrettiği

görülmektedir. Mevâcib harcamalarında görülen bu artışın en önemli nedeninin merkezî ordudaki asker sayısının artışı olduğunu söylemek mümkündür.²²⁷

Grafik 11’de görüleceği üzere 16. yüzyılın ikinci yarısında teslimât harcamaları hem nominal değişimleri hem de bütçe içerisindeki oranları itibariyle yüksek seyretmektedir. 1589-90 malî yılında teslimât harcamaları 1582-3 malî yılına göre nominal olarak %50 artış göstermesine rağmen 1602-3 malî yılında son yedi malî yıl bütçelerine göre söz konusu harcama kaleminin bütçe içerisindeki oranının düştüğü görülmektedir. Bu azalışı, merkezî ordunun seferde olması nedeniyle çeşitli kurumlar tarafından ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli harcamaların yapılamamasına dayandırmak mümkündür.

Grafik: 11 Yıllar itibariyle Mevâcibât ile Teslimât Giderlerinin Seyri

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883, 1772; Özvar, “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)”, s. 204; Arslanboğa, a.g.e., s. 17; Finkel, a.g.e., s. 251-252.

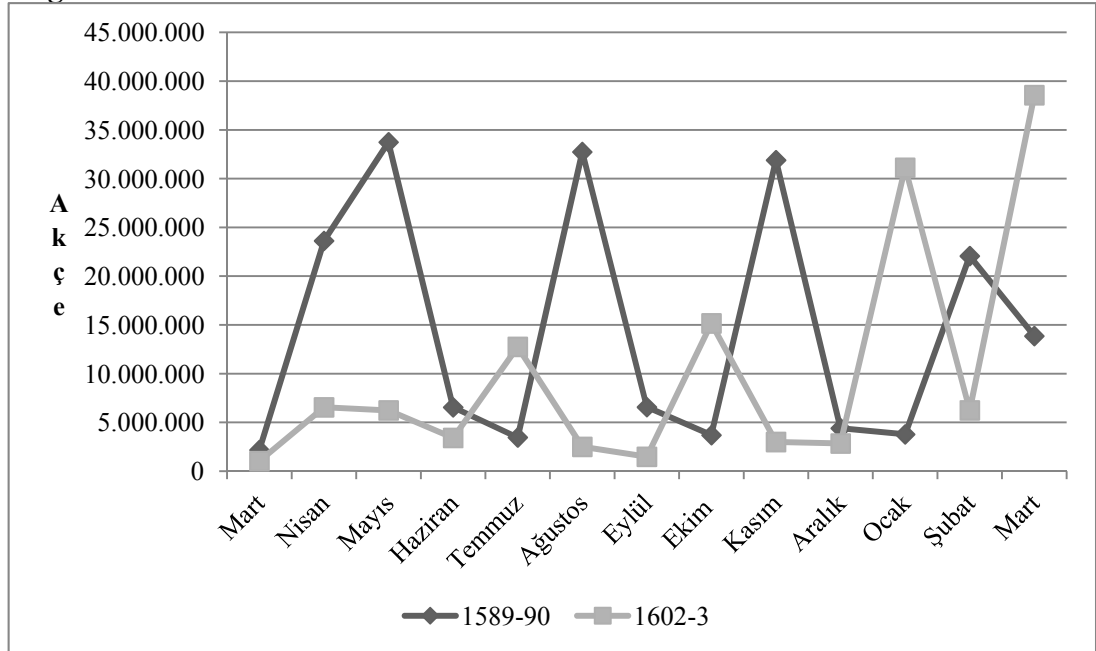
²²⁷ 1528-1670 tarihleri arasında Yeniçerilerin sayısı yaklaşık olarak 7 kat, sipahiler ise 3 kat artmıştır. Barkan, “16. Asrın İkinci Yarısında Türkiye’de Fiyat Hareketleri”, s. 604.

Tablo 3.12. 1589 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mevâcib Ödemelerinin Aylar İtibariyle Dağılımları* (Akçe)

Takvim	1589-90	%	1602-3	%
Mart	2.175.905	1,15	1.030.309	0,79
Nisan	23.623.356	12,53	6.549.070	5,00
Mayıs	33.740.107	17,89	6.234.479	4,76
Haziran	6.553.806	3,48	3.412.952	2,61
Temmuz	3.461.942	1,84	12.750.145	9,74
Ağustos	32.740.352	17,36	2.499.357	1,91
Eylül	6.569.148	3,48	1.482.324	1,13
Ekim	3.694.220	1,96	15.159.628	11,58
Kasım	31.899.127	16,92	2.999.128	2,29
Aralık	4.401.989	2,33	2.844.183	2,17
Ocak	3.780.331	2,00	31.123.083	23,78
Şubat	22.069.474	11,70	6.242.718	4,77
Mart	13.860.233	7,35	38.565.708	29,46
Toplam	188.569.990	100	130.893.084	100

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Grafik: 12 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarına Ait Mevâcib Ödemelerinin Aylık Dağılımları

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Tablo 3.12. ve Grafik 12’de aylar itibariyle merkezi hazineden çıkan mevâcib ödemelerinin dağılımları verilmiştir. Bu dağılımlar içerisinde, 1602-3 malî yılında

Rumeli taraflarında seferde olan merkezî ordu mensuplarının mevâcib ödemeleri yer almamaktadır

1589-90 malî yılının ilk aylarında yaşanan siyasi olaylar neticesinde nisan ve mayıs aylarında 57 milyon akçe, 1602-3 malî yılının son aylarında ise yine yaşanan bir takım siyasi olaylar nedeniyle 75 milyon akçe merkezî hazineden mevâcib ödemesi yapılmıştır.

1589-90 malî yılında mevâcib ödemelerinde uygulanan üç aylık kıstların ödeme zamanlarına riayet edildiği Tablo 3.12 ve Grafik 12’de görülmektedir. Aynı durum, 1602-3 malî yılı için söz konusu değildir. Ordunun seferde olması nedeniyle mevâcib ödemelerinde 1589-90 malî yılına göre düzenli bir seyir hali gözükmemektedir.

3.2.4. Tashih-i Sikke, Kal Etme ve Tebdîl

Çalışmanın bu kısmında merkezî hazine gelirleri incelenirken ele alınan ve devletin ek gelir elde etmek amacıyla yaptığı para ayarlamaları ile mevâcib ödemeleri arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sikke tashihi, herhangi bir sebeple tedavülde bulunan paranın ayar ve ağırlığındaki standartlarda bozulmalar meydana geldiğinde, devletin tekrardan para standardını yakalamak için ayarı bozulan paraların yerine yeni para basılmasını ifade etmektedir.²²⁸

Tashih işi kendisine verildikten sonra Doğancı Mehmed Paşa, bu ameliyenin İran savaşları nedeniyle boşalan hazineye yük olmaması ve tashih işine sermaye oluşturması için *rûsum-ı tashih-i sikke* vergisini koymuştur.²²⁹ Yürürlüğe konulan bu yeni vergiden 1589-90 malî yılına ait ruznamçe defterlerine göre 32.794.588 akçe gelir elde edilmiştir. Yekun gelirler içerisinde söz konusu meblağın oranı %9’dur.

Kal etmek, madeni paraların dökülmesi ve eritilmesini ifade etmektedir. Gümüş içerikli paralardan yeni akçe kesilmesi neticesinde 1589-90 malî yılında

²²⁸ Nezihî Aykut, “Osmanlı İmparatorluğu’nda XVII. Asır Ortalarına Kadar Yapılan Sikke Tashihleri”

Osmanlı, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 346.

²²⁹ Sahillioğlu, “**Kuruluşun 17. Asrın Sonlarına..**”, s. 225.

42.541.629 akçe gelir elde edilmiştir. Yekun gelirlerin içerisinde söz konusu meblağ %12'lik bir paya sahiptir.

Tebdîl ise kal etmeğe benzemekle beraber kayıtlarda berây-ı tebdîl olarak geçtiğinden ayrı başlık altında ele alınmıştır. Merkezî hazineye 1589-90 malî yılında tebdîl gelirleri olarak 5.212.932 akçe gelir girmiştir.

Tablo 3.13'te dağılımları verilen tashih-i sikke, kal etme ve tebdîl meblağlarının toplamına ayarı bozulmuş ve kırılmış paraların tekrar basımından elde edilen 1.233.300 akçenin de eklenmesiyle beraber devletin, para ayarlamalarından elde ettiği gelir yekunu 81.782.549 akçe olarak hesaplanmaktadır. Bu meblağdan tebdîl ile kal etme giderleri olarak 14.111.314 akçe tutarındaki masraf düşüldüğünde hazinenin para ayarlamalarından elde ettiği net gelir 67.671.235 akçe olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu bu meblağın merkezî hazine gelirleri içerisindeki payı %18 gibi azımsanmayacak bir orandadır.

Tablo 3.13. 1589-90 Malî Yılında Para Ayarlamalarından Kaynaklanan Gelirlerin Aylık Dağılımları (Akçe)

Takvim	Kal etme	Tashih-i Sikke	Tebdîl
Nisan	11.689.315	33.462	-
Mayıs	1.552.389	11.729.396	2.681.988
Haziran	450.000	2.695.325	1.171.141
Temmuz	11.560.000	4.810.333	371.288
Ağustos	1.075.000	4.451.349	468.040
Eylül	1.200.000	1.513.766	64.730
Ekim	648.400	3.207.588	193.732
Kasım	10.030.000	705.376	17.121
Aralık	653.336	1.538.690	215.912
Ocak	600.000	1.199.388	24.812
Şubat	1.983.539	681.666	4.168
Mart	1.099.650	228.249	-
Toplam	42.541.629	32.794.588	5.212.932

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772.

1589-90 malî yılında merkezî hazine giderleri 396.105.716 akçe iken, gelirler 368.259.689 akçedir. Malî yıldaki açık 27.846.027 akçedir. Söz konusu malî yılda para ayarlamalarından elde edilen gelir, 95 milyon akçe civarında oluşabilecek bütçe

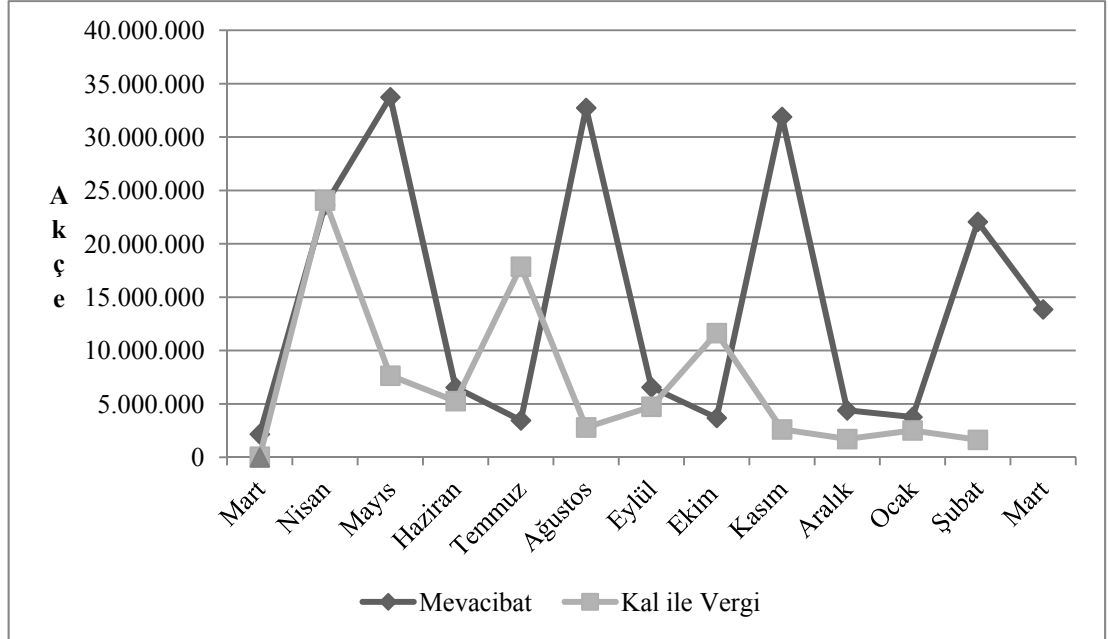
açığını 27 milyon akçeye indirerek bütçe açıklarının kapanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Tablo 3.14. 1589-90 Malî Yılında Paraların Değişim Masrafları (Akçe)

Berây-ı tebdîl	Meblağ
Berây-ı tebdîl	4.391.466
Teslîm be-Mehmet Çavuş emîn-i çûka ve Ali kâtib be-cihet-i ihrâcât-ı çûka-i yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî ma'a akçe-i tebdîl	78.000
Be-cihet-i tebdîl ki pîş-ez-in be-hızâne-i âmire berây-ı tebdîl averde	2.000
Be-cihet-i kal kerden ve büriden akçe-i cedid	8.747.768
Be-cihet-i tebdîl bâ nakdiyye-i hurda	600.000
Be-cihet-i tebdîl bâ nukre-i külçe	42.080
Akçe-i cedîd berây-ı tebdîl der-mahallât ve ehl-i sûk mahmiyye-i İstanbul	250.000
Toplam	14.111.314

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Grafik: 13 1589-90 Mevâcib Ödemeleri ile Kal ve Tashih-i Sikke Vergilerinin Takvimleri

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1773.

Grafik 13'te mevâcib ödemeleri ile para ayarlamaları ve tashih-i sikke vergisi arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Mevâcib ödemelerinden bir ay öncesinde -nisan, temmuz ve ekim- aylarında para ayarlamalarından ve tashîh-i sikke vergisinden dolayı hazineye giren gelirlerin ciddi ölçüde yükseldiği görülmektedir. Bu durum açıkcası mevâcibât ödemelerinin finansmanına katkıda bulunması amacıyla para ayarlamaları ile tashih-i sikke vergisi uygulamalarının kullanıldığı izlenimini vermektedir.

SONUÇ

Klasik dönem Osmanlı Devleti malî teşkilatı merkezî hazine, tımar ve vakıflardan oluşmaktadır. Buraya kadar yapılan incelemeler neticesinde merkezî hazine kayıtlarını günlük olarak gösteren ruznamçe defterlerinin ışığı altında 1589-90 ile 1602-3 malî yıllarına ait bütçeler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada sırasıyla Osmanlı Devleti'nin malî teşkilat yapısı, merkezî hazinenin gelir ve giderleri ile oluşturulan bütçelerin toplamlarıyla birlikte 16. yüzyıla ve 17. yüzyıl başlarına ait bütçe toplamları karşılaştırılarak merkezî hazinenin malî durumu değerlendirilmiştir.

Bütçeleri oluşturulan dönemin özellikleri içerisinde devletin ekonomisini etkileyebilecek başlıca etmenlerden ilki, incelenen her iki malî yılda Osmanlı Devleti hem doğu hem de batı sınırlarında iki güçlü devletle savaş sürecinde olmasıdır. İncelenen malî yıllardan 1589-90 malî yılı, 1578-1590 yılları arasında süren Osmanlı-İran savaşının son yılına rastlamaktadır. Aynı şekilde 1602-3 malî yılı ise 1593-1606 yıllarında devam eden Osmanlı-Habsburg savaşının son yılları içerisinde yer almaktadır.

Söz konusu dönemin diğer bir özelliği de devletin malî yapısında uygulanan para politikalarının sonrasına rastlamasıdır. Bu para politikalarından ilki 1584-86 yıllarında yapılan tağşiş ile bu işlemin nihayete erdirilememesi sonucu ihdas edilen rüsûm-ı tashîh-i sikke vergisidir. İncelenen malî yıllardan 1589-90 malî yılına ait kayıtlarda tağşiş işleminin devam etmesi sonucu hem tağşiş hem de rüsûm-ı sikke vergisine ait kayıtlar da yer almaktadır. İkinci para politikası ise 1600 yılında yapılan tashîh-i sikkedir. 1602-3 malî yılı söz konusu politika sonrasına rastlamasına rağmen incelenen ilk malî yıla nazaran bu işlemle alakalı herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Oluşturulan bütçelerin sonucunda uzun süreli ve maliyetli savaşların neden olduğu harcama artışının Osmanlı maliyesinin üzerinde aşırı malî bir yük oluşturduğu görülmektedir. Bu malî yük merkezî hazine gelirlerinin, giderlerini

karşılama oranı 16. yüzyılda özellikle son çeyrek de sürekli düşüş göstermesine bakılarak açıkça izlenebilmektedir.

İncelemeye konu edilen mali yıllardan 1589-90 yılında, değişimlerin analizi için baz alınan 1523-24 mali yılına göre bütçe gelirleri nominal düzeyde yaklaşık 3 kat kadar bir artış sergilerken, bütçe harcamalarında görülen nominal artış baz yılına göre 3,3 kattır. Bütçesi oluşturulan diğer malî yıl olan 1602-03 yılında ise baz yılına göre gelirler nominal olarak 2,5 kat artış sergilerken harcamalarda görülen artış düzeyi 3,5 kat şeklinde gerçekleşmiştir. Söz konusu iki dönem karşılaştırıldığında, 1602-03 yılında merkezi hazine bütçesinin gelirlerinde görülen artış 1589-90 yılına göre daha da düşük düzeylerde gerçekleşirken harcamalar ise aynı ölçekte gerçekleşmiştir. Bu duruma bağlı olarak bütçenin gelir-gider dengesi incelemeye konu edilen ikinci dönemde daha da bozulmuş, beraberinde merkezi bütçenin üzerinde baskı oluşturarak mali dengesizliğin daha da bozulmasına neden olmuştur.

Osmanlı Devleti özellikle harcamalarda yaşanan artışlara bağlı olarak oluşmuş olan bütçe açıklarını finanse edebilmek amacıyla bir takım önleyici malî tedbirlere başvurma ihtiyacı görmüştür. Uygulamaya geçen bu mali tedbirleri kısa ve uzun vadeli etkileri olan ekonomi politikaları şeklinde ikiye ayırabilmek mümkündür. Söz konusu uzun vadeli ekonomik ve mali etkileri bulunan politika tercihi; 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tımar alanlarının mukataalara dönüştürülmesidir. Bu dönemde, savaşlarda askeri tekniklerin değiş(tiril)mesine bağlı olarak tımarlı sipahilerin yerine ateşli silahlar kullanabilen hazır asker grubu ikame edilmeye başlanmıştır. Söz konusu bu askeri grubun merkezi hazine üzerinde oluşturduğu ilave harcama kaynaklı mali yük, ülkede boşalan tımar alanlarının mukataalara dönüştürülmesi ile giderilmeye çalışılmış ve bu uygulama neticesinde hazineye gelir girdiği malî yıllara ait verilerden izlenebilmektedir.

Mali tedbirler içerisinde kısa vadeli etkileri olan politikalar ise çoğu zaman arızı bir biçimde uygulamaya konan ve genelde o an için ortaya çıkmış olan ekonomik ve mali sorunları gidermeye yönelik politika örnekleri olmuşlardır. Söz konusu politikalar içerisinde en önemli olanı ise kuşkusuz para ayarlamalarıdır. Osmanlı Devleti, incelemeye konu olan 1589-90 mali yılı bütçe açığını

uygulamadaki para ayarlamalarından elde edilen ilave gelir ile önemli ölçüde finanse ettiği göze çarpmaktadır. İlgili döneme de denk gelen uygulamadaki bu para ayarlamaları içerisinde özellikle 1584-86 yılları arasında yapılan ve nihayete henüz erdirilememiş olan tağşiş ile bu uygulamaya sermaye oluşturulması gayesiyle ihdas edilmiş olan rüsum-ı tashih-i sikke vergisinden sağlanan ilave gelirler, merkezî hazinenin gelirleri ile giderleri arasındaki 100 milyon akçe civarında seyretmesi muhtemel dengesizliği, 27,8 milyon akçeye kadar düşürmüştür. Bununla beraber, tağşiş uygulaması kısa vadede Osmanlı ekonomisinde malî bir rahatlama kaydediyor gözükmesine rağmen beraberinde yol açtığı enflasyonist baskı nedeniyle sağlıklı bir politika olmadığı da gözükmektedir.

1602-03 mali yılına gelindiğinde eldeki verilerden tespit edilebildiği üzere, Osmanlı Devleti'nin bütçe açığını gidermek amacıyla incelenen ilk malî yıldan farklı kısa vadeli politikalar uyguladığı görülmüştür. Bu politikalardan başlıcaları; tahsîs ilkesi gereğince gelirlerin buldukları mahaldeki gider alanlarına yönlendirilmesi oranlarındaki değişiklik, sonraki yıllara ait gelirlerin peşin olarak toplanılması ve olağanüstü vergi olan avarızın diğer malî yıllara nazaran fazla toplanılmasıdır.

Söz konusu malî politikalardan ilki 1602-3 malî yılında tahsîs ilkesinin 1589-90 malî yılına nazaran azalmasıdır. 1589-90 malî yılında gelirlerin ana kalemler itibariyle %50'si mahsup alanlarına transfer olurken, 1602-3 malî yılında bu oran %7'lere inerek merkezî hazinenin nakit gücünü artırarak, hazineye finansal manevra alanı sağlamıştır. Diğer bir uygulama ise sonraki yıllara ait gelirlerin peşin olarak toplanmasıdır. Cizye gelirlerinde bu uygulamaya ait kayıtlara rastlanılmıştır. Bununla beraber avarız gelirlerinin de diğer malî yıllara nazaran fazla toplanılması sonucunda hazineye ek gelir girdiği görülmüştür.

1602-3 yılındaki malî tedbirlere ilaveten meydana gelen siyasî olaylar neticesinde müsadereleden merkezî hazineye giren meblağın bütçenin %7'sine tekabül etmesi, darlık içerisinde bulunan devlet maliyesinde göz ardı edilemeyecek kadar önem arz etmektedir.

Sonuç olarak 16. yüzyılın son çeyreğindeki uzun süreli ve maliyetli savaşlar neticesinde meydana gelen harcama artışları, devletin malî yapısında ciddi bir yük

oluşturmuş; bu malî yükü gidermek için incelenen her iki malî yılda birbirinden farklı tedbirlere başvurulduğu görülmüştür. İncelenen malî yıllardan 1589-90 malî yılında uygulanan politika malî yükü hafifletmekte başarılı olurken, aynı durumun 1602-3 malî yılı için söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA/KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Kamil Kepeci Kataloğu

Büyük Rûznâmçe Kalemi: 1772, 1773, 1781, 1883 numaralı defterler

KİTAPLAR

- Ayn-ı Ali Efendi: **Kavanin-i Ali Osmal der Hülasa-i Mezamin-i Defter-i Divan**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1979.
- Ayverdi, İlhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 2. bs., C. III, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2006.
- Ayverdi, İlhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 2. bs., C. II, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 2005.
- Barkan, Ömer Lütfi: **XV ve XVI. yy.larda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai ekonominin Hukuki ve Malî Esasları**, C. I, İstanbul, 1943.
- Bilgin, Arif: **Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu Bursa Hassa Harç Eminliği**, İstanbul, Kitabevi, 2006.
- Bostan, İdris: **Osmanlı Bahriye Taşkilatı: 17. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**, Ankara: TTK, 1992.
- Cezar, Mustafa: **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C. III, Ankara, TTK, 2011.
- Cezar, Yavuz: **Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi**, İstanbul, Alan

- Yayıncılık, 1986.
- Çakır, Baki: **Osmanlı Mukataa Sistemi**, İstanbul, Kitabevi, 2003.
- Çakır, Baki, v.d.: **İstanbul kadı sicilleri Eyüb mahkemesi (Havass-ı Refia) 3 numaralı sicil (H. 993-995/M. 1585-1587)**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- Danişmend, İsmail Hami: **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. III, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1972
- Dinler, Zeynel: **İktisada Giriş**, 16. bs., Bursa, Ekin Yayın Dağıtım, 2010.
- Doğru, Halime: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaya-Müsellem-Taycı teşkilatı (XV. ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)**, İstanbul Eren Yayıncılık, 1990.
- Elitaş, Cemal, v.d.: **Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi**, Ankara, T.C.Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2008.
- Giray, Filiz: **Maliye Tarihi**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2006.
- Güran, Tevfik: **Ekonomik ve Malî Yönleriyle Vakıflar**, İstanbul, Kitabevi, 2006.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin: **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, C. II, İstanbul, İrcica, 1994.
- İnalcık, Halil ve Donald Quataret: **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, çev. Halil Berktaş, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2000.
- Kanar, Mehmed: **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, C. I-II., İstanbul, Say Yayınları, 2009.

- Nâimâ, Mustafâ Efendi: **Târih-i Na'îmâ**, haz. Mehmet İpşirli, Ankara, TTK, 2007.
- Pakalın, Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü**, C. II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Pakalın, Mehmet Zeki: **Maliye Teşkilatı Tarihi (1442-1030)**, C. I, y.y., Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, 1977.
- Pamuk Şevket: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi**, 4. bs., Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Pehlivan, Osman: **Kamu Maliyesi**, Trabzon, Derya Kitabevi, 2005.
- Sayar, Nihat: **Kamu Maliyesi**, C. I, 4. bs., İstanbul Sermet Matbaası, 1970.
- Selânikî, Mustafa Efendi: **Tarih-i Selânikî**, haz. Mehmet İpşirli 2. bs., C. 1 Ankara, TTK, 1999.
- Sertoğlu, Midhat: **Osmanlı Tarih Lûgatı**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1986.
- Tabakoğlu, Ahmet: **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, 1. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 1985.
- Tabakoğlu Ahmet: **Türk İktisat Tarihi**, 6. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2003.
- Tabakoğlu Ahmet: **Türkiye İktisat Tarihi**, 8. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2008.
- Tüğen, Kamil: **Devlet Bütçesi**, 4. bs., İzmir, Bassaray Matbaası, 2005.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I**, 3. Bs., Ankara T.T.K. Basımevi, 1988.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları II**, 3. bs., Ankara TTK Basımevi, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Ankara, TTK, 1948.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı**, 3. bs., Ankara, TTK, 1988

MAKALELER

- Aydın, Mehmet: “İstanbul’un Fetihinden Önce ve Sonra İstanbul’daki Yahudi Cemaatleri”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, XIV. Sayı, Konya, 2002, s. 5-25.
- Aykut, Nezih: “Osmanlı İmparatorluğu’nda XVII. Asır Ortalarına Kadar Yapılan Sikke Tashihleri” **Osmanlı**, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 343-360.
- Barkan, Ömer Lütfi: “XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye’de Fiyat Hareketleri” **Bellekten**, C. XXXIV, Sayı 136, Ankara, TTK, 1970, s. 559-607.
- Barkan, Ömer Lütfi: “894 (1488-1489) Yılı Cizyesinin Tahsilâtına Ait Muhasebe Bilançoları”, C. 1, Sayı 1, **Belgeler**, Ankara, 1964, s. 1-117.
- Barkan, Ömer Lütfi: “H. 933-934 (M. 1527-1528) Malî Yılına Ait Bir Bütçe Örneği”, **İÜİFM**, C. XV, No: 1-4, İstanbul, 1953-1954, s.

- 620-702.
- Barkan, Ömer Lütfi: “954-955 (1547-1548) Malî Yılına âit Bir Osmanlı Bütçesi”, **İÜİFM**, C. XIX, No:1-4, 1557-1558, s. 219-297.
- Barkan, Ömer Lütfi: “Avarız”, **İA**, C. II, İstanbul, MEB, 1978, s.13-18
- Barkan, Ömer Lütfi: “Tımar”, **İA**, C. XII/I, 2. bs., İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1979, s. 286-333.
- Çakır, Baki: “Geleneksel Dönem (Tanzimat Öncesi) Osmanlı Bütçe Gelirleri” , **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. 1, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma merkezi, İstanbul 2006, s. 167-196.
- Emecen, Feridun: Ağnam Resmi”, **DİA**, C. I, İstanbul, 1988, s. 478-479.
- Emecen, Feridun: “Ağıl Resmi”, **DİA**, C. I, İstanbul, 1988, s. 467-468.
- Finkel, Caroline: “Macaristan’daki 1593-1606 Osmanlı-Habsburg Savaşının Maliyeti”, çev. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. I, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 239-291.
- Genç, Mehmet: “İltizam” **DİA**, C. XXII, İstanbul, 2000, s. 154-158.
- İnalcık, Halil: “Şikayet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzar’lar”, **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı VII, İstanbul, 1988, s. 33-54.
- İnalcık, Halil: “Cizye”, **DİA**, C. VIII, İstanbul, 1993,

- s. 45-48.
- İnalcık, Halil: “Filori”, **DİA**, C. XXIII, İstanbul, 1996, s. 106-107.
- Kütükoğlu, Mübahat: “Berat”, **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, s. 472-473.
- Kütükoğlu, Mübahat: “Defterdar”, **DİA**, C. IX, İstanbul, 1994
- Nedkoff, Boris Christoff: “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye (Baş vergisi)”, **Bellekten**, C. VIII, Ankara, TTK, 1944, s. 599-652.
- Orhonlu, Cengiz: “Hazine”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998, s. 130-132.
- Öğün, Tuncay: “Müsadere”, **DİA**, C. XXXII, İstanbul, 2006, s. 67-68.
- Özcan, Abdulkadir: “Osmanlı Devleti’nin Askeri Yapısı **Türkler Ansiklopedisi**, C. X, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 107-121.
- Özcan, Abdulkadir: “Baltacı”, **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, s. 34-35.
- Özcan, Abdulkadir: “İstâbl”, **DİA**, C. XIX, İstanbul 1999, s. 19.
- Özcan, Tahsin: “Muhallefat”, **DİA**, C. 30, İstanbul, 2005, s. 406-7
- Özvar, Erol: “Rum Eyaletine Ait H. 1043-44 / M. 1634-35 Tarihli Bütçenin Tahlili”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. III, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 150-157.
- Özvar, Erol: “Osmanlı Devletinin Bütçe Harcamaları (1509-1788)” **Osmanlı Maliyesi**

- Kurumlar ve Bütçeler**, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. 1, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 197-238.
- Sahillioğlu, Halil: “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)”, **ODTÜ Gelişme Dergisi: 1978 Özel Sayısı**, s. 1-38.
- Sahillioğlu, Halil: “Sıvış Yılı Buhranları”, **İÜİFM**, C. XXVII, Sayı 1-4, 1967-1968, s. 75-111.
- Sahillioğlu, Halil: “1524-1525 Bütçesi”, **İÜİFM Ömer Lütfi Barkan’a Armağan**, C. XLI, Sayı 1-4, 1985, s. 415-447.
- Sahillioğlu, Halil: “1683-1740 Yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun Hazine Gelir ve Gideri”, **Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler**, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C. I, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2006, s. 149-166.
- Sahillioğlu, Halil: Bir Mültezim Zimem Defterine Göre XV. Yüzyıl Sonunda Osmanlı Darphane Mukataaları”, **İÜİFM**, C. XXIII, No:1-2, 1962-1963, s. 145-218.
- Sahillioğlu, Halil: “Ruznamçe”. **Tarih Boyunca Paleografya Ve Diplomatik Semineri Bildiriler**, 1996, s. 112-139.
- Tabakoğlu, Ahmet: “Orta Doğu ve Osmanlılarda Altın Para” **Toplu Makaleler I İktisat Tarihi**, İstanbul, Kitabevi, 2005, s. 102-124.
- Tabakoğlu, Ahmet: “XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devletinin Malî Yapısı”, **Toplu Makaleler I İktisat Tarihi**, İstanbul,

- Kitabevi, 2005, s. 221-255.
- Tekin, Oğuz: “Osmanlı İmparatorluğu’nda Para”, **Osmanlı**, C. III, Yeni Türkiye Yayınları 1999, s. 169-179.
- Tokgöz, Erdinç: Erdinç Tokgöz, “Hazine”, **Ekonomi Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul, Paymaş Yayınları, 1983
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, **Bellekten**, C. XLII, Sayı 165, Ankara, TTK, Ocak 1978, s. 67-93.

TEZLER

- Arslanboğa Kadir: “1609-10 Yılları Arasında Osmanlı Devleti’nin Merkezî Hazine Giderleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi SBE**, İstanbul, 2007
- Bülbül, Yaşar: “Osmanlı Devleti’nin Muhasebe Sistemi:1300-1600, Basılmamış Doktora Tezi”, **Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü**, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 2000
- Çerçi, Faris: Kühü’l-Ahbâr’a Göre II. Selim, III. Murad, III. Mehmed Devirleri, Yayınlanmış Doktora Tezi, **Erciyes Üniversitesi SBE**, Kayseri, 1996
- Sahillioğlu, Halil: “Kuruluştan 17. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme”, Basılmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi**, İstanbul, 1958

Yıldırım, Sadullah:

“1000/1592-93 ve 1001/1593-94 Tarihli
Ruznamçe Gelir Defterine Göre Osmanlı
Devleti'nin Merkezi Hazine Gelirleri”,
Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,
Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul,
2008

EKLER

Ek 1: 1589-90 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre Bütçe Denemesi

Bütçe	Yıllık Tutar Akçe	Yıllık Yekun Akçe	Yıllık Yekun Akçe
Rumili vilâyetinden Elde Edilen Gelirler		156.073.138	
Mukata'a	77.202.781		
Cizye Gelirleri	39.611.568		
Haraç Güzâr Devletlerden Gelen Gelirler	14.753.880		
Rüsûm-ı Eflak	2.631.559		
İспенç	186.509		
Yağcı ve Küreci Resimleri	321.648		
Rüsûm-ı Bağat	75.585		
Râv-ı Yahûdî	124.100		
Avarız Gelirleri	15.201.571		
Ağnam Gelirleri	5.963.937		
Anadolu Vilâyetinden Elde Edilen Gelirler		59.448.649	
Mukataa	33.163.801		
Cizye Gelirleri	5.495.441		
İспенç	114.274		
Avarız Gelirleri	20.615.571		
Ağnam Gelirleri	59.562		
Boş/Okunamayan Mukataa Gelirleri		5.484.718	
Şam, Musul, Kudûs ve Trablus'tan Gelen Avarız		5.383.322	
İrsaliye Gelirleri		34.304.122	
Berat, Şikayet ve Tezkire Resimleri		6.444.583	
Yörük, Eşkinci, Müsellem Bedelleri		604.784	
Bedel-i Tımar		65.180	
Muhallefat Gelirleri		2.541.165	
Bakiye-i Muhasebe		1.162.142	
Ziyâde-i Evkaf		15.900	
Beytûlmâl Gelirleri		40.067	
Mahsûl-ü Bağçe		1.050.066	
Pişkeş		4.163.160	
Karz		1.464.000	
Rüsûm-ı Tashîh-i Sikke		32.794.538	

Ek 1: 1589-90 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre Bütçe Denemesi (Devam)

Bütçe	Yıllık Tutar Akçe	Yıllık Yekun Akçe	Yıllık Yekun Akçe
Tebdîl-i Sikke		5.212.932	
Akçe-i Kem'ayar		1.233.300	
Kāl kerden ve Büriden Akçe-i Cedîd		42.541.629	
Tefâvüt-i Hasene ve Guruş		120.517	
Harcanmayıp Hizâne-i Âmire Geri Dönen Paralar		861.213	
Sair Gelirler		7.250.565	
Hazinenin bir yıllık geliri			368.259.660
Gider			
Mevâcib Ödemeleri		188.569.990	
Müşâhereharân	10.163.966		
Kapıkulu Süvarileri	76.713.078		
Kapıkulu Piyâdeleri	73.842.719		
Tersane-i Âmire Neferleri	6.516.501		
Topkapı Saray Görevlileri	13.839.617		
İstâblı Âmire Hademeleri	7.490.569		
Diğer	3.540		
Teslîmât		181.746.899	
Hazret-i Pâdişâh	14.510.066		
Harc-ı Hâssa-i	70.884.941		
Matbah-ı Âmire	18.289.431		
İstâbl-ı Âmire	5.048.656		
Kilâr-ı Âmire	3.037.139		
Hîme-i Hâssa	1.390.700		
Furun-ı sekbanân-ı Hâssa	1.526.379		
Tophâne-i Âmire	642.662		
Çuka-i Yeniçeriyân	15.200.059		
Arabacıyân-ı Hâssa	88.300		
Berây-ı mekûlât	595.682		
Hayyâtîn-i Hâssa	345.300		
Otakhâ-i Hümâyûn	21.200		
Çayırhâ-i hassa	699.330		
Harc-ı Hâssa-i Edirne	2.473.855		
Mevâcibât ve mühimmât-ı sefer-i hümâyûn	22.637.714		
Tüfenghâ-i Âmire	91.104		

Ek 1: 1589-90 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre Bütçe Denemesi (Devam)

Bütçe	Yıllık Tutar Akçe	Yıllık Yekun Akçe	Yıllık Yekun Akçe
Ta'mîr ve Termîm Masrafları	2.099.618		
Ücret, mevâcib, bedel ve deyn	1.558.854		
Berây-ı tebdîl	15.370.754		
Hayme-i Hâssa	300.000		
Furun-ı Âmire	1.575.400		
Sair Bahâ	3.359.755		
Be-cihet		6.258.319	
Borç ödemeleri	4.386.041		
Maaş ödemeleri	1.347.716		
Sair harçlar ve bahalar	524.562		
Teşrifât		197.900	
İrsaliye Giderleri		200	
Âdet Giderleri		4.617.863	
Yeni müslüman olanlara nakit para ile sarık parası verilmesine	116.710		
Yıllık olarak verilen maaşlar	273.950		
Kışlık ve Yazlık Giyecek dağıtımına	187.500		
Dağıtılan kumaş bahalarına	1.460.291		
Acemilere verilen nakit	67.900		
Acemilikten kapı kullarına terfi edenlere verilen ok ve yay bahalarına	1.228.800		
Diğer Âdet Harcamaları	1.282.712		
Mübaya'at/Kumaş alımları		14.020.285	
İnam Harcamaları		530.060	
Sadaka dağıtılma bahaları		164.200	
Hazinenin bir yıllık gideri			396.105.716
Bütçe açığı			-27.846.056

Kaynak: B.O.A. K.K., 1772, 1773.

Ek: 2 1602-3 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre Bütçe Denemesi

Bütçe	Yıllık Tutar Akçe	Yıllık Yekun Akçe	Yıllık Yekun Akçe
Rumili vilâyetinden elde edilen gelirler		72.349.747	
Mukata'a	42.625.238		
Cizye Gelirleri	25.118.171		
Rüsûm-ı eflak	15.600		
İспенç	396.200		
Yağcı ve Küreci Resimleri	39.020		
Rüsûm-ı Bağat	254.586		
Râv-ı Yahûdî	203.294		
Avarız Gelirleri	1.675.715		
Ağnam Gelirleri	2.021.923		
Anadolu vilâyetinden elde edilen gelirler		52.619.011	
Mukataa	18.294.752		
Cizye gelirleri	4.345.060		
İспенç	3.598		
Râv-ı yahûdî	9.600		
Avarız gelirleri	29.667.547		
Ağnam gelirleri	298.454		
Boş/okunamayan mukataa gelirleri		3.469.777	
İrsaliye gelirleri		20.693.848	
Berat, şikayet ve tezkire resimleri		2.008.699	
Muhallefât gelirleri		3.623.415	
Bakiye-i muhasebe		7.138.023	
Ziyâde-i evkaf		752.968	
Beytûlmâl gelirleri		1.477.407	
Mahsûl-ü bağçe		1.255.331	
Pişkeş		395.260	
Karz		391.223	
Rüsûm-ı tashîh-i sikke		300.000	
Tebdîl-i sikke		300.000	
Tefâvüt-i hasene ve guruş		1.784.185	
Harcanmayıp hızâne-i âmireye geri dönen paralar		645.687	
Sair gelirler		1.964.378	
Devletin sabık Yeniçeri ağası Ali Ağa'ya ait servete el koyması		11.796.560	

Ek: 2 1602-3 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre Bütçe Denemesi (Devam)

Bütçe	Yıllık Tutar Akçe	Yıllık Yekun Akçe	Yıllık Yekun Akçe
Devletin Tırnakçı Hasan Paşa'ya ait servete el koyması		577.510	
Devletin Gazanfer Ağa'ya ait servete el koyması		7.076.880	
Hazinenin bir yıllık geliri			190.619.909
Gider			
Maaş ödemeleri		130.893.084	
Müşâhereharân	11.561.290		
Kapıkulu süvarileri	37.825.425		
Kapıkulu piyâdeleri	47.213.754		
Tersane-i âmire neferleri	7.399.091		
Topkapı sarayı görevliler	9.552.154		
İstâblı âmire hademeleri	6.096.711		
Cemâ'at-i kürekçiyân ve mütekâ'idîn ve Solakân ve (...)ciyân ve sekbanân ve hüddâm-ı câmi'-i meyâne	10.966.499		
Diğer	278.160		
Teslîmât		76.505.497	
Hazret-i Pâdişâh	12.326.334		
Harc-ı Hâssa-i	34.023.078		
Matbah-ı Âmire	15.003.376		
İstâbl-ı Âmire	3.789.873		
Kilâr-ı Âmire	5.200		
Hîme-i Hâssa	2.506.448		
Furun-ı sekbanân-ı Hâssa	1.373.876		
Tophâne-i Âmire	128.000		
Çuka-i Yeniçeriyân	2.092.976		
Arabacıyân-ı Hâssa	983.640		
Berây-ı mekûlât	94.964		
Hayyâtîn-i Hâssa	148.020		
Otakhâ-i Hümâyûn	2.000		
Harc-ı Hâssa-i Bursa	3.944.762		

Ek: 2 1602-3 Malî Yılında Merkezde Tutulan Ruznamçe Defterlerine Göre Bütçe Denemesi (Devam)

Bütçe	Yıllık Tutar Akçe	Yıllık Yekun Akçe	Yıllık Yekun Akçe
Sair bahâ	82.950		
Be-cihet		8.554.467	
Borç Ödemeleri	6.305.567		
Maaş Ödemeleri	1.704.420		
Sair harçlar ve bahalar	544.480		
İrsaliye giderleri		1.204.452	
Mekke ve Medine'ye kadife gönderilmesi	4.452		
Budun muhafazasına katıldığından dolayı Tatar Han'a para gönderilmesi	1.200.000		
Âdet giderleri		2.386.260	
Yeni müslüman olanlara nakit para ile sarık parası verilmesine	6.200		
Yıllık olarak verilen maaşlar	100.330		
Dağıtılan kumaş bahalarına	1.319.040		
Diğer Âdet Harcamaları	960.690		
Mübaya'at/Kumaş alımları		14.981.963	
İnam Harcamaları		34.640	
Sadaka dağıtılma bahaları		30.787	
Teşrifat		17.000	
Hazinenin bir yıllık gideri			234.608.150
Bütçe açığı			-43.988.241

Kaynak: B.O.A. K.K., 1781, 1883.

Ek: 3 1602-3 Malî Yılına Ait Sefer Rûznâmçe İcmâli

Asl-ı Mal	190.628.798
An hazine-i astane-i saadet	72.000.000
El-îrâd	112.478.756
Ani'l-mahsulât	71.919.135
Mukataa	15.434.083
Cizye-i Rumili	25.812.429
Âdet-i ağnam	3.619.457
Cizye ve adet-i ağnam ve mukataat ve bedel-i nüzul ve gayrihi	27.053.166
Emval-i müteferrika ve rüsum-ı berevat ve ahkâm-ı şikayet divan ve maliye ve gayrihi	5.799.724
Varidat-ı gayri mukarrere an bedel-i nüzul ve ganem ve navlun-ı zahire ve gayrihi	34.759.897
Varidat-ı gayr-ı mukarrere	24.694.530
An karz-ı bazı kesan	10.065.367
An tefavüt-ü hasenat ve guruş an bakiye-i muhasebe-i sene-i maziye	6.150.042
El masraf	190.635.775
Mevacibat	136.735.903
Yeniçeriyân ve kapıkulu cemaati ve cebeciyân ve topçiyân ve gayruhu	106.347.076
Mevacib-i neferat-ı tabi'i kıl'a-i Budun ve Temeşvar ve Eğri ve Kanije ve tevabiha taife-i kıl'a-i Papa	26.606.907
taife-i kıl'a-i Papa	3.781.920
Teslîmât	27.871.906
Âdet	5.544.064
În'am	3.821.770
Mübaya'at	1.942.259
İhracat	1.547.640
Be-cihet eda-i düyun	13.172.233
Bütçe açığı	-6.977

Kaynak: Caroline Finkel, "Macaristan'da ki 1593-1606 Osmanlı Habsburg Savaşının Maliyeti",

Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler, çev. Ayşe Berktaç Hacimirzaoğlu, Haz. Mehmet Genç ve Erol Özvar, C.1, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma merkezi, İstanbul 2006, s. 249-250.

Ek: 4 1589-90 Malî Yıl Gelirlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe)

Tarih	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Toplam
Mukata'a	610.719	6.103.997	9.077.351	11.515.410	6.521.890	9.349.907	3.641.731	1.140.350	9.434.835	7.341.308	6.639.136	9.972.111	34.502.555	115.851.300
Cizye	1.334.879	3.808.756	5.242.601	11.641.606	5.085.256	8.389.193	7.562.064	5.639.725	4.383.571	1.778.858	466.020	4.267.513	3.714.522	63.314.564
Ağnam	21.396	857.872	752.409	209.686	198.174	484.428	1.242.216	255.665	371.657	598.765	337.198	449.795	244.238	6.023.499
Avarız	21.680	624.978	1.316.561	3.038.539	6.234.289	7.195.695	2.806.378	2.669.641	2.829.687	1.361.252	455.965	1.345.566	11.300.233	41.200.464
Pişkeş	3.504	24.229	382.378	372.955	12.253	4.366	2.002	502.266	221.880	38.095	1.605	2.592.367	5.260	4.163.160
Karz	450.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.014.000	1.464.000
Sair	9.888	348.731	24.067.988	7.873.017	5.991.076	17.902.706	3.300.118	4.754.056	12.296.805	2.989.354	2.180.664	6.515.540	1.784.751	90.014.694
Berat Şikayet Tezkire	-	108.543	1.697.649	-	1.544.386	108.183	-	-	1.475.769	6.280	437.136	763.165	303.472	6.444.583
Yörük Eşkinçi Müsellem	-	321.004	51.220	-	-	-	16.000	-	-	-	-	50.000	166.560	604.784
İrsaliye	37.960	1.293.938	5.635.329	2.298.152	810.902	4.276.363	-	2.209.520	1.427.233	-	207.480	2.118.232	13.989.013	34.304.122
Bedel-i tumar	-	18.900	-	1.600	1.280	-	-	-	-	-	-	3.000	40.400	65.180
Muhallefat	-	347.100	198.759	71.600	-	290.119	-	-	50.000	1.268.223	-	250.123	65.241	2.541.165
Bakiyye-i Muhasebe	-	26.649	110.833	-	-	-	49.976	12.160	86.735	40.700	81.520	70.514	683.055	1.162.142
Evkaf	-	15.000	900	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15.900
Beytülmal	-	-	-	11.145	-	-	5.000	-	11.160	8.190	-	4.572	-	40.067
Mahsul-i Bağçe	-	-	-	-	625.000	-	-	-	125.066	-	-	-	300.000	1.050.066
Toplam	2.490.026	13.899.697	48.533.978	37.033.710	27.024.506	48.000.960	18.625.485	17.183.383	32.714.398	15.431.025	10.806.724	28.402.498	68.113.300	368.259.690

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772.

Ek: 5 1589-90 Malî Yıl Giderlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe)

Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
Mart	2.175.905	683.007	522.382	3.150	3.000	-	47.655	-	-	3.435.099
Nisan	23.623.356	11.729.643	2.976.584	1.484.121	12.000	159.860	78.534	-	-	40.064.098
Mayıs	33.740.107	28.576.646	1.931.943	1.083.550	13.000	50.000	716.565	4.500	-	66.116.311
Haziran	6.553.806	18.017.461	694.681	271.200	21.200	113.200	508.286	-	200	26.180.034
Temmuz	3.461.942	16.026.150	1.005.599	409.990	15.000	7.000	114.271	9.000	-	21.048.952
Ağustos	32.740.352	12.272.150	416.716	159.482	9.000	-	791.482	-	-	46.389.182
Eylül	6.569.148	12.988.691	1.432.753	255.200	16.000	30.000	518.997	-	-	21.810.789
Ekim	3.694.220	7.675.649	188.446	29.900	12.000	-	179.560	-	-	11.779.775
Kasım	31.899.127	7.694.459	1.267.724	124.380	12.000	10.000	126.538	5.200	-	41.139.428
Aralık	4.401.989	7.264.270	994.431	178.550	12.000	-	2.620	12.200	-	12.866.060
Ocak	3.780.331	5.159.194	379.057	7.750	15.000	150.000	183.920	150.000	-	9.825.252
Şubat	22.069.474	3.794.042	285.944	43.830	12.000	10.000	254.320	-	-	26.469.610
Mart	13.860.233	49.865.537	1.924.025	566.760	12.000	-	2.735.571	17.000	-	68.981.126
Toplam	188.569.990	181.746.899	14.020.285	4.617.863	164.200	530.060	6.258.319	197.900	200	396.105.716

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Ek: 6 1602-3 Malî Yılı Gelirlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımları (Akçe)

Tarih	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Toplam
Mukata'a	801.994	3.826.935	7.743.410	3.678.937	10.959.071	2.387.628	3.304.402	11.707.446	1.264.729	4.686.478	7.574.468	1.962.933	4.491.336	64.389.767
Cizye	293.993	6.369.962	5.619.245	3.056.737	2.439.904	1.571.220	1.256.252	2.281.312	769.873	1.973.377	588.861	2.621.497	1.542.896	30.385.129
Ağnam	40.478	630.633	249.150	169.030	107.691	171.376	64.675	101.389	75.525	130.252	307.405	189.827	82.946	2.320.377
Avartız	1.212.261	941.578	86.230	2.009.648	2.991.241	2.389.089	1.039.189	12.252.414	1.116.224	3.498.134	1.636.385	1.892.226	278.643	31.343.262
Pişkeş	-	14.560	5.500	4.140	37.230	3.790	-	81.700	4.120	6.620	236.000	-	1.600	395.260
Karz	-	-	-	-	-	-	36.000	-	-	15.823	-	-	339.400	391.223
Sair	-	427.238	1.641.250	1.064.299	437.062	8.628	1.700	113.332	2.158	224.297	11.796.560	3.966	8.724.710	24.445.200
Berat Şikayet Tezkire İrsaliye	1.000	252.467	353.477	184.913	212.975	186.092	120.157	149.706	111.603	110.183	105.499	169.410	51.217	2.008.699
Muhallefat	-	2.329.962	19.000	242.758	3.867.017	224.407	-	585.546	158.140	581.934	1.178.060	960.000	10.547.024	20.693.848
Bakiyye-i Muhasebe Evkaf	-	16.720	244.000	144.498	100.000	68.948	150.782	20.000	810.609	70.046	-	152.040	1.845.772	3.623.415
Beytülmal	17.225	427.063	237.349	170.746	2.439.354	459.543	514.509	509.316	183.100	43.136	754.864	913.431	468.387	7.138.023
Mahsul-i Bağçe	-	118.223	113.536	20.394	77.393	74.979	90.906	-	16.517	20.800	40.002	80.218	100.000	752.968
	-	51.516	241.440	200.320	231.088	41.090	125.631	153.777	24.319	18.628	212.776	166.382	10.440	1.477.407
	-	-	900.531	-	-	-	-	-	354.800	-	-	-	-	1.255.331
Toplam	2.366.951	15.406.857	17.454.118	10.946.420	23.900.026	7.586.790	6.704.203	27.955.938	4.891.717	11.379.708	24.430.880	9.111.930	28.484.371	190.619.909

Kaynak: B.O.A. K.K. 1883.

Ek: 7 1602-3 Malî Yılı Giderlerinin Aylık ve Kalemler İtibariyle Dağılımları (Akçe)

Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliye	Toplam
Mart	1.030.309	659.338	-	7.000	-	-	1.602.240	-	-	3.298.887
Nisan	6.549.070	7.047.916	1.260.272	55.080	1.302.110	13.000	724.190	-	-	16.951.638
Mayıs	6.234.479	7.879.837	930.220	140.990	2.357.625	-	-	-	4.452	17.547.603
Haziran	3.412.952	5.864.170	860.098	19.900	826.475	-	-	-	-	10.983.595
Temmuz	12.750.145	8.458.563	564.513	458.630	1.244.885	-	3.000	-	-	23.479.736
Ağustos	2.499.357	4.973.286	282.515	16.120	442.689	-	-	-	-	8.213.967
Eylül	1.482.324	2.689.130	709.994	17.600	1.847.773	1.000	-	-	-	6.747.821
Ekim	15.159.628	10.488.117	217.473	119.310	1.438.590	-	-	-	-	27.423.118
Kasım	2.999.128	2.082.402	429.762	76.150	59.574	-	-	-	-	5.647.016
Aralık	2.844.183	3.821.512	349.087	1.373.100	2.907.484	-	22.787	-	-	11.318.153
Ocak	31.123.083	3.970.420	33.661	9.350	533.151	3.000	5.000	-	1.200.000	36.877.665
Şubat	6.242.718	4.779.340	10.679	38.060	1.367.145	2.640	-	-	-	12.440.582
Mart	38.565.708	13.791.466	712.765	54.970	521.460	15.000	-	17.000	-	53.678.369
Toplam	130.893.084	76.505.497	6.361.039	2.386.260	14.848.961	34.640	2.357.217	17.000	1.204.452	234.608.150

Kaynak: B.O.A. K.K., 1781.

Ek: 8 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mukataa Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Rumeli	-	-
Ahyolu	866.859	282.811
Avlonya	1.556.560	21.505
Belgrad	725.654	-
Bosna	418.325	-
Budun	238.984	-
Dobruca	36.193	-
Dubrovnik	101.400	-
Edirne	3.407.565	309.895
Eğriboz	3.972.887	2.076.134
Filibe	643.548	-
Gelibolu	149.894	-
İstanbul	22.020.133	34.529.965
İşkodra	481.220	38.868
İzvornik, Alacahisar, Semendire, Sirem	502.304	-
Kavala, Pravişte	320.496	-
Kefe	100.652	-
Köstendil	1.087.863	-
Manasıtır	2.535.517	87.600
Mora	1.314.950	38.793
Nakşa	1.081.870	-
Niğbolu, Silistire, Vidin	3.092.520	214.785
Ohri, Kesriye	-	50.000
Özi	46.000	309.842
Paşa	88.955	238.313
Rumeli	1.894.154	2.076.643
Rumeli, Bosna, Budin, Tımişvar	1.821.216	-
Selanik	4.103.875	901.215
Semendire, İzvornik, Alacahisar	868.910	-
Sidrekapısı	1.382.300	-
Silistire	1.888.659	217.710
Sirem	51.000	-
Siroz	5.630.101	-
Sofya	440.570	489.800
Tımişvar	991.953	-
Tırhala, Eğriboz, Karlili, İnebahtı	7.429.990	357.646
Tuna	-	110.000
Üsküp, Vulçitrin	3.632.693	94.589

Ek: 8 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mukataa Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Varna	320.542	-
Vidin	939.282	-
Vize, Kırkkilise	556.912	-
Yanya	460.275	179.124
Anadolu	-	-
Alaiye	71.493	-
Anadolu	222.076	1.217.436
Ankara	2.643.161	958.825
Aydın	5.649.096	3.469.882
Bağdad	-	40.696
Biga, Karesi	221.593	-
Bolu	580.490	-
Diyarbakır	452.360	-
Erzurum	5.916	2.650
Gelibolu	-	5.310
Girid	113.025	-
Hamid	984.616	-
Hüdavendigâr	3.072.043	-
İnebahtı	135.804	-
İzmir, Urla	417.751	-
Karaman	162.406	918.252
Karesi, Hüdavendigâr, Kütahya	1.174.620	4.139.762
Kars?	82.695	-
Kastamonu	3.723.210	-
Kengiri, Kastamonu	718.498	1.108.859
Kütahya	2.805.498	-
Limni	1.044.704	1.402.260
Ma'muratü'l-aziz	216.708	-
Maraş	-	6.000
Menteşe	2.181.132	-
Midilli	912.559	296.092
Rodos	-	81.015
Rum	108.255	71.453
Sakız, İzmir	1.229.410	3.242.619
Saruhan Aydın, Mentese	502.156	-
Sivas	-	68.003
Şam	588.345	-
Teke	2.613.648	1.209.791

Ek: 8 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Mukataa Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Trabzon	38.495	-
Van	49.274	-
Haleb	34.086	55.847
Türkmenân-ı Haleb	408.678	-
Boş / Okunamayan	5.484.718	3.469.777
Toplam	115.851.300	64.389.767

Kaynak: B.O.A. K.K., 1772; 1883.

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Agrafa	215.343	75.891
Ahyolu	783.947	628.073
Akçahisar	28.348	-
Akhisar	80.000	-
Akkirmaniyan-ı İstanbul	54.868	179.147
Alacahisar	182.853	-
Alaiye	-	17.700
Alasonya	506	-
Alaşehir, İpek, İskele	-	10.612
Amasya	146.857	452.272
Anadolu	-	23.718
Anamur	-	10.000
Andeveli	10.353	-
Angelikasrı	186.511	-
Arnavud	177.241	31.476
Arsus	-	4.248
Avlonya	151.810	162.760
Avrathısarı	554.429	973
Ayamarona	3.397	-
Ayamavra	87.334	497.778
Aydonat	23.587	-
Bafra	80.000	-
Balyabadra	158.081	2.752
Bayburd	409.873	65.495
Bayındır	-	21.096
Belgrad-ı Arnavud	172.344	77.405
Belgrad-ı Engürüs	42.907	-
Berkofça	65.000	-
Biga	-	26.880
Bihlişte	-	330.000
Bilaç	-	16.620
Bodgorice	74.772	89.115
Borca	-	20.068
Bosna	1.285.219	2.300
Brod	912.962	-
Brovnik	12.055	-
Budin	240.000	-
Burusa	76.408	150.885

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Canik	262.519	85.328
Cibril	115.474	-
Çatalca	582.565	22.334
Çirmen	54.756	25.395
Debre	468.611	440.775
Debre-i Taşözü	-	27.931
Delpoçiçe	258.741	14.175
Delvine	125.800	333.063
Demirci	191.401	-
Depedelen	327.144	-
Dimetoka	21.737	-
Diyala[Mendeli]	109.000	-
Drama	297.723	8.850
Dubniçe	398.356	-
Edirne	657.926	287.792
Eğriboz	87.615	424.798
Ergiri Kasrı	383.909	410.522
Erzincan	470.000	-
Erzurum	656.416	320.114
Evkaf	498.414	813.935
Fener	521.285	126.010
Filibe	59.674	-
Filorina	44.922	-
Foça	159.081	-
Gelibolu	-	19.200
Gemlik	-	13.404
Girit	-	31.672
Gördös	-	2.891
Görice	218.484	64.329
Grebine	4.440	-
Grenis	12.420	341.889
Gürcüsü	200.000	-
Hazergrad	-	9.558
Helomiç	254.280	3.754
Hırsova	125.758	72.568
Hurpişte	457.826	81.215
Hüdavendigar	-	177.542
Iskarapar	60.783	-

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
İmroz	-	37.759
İne	-	54.492
İnebolu	-	26.080
İlbasan	79.840	173.924
İnebahtı	61.027	-
İpek, İskenderiye	141.675	-
İsakçı ve Tolcu	-	80.680
İskedos	50.000	-
İskenderiye	121.523	46.498
İslimye	-	27.500
İstanbul	561.704	4.415.540
İstife	37.840	174.770
İstropalya	8.832	-
İşbat	323.660	-
İşkodra	-	8.403
İştib	467.583	232.885
İvraca	397.807	4.720
İvranya	91.750	-
İzdin	146.390	-
İzinbol	437.346	-
İzникmid	-	4.690
İzvornik	761.997	-
Kalavrita	482.763	33.707
Kalkendelen	248.117	144.662
Karaboğdan	50.002	-
Karaca	-	3.236
Karacaşehir	-	3.150
Karadağ	142.577	21.357
Karaferye	210.328	-
Karahisarı Sahib	-	12.036
Karahisarı Şarki	-	36.640
Karaman	332.788	37.593
Kasımpaşa	-	8.378
Karitene	254.193	-
Kayseri	-	590.000
Kefe	204.440	250.848
Kemah	390.000	426.327
Kerpiniş	155.500	-

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Kesriyye	473.015	-
Kıbrıs	-	239.999
Kırçova	204.230	-
Kızılhisar	394.064	58.089
Kili	-	22.654
Kosova	26.945	-
Köprülü	183.070	2.000
Köstendil	532.380	9.114
Kratova	378.599	231.704
Kron	325.920	-
Kuryanik	-	4.218
Laboniçe	-	8.268
Lap	166.616	42.120
Lapaniç	3.186	-
Leskofça	-	2.454
Limni	-	10.000
Livadya	144.517	238.416
Lofça	355.197	-
Malkara	27.032	3.717
Malkas	128.092	27.664
Malşova?	200.000	-
Manastır	171.029	937.667
Mat	67.195	-
Menlik	115.764	-
Midilli	674.212	1.743.691
Mihaliç	-	33.250
Mirlova?	119.000	-
Mizisitire	624.997	-
Modoniç	678.042	716.158
Mora	548.000	-
Morava-i Rudnik	178.496	-
Morihova	142.309	35.596
Mostar	26.576	-
Moton	214.100	30.000
Moton, Arkadya	8.826	-
Narda	388.992	221.402
Nevrekop	272.819	-
Niğbolu	647.446	75.645

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Niş	201.925	47.573
Novaberde	35.918	11.166
Novarberde, Narda, İvradiye, Helomiç	131.016	-
Özi	-	221.470
Özice	251.735	-
Parakende-i Anadolu	214.320	609.787
Pasin	241.255	-
Pervenik	15.330	-
Petriç	389.806	10.924
Pınarhisarı	12.738	-
Pirlepe	-	29.094
Polad	-	1.680
Praşova	175.514	-
Pravnik	110.000	107.236
Premedi	215.253	269.058
Prevadi	390.755	103.414
Priştine	436.256	306.553
Prizren	128.545	196.232
Rahomir	1.842	25.350
Rasova	75.502	-
Rize	730.669	384.796
Rodos	13.000	-
Rudnik	-	11.800
Rumeli	3.467	93.692
Safranbolu	45.173	-
Sakız	-	998.030
Salone	243.790	276.397
Samako	174.303	733.085
Sazderesi	12.000	-
Selanik	692.327	225.104
Semendire	115.000	-
Serfiçe	68.371	10.620
Sidrekapısı	527.412	47.267
Sidrekapısı, Avrathisarı	141.717	-
Silistre	203.726	-
Sirem	320.000	-
Siroz	393.047	114.344

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Siroz?	-	1.920.000
Sivas	427.001	266.722
Sofya	424.118	191.401
Srebreniçe	17.866	-
Süzebolu	262.278	270.085
Şehirköy	236.233	166.593
Şişan	340.152	62.420
Taşözü	-	1.126
Tırhala	243.910	68.145
Tırnova	412.484	37.389
Timurhisarı	393.176	48.299
Trabzon	1.285.575	1.864.843
Usturumca	259.600	-
Ürgüb	199.879	-
Üsküdar	-	28.725
Üsküp	325.981	70.581
Üsküp, İvranya	3.085	-
Vadana	163.741	-
Valkasin	162.419	3.540
Valpova	187.814	-
Varna	-	28.704
Velesin	-	5.310
Vidin	314.410	115.381
Viseko	416.462	-
Vişegrad	195.360	-
Vize	32.317	-
Vulçitrin	472.692	63.600
Yanbolu	16.372	26.946
Yanya	396.165	131.569
Yenice-i Vardar	166.440	33.732
Yenipazar	121.843	-
Yenişehir	249.551	20.000
Zihne	375.282	1.062
Boş / Okunamayan	1.408.678	596.377
Bağlı Devletler	-	-
Dubrovnik	1.475.000	-
Eflak	7.908.880	-
Erdel	1.770.000	-

Ek: 9 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Cizye Gelirlerinin Coğrafi Dağılımları
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Nemçe ²³⁰	3.600.000	-
Toplam	59.860.889	29.463.231

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772;. 1883

²³⁰ “29 Kasım 1590’da sulh muahedesi sekiz seneliğine bir defa daha temdit edildi. ... elçi Herkeviç 30 bin altun yıllık vergiden başka, ...” Mustafa Cezar, **a.g.e.**, s. 1394

Ek: 10 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerin Coğrafi Dağılımı
(Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Rumeli	15.201.571	1.675.715
Alacahisar	440.494	-
Alasonya	79.200	-
Atina	30.000	-
Avlonya	430.560	-
Ayamavra	72.000	-
Babaeski	-	17.400
Belgrad	82.720	-
Bihlişte	304	-
Bosna	166.970	70.825
Burgos	24.852	-
Cumapazarı	100.848	-
Çatalca	118.264	20.000
Çirmen	100.846	17.000
Delvine	213.920	-
Dimetoka	42.682	-
Dubniçe	24.640	-
Edirne	53.592	-
Eğriboz	827.146	-
Eskihisar-ı Zağra	32.560	-
Filibe	74.801	-
Gelibolu	-	223.642
Görice	80.480	-
Grebine	137.280	-
Gümülcine	79.464	-
Hersek	231.736	-
Hurpişte	136.800	-
İlbasan	142.120	465
İnebahtı	138.412	-
İzenbol	8.008	-
İzvornik	508.370	-
Kalavrita	176.000	-
Karinaabad	79.024	-
Karlili	243.196	-
Kefe	-	125.400
Kesriyye	108.504	-
Köstendil	996.376	-
Kratova	1.248	-

Ek: 10 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerin Coğrafi Dağılımı
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Manastır	321.288	-
Menlik	75.640	-
Mora	1.055.472	77.419
Nevrekop	362.296	-
Niğbolu	830.032	13.000
Niş - Alacahisar	80.796	-
Ohri	327.488	-
Olendorik	47.561	-
Pojega	108.480	-
Priştine	56.000	-
Prizren	33.038	-
Rodosçuk	440	-
Rumili	-	100.000
Ruskasrı	435	-
Salone	14.410	-
Selanik	444.576	-
Selanik, Karaferye	423.983	-
Semendire	324.860	-
Serfiçe	250.272	-
Silistre	476.877	128.316
Sirem	169.576	-
Siroz	193.915	-
Sofya	225.280	-
Sultanönü	36.504	-
Şehirköy, Edirne	158.409	-
Şumnu	65.000	-
Tatarpazarı	92.136	-
Tırhala	999.680	882.248
Timurhisarı	182.871	-
Usturova	73.480	-
Üsküp	531.776	-
Vidin	119.152	-
Vidin, Berkofça	39.160	-
Vize	145.464	-
Vulçitrin	55.710	-
Yanya	800.967	-
Yenice-i Karasu	60.106	-
Yenice-i Zağra	35.024	-

Ek: 10 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerin Coğrafi Dağılımı
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Anadolu	20.615.571	29.608.987
Adana	719.760	315.533
Ağlasun	46.288	-
Akçaçehir	42.200	-
Aksaray	158.400	22.023
Akşehir	58.754	105.345
Alaiye	616	188.418
Amasya	28.385	388.414
Ankara	338.360	162.973
Arabkir	72.000	-
Arhavi	23.584	-
Aydın	142.961	275.204
Aydın, Saruhan, Menteşe	2.405.624	9.450.163
Balıkesri, Karesi	55.880	-
Bergos	100.000	-
Biga	131.322	387.194
Biga, Karesi, Hüdavendigâr	10.595	-
Bolu	27.656	103.670
Bolvadin	25.784	-
Bozok	97.680	9.335
Bozöyük	83.820	-
Bozulus	188.520	-
Bursa	-	140.620
Canik	80.192	84.000
Çanakkale	-	48.000
Çorum, Amasya	11.603	-
Darende	36.960	-
Demirci	165.904	-
Derlepe?	173.800	-
Divriği	61.400	-
Diyarbakır	70.000	-
Edirne	-	282.310
Erbil	60.544	-
Ergene	9.328	-
Erzincan	65.140	-
Erzurum	153.233	6.240
Evkaf	12.800	-
Ezine-i Lazkiye	46.024	-

Ek: 10 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerin Coğrafi Dağılımı
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Finike?	44.000	-
Galata	523.990	-
Gelibolu	2.416	-
Gökçeada	1.000	-
Gördes	4.496	-
Hamid	3.784	-
Hamidabad	1.299.069	-
Hüdavendigâr	120.782	313.561
Isparta	-	258.385
İlsuyu	11.496	-
İspir	32.060	-
İstanbul	599.432	1.324.976
Karacahisar	96.640	-
Karahisar-ı Sahip	395.752	188.172
Karaman	1.899.734	3.406.071
Karesi	26.048	1.243.963
Kars	9.280	-
Kastamonu	28.508	249.728
Kayseriye	258.000	-
Keçiborlu	24.080	-
Kemah	34.760	-
Kengiri	486.807	-
Kengiri ve Kastamonu	-	430.970
Kestel	413	-
Kırkkilise	133.184	-
Kırşehir	44.000	-
Kocaili	-	19.076
Konya	-	1.095.576
Koçana	17.600	-
Kula	65.022	-
Kuruçay	38.419	-
Kuzucan/Kızılcan?	18.096	-
Kütahya	268.003	1.351.730
Limni	70.000	10.627
Malatya	172.128	-
Manisa	20.400	218.795
Maraş	1.360.904	451.276
Mardin	120.000	-

Ek: 10 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Avarız Gelirlerin Coğrafi Dağılımı
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Menteşe	954.803	-
Menteşe, Tercanîyat	186.560	-
Midilli	78.800	1.145.058
Mora	224.928	-
Niğde	510.670	798.194
Parekende-i Anadolu	-	900
Pasin	57.365	-
Rodos	-	519.000
Rum	1.874.925	10.987
Saruhan	275.880	1.970.754
Seyhan	130.636	-
Silifke	-	142.800
Sinop	-	60.000
Sivas	93.015	243.634
Sultanönü	-	82.335
Tarsus	228.752	178.720
Teke	2.024	722.686
Teke, Hamidabad	80.249	-
Tokad?	-	4.785
Trabzon	1.001.744	177.539
Urla	27.600	-
Üsküdar	-	6.000
Van	-	800
Yenibeyli	5.540	-
Yenişehir	223.784	-
Yörükân-ı Tanrıdağı	55.000	-
Boş /Okunamayan	667.876	1.012.447
Diğer	5.383.322	58.560
Şam	4.303.535	-
Ba'albek	104.641	-
Musul	253.672	58.560
Haleb	74.730	-
Yafa? - Kudüs	38.304	-
Trablus	608.440	-
Toplam	41.200.464	31.343.262

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772; 1883

Ek: 11 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Ağnam Gelirlerinin Coğrafi Dağılımı (Akçe)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Ahyolu, Aydos	34.588	34.721
Akça..?	-	21.338
Akçahisar	105.690	9.600
Akçakızanlık	109.853	122.991
Akçakoyunlu	17.284	-
Alaiye	-	40.422
Anamur	-	103.138
Angeli Kasrı, Ayamavra	98.588	41.800
Avlonya	36.936	31.983
Avrathisarı	46.368	700
Aydonat	42.278	-
Balyabadra	181.900	83.737
Belgrad	50.000	-
Belgrad-ı Arnavud	90.922	34.793
Çatalca	4.605	-
Manastır	85.000	-
Delvine	82.830	35.191
Dimetoka	36.982	18.993
Diyonoz	-	22.305
Drama	38.394	-
Dubrovnik	1.426	-
Ergiri Kasrı	-	37.804
Filibe	-	11.758
Florine, Cumapazarı	126.173	-
Gördes	29.459	-
Gördüs, Mizistire	26.000	-
Grebine	113.866	2.655
Grebine, Görice, Koniçe Premadi	113.866	10.000
Grebine, Görice	9.162	-
Gümülcine	22.687	-
Hazergrad, Tırnova	55.412	-
Hırsova	-	10.619
Hurpişte	6.000	-
Hurpişte, Bihlişte	80.000	-
Hurpişte, Kesriyye	26.000	-
Ilıca, Dubniçe	120.000	17.857
Iskarapar	56.463	-
İlbasan	50.000	50.177
İlbasan, Depedelen, İşbat Mezra	8.815	-

Ek: 11 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Ağnam Gelirlerinin Coğrafi Dağılımı
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
İnebolu	-	14.749
İskenderiye	-	30.050
İvraca	116.807	45.156
İvranya	159.638	-
İvranya, Tekviş	139.276	-
İzladi, Lofça	70.844	-
Kavala	42.000	-
Kavala, Pravişte, Yenice-i Karasu	44.828	-
Kıbrıs	-	197.683
Kili Akkirman	78.704	-
Klamine Moton Kron, Arkadya, Karitene	238.366	-
Köprülü	17.586	-
Kratova, İştib	17.837	-
Leskofça, Petroş	78.000	5.922
Midilli, Molova	100.000	300
Narda	-	52.734
Niğbolu, Rahova, Riştevi	85.736	-
Niş, Güvercinlik	105.977	2.310
Novaberde, Preznik	12.174	-
Ohri	410	10.620
Özice	132.937	-
Pirlepe, Manastır	-	37.645
Prakin, Niş, Güğercinlik	109.321	-
Prevadi	21.761	-
Priştine	55.414	-
Prizren, İpek	142	25.672
Radomir	78.989	-
Rudnik	58.549	-
Rumili	-	19.530
Salone	13.978	-
Samako	2.583	9.658
Saray, Bornova, Alacahisar	105.690	-
Selanik	236.228	262.550
Semendire, Belgrad	80.017	-
Semendire tv.	90.000	-
Sidrekapısı	-	14.508
Silistre, Hırsova	195.443	70.779
Sinop	-	45.600

Ek: 11 1589-90 ve 1602-3 Malî Yıllarında Ağnam Gelirlerinin Coğrafi Dağılımı
(Akçe) (Devam)

Yer Adı	1589-90	1602-3
Siroz, Timurhisarı	63.932	-
Sofya	142.286	-
Srebreniçe	58.266	-
Şehirköy	293.856	-
Şumnu	-	9.384
Tımişvar	4.852	-
Tırhala	48.147	32.808
Tırnova	-	61
Timurhisarı	-	16.932
Ustorumca	156.252	-
Üsküp	21.536	16.284
Üsküp, Kalkandelen, Kırçova	206.279	40.469
Varna	88.724	100.923
vidin	85.755	66.232
Vişegrad	70.000	1.435
Vişegrad, Brod	11.733	-
Vize Gelibolu	12.900	8.240
Vulçitrin	42.261	-
Yanbolu	-	643
Yanya	23.924	16.988
Yanya Narda	170.300	224.494
Yenice, Akkirman	-	6.000
Yenice-i Vardar, Köprülü	113.000	-
Yenişehir	-	120.560
Yenipazar, Tırgovişte	3.121	-
Boş / Okunamayan	9.593	70.876
Toplam	6.023.499	2.320.377

Kaynak: B.O.A. K.K.1772; 1883

Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe)

1589-90	
Sair	Meblağ
An-tahvîl-i Sinan defterdâr-ı hizâne-i Bosna an-câme ve der-dest-i civâriyân-ı hod yâftend	9.888
An-tahvîl-i Ali an-erbâb-ı tımar ve diğ̈er an-bahâ-i neferât ki pîş ez-în an- hizâne-i âmire be-cihet-i sâhten-i serhâ-i alem bâ-tevârîh-i muhtelife teslîm şüde bûd ve dâde pîş mânde ba‘dehû Mehmed veled-eş be-dîvân-ı âlî emîn-i deyn der-pîş edâ kerden teslîm kerde ve bâ-tevârîh-i muhtelife an-hizâne-i âmire ki sâhten-i serhâ-i alem bûde sitâde ve kârîz-râ ferş ve sitâde ve hâliyâ ücret-i mezbûr berây-ı deyn-i Bedros îrâd ve masraf şüde. 29.336	29.336
An-tahvîl-i Behram ser-habbâzîn-i simid an-bahâ-i dakîk-i simid ki amel- mânde bûd bâ-fermân-ı şerîf fûrûht be-ma‘rifet-i Behram el- mezbûr an-îrâd ve masraf ki be-Mehmed ve Ali an- buğdaybân-ı hâssa be-cihet-i harîden-i gendüm berây-ı an-bâr- ı âmire-i Burusa teslîm şüde ber-mûceb-i tezkire-i hod-şân 115.000	115.000
Boş	38.690
An-tahvîl-i ( ) an-yed-i Mehmed çavuş-ı selâm-ı hazret-i vezîr-i a‘zam dâmet me‘âliyehû 175.288 Pâdişâhî sitâde şüde 21.911 aded	175.288
An-tahvîl-i ( ) ki an-hızâne-i âmire fî 3 Şa‘bân sene 997 be-Şeyh Mehmed be-cihet-i ta‘yîn dâde bûd an-yed-i Osman Çelebi mevkûfâtî 6.000 Pâdişâhî sitâde şüde 750 Aded	6.000

Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe)
(Devam)

Sair	Meblağ
An-tahvîl Maronya? Patrik Sırb an-kıst-ı adet-i piskoposiyye Tâife-i .. der-kazâ-i Üsküp ve Kalkandelen ve Köstendil tâbi‘-i İpek ma‘a vilâyet-i Tımışvar ve Budin ve ... ve Göle ve tevâbiuhâ an-evvel-i Yanar el-vâki‘ fi 7 Rebiulâhir sene 996 an-yed-i 120.000 Pâdişâhî sitâde şüde 15.000 aded	120.000
An-tahvîl Süleyman an-zevvâkân-ı Dergâh-ı âlî emîn-i kendir der Samsun vâcib sene an-yed-i hod 207140	207.136
An-tahvil-i An-akçe-i mezburin der hane-i yafte be-ma‘rifet-i piri kethüda-i mir-i miran-ı be-hizâne-i âmire emanet nihâde ki hala be-hizâne-i âmire teslîm şude el-vaki' fi 11 ramazane'l- mübarek sene 997	344.038
An-tahvîl-i Mehmed Bey mîr livâ-i Trablus Şam	
An-yed-i Derviş Çavuş an-çavuşân-ı Dergâh-ı âlî Hacı Mehmed merdûm Mehmed Bey el-mezbûr Sitâde şüd 34.680	34.680
An-tahvîl-i İbrahim mehterân-ı hayme an-nukre ki pîş-ez-în Nukre 10.177 [dir]hem Nakdiyye-i hurda 1.032 [dir]hem	79.495
An-tahvîl-i Dimitri Kıbrıs	
An-yed-i Mehmed Ağa an-zevvâkîn-i Dergâh-ı âlî Guruş-ı büzürg (...) sitâde şüd aded 7622	7.622

Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe)
(Devam)

Sair	Meblağ
An-tahvîl-i Mehmed b. Sinan an-zu‘amâ-i Budun an-mevcûd 23 nefer-i esâri-i mîr-i ki be 30.000 aded guruş fûrûht şart kerde hâlâ bahâ-i esârî-i mezbûrân ber-vech-i peşîn 5000 aded guruş teslîm hazîne kerden averde bâ-şart ağa-i yeniçeriyân-ı Budun berây-ı Mehmed el-mezbûr dâde şart kerde an-yed-i Mehmed ser-bölük yeniçeriyân-ı Budun Guruş Sitâde şüd 4.744 aded	370.032
An-tahvîl-i An-cânib-i Hasan Ağa mîr alem an-yed-i Ferid Çavuş 49.680	49.680
An-akçe-i Kesr-i guruş ki pîş-ez-în der-zamân-ı Pâşâ-yı müşârûnileyh an-aklâm-ı Budun fi 59 akçe sitade ve 50 akçe mahsûb kerde ve der-zimmet-eş fi 9 akçe mânde 36.000	36.000
An-tahvîl-i Mevlânâ (...) hâssa-i Tosya an-ahâlî-i bedel-i (...) kazâ-i mezbûre ki cem‘ ve tahsîl şüde ve be-hizâne-i âmire averde an-vâcib sene 996 ve îrâd ve masraf ki be-Ferruh harc-ı hâssa-i İstanbul be-cihet-i ihrâcât-ı hâssa teslîm şüde ber- mûceb-i tezkire-i hod 32.700	32.700
An-akçe-i Kesr-i hasene an-hızâne-i Tımışvar 2.000 sikke hasene be- hizâne-i âmire Budun fi 71 Osmânî sitâde ve Paşâ-yı müşârûnileyh fi 60 akçe Osmânî dâde ve der-zimmet-eş mânde 27.500	27.500
An-tahvîl-i Hüseyn kethüdâ-i cemâ‘at an-mahrûse-i İstanbul 40.000	40.000

Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe)
(Devam)

Sair	Meblağ
An-tahvîl-i ( ) an-guruş ki cânib-i hazret-i Sinan Paşa vezîr-i a'zâm amede bûd an-yed-i Mehmed Çavuş selâmî-i hazret-i Seyyid Mehmed Efendi defterdâr-ı şikk-ı evvel Guruş 5.000 aded	400.000
An-tahvîl-i Hasan Efendi defterdâr-ı sâbık-ı Anadolu der-sefer-i şark el- vâki' fi sene ( ) an-akçe-i Çil an-yed-i Abdi Çavuş 96.640 Çil	96.640
An-tahvîl-i An-yed-i Mansur Çelebi tâbi'-i hazret-i sadra'zam dâmet me'âlihu Guruş 28.203 aded	2.256.240
An-tahvîl-i Mezkûrîn An-yed-i Ömer Çavuş emîn-i beytûlmâl 1.638.970	1.638.970
An-tahvîl-i Şa'bân Bey hâkim-i İmadiye an-akçe-i livâ-i Zadoke ifrâz şüde ( ) an-îrâd ve masraf ki be-cihet-i mühimmât-ı Mirza Sadr elçi-i şâh-ı Acem be-Mustafa Çelebi teslîm şüde ber- mûceb-i tezkire-i hod ve be-cihet-i âdet-i ağnâm ma'a bahâ-i esterân ve şütürân Mustafa Ağa ki ser-bevvâbîn şüd? teslîm şüde ber-mûceb-i tezkire-i mîr-i mîrânî. 129.782	129.781
Baha-i akmişe-i mütenevvi'a	995.457
Akçe-i define	7.206
Mevâcib	3.186
Toplam	7.250.565
1602-3	
Sair	Meblağ (Akçe)
Diğer	51.972
Bahâ-i harir	212.897

Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe)
(Devam)

Sair	Meblağ
Mehmed Paşa Hâkim Ezine an-akçe-i nukre-i hod an-yed-i Yûsuf Ağa tâbi‘-i Halil Paşa ve an-yed-i Hasan Çavuş tâbi‘-i müşârünileyh	580.000
An-tahvîl-i Halil Ağa ve Süleyman Ağa zevvâkîn-i Derdâh-ı âlî ve Hasan Efendi an-kâtibân-ı dîvân-ı hümâyûn hîme kâtibân ve (...) çakırcıyân ve dergâh-ı âlî an-akçe-i rüsûm-ı m[ezbûre] an-yed-i Piyâle Bey [gulâ]m-ı bâkî 87.551	87.551
An-tahvîl-i Sinan Paşa mîr-i mîrân vilâyet-i ( ) an-yed-i Mustafa çavuş Hasene-i Sikke 1.674 Kıymet 197.532	933.716
An-tahvîl-i Mahmud Bey mîr-livâ-i Azak ber-vech-i peşîn an- mâl-i hod dâde der-mukâbele-i mîr livâ şüde Azak an-akçe-i ziyâde-i sâlyâne-i mîr-i mîrân-ı Azak ki Mahmud (...) el-mezbûr Yasef kabûl kerde an-yed-i Piyâle Bey [gulâ]m-ı bâkî 85.042	85.042
An-tahvîl-i ( ) an-cânib-i hazret-i Hafız Ahmed Paşa Hasene-i Sikke 100 Kıymet 11.800	11.800
An-tahvîl-i Murad Efendi defterdâr-ı Anadolu ve Hamza Ağa ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı âlî an-akçe-i maktûl Hasan Paşa an-yed-i Osman Çavuş 577.510 Nakdiyye 40.000 Hasene 3.750 Guruş-ı Tâm 1.044 Guruş-ı Esedî 57	577.510

Ek: 12 1589 ile 1602-3 Malî Yıllarında Sair Başlığı Altında Toplanan Gelirler (Akçe)
(Devam)

Sair	Meblağ
An-tahvîl-i Mehmed Efendi defterdâr-ı hizâne-i âmire-i Süzebolu ve Hamza Ağa ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı âlî an-akçe-i merhûm maktûl Gazanfer Ağa ağa-i bâb-ı sa'ade an-yed-i Kasım Ağa kethüdâ-i bevvâbîn Hasene 58.974 Kıymet 4.315.080	7.076.880
Arzuhâl	1.400
An-tahvîl-i Mehmed Efendi defterdâr-ı hizâne-i âmire tâbi'-i şikk-ı sâni ve İbrahim Ağa mîrahûrî evvel an-akçe-i Ali ağa-i sâbık yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî ki an- cânib-i mîr-i kabz kerde şüde fermûde	11.796.560
Toplam	21.415.328

Kaynak: B.O.A. K.K. 1772, 1883.

Ek: 13 1589-90 Malî Yılında Harc-ı Hâssa Harcamalarının Dağılımı (Akçe)

Harc-ı Hâssa Harcamaları	Meblağ
İhrâcât-ı hâssa-i İstanbul	11.999.355
İhrâcât-ı Harc-ı Hâssa	19.267.716
Berây-ı boryâ	80.158
Bahâ-i şa'ir ve erzen	40.606
Berây-ı ücret-i (...) bağçe-i cedîd	21.150
Be-cihet-i navlûn-ı sefâyin ve zincirân-ı ki bâ gendüm berây-ı zahire-i İstanbul âmeden	285.981
Beytûlmal-i hâssa-i der-İstanbul	182.229
Sahten-i serhâ-i alem	19.643
Bahâ-i tuğlahâ	19.000
İhrâcât-ı bağçe-i hâssa berây-ı hırıyde gûşthâ	57.771
Mühimmât-ı Medine-i Münevvere ve anbâr-ı âmire	200.000
Mevâcib	3.445.456
Mühimmât-ı Dergâh-ı Âlî	120.000
Mühimmât-ı odahâ-i yeniçeriyân	600.000
Berây-ı mekûlât	239.300
Donanma-i Hümâyûn	
İhrâcât-ı Donanma-i Hümâyûn	10.709.035
Bedel-i alatçıyân keştihâ-i donanma-i hümâyûn	700.000
Bedel-i kürekçıyân-ı donanma-i hümâyûn	378.352
Bedel-i alâtçıyân ve kürekçıyân ma'a İhrâcât-ı donanma-i hümâyûn	359.456
Bürîden peksimet berây-ı mühimmât-ı donanma-i hümâyûn	4.304.532
İhrâcât-ı Tersane-i Âmire	
Mühimmât-ı Tersâne-i Âmire	9.965.616
İhrâcât-ı kendir ve resenhâ-i penbe	105.571
Bahâ-i katran	30.000
Hırıyden abâ, berây-ı esârî-i mîr-î der-Tersâne-i Âmire	350.000
Mühimmât-ı esâr-ı mîri	155.000

Ek: 13 1589-90 Malî Yılında Harc-ı Hâssa Harcamaların Dağılımı (Akçe) (Devam)

Harc-ı Hâssa Harcamaları	Meblağ
Mühimmât-ı cebehâne ve sefinehâ-i esb-i Hâssa der-Tersane	370.000
Bahâ-i esban-ı ahen	250.000
Bahâ-i mesamir	200.000
Berây-i bakiyye-i gebran ve mücrimân	367.050
Bahâ-i esban	300.000
Bahâ-i üstübü	315.942
Kendir ve kirpas-ı pirehen berây-ı esârî-i Tersane	28.900
Bahâ-i kirpas-ı badbânî	92.893
Bahâ-i iplik	90.000
Bahâ-i kendir ve rişte-i penbe ve kirpas-ı pirehen	452.977
Bâha-i kirpâs-ı badbânî ve pirehen-i esârî	142.000
Bahâ-i kendir ve kirpas	100.000
Bahâ-i kirpas	746.335
Bahâ-i Üsküfi	35.000
Bahâ-i kebe berây-ı melbûsât-ı esârî-i mîr	518.000
Bahâ-i kirpas-ı pirehen ve rişte-i penbe berây-ı esârî ve mücrimân-ı mîri	412.000
Bahâ-i zift	35.000
Bahâ-i nan ve nafaka berây-ı esârî-i mîri	504.000
Hızâne-i Âmire	
Bahâ-i akmişe berây-ı hızâne-i âmire	1.548.850
Keşide tel sırma	3.935
Hıryde üsküfhâ-i Zer	80.000
Tıl'a-i serhâ-i alem	16.800
Sahten-i ipekli-i zer-i meşîk? ve sâde	328
Duhten-i kozakhâ-i mühr	275
Hıryde tepsihâ-i sim	86.797
Enderûn	
İhrâcât-ı dolap der-darphâne-i Enderûn	10.000

Ek: 13 1589-90 Malî Yılında Harc-ı Hâssa Harcamaların Dağılımı (Akçe) (Devam)

Harc-ı Hâssa Harcamaları	Meblağ
Mühimmât-ı Enderûn	1.277
Anbâr-ı âmire	
Mevâcib-i huddâm	2.655
İhrâcât-ı Anbâr-ı âmire	80.000
Mühimmât-ı Anbâr-ı âmire der-Niğbolu	150.000
Mühimmât-ı Anbâr-ı âmire der-Edirne	248.000
Bahâ-i tâk berây-ı esban	60.000
Toplam	70.884.941

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773.

Ek: 14 1602-3 Malî Yıllarında Harc-ı Hâssa Harcamalarının Dağılımı (Akçe)

Harc-ı Hâssa Harcamaları	Meblağ
Harc-ı Hâssa-i İstanbul	5.376.876
Harc-ı Hâssa-i Galata	1.361.032
Mekulât	4.115.278
Mevâcib	8.853.199
Deyn	1.482.776
Mühimmât-ı sefer	2.780.600
Dakîk	879.071
Ağnam	303.060
Bahâ-i esbân	173.466
Nafaka ma'a ıydiyye-i müstahdem harc-ı hâssa	17.620
Bahâ-i sancak ayağı berây-ı âdet-i rikâbdâr Ağa	3.300
Bahâ-i zift berây-ı mühimmât-ı kâvirân-ı hîme şân	8.400
Mühimmât-ı kaldırım ve ücreti kaldırımçıyân	8.000
Kirâye-i karhâne-i kemhâcıyân-ı hâssa	2.100
Be-cihet-i kirâye-i hâne-i Yûsuf Paşa	4.800
Meremmât kerde ve kaldırımhâ-i İstanbul	3.000
Be-cihet-i nafaka ve ıydiyye-i şerîf ma'a bahâ-i dakîk	9.680
Berây-ı mühimmât-ı çarık-ı Yeniçeriyân	4.920
Sakfhâ-i esbân-ı hâssa	3.400
Mühimmât-ı güllâbhâne-i hâssa	4.000
Gendüm	16.800
Bahâ-i Kırtas	76.200
Ta'mîr mescîd-i Sultan Halîfe	42.000
Bahâ-i sanduk	2.000
Be-cihet-i kaliçe-i mîri	200.000
Bahâ-i sürb	53.179
Tıl'a kerden serhâ-i alem	1.440
Bâha-i hil'at ve setr	40.030
Kirâ-i bargir berây-ı mevâcib-i nevbetciyân-ı yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî	2.640
Mühimmât-ı kârhâne-i Bâruthâne ve nefsi mühimmât-ı karhâne	9.293
Saray	
Bahâ-i guş Gılmânân-ı sarayı Galata, Atik, İbrahim Paşa ve mühimmât-ı Enderûn	2.555.605
Bahâ-i sabun	9.320
Bahâ-i çengelhâ-i (...) berây-ı mühimmât-ı dolabhâ-i (...) sarây-ı cedîd	19.500
Bahâ-i revgân-ı bezîr	6.713
Revgân-ı zeyt ve bezir	28.485
Bahâ-i kiraz-ı ahmer ve gayruhu berây-ı mühimmât-ı sarây-ı atîk	10.334

Ek: 14 1602-3 Malî Yıllarında Harc-ı Hâssa Harcamalarının Dağılımı (Akçe)
(Devam)

Harc-ı Hâssa Harcamaları	Meblağ
Mühimmât-ı sarây-ı cedîd	10.000
Baha-i meyve	46.000
Nafaka-i Hüseyin Bosna an-mütেকâ'idîn kâtib-i Kahraman sarây-ı atık	5.710
Şîr	50.972
Bahâ-i sürh berây-ı sarây-ı atık	7.051
Şa'ir berây kazgan-ı hâssa	6.520
Erz	7.620
Bahâ-i binekhâ-i mütenevvi'a berây-ı mühimmât-ı binâ'-i şerîf	28.940
Donanma-i Hümayun	
Mühimmât-ı keştihâ-i donanma-i hümayûn	1.043.196
Mühimmât-ı donanma-i hümayûn	1.940.781
Nan berây-ı gebrân-ı mîri	224.862
Kıştehâ-i top	65.000
Tersâne-i Âmîre	
Mühimmât-ı tersâne-i âmîre	1.496.693
Ücret-i neccarân	222.851
Navlun-u sefine	1.200
Hızâne-i Âmire	
Kisehâ-i meşin ve sicim berây-ı hizâne-i âmire	8.930
Bahâ-i sanduk ve boğasi berây-ı hızâne	1.560
Bahâ-i mesâmîrhâ-i mütenevvi'a ve kırıştéhâ-i sâire ve gayruhu berây-ı hazîne-i âmire	4.200
Be-cihet-i sahten-i hizâne-i âmire	550
Bahâ-i tûfenghâ-i cedîd-i hâssa	
Mühimmât-ı tûfenghâ-i hâssa	115.000
Bahâ-i ahen-i hâm berây-ı tûfenghâ ve hâssa	50.160
Mühimmât-ı tûfenghâ be-cihet-i cebehâne	50.000
Mühimmât-ı Bağçe	
Gendüm	7.316
Mühimmât-ı râh-ı esbân	15.000
Gendüm, erzen ve şa'ir	42.400
Mühimmât-ı kalayhâne-i bağçe-i hâssa	50.000
Bahâ-i tel ve mih berây-ı mühimmât-ı bağçe-i âmire	20.000
Kayikhâ-i Hâssa	
Postinhâ-i mütenevvi'a	21.229
Mühimmât-ı kayikhâ-i hâssa	11.220
Toplam	34.023.078

Kaynak: B.O.A. K.K. 1781

Ek: 15 1589-90 ile 602-3 Malî Yıllarında Yapılan Sair Teslîmât Harcamaları (Akçe)

Sair Baha	1589-90	Meblağ
Teslîm be-Halil Çavuş ibtidâ an-çavuşân-ı Dergâhı Âlî tacir-i tafta be- cihet-i sermaye berây-ı hırıyde postin-i semmûr		104.000
Hariden sarrâfî-i sim ve ta'mîr-i sarrâfî-i atık		11.270
Zemistânî-i sultanân-ı Enderûn ve Bîrûn ve dâru'ddarb-ı Enderûn		50.000
Berây-ı mühimmât-ı binâ-i cami'-i şerif der-Balat		189.775
Berây-ı mühimmât-ı binâ-i cami'-i şerif der-İstanbul		30.000
Berây-ı mühimmât-ı karhâne-i bafân-ı hâssa der-İstanbul		10.000
Baha-i buhur		86.400
Hırıyden-i sürb berây-ı binâ-i Medine-i Münevvere		519.624
Be-cihet-i sermâye daru'd-darb-ı Manisa		95.112
İhrâcât-ı hassa-i Selanik		649.909
Nafaka-i esârî-i sefine-i mîri der-İnebahtı		113.200
Bahâ-i peksimet berây-ı esârî-i ve gebrân-ı mîr-i der-Filiba		50.000
Be-cihet-i bevâb-ı sefine ve bahâ-i ab-ı limon berây-ı helvahâne		4.000
Berây-ı mühimmât-ı binâ-i cami'-i şerif hazret-i padişâh der-Manisa		529.940
Be-cihet-i bahâ-i resen ve ba'zı alât-ı astar berây-ı mühimmât-ı cebehâne-i âmire		23.256
Bina-i kadırgahâ-i hâssa der- iskele-i Sinop		38.000
Bahâ-i gendüm berây-ı simidgerân-ı hâssa der-Burusa		76.572
Kirâye-i sürb mühimmât-ı cami-i şerif-i cedid der-İstanbul		55.707
Çıkmayanlar/ Sair		722.990
Toplam		3.359.755
Sair Baha	1602-3	Meblağ
Be-Mehmed ser-sikke-i hümâyûn-u mezbûre berây-ı irsâliye şüde be- cânib-i serdar-ı ekrem vezîr-i a'zam Hasan Paşa yessarallâhû mâ yeşâ' ber- mûceb-i tezkire-i Mehmed Ağa el-mezbûr		6.000
Be-Hüseyn emîn-i (...) hümâyûn be-cihet-i mühimmât-ı mezbûre ber- mûceb-i tezkire-i hod		3.000

Ek: 15 1589-90 ile 602-3 Malî Yıllarında Yapılan Sair Teslîmât Harcamaları (Akçe)
(Devam)

Sair Baha	Meblağ
Be-Ali ser-hâzînân-ı Bîrûnî be-cihet-i harîde zer ve sîm berây-ı sâhten-i kozakhâ-i zer ve sîm berây-ı mühimmât-ı hızâne-i âmire	1.600
Be-( ) silahdâr be-cihet-i sahten-i ser alem hazret-i Yûsuf Paşa mîrî mîrân-ı (...)	2.800
Be-İbrahim ser-molla-i be-cihet-i mühimmât-ı mollahâ-i hazret-i pâdişâh allempenâh ve şehzâdegân	3.000
Be-Mustafa silahdâr be-cihet-i sahten-i serhâ-i alem berây-ı Lala Paşa	4.750
Be-Ali ağa ser-hâzinân-ı Bîrûnî be-cihet-i sâhten-i kozakhâ	6.000
Be-Mehmed ser-sikkezen? be-cihet-i mühimmât-ı sikke-i hümâyûn	6.000
Be-Mehmed emîn-i cev be-cihet-i bahâ-i kenâr berây-ı vezzân dîvân-ı hümâyûn	1.560
Âdet-i zemistânî-i evlâd-ı mutahhâr	20.740
Be-Hüseyn an-ebnâ' -i sipâhiyân emîn-i evkâf-ı hümâyûn	14.000
Be-Abdurrahman Efendi emîn-i türbe-i merhûm ve mağfûrünleh Sultan Murad Han aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân be-cihet-i bahâ-i câmehâ-i berây-ı kadîm ba'zı hatimciyân ber-mûceb-i tezkire-i hod	13.500
Toplam	82.950

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773; 1781.

Ek: 16 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Be-cihet Harcamaları (Akçe)

Be-cihet Harcamaları	1589-90
Edâ-i akçe	3.409.788
Mevâcib	555.500
Edâ-i deyn	530.221
Edâ-i baha-i muhallefât	446.032
Mevâcib-i cemâ'at-i rüesâ ve azebân-ı Kadırgahâ-i Hâssa der Galata	792.216
Merdümân-ı Şam müşârûnileyh ki bâ Mîrzâ-yı merhûm ve elçi-i mezkûrin be-hem amedend	150.000
Ücret-i keşîde-i tel-i sırma-i	6.390
Edâ-i bahâ-i esban	43.000
Ücret-i üstâdiyye-i serhâ-i alem-i şerîf	29.336
Salyâne	20.000
Edâ-i bakiyye-i Sâlyâne	10.000
Kusûr-ı mevâcib	40.505
An-c[emâ'at]i üsküfhâ-i zer (duhten)	14.210
Kırtas	29.480
Bahâ-i kırtâs-ı Sultâniye	45.040
Bahâ-i kırtas meşin?	280
Bahâ-i kırtas-ı haşeb-i berây-ı defterhâne-i rûznâmçe-i hümâyûn	1.000
Kaldırımhâ-i sahtiyan büzürg ve küçük ve (...) büzürk ve küçük ve harc-ı (...) ve bahâ-i kırtas berây-ı defâtir-i hızâne	3.250
Dibagat kerde	2.606
Tebdîl	4.361
Harc-ı muza ve idik ve mes ve keş ve gayrihi	6.759
Tıla-i tel sırma	3.480
Harc-ı ipeklihâ-i zer-sâde ve meşin	1.375
Be-cihet-i (...) serhâ-i âlem	6.752

Ek: 16 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Be-cihet Harcamaları (Akçe)
(Devam)

Be-cihet Harcamaları	1589-90
Harc-ı direviden çayırhâ ve terekehâ-i çiftlik ve merhum Mehmet Paşa vezîr ve mîri mîrânı Rumili	6.000
Harc-ı teçhîz ve tekfîn Sultan duhter-i hazreti pâdişâh	35.000
Hademe	10.000
Harc-ı hil'athâ-i sahtiyân ve (...) ve bahâ-i cüzdân ma'a bahâ-i kırtas berây-ı defatir-i hızâne-i âmire	1.174
Ta'mir ve termîm	6.000
Bahâ-i (...) berây-ı sandukha-i defatir-i rûznâmçe-i hümâyûn	320
İhrâcât-ı dolamahâ	30.960
Bahâ-i harîr ve (...) (...) ve gayrûhû berây-ı hâssa-i hümâyûn	6.191
Harc-ı tîr ve keman	3.830
Harc-ı cameşuy	192
Sair Harc	7.071
Toplam	6.258.319
Be-cihet Harcamaları	1602-3
Sâlyâne	1.699.920
Edâ-i akçe	5.716.384
Eda-i deyn	589.183
Nakdiyye-i çil ki bâ-hasene-i cizye tebdîl şüde fermûde	450.000
Elçi-i Surhser(Kızılbaş)	5.880
Baha-i nan	1.481
Baha-i kishâ	587
Baha-i Kırtas	382
Eda-i Mevâcib	4.500
Eda-i bahâ-i çayır	20.232
İhrâcât-ı elçi-i Leh	15.480
Techiz ve Tekfîn	10.000
Tecdid ve sim kerde (...) sim mutalla serengha	4.468
Baha-i kesehâ-i meşin ve sim ve şimşir	3.120

Ek: 16 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Be-cihet Harcamaları (Akçe)
(Devam)

Be-cihet Harcamaları	1602-3
Tıl'a kerde bendhâ-i şimşirha	480
Baha-i asel ve tohum	120
Hademe-i ftır der-ıyd-i şerîf ber-mûceb-i âdet-i kadîm	10.000
Ücürât-ı ba'zı efrenciyân-ı? ki an-cânib-i Budun âmedend	9.960
Tıl'a kerde ser-alem	960
Âdet-i boğça-i (...) Kömür Han ki der-ıyd-i şerîf be-cihet-i hazret-i pâdişâh	9.300
Okunamayan / Sair	2.030
Toplam	8.554.467

Kaynak: B.O.A. K.K. 1773. 1781.

Ek: 17 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Âdet Harcamaları (Akçe)

Âdet	1589-90	Meblağ
Salyâne		273.950
Dolamahâ		604.432
Zemistânî		142.500
Nev-Müslim nakdiye		63.260
Nev-Müslim baha-i destar		53.450
Esb bahâ ve tirkeş bahâ		180.800
Bahâ-i meyân-bendhâ		193.591
Bahâ-i câmehâ-i mîr-âhûr		536.050
Tirkeş Bahâ		477.500
Esb bahâ		570.500
Çatmahâ-i mîrâhûrî ağayân-ı Enderûn		477.800
Cihaz-ı defter-i Enderûn ki be (...) dâde-bûd		125.400
Peksimed		40.100
Îd-bahâ Bevvabin-i Dergah-ı ali		23.880
Îd-bahâ sair		33.800
Keman bahâ		6.510
Bahârî		45.000
Hil'at		32.000
Ağa-i mezkûrîn ki der-vakt-i tebdîl şudend ve dest-pûs kerde		35.000
Hil'athâ-i gılmân-ı Enderûnî ve çatmahâ ve benekhâ-i ednâ-yı Burusa		38.000
Bedeli şayka ve bad-ı hava-i bazdaran-ı hassâ		65.500
Hil'at Behram Abdullah ser-bölük cebeciyân-ı Dergâhı Âlî ki kâtibi muhâfaza-i Özi firistâde		1.000
Hil'at Hüsrev b. Abdullah ser-bölük topçuyân-ı Dergâhı Âlî ki cânib-i Özi becay-ı ağa Tolcu firistâdend ber-mûceb-i tezkire-i Mahmut Ağa an-topçuyân		1.000
Nafaka-i ba'zı cebeciyân-ı Dergâhı Âlî ki kal'a-i Özi ve Tolcu firistâdend		14.400
Takvîm-i cedîd		1.000
Averde şikâr-ı kılkuyrük		11.000
Der-vâkt-i bürden hasene Mekke		26.000
Kırba bahâ		2.500
Mûze bahâ		2.000
Tebdîl		8.000
Acemilik gılmân-ı Enderûnî		67.900
Der-vakt-i ameden pişkeş		5.000
Ağâyân-ı mezkûrîn der-vâkt-i direviden çâyırhâ-i hâssa		60.000
Der-vâkt-i bend? kerde atmacâ-i hâssa ma'a adeti dırâzi		4.500
Boğça-i vâlide-i hazreti şehzâde-i (...) (...) ki der-îyd-i şerîf be-hazret-i pâdişâh alempenâh hillude hilâfetihi boğça firistâdend		600
Bakiye		41.940
Bahâ-i esterhâ ve şütürhâ		96.000

Ek: 17 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Âdet Harcamaları (Akçe)
(Akçe) (Devam)

Âdet	1589-90	Meblağ
Der-vakt-i dâde muhâsebe-i bağçehâ-i hâssa-i İstanbul ve tevâbi'uhâ		6.000
Surre bahâ ve îydiyye-i hayyâtîni hâssa		19.450
Boğçahâ		77.450
Desterhâ-i ağayân-ı Enderûnî		68.900
Meyan-bendhâ-i ağayân-ı Enderûn		19.500
(...) ağayân		6.600
Cihaz Aişe Sultan duhterzâde-i merhûm Sultan Bayezid Han		15.000
Ağa-i Mustafa Ağa müteferrika-i Dergâh-ı Âlî kethüdâ-i hazreti Sinan Paşa		34.000
(...) Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî an vilâyeti Rumili güşt kadîd imlâl? averdend		4.000
Der-vakt-i averdend (...) kepek?		6.000
Toplam		4.617.863
Âdet Harcamaları	1602-3	Meblağ
Astarhâ ve çatma bahâ ve (...) ve kuşak bahâ gılmânân-ı Enderûn		1.200.000
Ağayân-ı 'azam ve ağayân-ı odahâ-i hâssa ve ağayân-ı bâb-ı sa'âdet		613.320
Firistadend sefer		110.460
Destarhâ-i ağayân		102.120
Salyâne		100.330
Nev müslim Nakdiye		4.750
Nev müslim Destar		1.450
Der-vakt-i direviden çayırha hassa		50.000
Der vakt-i ağa şude ve be-refti sefer		49.800
Acemilik		25.000
Adet-i kadim		36.760
Büriden Hasene		14.000
Harc-ı çukahâ-i teberdaran		10.320
Baha-i kesehâ-i meşin		1.080
Boğçaha-i sultanân der ıyd-i şerif		6.300
Şikar-ı kılkuyrük ve âdet-i dırazi		9.000
Zemistânî		4.000
Tirkeş bahâ		300
Takvim-i cedid averdend		1.000
Adet-i Peksimed		5.750
Muze bahâ sakayân		2.000
Elçi-i Leh		7.000
Tıl'a kerde sim		1.440
Üsküfhâ-i an-Gılmânân- Enderûn ki (...) ebnâ'-i sipâhiyân ilhâk		6.600
Der-vakti muhasebe-i bağçeha		3.000
Kırba bahâ		2.500

Ek: 17 1589-90 ile 1602-3 Malî Yıllarında Yapılan Âdet Harcamaları (Akçe)
(Akçe) (Devam)

Âdet Harcamaları	1602-3	Meblağ
Keman bahâ		3.360
Tirkeş ve esb bahâ		300
Hacı Sadık Ağa-i mehterân-ı ve kethüdâ-i ve kâtib-i c[emâ'at-i] m[ezbûr] vâcib sene 1009		320
Okunamayan / sair		14.000
Toplam		2.386.260

Kaynak: B.O.A. K.K. 1781. **Kaynak:** B.O.A. K.K. 1773.

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müselle m	İrsaliye	Bede l-i tımar	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytül mal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
Mart	8 Ca 997	87.139	382.438	-	-	1.504	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	471.081
	9 Ca	200.000	255.400	410	8.400	2.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	466.210
	10 Ca	37.840	457.041	-	-	-	-	-	-	37.960	-	-	-	-	-	-	532.841
	11 Ca	285.740	240.000	20.986	13.280	-	450.000	9.888	-	-	-	-	-	-	-	-	1.019.894
		610.719	1.334.879	21.396	21.680	3.504	450.000	9.888	-	-	37.960	-	-	-	-	-	2.490.026
Nisan	15 Ca	171.016	386.743	-	76.800	-	-	-	-	22.000	-	-	-	-	-	-	656.559
	16 Ca	232.792	186.444	-	-	2.000	-	29.336	108.543	87.084	-	-	-	-	-	-	646.199
	17 Ca	8.848	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8.848
	18 Ca	2.019.822	189.636	190.560	132.457	-	-	-	180.000	986.580	-	-	-	-	-	-	3.699.055
	24 Ca	140.406	199.371	-	79.200	120	-	-	-	-	5.000	-	-	-	-	-	424.097
	25 Ca	196.547	286.858	8.293	-	4.000	-	10.521	-	-	2.652	68.044	-	-	-	-	576.915
	29 Ca	472.810	21.889	-	-	1.007	-	-	-	-	9.248	-	-	-	-	-	504.954
	1 C	151.905	524.715	128.120	-	13.050	-	530	-	-	2.000	-	-	-	-	-	820.320
	2 C	268.856	278.587	54.309	65.141	1.402	-	-	-	-	-	5.480	-	-	-	-	673.775
	3 C	211.513	133.473	18.270	8.229	-	-	-	-	-	-	273.576	14.649	-	-	-	659.710
	7 C	-	60	358.366	-	2.000	-	50.000	-	198.274	-	-	-	-	-	-	608.700
	8 C	836.798	198.484	6.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.041.282
	9 C	54.872	211.382	10.019	-	250	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	276.523
	10 C	500.000	352.145	83.935	-	-	-	22.425	-	-	-	-	12.000	-	-	-	970.505
	14 C	133.920	838.969	-	47.459	400	-	235.919	-	141.004	-	-	-	15.000	-	-	1.412.671
	14 C	703.892	-	-	215.692	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	919.584
		6.103.997	3.808.756	857.872	624.978	24.229	-	348.731	108.543	321.004	1.293.938	18.900	347.100	26.649	15.000	-	13.899.697
Mayıs	15 C	594.602	38.316	-	10.613	400	-	257.167	-	51.220	5.635.329	-	-	900	-	-	6.588.547

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müselle m	İrsaliye	Bede l-i tımar	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytü l-mal	Mahsul-ü Bağç e	Toplam
16 C	12.072	15.196	-	-	1.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28.268
17 C	485.047	354.127	-	116.363	-	-	-	-	-	-	-	-	11.860	-	-	-	967.397
21 C	12.923	263.234	24.686	-	-	-	-	647.362	-	-	-	-	-	-	-	-	948.205
22 C	15.000	1.365	-	-	374.670	-	10.970.290	40.287	-	-	-	-	-	-	-	-	11.401.612
23 C	1.660.792	250.000	-	-	1.144	-	575	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.912.511
27 C	-	266.126	-	205.316	-	-	618.600	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.090.042
28 C	2.043.005	190.184	135.241	-	804	-	33.462	1.000.000	-	-	-	-	-	-	-	-	3.402.696
29 C	360.437	1.812.465	-	-	3.800	-	29.160	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.205.862
30 C	2.962	10.953	48.471	8.000	360	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70.746
1 B	610.119	405.638	12.900	267.960	-	-	8.050.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9.346.617
5 B	230.382	93.909	19.459	48.576	-	-	178.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	570.326
6 B	86.741	333.416	94.456	19.612	-	-	395.755	-	-	-	-	-	8.473	-	-	-	938.453
7 B	8.360	186.134	32.916	-	200	-	90.323	-	-	-	-	-	-	-	-	-	317.933
8 B	226.000	449.348	304.973	221.160	-	-	119.817	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.321.298
12 B	870.893	390.756	66.807	32.636	-	-	1.279.109	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.640.201
13 B	146.890	79.209	12.500	-	-	-	-	-	-	-	-	198.759	-	-	-	-	437.358
14 B	34.739	-	-	349.365	-	-	264.026	-	-	-	-	-	90.500	-	-	-	738.630
15 B	1.676.387	102.225	-	36.960	-	-	1.781.704	10.000	-	-	-	-	-	-	-	-	3.607.276
	9.077.351	5.242.601	752.409	1.316.561	382.378	-	24.067.988	1.697.649	51.220	5.635.329	-	198.759	110.833	900	-	-	48.533.978
Haziran	19 B	388.745	205.512	-	116.814	300	238.144	-	-	-	960	-	-	-	-	-	950.475
	20 B	406.868	18.345	34.709	19.779	120	640.544	-	-	-	640	-	-	-	-	-	1.121.005
	21 B	21.277	51.800	-	49.456	-	1.471.786	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.594.319
	22 B	244.720	890.398	261	379.172	-	1.309.760	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.824.311

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişke ş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinç müsell em	İrsaliye	Bede l-i tuma r	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytül mal	Mahs ul-ü Bağç e	Toplam
26 B	1.288.237	11.087	60.850	216.789	3.000	-	606.170	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.186.133
27 B	664.529	218.516	-	176.353	-	-	28.480	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.087.878
28 B	655.077	300	-	-	360.0 10	-	14.529	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.029.916
29 B	1.267.499	-	-	30.712	-	-	518.078	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.816.289
1 Ş	313.193	160.000	-	97.368	-	-	649.044	-	-	-	-	65.000	-	-	-	-	1.284.605
4 Ş	435.122	34.125	113.866	543.028	-	-	580.208	-	-	-	-	1.840	-	-	-	-	1.708.189
5 Ş	61.285	-	-	-	8.403	-	663.656	-	-	289.088	-	-	-	-	11.145	-	1.033.577
6 Ş	249.148	28.820	-	89.086	1.122	-	550.785	-	-	-	-	-	-	-	-	-	918.961
10 Ş	187.040	2.420.3 90	-	505.736	-	-	314.192	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.427.358
11 Ş	3.231.480	18.000	-	421.872	-	-	-	-	-	2.009.06 4	-	-	-	-	-	-	5.680.416
12 Ş	1.823.695	6.748.4 06	-	125.134	-	-	160	-	-	-	-	4.760	-	-	-	-	8.702.155
13 Ş	277.495	835.907	-	267.240	-	-	287.481	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.668.123
	11.515.41 0	11.641. 606	209.686	3.038.539	372.9 55	-	7.873.01 7	-	-	2.298.15 2	1.60 0	71.600	-	-	11.145	-	37.033.710
Temmuz 17 Ş	422.971	125.800	-	255.642	-	-	112.600	-	-	-	-	-	-	-	-	625.0 00	1.542.013
18 Ş	992.296	20.191	-	187.624	4.900	-	236.296	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.441.307
20 Ş	715.647	429.953	50.000	498.332	-	-	242.373	60	-	208.250	-	-	-	-	-	-	2.144.615
24 Ş	175.123	11.062	21.143	336.697	2.144	-	664.151	-	-	193.596	-	-	-	-	-	-	1.403.916
25 Ş	100.000	849.883	6.521	334.234	3.203	-	589.378	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.883.219
1 N	462.743	132.302	-	870.231	-	-	785.296	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.250.572
2 N	579.967	840.840	-	917.702	204	-	310.056	-	-	9.056	-	-	-	-	-	-	2.657.825
3 N	406.351	-	-	150.285	-	-	276.772	-	-	400.000	1.28 0	-	-	-	-	-	1.234.688
4 N	799.506	589.030	-	162.800	-	-	90.074	133.483	-	-	-	-	-	-	-	-	1.774.893
8 N	521.416	343.772	-	236.280	-	-	988.183	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.089.651
9 N	-	125.036	14.820	969.503	-	-	114.648	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.224.007
10 N	195.920	624.995	-	133.144	-	-	114.064	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.068.123
11 N	-	13.935	-	406.875	-	-	379.185	-	-	-	-	-	-	-	-	-	799.995
15 N	-	-	-	391.296	1.802	-	396.298	786.250	-	-	-	-	-	-	-	-	1.575.646

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müsellemler	İrsaliye	Bede l-i tumar	Muhalle fat	Bakiyye-i Muhasebe	Evka f	Beytü l-mal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
16 N	506.547	322.306	-	38.984	-	-	33.200	436.119	-	-	-	-	-	-	-	-	1.337.156
17 N	187.435	470.962	-	158.488	-	-	394.320	188.474	-	-	-	-	-	-	-	-	1.399.679
18 N	455.968	185.189	105.690	186.172	-	-	264.182	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.197.201
	6.521.890	5.085.256	198.174	6.234.289	12.253	-	5.991.076	1.544.386	-	810.902	1.280	-	-	-	-	625.000	27.024.506
Ağustos	22 N	3.172.751	287.197	-	864.663	700	-	11.697.256	-	320.558	-	-	-	-	-	-	16.343.125
	23 N	248.464	3.811.430	50.000	756.290	2.703	-	1.196.970	108.183	-	-	-	-	-	-	-	6.174.040
	24 N	695.282	6.940	62.158	133.790	-	-	88.240	-	1.221.398	-	-	-	-	-	-	2.207.808
	25 N	1.687.744	1.203.322	3.121	376.565	-	-	253.360	-	342.166	-	-	-	-	-	-	3.866.278
	7 L	244.216	110.999	120.389	585.878	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.061.482
	8 L	2.498.534	459.196	-	500.139	600	-	2.777.992	-	-	-	214.893	-	-	-	-	6.451.354
	9 L	90.000	121.229	-	591.888	-	-	939.984	-	-	-	-	-	-	-	-	1.743.101
	10 L	497.836	130.729	108.760	416.800	363	-	25.440	-	2.392.241	-	75.226	-	-	-	-	3.647.395
	14 L	91.299	39.483	50.000	2.169.116	-	-	67.050	-	-	-	-	-	-	-	-	2.416.948
	15 L	61.657	1.453.913	90.000	328.288	-	-	241.904	-	-	-	-	-	-	-	-	2.175.762
	16 L	-	327.165	-	468.454	-	-	603.406	-	-	-	-	-	-	-	-	1.399.025
	17 L	62.124	437.590	-	3.824	-	-	11.104	-	-	-	-	-	-	-	-	514.642
		9.349.907	8.389.193	484.428	7.195.695	4.366	-	17.902.706	108.183	4.276.363	-	290.119	-	-	-	-	48.000.960
Eylül	21 L	-	1.239.660	-	419.056	-	-	1.003.520	-	-	-	-	-	-	-	-	2.662.236
	22 L	6.363	409.097	85.736	126.104	-	-	48.243	-	-	-	-	14.976	-	-	-	690.519
	23 L	279.816	236.095	31.840	123.024	-	-	104.600	-	-	-	-	-	-	-	-	775.375
	24 L	186.409	36.215	201.403	680.776	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.000	-	1.109.803
	28 L	73.336	454.988	12.000	97.280	2.002	-	2.306	-	-	-	-	31.920	-	-	-	673.832
	29 L	196.120	506.136	83.017	-	-	-	64.680	-	-	-	-	3.080	-	-	-	853.033
	30 L	178.291	834.296	136.815	-	-	-	387.920	-	-	-	-	-	-	-	-	1.537.322
	1 Za	10.425	998.311	193.493	30.800	-	-	679.495	-	-	-	-	-	-	-	-	1.912.524

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müsell em	İrsaliye	Bede l-i tımar	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytü l-mal	Mahsul-ü Bağç e	Toplam
5 Za	219.888	213.290	76.580	357.504	-	-	78.953	-	-	-	-	-	-	-	-	-	946.215
6 Za	-	426.524	-	64.423	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	490.947
7 Za	-	649.700	110.000	135.625	-	-	21.952	-	-	-	-	-	-	-	-	-	917.277
8 Za	133.637	306.530	21.761	-	-	-	312.400	-	-	-	-	-	-	-	-	-	774.328
12 Za	300.101	174.999	-	349.072	-	-	58.147	-	-	-	-	-	-	-	-	-	882.319
13 Za	159.198	165.719	40.000	23.088	-	-	4.600	-	-	-	-	-	-	-	-	-	392.605
14 Za	25.067	54.871	105.906	72.064	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	257.908
15 Za	35.600	198.206	-	34.120	-	-	434.034	-	-	-	-	-	-	-	-	-	701.960
19 Za	1.000	151.165	57.910	93.330	-	-	99.268	-	-	-	-	-	-	-	-	-	402.673
20 Za	1.836.480	506.262	85.755	200.112	-	-	-	-	16.000	-	-	-	-	-	-	-	2.644.609
	3.641.731	7.562.064	1.242.216	2.806.378	2.002	-	3.300.118	-	16.000	-	-	-	49.976	-	5.000	-	18.625.485
Ekim 21 Za	100.000	351.862	105.977	95.304	-	-	117	-	-	2.209.520	-	-	-	-	-	-	2.862.780
22 Za	238.410	150.086	-	-	-	-	35.145	-	-	-	-	-	-	-	-	-	423.641
26 Za	579.600	-	-	-	500.866	-	842.512	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.922.978
27 Za	22.370	404.087	99.638	20.400	-	-	255.032	-	-	-	-	-	-	-	-	-	801.527
28 Za	69.360	608.680	35.492	-	-	-	164.040	-	-	-	-	-	12.160	-	-	-	889.732
29 Za	6.970	375.741	-	230.056	-	-	253.030	-	-	-	-	-	-	-	-	-	865.797
4 Z	2.000	497.233	-	51.742	-	-	106.920	-	-	-	-	-	-	-	-	-	657.895
5 Z	22.000	169.421	-	25.144	200	-	660.319	-	-	-	-	-	-	-	-	-	877.084
10 Z	-	-	-	-	-	-	200.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200.000
13 Z	-	-	-	-	-	-	990.120	-	-	-	-	-	-	-	-	-	990.120
14 Z	-	1.054.195	-	28.400	-	-	189.300	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.271.895
18 Z	20.440	152.942	-	46.600	-	-	315	-	-	-	-	-	-	-	-	-	220.297
19 Z	-	8.678	3.860	302.834	1.200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	316.572
20 Z	50.000	1.770.000	-	14.378	-	-	672.721	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.507.099
21 Z	29.200	96.800	10.698	1.854.783	-	-	384.485	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.375.966
	1.140.350	5.639.725	255.665	2.669.641	502.266	-	4.754.056	-	-	2.209.520	-	-	12.160	-	-	-	17.183.383
Kasım 25 Z	41.000	167.197	-	121.378	-	-	282.310	496.060	-	-	-	-	-	-	-	-	1.107.945

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişke ş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinç müsell em	İrsaliye	Bede l-i tuma r	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytül mal	Mahs ul-ü Bağç e	Toplam
26 Z	1.467.222	45.110	-	2.702	-	-	680.880	-	-	-	-	-	41.400	-	-	-	2.237.314
27 Z	1.148.562	25.073	11.733	407.544	-	-	806.360	-	-	1.170.015	-	-	-	-	-	-	3.569.287
28 Z	885.279	975.330	-	-	-	-	2.834	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.863.443
2 M 998	214.720	-	-	-	119.280	-	8.650.170	979.709	-	-	-	-	-	-	-	-	9.963.879
3 M	412.470	126.517	-	44.000	102.000	-	573.255	-	-	-	-	-	-	-	11.160	125.066	1.394.468
4 M	95.564	161.427	-	53.664	-	-	7.768	-	-	-	-	-	-	-	-	-	318.423
5 M	193.287	551.303	-	-	-	-	-	-	-	236.784	-	-	-	-	-	-	981.374
9 M	100.360	178.192	-	81.840	-	-	100.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	460.392
10 M	87.856	53.062	28.000	39.419	-	-	635	-	-	-	-	-	-	-	-	-	208.972
11 M	1.226.005	321.838	247.651	-	-	-	151.400	-	-	-	-	-	22.050	-	-	-	1.968.944
12 M	1.788.516	424.987	84.273	969.804	-	-	564.575	-	-	20.434	-	-	-	-	-	-	3.852.589
16 M	85.655	64.800	-	31.680	-	-	4.640	-	-	-	-	-	23.285	-	-	-	210.060
17 M	-	150.000	-	330.344	-	-	21.200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	501.544
18 M	478.313	-	-	307.824	200	-	49.680	-	-	-	-	-	-	-	-	-	836.017
19 M	1.210.026	1.138.735	-	439.488	400	-	401.098	-	-	-	-	50.000	-	-	-	-	3.239.747
	9.434.835	4.383.571	371.657	2.829.687	221.880	-	12.296.805	1.475.769	-	1.427.233	-	50.000	86.735	-	11.160	125.066	32.714.398
Aralık	23 M	94.630	520	66.989	-	7.209	174.880	-	-	-	-	-	-	-	-	-	344.228
	24 M	-	44.060	-	-	-	103.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	147.060
	25 M	14.710	18.831	43.586	16.200	5.720	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	99.047
	26 M	197.353	-	-	47.624	-	1.713	6.280	-	-	-	-	-	-	-	-	252.970
	1 S	337.723	85.456	-	6.626	1.620	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	431.425
	2 S	200.000	-	-	47.168	3.966	312	-	-	-	-	-	-	-	-	-	251.446
	3 S	223.444	44.862	-	127.104	600	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	396.010
	4 S	2.608.679	-	-	121.968	-	525.336	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.255.983
	8 S	2.138.822	-	-	300.000	-	201.310	-	-	-	-	2.223	20.000	-	-	-	2.662.355
	9 S	1.014	95.635	73.910	-	500	121.576	-	-	-	-	-	-	-	-	-	292.635
	10 S	87.162	546.616	-	76.800	-	474.388	-	-	-	-	1.266.000	-	-	-	-	2.450.966

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müsell em	İrsaliye	Bede l-i tımar	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytü l-mal	Mahsul-ü Bağç e	Toplam
11 S	142.115	204.805	158.568	44.792	-	-	1.174.040	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.724.320
15 S	322.630	50.000	-	252.234	-	-	1.248	-	-	-	-	-	-	-	-	-	626.112
16 S	100.006	405.942	84.779	169.640	-	-	911	-	-	-	-	-	-	-	-	-	761.278
17 S	700.120	265.672	50.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.015.792
18 S	68.900	16.459	120.933	71.600	18.480	-	210.640	-	-	-	-	-	20.700	-	-	-	527.712
22 S	104.000	-	-	79.496	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8.190	-	191.686
	7.341.308	1.778.858	598.765	1.361.252	38.095	-	2.989.354	6.280	-	-	-	1.268.223	40.700	-	8.190	-	15.431.025
Ocak 23 S	594.022	-	-	-	1.203	-	345	-	-	-	-	-	-	-	-	-	595.570
24 S	156.085	-	11.090	3.834	-	-	64.031	-	-	207.480	-	-	9.440	-	-	-	451.960
25 S	518.934	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	518.934
29 S	857.306	-	-	-	402	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	857.708
1 Ra	260.708	76.714	-	-	-	-	292.945	-	-	-	-	-	40.680	-	-	-	671.047
2 Ra	-	-	-	-	-	-	52.815	-	-	-	-	-	11.200	-	-	-	64.015
3 Ra	726.960	-	-	78.080	-	-	611.039	319.539	-	-	-	-	-	-	-	-	1.735.618
7 Ra	550.003	-	-	-	-	-	68.534	-	-	-	-	-	-	-	-	-	618.537
8 Ra	246.560	10.835	100.000	-	-	-	250.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	607.395
10 Ra	100.001	-	66.000	133.400	-	-	203.200	-	-	-	-	-	4.200	-	-	-	506.801
14 Ra	330.482	10.572	-	3.097	-	-	119.015	-	-	-	-	-	-	-	-	-	463.166
15 Ra	-	-	-	-	-	-	50.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50.000
16 Ra	-	-	16.000	44.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60.000
17 Ra	500.000	55.062	118.108	4.423	-	-	18.740	117.597	-	-	-	-	-	-	-	-	813.930
18 Ra	-	-	-	-	-	-	400.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400.000
21 Ra	1.181.349	-	-	189.131	-	-	-	-	-	-	-	-	16.000	-	-	-	1.386.480
22 Ra	70.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70.000
23 Ra	100.000	137.353	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	237.353
24 Ra	446.726	175.484	26.000	-	-	-	50.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	698.210
	6.639.136	466.020	337.198	455.965	1.605	-	2.180.664	437.136	-	207.480	-	-	81.520	-	-	-	10.806.724
Şubat 28 Ra	-	-	-	40.480	400	-	97.888	-	-	-	-	-	160	-	-	-	138.928
29 Ra	113.000	-	-	226.944	-	-	48.088	-	-	-	-	-	-	-	-	-	388.032

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müsell em	İrsaliye	Bede l-i tumar	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytül mal	Mahsul-ü Bağç e	Toplam
30 Ra	16.150	67.367	80.000	186.072	1.250	-	123.660	119.335	-	-	-	-	-	-	-	-	593.834
1 R	623.321	482.143	146.626	98.600	-	-	60.200	-	-	-	-	-	52.040	-	-	-	1.462.930
5 R	591.873	187.132	-	88.800	-	-	-	-	-	190.950	-	-	-	-	-	-	1.058.755
6 R	21.376	349.686	-	-	-	-	250.760	-	50.000	-	-	-	18.314	-	-	-	690.136
7 R	3.074.765	351	-	-	-	-	-	-	-	-	-	224.123	-	-	-	-	3.299.239
8 R	211.400	-	-	89.386	-	-	311.920	-	-	-	-	-	-	-	-	-	612.706
12 R	189.200	174.938	-	73.838	301	-	398.710	-	-	-	-	-	-	-	-	-	836.987
13 R	1.796.656	194.018	85.941	-	-	-	2.256.240	-	-	-	-	26.000	-	-	-	-	4.358.855
14 R	683.188	270.255	-	-	360	-	131.746	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.085.549
15 R	353.657	195.325	4.711	374.266	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.572	-	932.531
19 R	33.440	581.468	-	100.480	2.587.556	-	50.710	-	-	-	3.000	-	-	-	-	-	3.356.654
20 R	780.003	60.870	-	-	-	-	42.568	544.354	-	-	-	-	-	-	-	-	1.427.795
21 R	1.058.130	218.919	15.015	-	2.500	-	4.080	99.476	-	-	-	-	-	-	-	-	1.398.120
22 R	425.952	1.485.041	117.502	66.700	-	-	2.738.970	-	-	1.927.282	-	-	-	-	-	-	6.761.447
	9.972.111	4.267.513	449.795	1.345.566	2.592.367	-	6.515.540	763.165	50.000	2.118.232	3.000	250.123	70.514	-	4.572	-	28.402.498
Mart	26 R	155.840	902.715	23.945	700.400	1.006	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.783.906
	27 R	176.721	-	-	-	-	13.539	-	-	-	-	-	56.000	-	-	-	246.260
	28 R	188.802	-	-	173.800	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	362.602
	29 R	407.528	16.000	-	-	-	306.785	-	-	614.252	-	41.200	-	-	-	-	1.385.765
	3 Ca	253.030	-	-	142.576	-	250.930	-	-	-	-	15.514	-	-	-	-	662.050
	4 Ca	-	-	4.852	67.060	-	500.000	-	166.560	259.050	40.400	-	9.775	-	-	-	1.047.697
	5 Ca	-	4.476	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.476
	6 Ca	5.971.837	82.960	-	35.200	-	200.000	120.194	-	-	-	-	-	-	-	300.000	6.710.191
	10 Ca	6.228.833	119.316	-	2.405.624	3.000	98.300	-	-	4.722.232	-	-	-	-	-	-	13.577.305
	11 Ca	2.744.083	31.930	97.167	1.661.283	-	1.014.000	129.000	-	3.954.717	-	4.312	617.280	-	-	-	10.253.772
	12 Ca	6.325.680	6.903	109.112	406.080	-	109.986	183.278	-	-	-	4.215	-	-	-	-	7.145.254

Ek: 18 1589-90 Malî Yılı Gelirlerinin Hazineye Günlük ve Aylık Girişlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	yörük eşkinci müsell em	İrsaliye	Bede l-i tımar	Muhalle fat	Bakiyye -i Muhase be	Evka f	Beytü l-mal	Mahsul-ü Bağç e	Toplam
13 Ca	3.250.824	207.174	9.162	-	254	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.467.414
18 Ca	1.173.048	464.500	-	55.000	-	-	140.562	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.833.110
19 Ca	3.880.528	1.711.677	-	67.320	1.000	-	13.110	-	-	135.100	-	-	-	-	-	-	5.808.735
20 Ca	3.745.801	166.871	-	5.585.890	-	-	22.539	-	-	4.303.662	-	-	-	-	-	-	13.824.763
	34.502.555	3.714.522	244.238	11.300.233	5.260	1.014.000	1.784.751	303.472	166.560	13.989.013	40.400	65.241	683.055	-	-	300.000	68.113.300
Yıl Toplam	115.851.300	63.314.564	6.023.499	41.200.464	4.163.160	1.464.000	90.014.694	6.444.583	604.784	34.304.122	65.180	2.541.165	1.162.142	15.900	40.067	1.050.066	368.259.690

Kaynak: BOA, K.K. 1772.

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe)

Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
Mart	8 Ca	78.769	150.000	19.800	1.850	-	-	-	-	250.419
	997									
	9 Ca	35.656	150.000	-	900	3.000	-	-	-	189.556
	10 Ca	278.720	133.007	258.842	400	-	-	47.655	-	718.624
	11 Ca	1.782.760	250.000	243.740	-	-	-	-	-	2.276.500
		2.175.905	683.007	522.382	3.150	3.000	-	47.655	-	3.435.099
Nisan	15 Ca	199.638	652.404	259.070	-	-	-	-	-	1.111.112
	16 Ca	3.007.283	-	20.000	2.550	3.000	-	39.336	-	3.072.169
	17 Ca	8.848	-	-	-	-	-	-	-	8.848
	18 Ca	2.315.725	1.820.700	7.027	1.050	-	-	-	-	4.144.502
	20 Ca	-	287.640	-	-	-	-	-	-	287.640
	24 Ca	59.379	490.000	-	-	3.000	99.860	-	-	652.239
	24 Ca	13.617.091	-	396.165	1.330.521	-	-	4.508	-	15.348.285
	25 Ca	493.255	522.006	4.940	81.300	-	10.000	-	-	1.111.501
	29 Ca	68.894	6.192	80.000	500	-	-	-	-	155.586
	1 C	395.096	1.713.601	1.000.000	10.800	3.000	50.000	14.210	-	3.186.707
	2 C	349.613	2.291.433	250.000	23.800	-	-	480	-	2.915.326
	3 C	1.380.062	374.066	97.530	18.300	-	-	-	-	1.869.958
	7 C	39.827	380.000	400.000	600	-	-	-	-	820.427
	8 C	731.493	751.160	32.640	7.000	3.000	-	-	-	1.525.293
	9 C	54.243	214.872	-	1.500	-	-	-	-	270.615
	10 C	840.712	1.059.482	200.000	5.800	-	-	20.000	-	2.125.994
	14 C	62.197	1.166.087	229.212	400	-	-	-	-	1.457.896

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
		23.623.356	11.729.643	2.976.584	1.484.121	12.000	159.860	78.534	-	-	40.064.098
Mayıs	15 C	28.017	2.713.844	606.700	-	-	-	481.902	-	-	3.830.463
	16 C	26.550	207.220	-	1.000	-	-	-	-	-	234.770
	17 C	1.324.826	1.108.527	223.729	800	-	-	-	-	-	2.657.882
	21 C	102.383	199.388	-	600	-	-	21.080	-	-	323.451
	22 C	57.239	100.000	-	-	3.000	-	-	-	-	160.239
	23 C	8.104	1.210.000	49.925	17.150	-	-	-	-	-	1.285.179
	24 C	26.150.119	1.673.350	33.990	800	1.000	-	-	-	-	27.859.259
	28 C	1.509.460	1.670.119	173.786	450	-	-	-	-	-	3.353.815
	29 C	97.059	961.246	-	2.600	3.000	-	-	4.500	-	1.068.405
	30 C	277.829	61.824	14.530	13.800	-	-	3.577	-	-	371.560
	1 B	679.962	11.922.680	301.928	5.650	-	-	40.000	-	-	12.950.220
	5 B	60.417	448.950	6.530	400	-	-	-	-	-	516.297
	6 B	490.603	393.360	61.700	800	3.000	-	109.000	-	-	1.058.463
	7 B	95.922	159.464	-	398.700	-	-	-	-	-	654.086
	8 B	457.274	1.131.075	13.730	588.000	-	-	8.400	-	-	2.198.479
	12 B	150.162	2.021.506	319.275	700	-	-	50.000	-	-	2.541.643
	13 B	115.557	275.660	26.120	600	3.000	-	-	-	-	420.937
	14 B	260.109	106.626	-	50.500	-	-	2.606	-	-	419.841
	15 B	1.848.515	2.211.807	100.000	1.000	-	50.000	-	-	-	4.211.322
		33.740.107	28.576.646	1.931.943	1.083.550	13.000	50.000	716.565	4.500	-	66.116.311
Haziran	19 B	2.743	566.880	49.934	-	-	-	-	-	-	619.557
	20 B	59.577	458.598	-	1.400	-	12.000	840	-	-	532.415

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
	21 B	53.512	637.240	-	1.150	-	-	40.361	-	-	732.263
	22 B	1.167.610	2.010.461	16.325	4.000	-	-	67.204	-	-	3.265.600
	26 B	26.902	922.536	242.834	66.600	-	-	-	-	-	1.258.872
	27 B	96.448	1.961.301	-	2.100	3.000	-	427	-	-	2.063.276
	28 B	63.768	560.158	115.296	-	-	1.200	6.590	-	-	747.012
	29 B	1.116.016	835.814	77.102	58.200	-	-	-	-	-	2.087.132
	3 Ş	23.000	238.137	23.320	400	8.000	-	-	-	100	292.957
	4 Ş	119.085	1.030.988	-	900	3.000	-	199.668	-	-	1.353.641
	5 Ş	316.472	410.000	-	600	4.200	-	-	-	-	731.272
	6 Ş	749.750	452.600	-	10.000	-	-	-	-	-	1.212.350
	10 Ş	14.770	783.291	50.000	1.650	-	-	150.000	-	100	999.811
	11 Ş	96.916	3.643.638	14.000	500	3.000	100.000	42.000	-	-	3.900.054
	12 Ş	126.106	1.944.218	105.870	400	-	-	1.196	-	-	2.177.790
	13 Ş	2.521.131	1.561.601	-	123.300	-	-	-	-	-	4.206.032
		6.553.806	18.017.461	694.681	271.200	21.200	113.200	508.286	-	200	26.180.034
Temmuz	17 Ş	2.950	1.107.179	1.400	1.100	-	-	-	-	-	1.112.629
	18 Ş	101.753	878.869	64.600	-	3.000	-	-	-	-	1.048.222
	20 Ş	735.873	1.609.938	60.600	4.000	-	-	2.120	-	-	2.412.531
	24 Ş	12.390	1.721.482	-	1.200	-	-	-	-	-	1.735.072
	25 Ş	163.793	917.536	400.570	6.050	3.000	-	-	-	-	1.490.949
	1 N	23.485	1.068.208	-	2.300	-	-	-	-	-	1.093.993
	2 N	632.815	1.417.342	6.530	24.400	3.000	-	45.040	-	-	2.129.127
	3 N	230.000	271.376	109.245	500	-	-	-	-	-	611.121

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
	4 N	1.226.509	1.712.730	-	9.440	-	-	7.111	-	-	2.955.790
	8 N	14.834	1.289.689	149.320	800	-	-	-	-	-	1.454.643
	9 N	9.147	688.583	-	600	3.000	-	-	5.000	-	706.330
	10 N	80.082	607.603	175.740	128.600	-	-	-	-	-	992.025
	11 N	48.560	589.513	34.329	29.900	-	-	-	-	-	702.302
	15 N	6.063	324.286	-	120.600	-	7.000	-	4.000	-	461.949
	16 N	78.681	563.322	-	5.150	3.000	-	60.000	-	-	710.153
	17 N	22.606	135.098	3.265	70.250	-	-	-	-	-	231.219
	18 N	72.401	1.123.396	-	5.100	-	-	-	-	-	1.200.897
		3.461.942	16.026.150	1.005.599	409.990	15.000	7.000	114.271	9.000	-	21.048.952
Ağustos	22 N	33.576	1.221.756	-	700	-	-	-	-	-	1.256.032
	23 N	245.588	1.006.090	-	5.500	3.000	-	8.000	-	-	1.268.178
	24 N	27.241.493	1.722.360	50.580	27.700	-	-	10.000	-	-	29.052.133
	25 N	1.188.237	1.610.463	66.170	115.532	-	-	3.050	-	-	2.983.452
	1 L	-	100.000	-	-	-	-	-	-	-	100.000
	7 L	56.710	526.192	56.706	1.600	-	-	-	-	-	641.208
	8 L	106.498	867.240	81.500	-	3.000	-	25.000	-	-	1.083.238
	9 L	551.904	394.328	87.120	2.000	-	-	-	-	-	1.035.352
	10 L	3.041.294	1.319.997	19.200	2.900	-	-	-	-	-	4.383.391
	14 L	22.213	639.894	-	650	-	-	442.840	-	-	1.105.597
	15 L	81.584	2.013.646	-	500	3.000	-	-	-	-	2.098.730
	16 L	28.475	469.314	55.440	800	-	-	300.000	-	-	854.029
	17 L	142.780	380.870	-	1.600	-	-	2.592	-	-	527.842

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
		32.740.352	12.272.150	416.716	159.482	9.000	-	791.482	-	-	46.389.182
Eylül	21 L	27.435	1.619.256	-	600	-	-	-	-	-	1.647.291
	22 L	84.118	1.552.343	570.000	1.100	3.000	30.000	-	-	-	2.240.561
	23 L	45.220	171.777	101.400	71.100	-	-	-	-	-	389.497
	24 L	2.211.095	285.485	-	43.450	-	-	-	-	-	2.540.030
	28 L	66.461	437.000	67.336	400	-	-	6.000	-	-	577.197
	29 L	69.422	932.941	213.880	-	3.000	-	5.834	-	-	1.225.077
	30 L	83.969	896.582	88.500	1.350	-	-	480	-	-	1.070.881
	1 Za	786.648	2.099.595	62.080	28.000	-	-	-	-	-	2.976.323
	5 Za	51.565	581.574	19.570	3.150	-	-	253.400	-	-	909.259
	6 Za	14.732	493.008	28.415	800	3.000	-	-	-	-	539.955
	7 Za	49.000	675.128	20.934	-	-	-	190.477	-	-	935.539
	8 Za	2.652.395	737.500	80.550	1.200	-	-	-	-	-	3.471.645
	12 Za	8.550	457.996	-	3.000	-	-	-	-	-	469.546
	13 Za	61.321	275.640	40.000	71.350	4.000	-	38.535	-	-	490.846
	14 Za	66.209	123.598	-	5.550	-	-	-	-	-	195.357
	15 Za	161.192	585.634	-	1.100	-	-	6.191	-	-	754.117
	19 Za	17.346	93.330	-	400	-	-	18.000	-	-	129.076
	20 Za	112.470	970.304	140.088	22.650	3.000	-	80	-	-	1.248.592
		6.569.148	12.988.691	1.432.753	255.200	16.000	30.000	518.997	-	-	21.810.789
Ekim	21 Za	53.361	711.700	23.584	4.700	-	-	-	-	-	793.345
	22 Za	176.020	352.804	28.000	2.900	-	-	-	-	-	559.724

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
	26 Za	42.920	212.500	-	-	-	-	-	-	-	255.420
	27 Za	110.951	455.280	31.980	800	-	-	-	-	-	599.011
	28 Za	102.494	606.060	40.000	500	3.000	-	-	-	-	752.054
	29 Za	1.130.282	664.009	-	15.200	-	-	118.472	-	-	1.927.963
	4 Z	19.381	601.742	-	700	-	-	-	-	-	621.823
	5 Z	679.410	1.280.557	-	1.600	6.000	-	1.808	-	-	1.969.375
	10 Z	-	100.000	-	-	-	-	-	-	-	100.000
	14 Z	952.605	1.741.072	-	950	-	-	19.680	-	-	2.714.307
	18 Z	46.572	126.632	-	-	-	-	39.600	-	-	212.804
	19 Z	357.539	308.123	-	-	3.000	-	-	-	-	668.662
	20 Z	16.077	91.100	12.874	1.800	-	-	-	-	-	121.851
	21 Z	6.608	424.070	52.008	750	-	-	-	-	-	483.436
		3.694.220	7.675.649	188.446	29.900	12.000	-	179.560	-	-	11.779.775
Kasım	25 Z	49.168	234.680	-	400	-	-	-	-	-	284.248
	26 Z	92.002	294.500	-	20.700	3.000	-	3.830	5.200	-	419.232
	27 Z	50.576	214.640	439.494	-	-	-	-	-	-	704.710
	28 Z	14.248	302.065	150.000	800	-	-	-	-	-	467.113
	2 M 998	141.445	1.000	-	400	-	3.000	-	-	-	145.845
	3 M	220.439	465.066	-	1.200	3.000	-	-	-	-	689.705
	4 M	280.354	193.504	-	1.800	-	-	-	-	-	475.658
	5 M	24.126.217	2.343.910	-	630	-	-	39.854	-	-	26.510.611

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
	6 M	105.959	107.742	144.000	-	-	-	2.310	-	-	360.011
	10 M	44.122	46.936	110.710	-	3.000	-	-	-	-	204.768
	11 M	103.853	502.200	22.050	1.350	-	-	15.000	-	-	644.453
	12 M	4.348.117	825.384	19.590	10.900	-	7.000	-	-	-	5.210.991
	16 M	1.504	112.080	-	500	-	-	-	-	-	114.084
	17 M	5.793	462.639	18.000	36.250	3.000	-	-	-	-	525.682
	18 M	45.836	99.288	200.000	47.850	-	-	-	-	-	392.974
	19 M	2.269.494	1.488.825	163.880	1.600	-	-	65.544	-	-	3.989.343
		31.899.127	7.694.459	1.267.724	124.380	12.000	10.000	126.538	5.200	-	41.139.428
Aralık	23 M	148.504	13.600	94.265	-	-	-	-	-	-	256.369
	24 M	16.413	223.640	-	105.400	3.000	-	-	-	-	348.453
	25 M	51.760	16.200	-	1.400	-	-	-	-	-	69.360
	26 M	20.417	51.842	71.651	54.400	-	-	-	-	-	198.310
	1 S	9.302	10.376	15.150	800	-	-	-	-	-	35.628
	2 S	2.212	407.607	24.640	400	3.000	-	-	-	-	437.859
	3 S	5.850	318.996	71.104	-	-	-	-	-	-	395.950
	4 S	2.375.389	443.193	-	-	-	-	-	-	-	2.818.582
	8 S	113.450	444.110	-	1.750	-	-	1.416	-	-	560.726
	9 S	532.455	455.630	-	400	3.000	-	-	700	-	992.185
	10 S	31.158	2.335.116	94.000	350	-	-	-	-	-	2.460.624
	11 S	660.667	998.860	457.750	600	-	-	-	-	-	2.117.877
	15 S	16.104	101.320	23.200	-	-	-	-	-	-	140.624

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliy ye	Toplam
	16 S	212.737	449.640	40.000	850	3.000	-	-	-	-	706.227
	17 S	39.449	436.875	96.071	-	-	-	-	11.500	-	583.895
	18 S	100.317	349.265	6.600	800	-	-	1.204	-	-	458.186
	22 S	65.805	208.000	-	11.400	-	-	-	-	-	285.205
		4.401.989	7.264.270	994.431	178.550	12.000	-	2.620	12.200	-	12.866.060
Ocak	23 S	247.900	570.500	100.000	500	3.000	-	-	-	-	921.900
	24 S	5.398	56.638	74.000	550	-	-	-	-	-	136.586
	25 S	677.224	211.830	20.404	600	-	-	7.363	-	-	917.421
	29 S	6.400	273.336	43.320	450	-	-	-	-	-	323.506
	1 Ra	281.306	398.000	16.150	-	3.000	-	24.625	-	-	723.081
	2 Ra	41.046	-	-	900	-	-	-	-	-	41.946
	3 Ra	449.702	822.810	-	200	-	-	-	-	-	1.272.712
	6 Ra	-	617.210	-	-	-	-	-	-	-	617.210
	8 Ra	418.833	493.400	-	750	3.000	-	-	-	-	915.983
	10 Ra	204.111	229.745	116.760	1.400	-	-	-	-	-	552.016
	14 Ra	78.005	131.532	-	-	-	150.000	-	-	-	359.537
	15 Ra	130.000	74.600	-	-	3.000	-	1.932	-	-	209.532
	16 Ra	16.000	44.000	-	-	-	-	-	-	-	60.000
	17 Ra	305.330	493.040	4.423	1.650	-	-	-	-	-	804.443
	18 Ra	400.000	-	-	-	-	-	-	-	-	400.000
	21 Ra	-	278.420	-	-	-	-	-	-	-	278.420
	22 Ra	-	70.000	-	-	-	-	150.000	150.000	-	370.000

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
	23 Ra	16.262	213.021	4.000	750	3.000	-	-	-	-	237.033
	24 Ra	502.814	181.112	-	-	-	-	-	-	-	683.926
		3.780.331	5.159.194	379.057	7.750	15.000	150.000	183.920	150.000	-	9.825.252
Şubat	28 Ra	1.200	40.480	-	400	-	-	-	-	-	42.080
	29 Ra	120.288	166.400	60.544	1.350	3.000	-	-	-	-	351.582
	30 Ra	19.920	457.004	12.000	-	-	-	-	-	-	488.924
	1 R	161.155	520.224	800	35.830	-	-	79.682	-	-	797.691
	2 R	-	157.690	-	-	-	-	-	-	-	157.690
	6 R	341.954	107.450	-	800	3.000	-	-	-	-	453.204
	8 R	137.800	87.410	200.000	400	-	-	-	-	-	425.610
	10 R	172.349	186.084	-	600	-	-	174.446	-	-	533.479
	12 R	25.042	436.525	-	450	-	-	-	-	-	462.017
	13 R	124.515	445.967	-	600	3.000	10.000	-	-	-	584.082
	14 R	-	275.000	-	600	-	-	-	-	-	275.600
	15 R	76.383	379.142	12.600	750	-	-	192	-	-	469.067
	19 R	1.200	242.437	-	400	-	-	-	-	-	244.037
	20 R	8.850	2.321	-	-	3.000	-	-	-	-	14.171
	21 R	27.274	76.020	-	-	-	-	-	-	-	103.294
	22 R	20.851.544	213.888	-	1.650	-	-	-	-	-	21.067.082
		22.069.474	3.794.042	285.944	43.830	12.000	10.000	254.320	-	-	26.469.610
Mart	26 R	51.246	1.021.361	-	400	-	-	-	-	-	1.073.007
	27 R	345.556	289.125	26.721	-	3.000	-	-	-	-	664.402

Ek: 19 1589-90 Malî Yılı Giderlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	İn'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyeye	Toplam
28 R	153.800	176.000	32.802	-	-	-	-	-	-	362.602
28 R	2.946.865	1.465.920	-	1.350	-	-	161.492	-	-	4.575.627
1 Ca	65.398	428.596	11.672	500	-	-	-	-	-	506.166
4 Ca	300.999	760.825	-	-	3.000	-	166.987	-	-	1.231.811
5 Ca	1.530	29.050	-	-	-	-	-	-	-	30.580
6 Ca	344.548	5.978.805	438.450	39.500	-	-	1.992	-	-	6.803.295
10 Ca	4.370.244	5.750.358	308.370	17.350	-	-	-	-	-	10.446.322
11 Ca	4.450.521	3.380.657	469.045	452.300	3.000	-	-	5.000	-	8.760.523
12 Ca	146.015	5.926.098	198.040	-	-	-	2.040.000	-	-	8.310.153
13 Ca	166.213	3.991.146	246.250	6.000	-	-	120.000	12.000	-	4.541.609
17 Ca	18.228	121.191	-	-	-	-	-	-	-	139.419
18 Ca	130.263	1.463.471	156.675	47.610	3.000	-	-	-	-	1.801.019
19 Ca	175.460	5.328.268	-	800	-	-	245.100	-	-	5.749.628
20 Ca	193.347	13.754.666	36.000	950	-	-	-	-	-	13.984.963
	13.860.233	49.865.537	1.924.025	566.760	12.000	-	2.735.571	17.000	-	68.981.126
TOPLAM	188.569.990	181.746.899	14.020.285	4.617.863	164.200	530.060	6.258.319	197.900	200	396.105.716

Kaynak: BOA, KK, 1773

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe)

Tarih		Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
Mart	6 L 1010	513.808	122.435	16.932	1.165.576	-	-	-	-	-	-	8.960	-	-	-	1.827.711
	7 L	288.186	171.558	23.546	46.685	-	-	-	1.000	-	-	8.265	-	-	-	539.240
		801.994	293.993	40.478	1.212.261	-	-	-	1.000	-	-	17.225	-	-	-	2.366.951
Nisan	8 L	380.065	282.987	38.350	-	-	-	340	24.268	-	16.720	-	-	-	-	742.730
	9 L	1.489.863	505.873	80.773	552.456	-	-	-	48.430	-	-	-	-	3.350	-	2.680.745
	13 L	565.812	298.227	43.384	104.995	2.200	-	-	22.232	600.000	-	-	-	-	-	1.636.850
	14 L	4.180	504.649	-	21.686	-	-	-	1.414	-	-	-	-	-	-	531.929
	15 L	40.398	146.214	6.000	129.300	1.560	-	-	-	-	-	3.186	75.543	-	-	402.201
	16 L	359.833	386.791	35.328	20.000	-	-	-	5.985	-	-	13.597	-	-	-	821.534
	20 L	101.200	113.014	15.388	-	4.800	-	-	82.443	-	-	-	-	-	-	316.845
	21 L	59.378	150.503	228.791	17.819	2.000	-	-	1.180	-	-	14.580	-	44.036	-	518.287
	22 L	222.786	1.098.546	12.000	3.339	1.000	-	-	4.826	1.725.868	-	178.784	-	-	-	3.247.149
	23 L	63.500	380.742	25.540	2.035	-	-	-	5.400	4.094	-	-	-	-	-	481.311
	27 L	142.090	886.316	23.804	-	-	-	-	619	-	-	77.256	-	-	-	1.130.085
	28 L	201.159	283.004	48.641	-	-	-	-	360	-	-	-	-	-	-	533.164
	29 L	19.177	149.459	2.090	17.523	1.000	-	-	39.437	-	-	32.000	-	-	-	260.686
	1 Za	45.668	95.686	-	1.600	-	-	-	11.673	-	-	-	42.680	-	-	197.307
	5 Za	52.488	269.782	-	-	-	-	31.322	2.522	-	-	-	-	-	-	356.114
	6 Za	79.338	818.169	70.544	70.825	2.000	-	395.576	1.678	-	-	107.660	-	4.130	-	1.549.920
		3.826.935	6.369.962	630.633	941.578	14.560	-	427.238	252.467	2.329.962	16.720	427.063	118.223	51.516	-	15.406.857
Mayıs	12 Za	87.781	1.048.201	22.830	-	1.300	-	-	93.543	-	-	-	-	-	-	1.253.655

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
13 Za	274.264	609.034	61	35.000	500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	918.859
14 Za	24.865	97.510	18.582	3.000	-	-	-	5.044	-	-	98.566	-	2.478	-	250.045
15 Za	34.830	512.520	-	13.723	-	-	-	24.671	19.000	-	-	85.391	1.947	-	692.082
19 Za	910.991	329.013	72.084	-	-	-	111.250	2.148	-	-	10.874	-	-	-	1.436.360
20 Za	77.272	129.988	22.305	1.730	-	-	-	14.849	-	-	-	-	78.311	-	324.455
21 Za	89.796	194.904	1.168	-	2.500	-	-	2.389	-	-	-	-	-	-	290.757
22 Za	1.014.815	371.343	37.097	13.476	-	-	-	6.419	-	-	-	-	-	-	1.443.150
26 Za	49.655	324.415	39.063	-	-	-	-	15.479	-	-	-	-	-	-	428.612
27 Za	678.254	76.771	-	-	1.200	-	-	112.589	-	-	-	-	34.000	-	902.814
27 Za	20.000	19.823	-	-	-	-	-	22.374	-	-	810	-	-	-	63.007
28 Za	225.154	1.202.375	-	-	-	-	-	12.611	-	-	-	-	124.704	531	1.565.375
3 Z	583.182	272.952	2.822	-	-	-	-	450	-	-	-	-	-	900.000	1.759.406
4 Z	265.205	129.590	-	-	-	-	930.000	6.431	-	-	2.612	-	-	-	1.333.838
5 Z	6.103	141.189	-	19.301	-	-	600.000	25.499	-	-	110.200	28.145	-	-	930.437
6 Z	3.401.243	159.617	33.138	-	-	-	-	8.981	-	244.000	14.287	-	-	-	3.861.266
	7.743.410	5.619.245	249.150	86.230	5.500	-	1.641.250	353.477	19.000	244.000	237.349	113.536	241.440	900.531	17.454.118
Haziran	17 Z	647.791	695.434	-	685.740	-	300.000	-	120.258	122.640	26.141	-	-	-	2.598.004
	18 Z	566.926	450.166	-	-	2.640	-	1.440	-	-	54.950	18.800	-	-	1.094.922
	19 Z	218.511	108.913	-	173.760	-	100.000	4.375	-	20.000	-	-	-	-	625.559
	20 Z	219.481	214.001	-	143.320	-	-	59.724	-	-	19.431	-	-	-	655.957
	24 Z	13.670	44.601	50.000	-	-	87.551	28.100	-	-	-	-	-	-	223.922

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhalle fat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
25 Z		354.701	15.222	15.000	-	-	-	-	-	1.858	11.900	1.594	-	-	400.275
26 Z	878.352	120.026	-	-	-	-	-	12.740	-	-	37.324	-	-	-	1.048.442
27 Z	299.746	217.757	34.638	429.000	1.500	-	-	1.986	-	-	21.000	-	-	-	1.005.627
2 M	120.000	137.729	29.897	187.738	-	-	-	41.331	-	-	-	-	160.600	-	677.295
1011															
3 M	282.653	222.999	6.000	47.200	-	-	294.174	-	22.500	-	-	-	30.000	-	905.526
4 M	52.506	113.922	-	144.400	-	-	-	17.737	-	-	-	-	-	-	328.565
5 M	304.135	37.872	-	4.690	-	-	85.042	-	-	-	-	-	-	-	431.739
9 M	69.746	172.380	3.273	66.995	-	-	-	8.151	-	-	-	-	3.720	-	324.265
10 M	5.420	166.236	30.000	111.805	-	-	197.532	9.329	100.000	-	-	-	6.000	-	626.322
	3.678.937	3.056.737	169.030	2.009.648	4.140	-	1.064.299	184.913	242.758	144.498	170.746	20.394	200.320	-	10.946.420
Temmuz															
11 M	15.318	18.055	8.786	-	-	-	-	3.090	-	-	-	-	70.503	-	115.752
12 M	376.169	117.208	-	152.695	-	-	-	9.958	-	-	-	14.784	2.960	-	673.774
16 M	450.780	525.735	-	648.315	-	-	233.382	-	-	-	-	-	45.256	-	1.903.468
17 M	13.980	68.235	1.770	2.340	21.070	-	-	77.325	-	-	-	-	-	-	184.720
18 M	-	26.024	3.674	12.330	-	-	-	6.236	-	-	-	-	-	-	48.264
19 M	1.350.048	256.135	-	125.400	1.560	-	-	2.065	-	-	-	-	-	-	1.735.208
23 M	322.504	19.936	-	48.960	-	-	-	2.950	150.000	-	-	-	14.472	-	558.822
24 M	527.657	3.981	19.100	66.020	-	-	-	-	109.790	-	-	-	-	-	726.548
25 M	645.207	205.062	-	213.587	800	-	-	73.663	-	-	103.080	-	-	-	1.241.399
26 M	60.718	12.400	-	-	-	-	-	-	-	-	7.240	-	28.242	-	108.600
30 M	108.284	163.655	-	-	-	-	-	-	2.242.000	-	-	62.609	9.000	-	2.585.548

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
1 S	461.585	18.000	-	43.680	12.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	535.265
2 S	2.921.394	94.483	8.305	-	-	-	-	1.840	-	-	-	-	41.750	-	3.067.772
3 S	1.236.165	498.742	42.197	473.440	-	-	203.680	4.425	1.168.568	100.000	2.329.034	-	-	-	6.056.251
7 S	2.381.375	-	-	-	-	-	-	2.000	-	-	-	-	-	-	2.383.375
8 S	15.783	134.452	11.859	521.049	1.800	-	-	-	-	-	-	-	-	-	684.943
9 S	20.008	230.642	12.000	106.845	-	-	-	2.649	196.659	-	-	-	13.993	-	582.796
10 S	52.096	47.159	-	576.580	-	-	-	26.774	-	-	-	-	4.912	-	707.521
	10.959.071	2.439.904	107.691	2.991.241	37.230	-	437.062	212.975	3.867.017	100.000	2.439.354	77.393	231.088	-	23.900.026
Ağustos															
15 S	392.239	189.246	-	9.360	-	-	-	11.728	-	-	12.662	49.979	-	-	665.214
16 S	412.753	35.644	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	448.397
17 S	63.863	35.187	9.947	1.370.000	3.790	-	5.400	31.329	-	-	395.061	-	-	-	1.914.577
21 S	80.379	65.477	1.196	-	-	-	-	9.765	-	-	15.820	-	1.260	-	173.897
22 S	37.126	40.500	13.532	84.975	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	176.133
24 S	135.501	450.826	2.310	310.955	-	-	-	46.054	-	-	-	-	10.670	-	956.316
28 S	86.440	251.519	-	-	-	-	-	-	23.600	-	36.000	-	-	-	397.559
29 S	449.830	318.439	-	194.385	-	-	-	2.370	-	-	-	-	6.548	-	971.572
2 Ra	334.763	45.877	16.958	10	-	-	3.228	61.968	150.000	-	-	25.000	-	-	637.804
6 Ra	796	41.493	-	-	-	-	-	-	50.807	-	-	-	5.015	-	98.111
7 Ra	160.346	3.300	109.955	360.404	-	-	-	-	-	68.948	-	-	1.062	-	704.015
9 Ra	71.403	68.992	17.478	-	-	-	-	22.578	-	-	-	-	13.792	-	194.243
13 Ra	162.189	24.720	-	59.000	-	-	-	300	-	-	-	-	2.743	-	248.952

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
	2.387.628	1.571.220	171.376	2.389.089	3.790	-	8.628	186.092	224.407	68.948	459.543	74.979	41.090	-	7.586.790
Eylül	14 Ra 54.526	123.840	7.477	8.679	-	-	-	10.575	-	-	153.622	42.790	-	-	401.509
	16 Ra 63.464	173.891	11.148	40.200	-	-	-	44.865	-	15.782	-	-	5.575	-	354.925
	20 Ra 2.478.903	80.000	19.530	-	-	-	-	-	-	100.000	-	-	-	-	2.678.433
	21 Ra 41.068	86.742	14.749	104.350	-	-	-	-	-	-	-	-	56.271	-	303.180
	22 Ra 7.050	28.600	-	303.850	-	-	1.700	3.716	-	-	202.112	-	9.000	-	556.028
	23 Ra 30.951	3.717	2.359	10.000	-	-	-	-	-	-	-	7.000	9.689	-	63.716
	27 Ra -	9.263	-	-	-	-	-	23.083	-	-	9.078	-	28.518	-	69.942
	28 Ra 75.347	338.659	151	16.622	-	-	-	-	-	-	149.697	17.630	16.578	-	614.684
	29 Ra 55.535	2.654	-	-	-	-	-	2.832	-	-	-	23.486	-	-	84.507
	1 R 19.000	150.696	4.247	880	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	174.823
	5 R -	84.776	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	84.776
	6 R 10.225	58.544	-	554.608	-	36.000	-	35.086	-	-	-	-	-	-	694.463
	7 R 619	103.100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	103.719
	8 R 464.364	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	464.364
	12 R -	11.770	-	-	-	-	-	-	-	35.000	-	-	-	-	46.770
	13 R 3.350	-	5.014	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8.364
	3.304.402	1.256.252	64.675	1.039.189	-	36.000	1.700	120.157	-	150.782	514.509	90.906	125.631	-	6.704.203
Ekim	14 R 4.070	8.025	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12.095
	15 R 3.903	37.752	-	3.068	-	-	-	6.991	-	-	2.417	-	26.946	-	81.077
	19 R 68.289	17.166	-	-	-	-	-	33.412	-	-	-	-	-	-	118.867

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
20 R	764.391	210.855	-	-	-	-	-	2.130	-	-	-	-	6.987	-	984.363
21 R	573.936	5.900	12.000	85.998	6.600	-	-	10.191	-	-	-	-	-	-	694.625
22 R	3.681.982	330.712	-	21.670	-	-	-	1.543	-	-	134.121	-	78.611	-	4.248.639
26 R	419.949	11.564	-	2.131.863	-	-	-	1.850	-	-	-	-	-	-	2.565.226
27 R	222.016	82.742	2.950	38.445	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	346.153
28 R	188.700	-	59.598	9.450.163	-	-	-	1.380	-	-	-	-	-	-	9.699.841
29 R	3.483.344	2.035	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.485.379
3 Ca	175.798	300.000	-	52.320	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	528.118
4 Ca	1.328.654	162.833	3.363	66.000	-	-	97.865	5.016	585.546	20.000	332.778	-	37.783	-	2.639.838
5 Ca	97.112	12.000	21.000	3.708	1.200	-	1.400	53.680	-	-	40.000	-	-	-	230.100
6 Ca	23.180	19.022	2.478	202.075	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	246.755
10 Ca	305.513	13.798	-	17.707	-	-	-	31.448	-	-	-	-	3.450	-	371.916
11 Ca	313.185	317.900	-	67.991	73.500	-	-	2.065	-	-	-	-	-	-	774.641
12 Ca	17.902	301.720	-	100.860	400	-	14.067	-	-	-	-	-	-	-	434.949
13 Ca	35.522	447.288	-	10.546	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	493.356
	11.707.446	2.281.312	101.389	12.252.414	81.700	-	113.332	149.706	585.546	20.000	509.316	-	153.777	-	27.955.938
Kasım	17 Ca	143.604	86.656	-	14.586	620	-	1.239	-	-	-	-	-	-	246.705
	19 Ca	431.371	16.691	-	28.420	-	-	-	-	-	-	-	-	-	476.482
	20 Ca	35.435	83.401	-	104.141	-	-	1.920	-	592.523	123.100	-	-	-	940.520
	24 Ca	-	61.740	-	241.186	-	-	-	-	-	-	-	-	-	302.926
	25 Ca	8.307	174.595	-	-	-	-	33.228	-	-	-	-	-	354.800	570.930

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
26 Ca	8.891	5.200	-	6.512	1.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21.603
27 Ca	170.211	33.539	29.925	220	1.500	-	144	3.714	158.140	-	60.000	-	-	-	457.393
1 C	32.535	21.179	-	185.698	-	-	-	750	-	36.706	-	-	-	-	276.868
2 C	31.913	53.874	-	-	1.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	86.787
3 C	-	9.730	-	50.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59.730
4 C	184.465	65.024	45.600	7.611	-	-	-	796	-	-	-	7.700	-	-	311.196
8 C	12.800	9.567	-	3.420	-	-	-	20.647	-	-	-	-	-	-	46.434
9 C	40.000	17.349	-	52.000	-	-	-	43.309	-	-	-	-	24.319	-	176.977
10 C	13.484	24.494	-	-	-	-	2.014	-	-	-	-	-	-	-	39.992
11 C	92.776	103.965	-	419.430	-	-	-	-	-	181.380	-	6.120	-	-	803.671
15 C	58.937	2.869	-	3.000	-	-	-	6.000	-	-	-	2.697	-	-	73.503
	1.264.729	769.873	75.525	1.116.224	4.120	-	2.158	111.603	158.140	810.609	183.100	16.517	24.319	354.800	4.891.717
Aralık	16 C	14.964	600	-	9.200	-	-	16.665	-	-	-	-	-	-	41.429
	17 C	129.613	8.496	-	18.695	-	-	-	-	-	-	-	-	-	156.804
	18 C	228.201	370.568	-	255.714	-	-	590	-	-	-	-	-	-	855.073
	19 C	424.002	87.195	-	76.954	-	-	3.285	-	-	-	-	-	-	591.436
	23 C	26.925	-	-	6.814	-	-	5.588	-	-	-	-	-	-	39.327
	24 C	84.335	12.851	19.981	3.224	1.000	-	-	-	-	-	-	1.121	-	122.512
	25 C	117.571	52.173	31.330	1.395.297	-	-	26.617	-	-	-	20.800	-	-	1.643.788
	29 C	20.442	5.265	-	17.900	-	-	1.720	-	52.435	-	-	-	-	97.762
	1 B	685.523	682.122	10.974	-	-	15.823	-	-	-	-	-	-	-	1.394.442

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
2 B	2.195.585	2.655	3.558	1.416	-	-	-	5.465	-	-	13.200	-	-	-	2.221.879
3 B	138.571	31.796	39.202	277.078	-	-	-	-	-	-	19.472	-	-	-	506.119
7 B	6.732	56.358	-	23.774	-	-	11.800	-	-	-	-	-	12.020	-	110.684
8 B	1.593	17.266	-	-	-	-	-	29.046	-	-	-	-	5.487	-	53.392
9 B	36.200	400.000	-	-	-	-	-	-	-	16.466	-	-	-	-	452.666
10 B	330.299	106.355	-	-	-	-	-	1.944	-	-	-	-	-	-	438.598
14 B	2.416	23.323	25.207	1.337.020	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.387.966
15 B	147.097	86.554	-	-	-	-	212.497	13.548	541.934	1.145	-	-	-	-	1.002.775
16 B	-	27.500	-	52.746	5.620	-	-	1.202	-	-	10.464	-	-	-	97.532
17 B	96.409	2.300	-	22.302	-	-	-	4.513	40.000	-	-	-	-	-	165.524
	4.686.478	1.973.377	130.252	3.498.134	6.620	15.823	224.297	110.183	581.934	70.046	43.136	20.800	18.628	-	11.379.708
Ocak															
22 B	5.923	42.492	5.800	4.865	-	-	-	14.872	-	-	-	-	-	-	73.952
22 B	1.169.940	27.046	-	-	-	-	-	7.382	-	-	-	-	3.627	-	1.207.995
23 B	-	-	181.045	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	181.045
24 B	179.133	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	179.133
28 B	-	9.000	-	-	-	-	11.578.180	-	1.175.660	-	-	-	-	-	12.762.840
29 B	89.639	-	-	-	-	-	218.380	2.561	2.400	-	-	-	207.600	-	520.580
30 B	50.408	35.490	-	7.070	-	-	-	3.000	-	-	-	-	-	-	95.968
1 Ş	232.960	19.420	-	7.080	118.000	-	-	3.194	-	-	-	-	-	-	380.654
5 Ş	167.627	86.809	-	12.468	-	-	-	10.432	-	-	-	-	-	-	277.336
6 Ş	51.518	200.000	-	1.950	94.400	-	-	15.802	-	-	483.333	-	796	-	847.799

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam
7 Ş	2.358.150	83.018	-	1.096.842	23.600	-	-	6.578	-	-	263.131	-	-	-	3.831.319
8 Ş	2.469.936	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40.002	-	-	2.509.938
12 Ş	33.825	13.201	120.560	130.486	-	-	-	14.302	-	-	-	-	-	-	312.374
13 Ş	598.443	4.425	-	375.624	-	-	-	2.700	-	-	-	-	-	-	981.192
14 Ş	135.700	3.900	-	-	-	-	-	22.198	-	-	8.400	-	-	-	170.198
15 Ş	31.266	64.060	-	-	-	-	-	2.478	-	-	-	-	753	-	98.557
	7.574.468	588.861	307.405	1.636.385	236.000	0	11.796.560	105.499	1.178.060	-	754.864	40.002	212.776	-	24.430.880
Şubat	19 Ş	20.872	19.915	-	5.239	-	-	903	-	-	-	-	-	-	46.929
	20 Ş	231.265	-	-	-	-	-	3.186	-	-	-	-	-	-	234.451
	21 Ş	5.364	71.478	-	-	-	-	27.368	-	-	6.200	-	75.564	-	185.974
	22 Ş	137.330	11.260	-	-	-	3.966	-	-	-	825.385	-	6.195	-	984.136
	28 Ş	142.202	121.433	17.935	203.310	-	-	57.330	960.000	105.000	23.600	-	-	-	1.630.810
	29 Ş	9.332	38.790	7.434	-	-	-	-	-	-	55.946	-	33.680	-	145.182
	3 N	37.864	133.848	-	699.683	-	-	9.417	-	-	-	-	6.948	-	887.760
	4 N	-	96.450	-	-	-	-	1.770	-	-	-	-	-	-	98.220
	5 N	1.054.254	2.005.670	3.141	3.363	-	-	6.372	-	-	-	-	-	-	3.072.800
	6 N	28.116	66.360	10.619	82.300	-	-	10.004	-	-	-	-	39.995	-	237.394
	10 N	220.468	-	-	822.323	-	-	49.585	-	47.040	-	2.722	4.000	-	1.146.138
	11 N	38.423	9.115	-	17.088	-	-	733	-	-	-	-	-	-	65.359
	13 N	35.660	33.801	150.698	58.920	-	-	2.742	-	-	-	17.496	-	-	299.317
	17 N	1.783	13.377	-	-	-	-	-	-	-	2.300	60.000	-	-	77.460

Ek: 20 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Gelirlerinin Kalemler İtibariyle Dağılımı (Akçe) (Devam)

Tarih	Mukata'a	Cizye	Ağnam	Avarız	Pişkeş	Karz	Sair	Berat şikayet tezkire	İrsaliye	Muhallefat	Bakiyye-i Muhasebe	Evkaf	Beytülmal	Mahsul-ü Bağçe	Toplam	
	1.962.933	2.621.497	189.827	1.892.226	-	-	3.966	169.410	960.000	152.040	913.431	80.218	166.382	-	9.111.930	
Mart	18 N	150.519	36.542	10.000	-	-	-	577.510	1.002	-	-	-	-	-	-	775.573
	19 N	34.600	94.720	-	-	-	-	-	33.188	-	-	-	-	-	-	162.508
	20 N	62.727	128.303	2.478	-	-	-	2.761.800	13.487	100.000	-	10.799	-	-	-	3.079.594
	24 N	241.596	215.061	-	-	-	-	-	3.009	1.315.920	72.850	100.000	10.440	-	-	1.958.876
	25 N	84.947	287.203	12.842	-	-	-	4.315.080	-	-	-	-	-	-	-	4.842.410
	26 N	1.647.147	183.704	18.336	-	1.600	-	-	531	458.330	-	-	-	-	-	2.309.648
	27 N	2.269.800	597.363	39.290	278.643	-	339.400	1.070.320	-	9.988.694	529.852	242.400	-	-	-	15.355.762
		4.491.336	1.542.896	82.946	278.643	1.600	339.400	8.724.710	51.217	10.547.024	1.845.772	468.387	100.000	10.440	-	28.484.371
Yıl Toplam		64.389.767	30.385.129	2.320.377	31.343.262	395.260	391.223	24.445.200	2.008.699	20.693.848	3.623.415	7.138.023	752.968	1.477.407	1.255.331	190.619.909

Kaynak: BOA, KK, 1781.

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
Mart	1 L	-	100.000	-	-	-	-	-	-	-	100.000
	6 L	354.169	127.774	-	-	-	-	240	-	-	482.183
	7 L	676.140	431.564	-	7.000	-	-	1.602.000	-	-	2.716.704
		1.030.309	659.338	-	7.000	-	-	1.602.240	-	-	3.298.887
Nisan	8 L	207.975	317.450	-	150	-	-	273.790	-	-	799.365
	9 L	738.361	1.316.211	110.002	4.400	-	-	-	-	-	2.168.974
	13 L	1.149.753	558.476	23.000	150	-	-	26.300	-	-	1.757.679
	14 L	599.789	130.101	-	14.930	-	-	424.100	-	-	1.168.920
	15 L	40.168	286.810	75.543	1.500	-	-	-	-	-	404.021
	16 L	550.395	575.680	-	-	252.420	2.000	-	-	-	1.380.495
	20 L	264.134	194.800	-	100	-	-	-	-	-	459.034
	21 L	172.117	387.499	6.090	50	-	-	-	-	-	565.756
	22 L	426.444	491.404	347	-	703.000	-	-	-	-	1.621.195
	23 L	535.502	732.872	521.367	30.000	-	9.000	-	-	-	1.828.741
	27 L	326.040	556.925	95.880	-	146.590	-	-	-	-	1.125.435
	28 L	226.660	247.802	1.740	-	100.100	-	-	-	-	576.302
	29 L	81.061	147.435	32.000	50	-	-	-	-	-	260.546
	1 Za	233.535	205.160	30.000	3.650	-	-	-	-	-	472.345
	5 Za	489.475	292.071	160	-	-	2.000	-	-	-	783.706
6 Za	507.661	607.220	364.143	100	100.000	-	-	-	-	1.579.124	
		6.549.070	7.047.916	1.260.272	55.080	1.302.110	13.000	724.190	-	-	16.951.638
Mayıs	12 Za	300.430	845.439	-	7.100	-	-	-	-	-	1.152.969

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	13 Za	376.864	441.342	170.030	7.000	-	-	-	-	-	995.236
	14 Za	50.739	196.760	-	-	57.800	-	-	-	-	305.299
	15 Za	173.088	416.176	104.000	1.000	-	-	-	-	-	694.264
	19 Za	566.782	441.190	-	2.150	466.000	-	-	-	4.452	1.480.574
	20 Za	202.122	56.014	52.305	100	-	-	-	-	-	310.541
	21 Za	70.788	189.832	-	5.500	36.890	-	-	-	-	303.010
	22 Za	94.090	404.906	14.340	2.100	938.460	-	-	-	-	1.453.896
	26 Za	76.374	350.328	-	2.000	-	-	-	-	-	428.702
	27 Za	128.937	347.422	34.000	10.320	382.215	-	-	-	-	902.894
	28 Za	36.377	25.320	-	500	-	-	-	-	-	62.197
	29 Za	102.186	1.019.660	255.545	-	195.000	-	-	-	-	1.572.391
	3 Z	525.310	977.002	-	-	-	-	-	-	-	1.502.312
	4 Z	651.805	658.025	-	-	-	-	-	-	-	1.309.830
	5 Z	88.001	401.187	300.000	960	110.200	-	-	-	-	900.348
	6 Z	2.790.586	1.109.234	-	102.260	171.060	-	-	-	-	4.173.140
		6.234.479	7.879.837	930.220	140.990	2.357.625	-	-	-	4.452	17.547.603
Haziran	10 Z	-	100.000	-	-	-	-	-	-	-	100.000
	17 Z	546.194	717.108	664.500	-	300.705	-	-	-	-	2.228.507
	18 Z	112.658	722.455	-	2.200	215.280	-	-	-	-	1.052.593
	19 Z	160.789	439.540	-	-	16.090	-	-	-	-	616.419
	20 Z	126.780	639.621	-	300	-	-	-	-	-	766.701
	24 Z	60.440	143.072	20.232	-	-	-	-	-	-	223.744

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	25 Z	45.766	334.070	21.658	3.650	-	-	-	-	-	405.144
	26 Z	82.467	1.014.224	66.073	-	-	-	-	-	-	1.162.764
	27 Z	275.397	650.180	67.767	6.750	-	-	-	-	-	1.000.094
	2 M	32.474	261.654	-	-	-	-	-	-	-	294.128
	3 M	1.567.854	-	-	6.000	-	-	-	-	-	1.573.854
	4 M	122.711	214.180	10.000	-	-	-	-	-	-	346.891
	5 M	39.513	96.302	6.598	1.000	294.400	-	-	-	-	437.813
	9 M	121.757	90.590	120	-	-	-	-	-	-	212.467
	10 M	118.152	441.174	3.150	-	-	-	-	-	-	562.476
		3.412.952	5.864.170	860.098	19.900	826.475	-	-	-	-	10.983.595
Temmuz	11 M	112.881	43.150	-	-	-	-	-	-	-	156.031
	12 M	74.951	566.221	-	100	34.400	-	-	-	-	675.672
	16 M	220.976	935.981	290.840	-	-	-	-	-	-	1.447.797
	17 M	70.802	104.178	-	-	10.000	-	-	-	-	184.980
	18 M	72.174	1.560	10	-	-	-	-	-	-	73.744
	19 M	175.583	726.490	5.040	-	855.405	-	-	-	-	1.762.518
	23 M	17.010	544.656	-	-	-	-	-	-	-	561.666
	24 M	113.551	453.550	-	100	-	-	-	-	-	567.201
	25 M	62.180	970.327	204.160	100	6.000	-	-	-	-	1.242.767
	26 M	37.506	58.732	-	-	-	-	-	-	-	96.238
	30 M	100.137	194.335	-	-	-	-	-	-	-	294.472
	1 S	20.146	191.986	8.000	-	-	-	-	-	-	220.132

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	2 S	390.998	253.156	39.960	1.050	39.080	-	-	-	-	724.244
	3 S	9.826.879	1.437.400	5.040	-	300.000		3.000	-	-	11.572.319
	7 S	99.599	708.632	600	454.280	-	-	-	-	-	1.263.111
	8 S	1.191.968	679.490	10.863	-	-	-	-	-	-	1.882.321
	9 S	71.704	527.599	-	-	-	-	-	-	-	599.303
	10 S	91.100	61.120	-	3.000	-	-	-	-	-	155.220
		12.750.145	8.458.563	564.513	458.630	1.244.885	-	3.000	-	-	23.479.736
Ağustos	15 S	138.842	270.819	-	-	205.514	-	-	-	-	615.175
	16 S	85.627	216.660	10.000	-	-	-	-	-	-	312.287
	17 S	859.380	1.461.295	-	-	-	-	-	-	-	2.320.675
	21 S	45.408	128.000	104.748	-	3.360	-	-	-	-	281.516
	22 S	107.067	133.000	13.542	9.000	-	-	-	-	-	262.609
	24 S	310.307	463.980	70	1.100	-	-	-	-	-	775.457
	28 S	54.734	106.990	99.290	5.820	-	-	-	-	-	266.834
	29 S	230.099	661.890	-	-	79.600	-	-	-	-	971.589
	2 Ra	291.510	736.483	-	-	85.310	-	-	-	-	1.113.303
	6 Ra	10.724	50.807	-	-	-	-	-	-	-	61.531
	7 Ra	214.365	501.488	54.865	100	18.905	-	-	-	-	789.723
	9 Ra	115.846	28.300	-	100	50.000	-	-	-	-	194.246
	13 Ra	35.448	213.574	-	-	-	-	-	-	-	249.022
		2.499.357	4.973.286	282.515	16.120	442.689	-	-	-	-	8.213.967
Eylül	14 Ra	102.427	294.626	4.424	2.000	-	-	-	-	-	403.477

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	16 Ra	201.625	150.300	-	4.100	-	1.000	-	-	-	357.025
	20 Ra	160.394	128.940	656.570	-	1.733.045	-	-	-	-	2.678.949
	21 Ra	194.326	106.340	-	10.000	-	-	-	-	-	310.666
	22 Ra	109.170	413.800	-	1.500	-	-	-	-	-	524.470
	23 Ra	49.571	10.000	15.000	-	-	-	-	-	-	74.571
	27 Ra	60.167	9.400	-	-	-	-	-	-	-	69.567
	28 Ra	104.920	470.305	-	-	-	-	-	-	-	575.225
	29 Ra	86.194	4.200	-	-	-	-	-	-	-	90.394
	1 R	49.680	160.455	-	-	56.628	-	-	-	-	266.763
	5 R	4.776	80.000	-	-	-	-	-	-	-	84.776
	6 R	47.641	272.574	34.000	-	-	-	-	-	-	354.215
	7 R	80.619	-	-	-	23.100	-	-	-	-	103.719
	8 R	210.680	588.190	-	-	-	-	-	-	-	798.870
	12 R	11.770	-	-	-	35.000	-	-	-	-	46.770
	13 R	8.364	-	-	-	-	-	-	-	-	8.364
		1.482.324	2.689.130	709.994	17.600	1.847.773	1.000	-	-	-	6.747.821
Ekim	14 R	12.095	-	-	-	-	-	-	-	-	12.095
	15 R	80.466	600	-	1.540	-	-	-	-	-	82.606
	19 R	69.268	49.690	-	-	-	-	-	-	-	118.958
	20 R	68.632	929.378	-	50	-	-	-	-	-	998.060
	21 R	40.051	327.550	30.000	-	-	-	-	-	-	397.601
	22 R	211.647	4.244.845	59.713	1.000	-	-	-	-	-	4.517.205

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	26 R	49.173	81.817	-	-	6.000	-	-	-	-	136.990
	27 R	26.324	45.142	53.120	500	-	-	-	-	-	125.086
	28 R	94.026	18.000	1.440	-	-	-	-	-	-	113.466
	29 R	12.868.833	2.364.700	-	113.120	410.000	-	-	-	-	15.756.653
	3 Ca	266.049	289.178	-	2.000	55.000	-	-	-	-	612.227
	4 Ca	240.025	242.636	-	1.000	608.190	-	-	-	-	1.091.851
	5 Ca	121.402	606.820	-	-	-	-	-	-	-	728.222
	6 Ca	185.015	378.020	-	100	100.000	-	-	-	-	663.135
	10 Ca	359.227	12.693	-	-	-	-	-	-	-	371.920
	11 Ca	271.337	151.800	73.200	-	259.400	-	-	-	-	755.737
	12 Ca	140.950	300.000	-	-	-	-	-	-	-	440.950
	13 Ca	55.108	445.248	-	-	-	-	-	-	-	500.356
		15.159.628	10.488.117	217.473	119.310	1.438.590	-	-	-	-	27.423.118
Kasım	17 Ca	145.308	101.200	-	-	-	-	-	-	-	246.508
	19 Ca	50.943	425.540	-	-	-	-	-	-	-	476.483
	20 Ca	1.466.787	66.466	216.100	53.000	-	-	-	-	-	1.802.353
	24 Ca	67.044	-	-	-	-	-	-	-	-	67.044
	25 Ca	96.219	475.013	-	-	-	-	-	-	-	571.232
	26 Ca	21.603	-	-	-	-	-	-	-	-	21.603
	27 Ca	312.738	340.860	3.710	20.000	-	-	-	-	-	677.308
	1 C	33.588	101.439	141.983	-	-	-	-	-	-	277.010
	2 C	52.462	26.110	295	50	7.920	-	-	-	-	86.837

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	3 C	11.647	50.000	-	-	-	-	-	-	-	61.647
	4 C	153.369	230.300	-	3.050	-	-	-	-	-	386.719
	8 C	46.434	-	-	-	-	-	-	-	-	46.434
	9 C	123.522	53.455	-	-	-	-	-	-	-	176.977
	10 C	30.474	10.334	174	-	-	-	-	-	-	40.982
	11 C	161.355	196.885	67.500	50	51.654	-	-	-	-	477.444
	15 C	225.635	4.800	-	-	-	-	-	-	-	230.435
		2.999.128	2.082.402	429.762	76.150	59.574	-	-	-	-	5.647.016
Aralık	16 C	26.465	14.964	-	-	-	-	-	-	-	41.429
	17 C	38.509	118.356	-	-	-	-	-	-	-	156.865
	18 C	133.774	639.018	96.847	1.150	-	-	-	-	-	870.789
	22 C	131.542	269.862	-	-	243.000	-	-	-	-	644.404
	23 C	39.251	-	-	-	-	-	-	-	-	39.251
	24 C	90.105	-	-	50	40.472	-	-	-	-	130.627
	25 C	237.595	401.767	-	161.090	-	-	-	-	-	800.452
	29 C	86.263	17.900	-	50	-	-	-	-	-	104.213
	1 B	861.066	50.820	-	50	521.800	-	-	-	-	1.433.736
	2 B	148.600	259.086	-	100	1.820.165	-	-	-	-	2.227.951
	3 B	219.439	532.575	240	1.450	7.200	-	6.000	-	-	766.904
	7 B	70.523	39.001	-	1.000	-	-	16.787	-	-	127.311
	8 B	49.116	18.475	-	-	-	-	-	-	-	67.591
	9 B	33.844	408.622	-	-	36.200	-	-	-	-	478.666

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
	10 B	81.597	375.490	252.000	1.203.000	-	-	-	-	-	1.912.087
	14 B	56.834	-	-	1.000	-	-	-	-	-	57.834
	15 B	367.873	450.945	-	250	212.647	-	-	-	-	1.031.715
	16 B	56.062	41.390	-	-	-	-	-	-	-	97.452
	17 B	115.725	183.241	-	3.910	26.000	-	-	-	-	328.876
		2.844.183	3.821.512	349.087	1.373.100	2.907.484	-	22.787	-	-	11.318.153
Ocak	21 B	46.833	27.000	-	200	-	-	-	-	-	74.033
	22 B	38.055	1.108.940	-	-	85.000	-	-	-	-	1.231.995
	23 B	6.195	174.850	-	-	-	-	-	-	-	181.045
	24 B	4.543	-	-	-	174.590	-	-	-	-	179.133
	28 B	24.960	50.650	-	50	-	-	-	-	-	75.660
	29 B	30.776	122.095	120	-	-	3.000	-	-	-	155.991
	30 B	40.992	36.180	-	-	-	-	-	-	-	77.172
	1 Ş	92.088	324.960	-	-	-	-	-	-	-	417.048
	5 Ş	38.477	89.400	-	50	10.400	-	-	-	-	138.327
	6 Ş	30.404	206.740	-	3.600	-	-	-	-	1.200.000	1.440.744
	7 Ş	129.695	-	-	2.550	263.161	-	-	-	-	395.406
	8 Ş	26.031.322	881.680	-	-	-	-	-	-	-	26.913.002
	12 Ş	1.424.152	332.880	4.335	200	-	-	-	-	-	1.761.567
	13 Ş	1.455.614	212.340	-	2.700	-	-	-	-	-	1.670.654
	14 Ş	702.704	95.980	9.960	-	-	-	5.000	-	-	813.644
	15 Ş	1.026.273	306.725	19.246	-	-	-	-	-	-	1.352.244

Ek: 21 1602-3 Malî Yılında Osmanlı Devleti Merkezî Hazine Giderlerinin Dağılımı (Devam)

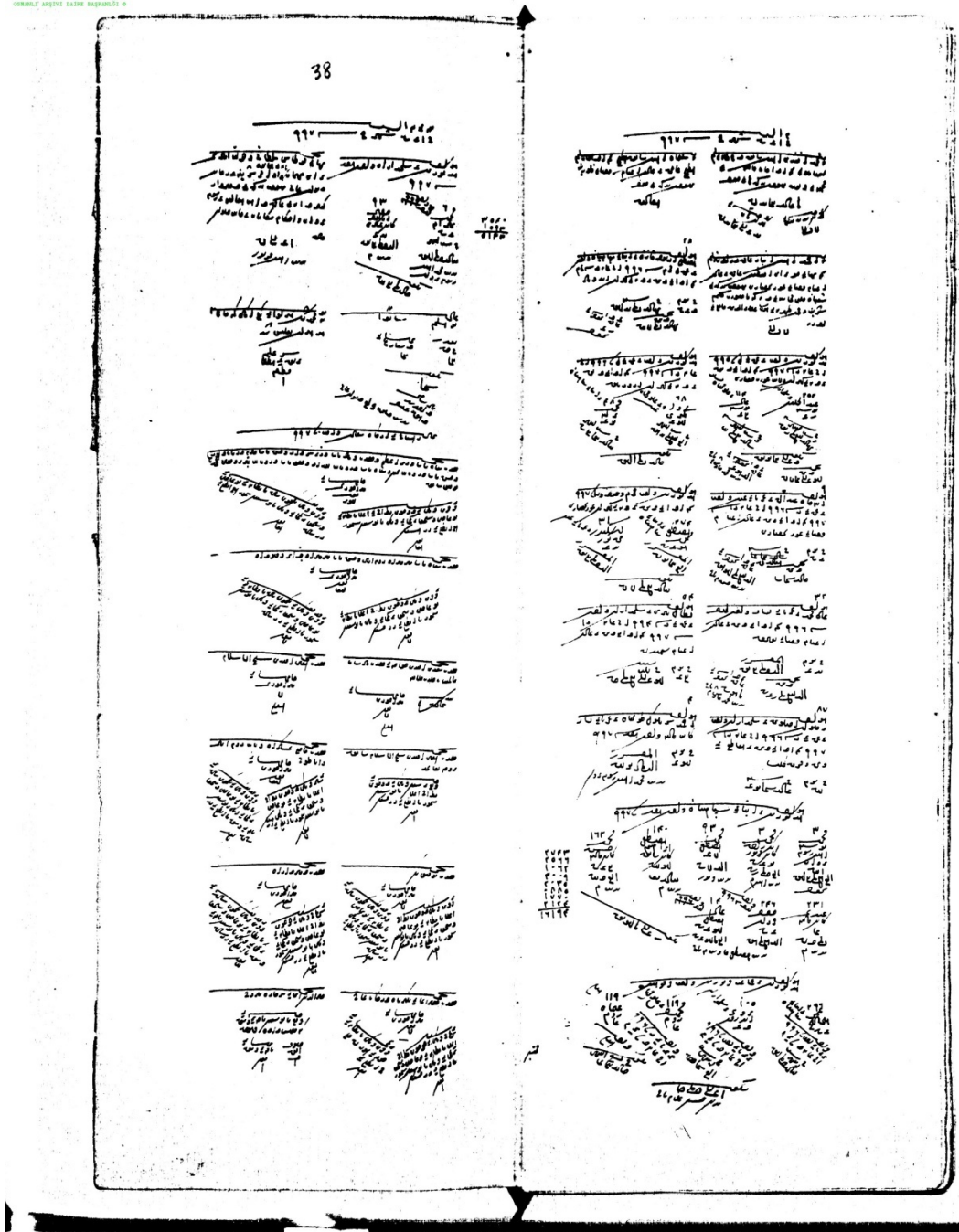
	Tarih	Mevâcib	Teslîm	Mübaya'at	Âdet	Tasadduk	În'am	Be-cihet	Teşrif	İrsaliyye	Toplam
		31.123.083	3.970.420	33.661	9.350	533.151	3.000	5.000	-	1.200.000	36.877.665
Şubat	19 Ş	987.783	27.000	-	-	-	-	-	-	-	1.014.783
	20 Ş	58.667	364.260	-	-	43.960	-	-	-	-	466.887
	21 Ş	300.522	112.890	-	150	-	-	-	-	-	413.562
	22 Ş	1.770.684	1.002.703	600	50	-	-	-	-	-	2.774.037
	28 Ş	222.020	141.930	-	-	1.177.710	-	-	-	-	1.541.660
	29 Ş	609.542	222.360	6.032	17.360	-	-	-	-	-	855.294
	3 N	685.495	94.161	-	-	-	-	-	-	-	779.656
	4 N	352.882	200.960	-	-	-	-	-	-	-	553.842
	5 N	83.647	418.475	-	1.300	-	2.640	-	-	-	506.062
	6 N	756.919	587.540	47	100	108.300	-	-	-	-	1.452.906
	10 N	242.909	819.550	4.000	-	37.175	-	-	-	-	1.103.634
	11 N	20.292	25.600	-	19.000	-	-	-	-	-	64.892
	13 N	131.406	701.911	-	100	-	-	-	-	-	833.417
	17 N	19.950	60.000	-	-	-	-	-	-	-	79.950
		6.242.718	4.779.340	10.679	38.060	1.367.145	2.640	-	-	-	12.440.582
Mart	18 N	35.544	378.476	480.459	-	-	-	-	-	-	894.479
	19 N	70.613	136.100	1.920	50	5.000	-	-	-	-	213.683
	20 N	161.482	482.154	2.502	13.520	14.800	-	-	-	-	674.458
	24 N	124.027	352.740	9.300	350	45.000	15.000	-	-	-	546.417
	25 N	503.080	277.268	-	7.000	-	-	-	-	-	787.348
	26 N	96.400	159.971	-	14.550	-	-	-	-	-	270.921
	27 N	37.574.562	12.004.757	218.584	19.500	456.660	-	-	17.000	-	50.291.063
		38.565.708	13.791.466	712.765	54.970	521.460	15.000	-	17.000	-	53.678.369
Yıl Toplam		130.893.084	76.505.497	6.361.039	2.386.260	14.848.961	34.640	2.357.217	17.000	1.204.452	234.608.150

Kaynak: BOA, KK, 1781.

KK.d 1772

Ek: 23 1589-90 Malî Yılı Giderlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği

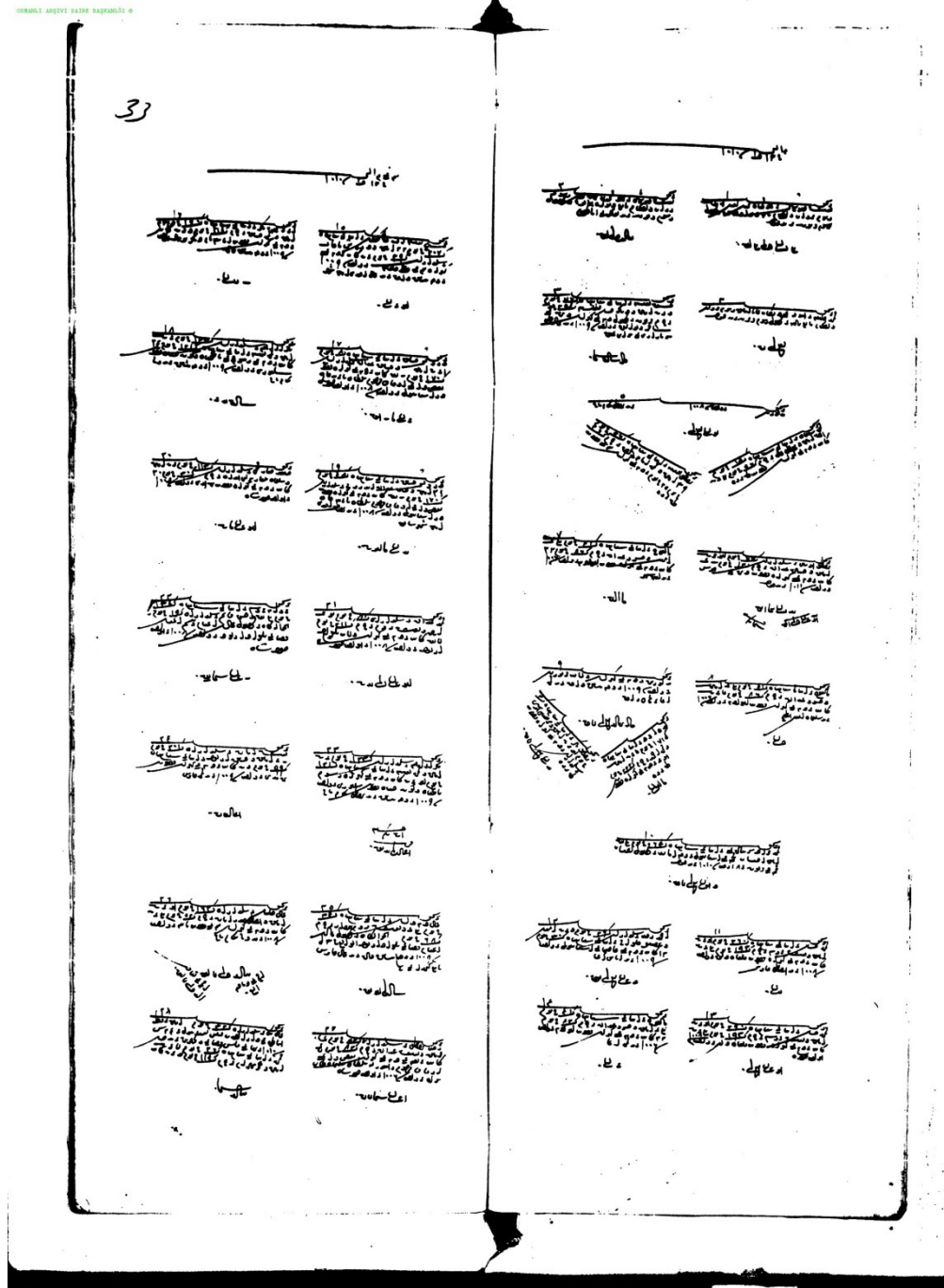

KK.d 1773

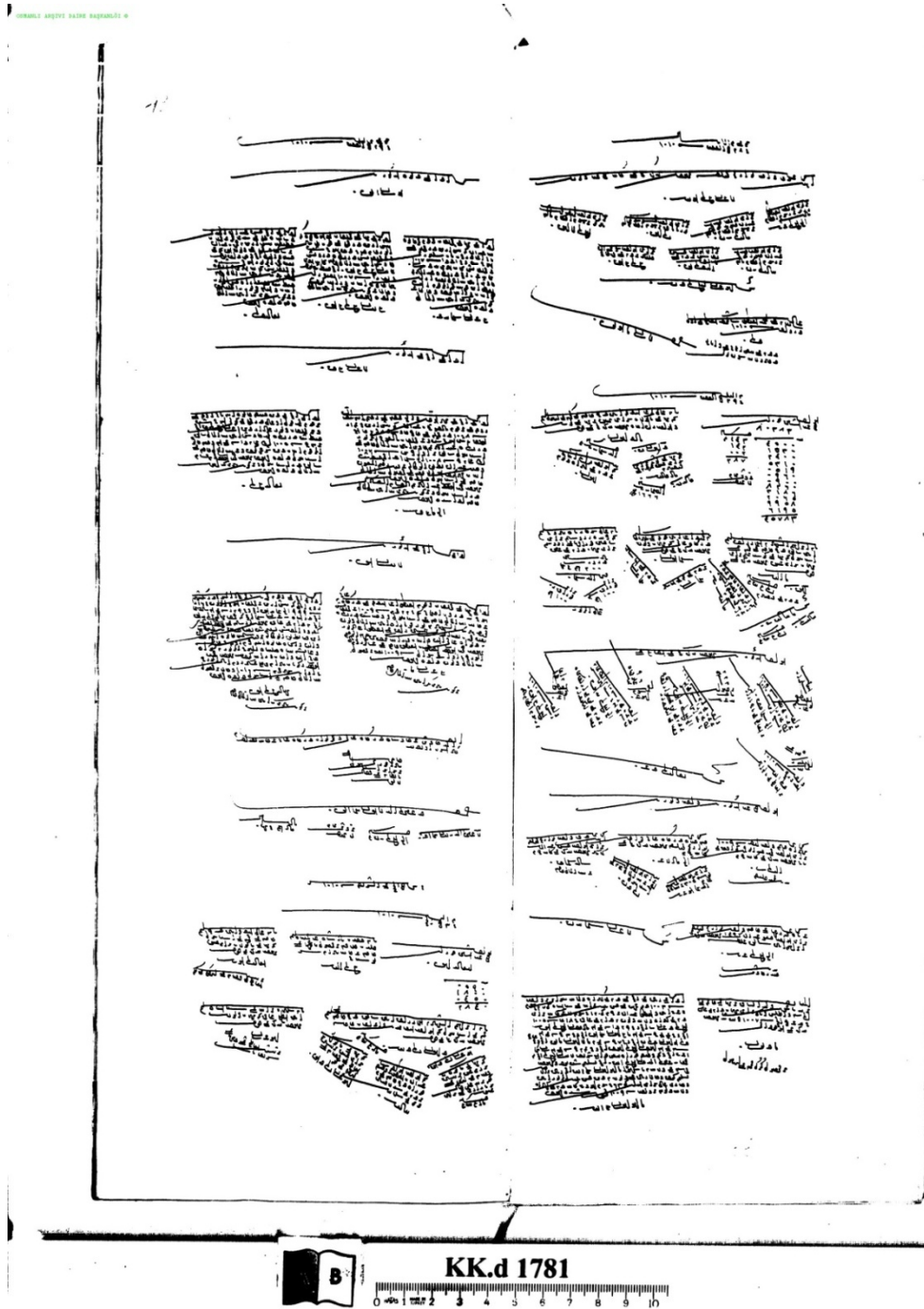
Ek: 24 1602-3 Malî Yılı Gelirlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği

KK.d 1883

Ek: 25 1602-3 Malî Yılı Giderlerini Gösteren Ruznamçe Defter Örneği

Özgeçmiş

20.08.1980 tarihinde Bilecik'te dünyaya geldim. İlköğretimi Yeniköy İlköğretim Okulu'nda tamamladım. Orta Öğretimi ve Lise eğitimini Bilecik Ertuğrul Gazi Lisesi'nde tamamladım. 2000 Yılında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünü kazanarak 2004 yılında mezun oldum. 2005 yılında başladığım Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Kürsüsünde 1609-10 Yılına Ait Rûznâmçe Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nin Merkezî Hazine giderleri isimli yüksek lisans tezimi vererek 2007 yılında mezun oldum. 2008 yılında başladığım İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi doktora eğitiminde tezimi tamamlamış olmakla birlikte tez savunmasını beklemekteyim. İngilizce bilmekteyim. 2009 yılında Gümüşhane Üniversitesi İİBF İktisat tarihi ABD araştırma görevlisi olarak işe başladım ve halen o görevde çalışıyorum.